

รายงานการติดตามประเมินผล
โครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม “การจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็ง และเป็นสุขอย่างยั่งยืน”

โดย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพงษ์ บุญเลิศ และคณะ

เสนอ
โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.)

คำนำ

รายงานการติดตามประเมินผลโครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” นี้เป็นการประมวลผลการดำเนินงานที่แต่ละพื้นที่รูปธรรม และกลไกประสานงานภาคดำเนินงานมาตั้งแต่ต้นทาง ระหว่างทาง และปลายทางซึ่งเป็นการติดตามประเมินผลภายใน เพื่อใช้ผลการติดตามประเมินผลในการพัฒนาการดำเนินงานโครงการ และการเสริมสร้างพลังของคนทำงานทางสังคม ใช้ระเบียบวิธีการติดตามประเมินผลแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณ และคุณภาพ โดยการเข้าร่วมกิจกรรม การสังเกต การเก็บข้อมูลจากนักจัดการความรู้ ผู้เกี่ยวข้อง ภาคในพื้นที่โครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผลการติดตามประเมินผลในรายงานนี้จะครอบคลุมบริบทชุมชน ท้องถิ่นและปัจจัย กระบวนการ และผลการดำเนินงาน ทั้งผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ ซึ่งคาดว่าผลการติดตามประเมินผลนี้ จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งแนวราบ และแนวตั้งตามสมควร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมพงษ์ บุญเลิศ และคณะ

25 มิถุนายน 2548

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	๗
สารบัญภาพ	ฉ
สารบัญตาราง	๙
บทที่ 1 บทนำ	
1. ความเป็นมา และความสำคัญของโครงการ	1
2. เป้าหมายโครงการ	2
3. วัตถุประสงค์โครงการ	2
4. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน	3
5. กลวิธี และกิจกรรม	3
6. คำสำคัญ	4
7. ขอบเขตการวิจัย	4
บทที่ 2 กรอบ และแนวทางการติดตามประเมินผล	
1. แนวคิดการติดตามประเมินผล	6
2. กรอบการติดตามประเมินผล	8
3. วัตถุประสงค์โครงการติดตามประเมินผล	9
4. ระเบียบวิธีการติดตามประเมินผล	9
5. ผลที่เกิดจากการติดตามประเมินผล	10
6. ขอบเขตการประเมินผล	10
7. แนวทางการติดตามประเมินผล	13
8. แผนการติดตาม	18

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

บทที่ 3 ผลการติดตามประเมินผล พื้นที่แม่ทา และพื้นที่แม่สุริน

พื้นที่แม่ทา

1. บริบททั่วไปของชุมชน	22
2. ทุนเดิมของชุมชน	26
3. เป้าหมายการดำเนินงาน	28
4. กระบวนการดำเนินงาน	31
5. ผลการดำเนินงาน	32
6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	44
7. บทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอ	46

พื้นที่แม่สุริน

1. บริบททั่วไปของชุมชน	50
2. ทุนเดิมของชุมชน	60
3. เป้าหมายการดำเนินงานโครงการ	63
4. กระบวนการดำเนินงาน	66
5. ผลการดำเนินงาน	67
6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	72
7. บทเรียนข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ	74

บทที่ 4 ผลการติดตามประเมินผล พื้นที่เปียงหลวง และกลไกประสานงานภาค

พื้นที่เปียงหลวง

1. บริบททั่วไปของชุมชน	76
2. ทุนเดิมของชุมชน	79
3. เป้าหมายการดำเนินงาน โครงการ	80
4. กระบวนการดำเนินงาน	81
5. ผลการดำเนินงาน	82

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	89
7. บทเรียนข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ	92
กลไกประสานงานภาค	
1. เป้าหมาย และพันธกิจการดำเนินงาน	93
2. กลไก และการดำเนินงาน	94
3. ผลการดำเนินงาน	98
4. ข้อสังเกต และบทเรียนการดำเนินงาน	99
บทที่ 5 ผลการติดตามประเมินผล พื้นที่แม่ต้า และพื้นที่แม่วาง	
พื้นที่แม่ต้า	
1. บริบททั่วไปของชุมชน	101
2. ทุนเดิมของชุมชน	110
3. เป้าหมายการดำเนินงาน โครงการ	116
4. กระบวนการดำเนินงาน	119
5. ผลการดำเนินงาน	121
6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	126
7. บทเรียนข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ	128
พื้นที่แม่วาง	
1. บริบททั่วไปของชุมชน	130
2. การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาชุมชนลุ่มน้ำวาง	138
3. ฐานทุนเดิมชุมชนลุ่มน้ำวาง	139
4. แนวคิดการดำเนินโครงการฯ	142
5. เป้าหมายและวัตถุประสงค์โครงการ	143
6. ยุทธศาสตร์กระบวนการดำเนินงานของโครงการ	144

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
บทที่ 6 สรุปผลการติดตามประเมินผล	
1. บริบทโครงการพื้นที่รูปธรรม	164
2. เป้าหมายการดำเนินงาน	168
3. ปัจจัยนำเข้า	169
4. กระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือจัดการเรียนรู้	170
5. ผลที่ได้รับ	171
บทที่ 7 บทเรียนโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ	193
บรรณานุกรม	227
ภาคผนวก	228

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบการติดตามประเมินผล	9
ภาพที่ 3.1 แสดงปฏิทินประเพณี บ้านแม่สุริน	59
ภาพที่ 3.2 แสดงปฏิทินการเพาะปลูกบ้านแม่สุริน	60
ภาพที่ 4.1 แสดงองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้องกับกลไกประสานงานภาค	94
ภาพที่ 4.2 แสดงกลไกและทิศทางการดำเนินงานกลไกประสานงานภาค	95
ภาพที่ 4.3 กลไกการบริหารจัดการโครงการ	96
ภาพที่ 6.1 การเรียนรู้ระดับโครงการพื้นที่รูปธรรม พื้นที่แม่ทา	177
ภาพที่ 6.2 การเรียนรู้ระดับโครงการพื้นที่รูปธรรม พื้นที่แม่สุริน	178
ภาพที่ 6.3 การพัฒนาชุดความรู้	179
ภาพที่ 6.4 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่แม่คำ	180
ภาพที่ 6.5 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่เปียงหลวง	182
ภาพที่ 6.6 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่แม่วาง	184
ภาพที่ 6.7 สรุปกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 พื้นที่	186

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงแนวทางการติดตามประเมินผล	14
ตารางที่ 2.2 ระยะก่อนการดำเนินงาน	18
ตารางที่ 2.3 ระยะการดำเนินงาน	19
ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร	24
ตารางที่ 3.2 แสดงเป้าหมายระดับบุคคล และชุมชน	29
ตารางที่ 3.3 แสดงต้นเหตุ และปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน	32
ตารางที่ 3.4 แสดงผลการพัฒนาองความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาและอยู่ในสถานะต่างๆ	34
ตารางที่ 3.5 แสดงบทบาทการประมวลชุดความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง	35
ตารางที่ 3.6 แสดงผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	37
ตารางที่ 3.7 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ	38
ตารางที่ 3.8 แสดงแนวทางการขยายเครือข่าย และการสื่อสาร	40
ตารางที่ 3.9 แสดงกลุ่ม ประเด็น วิธีเชื่อมโยงเครือข่าย และการสื่อสาร	41
ตารางที่ 3.10 แสดงผลการประเมินเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	42
ตารางที่ 3.11 แสดงเป้าหมายตัวชี้วัดและแนวทางที่สามารถบรรลุได้	43
ตารางที่ 3.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงของบุคคล ซึ่งถือเป็นความสำเร็จระดับบุคคล	45
ตารางที่ 3.13 แสดงการเปรียบเทียบผลสุขภาวะของคนในชุมชนก่อนและหลังการเรียนรู้	46
ตารางที่ 3.14 แสดงปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้	47
ตารางที่ 3.15 แสดงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียน	48
ตารางที่ 3.16 จำนวนประชากรจำแนกตามลักษณะของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	52
ตารางที่ 3.17 การศึกษาของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	52
ตารางที่ 3.18 การประกอบอาชีพของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	53
ตารางที่ 3.19 ครอบครัวที่มีที่ทำกินเป็นของตนเองบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	53
ตารางที่ 3.20 รายได้ต่อปีครัวเรือนบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	54
ตารางที่ 3.21 จำนวนแหล่งน้ำและการใช้จำแนกตามแหล่งน้ำบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม	63

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 3.22 แสดงผลการพัฒนาองค์ความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในสถานะต่างๆ	68
ตารางที่ 3.23 แสดงบทบาทของชุดความรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	69
ตารางที่ 3.24 ผลการประเมินเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข	72
ตารางที่ 3.25 แสดงการเปรียบเทียบผลสภาวะของคนในชุมชนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้	74
ตารางที่ 4.1 แสดงบทบาทของคณะทำงานจัดการเรียนรู้ชุมชน	83
ตารางที่ 4.2 แสดงสถานะของชุดความรู้	85
ตารางที่ 4.3 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง	86
ตารางที่ 4.4 แสดงปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้	87
ตารางที่ 4.5 การขยายผลสู่เครือข่ายการเรียนรู้	88
ตารางที่ 4.6 แสดงการสื่อสารสู่สังคม	88
ตารางที่ 4.7 แสดงผลการประเมินตามเป้าหมายการดำเนินงาน	89
ตารางที่ 4.8 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้	90
ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบสภาวะ	91
ตารางที่ 4.10 ปัญหา / อุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียนรู้	92
ตารางที่ 5.1 แสดงเป้าหมายของผู้เรียนรู้	117
ตารางที่ 5.2 ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้	122
ตารางที่ 5.3 วิธีการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน	123
ตารางที่ 5.4 การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้	124
ตารางที่ 5.5 ผลการสื่อสารในโครงการ ในชุมชนและนอกชุมชน	124
ตารางที่ 5.6 ผลการประเมินโดยรวมของการดำเนินงาน	125
ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้	126
ตารางที่ 5.8 การเปรียบเทียบสภาวะก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้	127
ตารางที่ 5.9 ปัญหา / อุปสรรคของการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้	128

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5.10 การเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำแม่วาง	136
ตารางที่ 6.1สรุปผลการประเมินการพัฒนาศักยภาพ และการติดตามหนุนเสริมกลไกภาค	176
ตารางที่ 6.2 แสดงเป้าหมายและการบรรลุเป้าหมายของโครงการพื้นที่รูปธรรม	188

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของโครงการ

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมากว่า 40 ปี โดยแนวคิดที่หลากหลาย และมีเป้าหมายในการสร้างความเจริญให้กับประเทศในหลายๆ มิติ ผลของการพัฒนาที่ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันพบว่ายังไม่สามารถนำพาชีวิตและสังคมไปสู่สถานะของความสุขสงบ สันติ ได้เท่าที่ควร ปัญหาพื้นฐานต่างๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไข ไม่ว่าจะเป็นคุณภาพชีวิตของบุคคลและความเข้มแข็งของชุมชน

จากผลของการพัฒนาดังกล่าวย่อมสะท้อนถึงฐานคิดของการพัฒนาและกระบวนการพัฒนาน่าจะไม่ครอบคลุมสิ่งที่มีความจริงแท้ที่ดำรงและเป็นประโยชน์เท่าที่ควร กล่าวคือ มีความมุ่งหวังผลของการพัฒนาเฉพาะมิติทางวัตถุหรือกายภาพมากกว่ามิติทางจิตใจ หรือทางปัญญาของบุคคล เมื่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกมีการปรับเปลี่ยนอย่างรวดเร็วและรุนแรง บุคคลและชุมชนจึงไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเพราะขาดการเรียนรู้อย่างเท่าทัน การเรียนรู้จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาและการพัฒนาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน การเรียนรู้ของบุคคลและชุมชนยังไม่สู่จะเข้มข้นเท่าที่ควร

ปัญหาที่แท้จริงที่เป็น เหตุปัจจัยและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและชุมชน คือ **คุณภาพการเรียนรู้ของบุคคล** เพราะการเรียนรู้มิได้หมายความว่าต้องอาศัยการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิมที่ต้องมีโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น แต่การเรียนรู้อาศัยปัจจัยส่วนบุคคลและปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อกันทั้งในรูปการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยรัฐและเอกชนตลอดจนสถาบันอื่นๆ ในชุมชนทุกภาคส่วนที่ทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลและชุมชน โครงสร้างของการจัดการการเรียนรู้ในสังคมระดับชุมชนของไทยกรณีเขตภาคเหนือยังขาดการสังเคราะห์เชิงระบบ ขาดฐานข้อมูลและชุดความรู้ ขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ ขาดการสร้างเสริมบุคลากร รุ่นใหม่ที่จะสานงานให้การขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อชุมชนเป็นสุขอย่างแท้จริงได้

ปัจจุบันมีพื้นที่ปฏิบัติการที่กำลังขับเคลื่อนการสร้างสรรค์การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขในเขตพื้นที่ภาคเหนือที่สามารถดำเนินกิจกรรมที่เป็นต้นแบบของสังคมได้แก่ 1.พื้นที่ อ.แม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ 2.ด.แม่ทา กิ่งอ. แม่ฮอน 3.บ้านต้า จ.พะเยา 4.บ้านแม่สุริน จ. แม่ฮ่องสอน 5.บ้านเปียงหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน ภาคเหนือ จึงมีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำเนิน

โครงการทั้ง 5 โครงการดังกล่าวในการการประมวลสังเคราะห์ผล การดำเนินงานทุกระยะในเรื่อง องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้ของบุคลากรและองค์กรที่จัดการเรียนรู้ตลอดจน ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอเพื่อการพัฒนาชีวิตและชุมชนอันจะนำไปสู่การพัฒนาระบบ การจัด เครือข่ายและวางเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนอย่างเป็นระบบ ตลอดจนสามารถยกระดับให้เป็น แหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่เข้มแข็งของประเทศได้

2. เป้าหมายโครงการ

2.1 ผลการติดตาม โครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุข อย่างยั่งยืน 5 โครงการ ได้ทราบผลการดำเนินงานตามความเป็นจริงและมีข้อมูลความรู้ในการพัฒนาทุกระยะตลอด เส้นทางการดำเนินงาน

2.2 ผลการประเมินโครงการ

1. ได้ทราบปัจจัยเบื้องต้นของบริบท ศักยภาพ องค์ความรู้ ของโครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้ทั้ง 5 โครงการ ก่อนการดำเนินงาน
2. ได้ทราบความก้าวหน้าผลการดำเนินงานในช่วงแรกของทุกโครงการ
3. ได้ทราบความก้าวหน้าของผลการดำเนินงานในช่วงกลางของทุกโครงการ
4. ได้ทราบผลผลิต การดำเนินงานของทุกโครงการ
5. ได้ทราบผลลัพธ์และผลกระทบ การดำเนินงานของทุกโครงการ

3. วัตถุประสงค์โครงการ

3.1 วัตถุประสงค์ทั่วไป

เพื่อติดตามประเมินผลโครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน

3.2 วัตถุประสงค์เฉพาะ

- 3.2.1 เพื่อประเมินโครงการทั้งระบบตั้งแต่บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบ
- 3.2.2 เพื่อสื่อสาร เสนอแนะ สนับสนุนการดำเนินโครงการจากผลการติดตาม ประเมินผล
- 3.2.3 เพื่อสรุปผลการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการ

4. กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน

4.1 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่ม โครงการ เครือข่าย การเรียนรู้ของชุมชน โดยชุมชนและเพื่อชุมชน ในพื้นที่ปฏิบัติการ 5 โครงการที่ดำเนินการโดยชุมชน และหรืออาจมีพี่เลี้ยงที่เป็นนักวิจัยหรือนักพัฒนาให้การสนับสนุนในเขตพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ซึ่งได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

4.2 พื้นที่ดำเนินงาน ได้แก่ กลุ่มน้ำวาง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่, ต.แม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จ.เชียงใหม่, บ้านเปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่, กลุ่มน้ำแม่ต้า อ.เมือง จ.พะเยา และบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

5. กลวิธี และกิจกรรม

เพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย กลวิธีและกิจกรรมสำคัญของการติดตามประเมินผลโครงการมีกระบวนการดังนี้

5.1 ขั้นเตรียมการก่อนการติดตามประเมินผลโครงการ

5.1.1 ประสานบุคคล องค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการในเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ในพื้นที่ปฏิบัติการ ได้แก่

- 1) โครงการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง
- 2) โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรมัยยังยืนบ้านแม่สุริน
- 3) โครงการสืบสานลายไต่บ้านเปียงหลวง
- 4) โครงการจัดการความรู้ลุ่มน้ำแม่ต้าเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
- 5) โครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรม

ยังยืน:สหกรณ์เกษตรยังยืนแม่ทา จำกัด เพื่อระดมความคิดเห็นในการกำหนดขอบเขตและแนวทางการดำเนินการติดตามประเมินผลร่วมกัน

5.1.2 ประชุมปฏิบัติการคณะทำงานเพื่อวางแผนการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการฯ ร่วมกันในช่วงระยะเวลา 15 เดือน สำหรับการพัฒนากลไกการดำเนินงาน ทั้งแนวราบและแนวดิ่งในการวิเคราะห์โครงการทั้ง 5 โครงการ การกำหนดตัวชี้วัด กรอบข้อมูล และสร้างเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์โครงการทั้ง 5 โครงการ

5.2 ขั้นดำเนินการ ปฏิบัติการตามแผนงาน (ข้อ 5.1) เพื่อการตอบวัตถุประสงค์และเป้าหมายโครงการฯ กล่าวคือแต่ละโครงการย่อยจะมีกิจกรรมสำคัญ คือ

5.2.1 ติดตามประเมินปัจจัยเบื้องต้น บริบท ตัวชี้วัดการทำงาน ของโครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้ทั้ง 5 โครงการ ก่อนการดำเนินงาน

5.2.2 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานในการสร้างคน องค์ความรู้ / วิธี เรียนรู้ในช่วงแรกของทุกโครงการ

5.2.3 ติดตามประเมินผลความก้าวหน้าของทุกโครงการในช่วงระยะกลาง

5.2.4 ติดตามและประเมินผลผลิตการดำเนินงานของทุกโครงการ

5.2.5 ประมวลผลลัพธ์และผลกระทบการดำเนินงานโครงการความร่วมมือ พัฒนาพื้นที่รูปธรรม การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน

5.3 ชั้นประเมินผล

5.3.1 เวทีสังเคราะห์ผลการดำเนินงานของทุกโครงการ

5.3.2 เสนอผลการติดตามประเมินผลต่อผู้ประสานงาน 5 โครงการเพื่อปรับปรุง การดำเนินงานโครงการ

5.3.3 สรุป เขียนรายงาน และนำเสนอรายงานผลการติดตามประเมินผลการ ดำเนินงานทุกโครงการต่อผู้เกี่ยวข้อง

6. คำสำคัญ

การติดตามประเมินผลโครงการ หมายถึง กระบวนการทำงานที่ใช้ข้อมูลหลักฐาน ในการพิจารณา ตรวจสอบ ยืนยันสภาพจริงเกี่ยวกับผลการดำเนินงานโครงการช่วยสะท้อนให้เห็น จุดแข็ง จุดอ่อน เงื่อนไขความสำเร็จ สภาพปัญหา ข้อเสนอแนะ แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือ พัฒนากิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ และรายงานผลการติดตามประเมินผลโครงการ

7. ขอบเขตการวิจัย

7.1 ขอบเขตพื้นที่ ปฏิบัติการ จำนวน 5 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่ อ.แม่วาง จ. เชียงใหม่
2. พื้นที่ ต.แม่ทา กิ่งอ. แม่ออน จ. เชียงใหม่
3. พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ต้า อ.เมือง จ.พะเยา
4. พื้นที่บ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน
5. พื้นที่ชุมชนบ้านเปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่

7.2 ขอบเขตด้านเวลา

จำนวน 15 เดือน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2547 – เดือนเมษายน 2548

7.3 ขอบเขตด้านเนื้อหา

เน้นแนวคิดและแนวปฏิบัติการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขที่ครอบคลุมประเด็นหลัก คือ

- 7.3.1 ด้านการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้
- 7.3.2 ด้านการพัฒน่องค์ความรู้และวิธีเรียนรู้
- 7.3.3 ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้
- 7.3.4 ด้านการขยายเครือข่ายการเรียนรู้
- 7.3.5 ด้านการสื่อสารกับสังคม
- 7.3.6 ด้านการสร้างหรือสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ชุมชน

บทที่ 2

กรอบคิดและแนวทางการติดตามประเมินผล

1. แนวคิดการติดตามประเมินผล

1.1 ความหมายของการติดตามประเมินผลโครงการ

การติดตามประเมินผลโครงการ เป็นกระบวนการติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงาน กิจกรรมของบุคคลในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ช่วยสะท้อนผลการดำเนินงาน เงื่อนไขความสำเร็จ และสาเหตุของปัญหา เพื่อการสร้างสรรค์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลในท้องถิ่น

1.2 หลักการของการติดตามประเมินผลโครงการ

1.2.1 เป็นการประเมินมุ่งให้มีการพัฒนา สร้างสรรค์ ไม่ได้เน้นการตัดสิน การจับผิดหรือ การให้โทษ

1.2.2 ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีข้อมูลหลักฐานตามสภาพความเป็นจริง และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

1.2.3 มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการ กำกับควบคุม

1.2.4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการดำเนินงานและการพัฒนา โครงการจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

1.3 วัตถุประสงค์ของการติดตามประเมินผลโครงการ

1.3.1 เพื่อติดตาม ตรวจสอบ และยืนยันสภาพจริงของการดำเนินกิจกรรมตามโครงการ

1.3.2 เพื่อช่วยสะท้อนให้เห็นจุดแข็ง จุดอ่อน เงื่อนไขความสำเร็จ สภาพปัญหา และเสนอ แนวทางในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานของโครงการ

1.3.3 เพื่อรายงานผลการติดตามประเมินผลโครงการ

1.4 แนวทางการรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล

1.4.1 ลักษณะข้อมูล

การติดตามประเมินผลเป็นกระบวนการที่ใช้ข้อมูลหลักฐานในการพิจารณา ตรวจสอบวิเคราะห์และประเมินผลการดำเนินงานตามโครงการ ข้อมูลที่คณะผู้ประเมินรวบรวมเพื่อใช้ในการประเมินจะต้องเป็นข้อมูลที่มีความถูกต้อง ครบถ้วน ชัดเจน เป็นปัจจุบัน และเชื่อถือได้ สามารถ

สะท้อนสภาพที่เป็นจริง ปัญหาอุปสรรค และผลสำเร็จของโครงการได้อย่างชัดเจน ดังนั้นผู้ประเมินจึงต้องมีทักษะและแนวทางที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะของข้อมูลที่ใช้ในการพิจารณา ตรวจสอบ และติดตามประเมินผลโครงการ จัดแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1) ข้อมูลเชิงปริมาณ หรือข้อมูลที่เป็นนามธรรม เช่น จำนวนประชากร จำนวนพื้นที่ทำมาหากิน จำนวนกลุ่มเป้าหมายในชุมชน จำนวนเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการ เป็นต้น

2) ข้อมูลเชิงคุณภาพหรือข้อมูลเชิงนามธรรม

(1) ข้อมูลประเภทความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรไทย ภูมิปัญญาไทย ขนบ ธรรมเนียมประเพณีไทย ความสัมพันธ์ของคน สัตว์ พืช และสิ่งมีชีวิตต่างๆ เป็นต้น

(2) ข้อมูลประเภทความรู้สึก เช่น ความคิดเห็น เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม เช่น ทศนคติของประชาชนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบัน ปัญหาด้านทรัพยากร ปัญหาเศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นต้น

(3) ข้อมูลประเภททักษะปฏิบัติ เช่น ความสามารถในการทำงานของบุคคล ความสามารถในการทำงานร่วมกันเป็นทีม เป็นต้น

เพื่อให้ได้ข้อมูล หลักฐานที่เป็นจริง เชื่อถือได้ คณะผู้ประเมินต้องคำนึงถึงหลักสำคัญในการเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์หรือการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ผู้ประเมินควรเตรียมประเด็นคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจน และควรใช้คำถามปลายเปิดเพื่อ หลีกเลี่ยงการชี้นำหรือกำหนดกรอบแนวคิดให้เลื้อยติดสนใจเพียงอย่างเดียว

2. การสังเกต มี 2 วิธี คือการสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ ผู้ประเมินได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมกับชุมชนและสังเกตพฤติกรรมไปด้วย ส่วนการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมคือการที่ผู้ประเมินคอยสังเกตพฤติกรรมการดำเนินกิจกรรมของชุมชนแต่เพียงฝ่ายเดียว

3. การวิเคราะห์เอกสาร ได้แก่ โครงการ แผนการปฏิบัติงาน ตารางการปฏิบัติงาน บันทึกการประชุม รายงานความก้าวหน้าของแผนงาน / โครงการ

1.4.2 รูปแบบการประเมินโครงการ

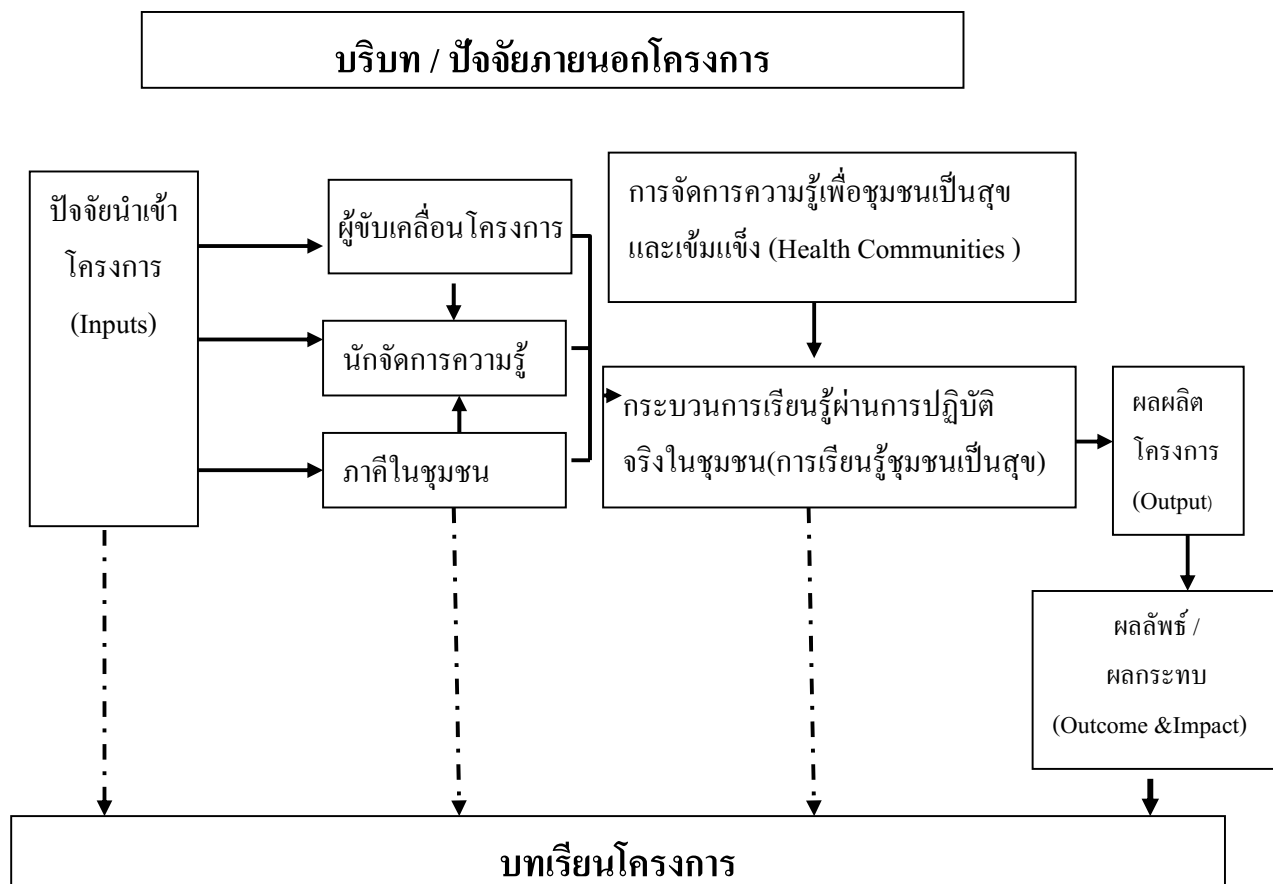
คณะผู้ประเมินได้ใช้รูปแบบการติดตามประเมินผลประเมินโครงการแบบซีปโมเดล (CIPP Model) ซึ่งเป็นการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่

C	Context	ด้านสภาพแวดล้อม ประกอบด้วย หลักการ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ของโครงการและบริบทชุมชน
I	Input	ด้านปัจจัย ประกอบด้วย บุคคลากร วัสดุอุปกรณ์งบประมาณและทุนเดิมชุมชน
P	Process	ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการทำงานและการประเมินโครงการ
P	Product	ด้านผลผลิต ประกอบด้วย ผลผลิตที่ได้รับจากโครงการซึ่งผู้ประเมินสามารถนำไปใช้ในการตรวจสอบและประเมินผลโครงการ

นอกจากนี้ผู้ประเมินยังให้ความสำคัญต่อกระบวนการดำเนินงาน ที่เกิดขึ้นในชุมชน คือนั้นกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนของการดำเนินงาน ส่งผลให้บุคคลในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและสามารถพัฒนางานได้อย่างสร้างสรรค์

2. กรอบการติดตามประเมินผล

ในการติดตามประเมินผลโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน ภาคเหนือ ใช้กรอบการประเมิน CIPP model โดยจะศึกษาทั้งบริบท และปัจจัยแวดล้อมโครงการ ประเมินปัจจัยนำเข้า ทั้งผู้ขับเคลื่อนโครงการ นักจัดการความรู้ ภาวการณ์ชุมชน การจัดกระบวนการเรียนรู้ ผ่านการปฏิบัติจริงในชุมชนภายใต้แนวคิด การจัดการความรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขและเข้มแข็ง (Health Communities) ประเมินผลที่ได้รับจากการดำเนินงาน (Output) ผลลัพธ์และผลกระทบ (Outcome & Impact) และประมวลสรุปเป็นบทเรียนของโครงการดังแสดงในภาพที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงกรอบการติดตามประเมินผล

3. วัตถุประสงค์โครงการติดตามประเมินผล

- 3.1. ติดตามประเมินผลทั้งระบบ ตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์และผลกระทบ
- 3.2. สื่อสาร เสนอแนวทางการติดตามประเมินผล เพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการ
- 3.3. สรุปบทเรียนจากการดำเนินโครงการ
- 3.4. เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับผู้ที่เกี่ยวข้อง และเป็นแนวทางการพัฒนาในอนาคต

4) **ระเบียบวิธีการติดตามประเมินผล :** แบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ใช้การเข้าร่วมกิจกรรม การสังเกต การเก็บข้อมูลจากนักจัดการความรู้ ภาวการณ์เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

5) ผลที่เกิดจากการติดตามประเมินผล

5.1. รายงานการติดตามประเมินผล 3 ระยะ (การกำหนดตัวชี้วัด ผลการดำเนินงานระหว่างทาง ปลายทาง และผลการดำเนินงานตลอดโครงการ)

5.2. รายงานการสังเคราะห์บทเรียนโครงการ

5.3. การให้ผลสะท้อนและข้อเสนอแนะการดำเนินโครงการ

6) ขอบเขตการประเมินผล

6.1 ประเมินผลการประเมินสภาพและสภาวะทั่วไปของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับประเด็นพื้นที่โครงการ

6.1.1. สภาพพื้นที่โครงการ (ประวัติศาสตร์ ที่ตั้ง ภูมิศาสตร์)

6.1.2. สภาพทางสังคม (ประชากร บ้านเรือน การคมนาคม การศึกษา สาธารณสุข)

6.1.3. สภาพทางวัฒนธรรม (วัฒนธรรมประเพณี ศาสนาความเชื่อ การปกครอง / ผู้นำ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ระเบียบปฏิบัติในชุมชน การจัดการความขัดแย้ง)

6.1.4. สภาพทรัพยากรธรรมชาติและจัดการ (พื้นดิน พื้นน้ำ ป่าไม้ ป่าชุมชน)

6.1.5. สภาพทางเศรษฐกิจ (การประกอบอาชีพ การลงทุน ปัจจัยการผลิตและการบริโภค การตลาด การใช้แรงงาน)

6.1.6. สภาพปัญหาของชุมชน (เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม)

6.1.7. สภาวะโดยรวมของพื้นที่ (การรวมตัว ร่วมคิดร่วมทำ การจัดการอนาคต เศรษฐกิจพอเพียง การออมทรัพย์ สวัสดิการ ความปลอดภัย การแก้ไขความขัดแย้ง การทำนุบำรุง สิ่งแวดล้อม การเอื้อ.....อาทร การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ สุขภาพ)

- 6.2 ประเมินผลการประเมินทุนเดิมของชุมชน
 - 6.2.1. ทุนทรัพยากรมนุษย์
 - 6.2.2. ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - 6.2.3. ทุนทางสังคมและเศรษฐกิจ
 - 6.2.4. ทุนทางวัฒนธรรม
 - 6.2.5. ทุนทางความรู้
 - 6.2.6. ทุนทางการเงิน
- 6.3 ประเมินเป้าหมายการดำเนินโครงการ
 - 6.3.1 เป้าหมายโครงการระดับกลไกการประสานงานภาค
 - 1.) กลไกการทำงานและประสานงานแบบภาคี
 - 2.) การบริหารจัดการโครงการ
 - 3.) การพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้
 - 6.3.2 เป้าหมายโครงการระดับพื้นที่รูปธรรม
 - 1.) การสร้างและพัฒนานักจัดการความรู้ท้องถิ่น
 - 2.) การพัฒนาองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้ เชิงสร้างสรรค์
 - 3.) การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 4.) การสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้
 - 5.) การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 6.) การปูพื้นฐานเพื่อนำไปสู่การเกิดสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน
- 6.4 การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการระดับกลไกประสานงานภาคและพื้นที่รูปธรรม
 - 6.4.1 กระบวนการดำเนินโครงการระดับกลไกประสานงานภาค
 - 1.) การต่อรากฐานงานเดิม
 - 2.) กลไกความร่วมมือกับภาคี
 - 3.) การใช้ทุนและทรัพยากรโครงการ
 - 4.) การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการความรู้ในระดับพื้นที่รูปธรรม
 - 5.) การติดตามหนุนเสริม

6.4.2 กระบวนการดำเนินโครงการระดับพื้นที่รูปธรรม

- 1.) การต่อรากฐานงานเดิม
- 2.) กลไกความร่วมมือขององค์กรชุมชนและภาคี
- 3.) การใช้ทุนและทรัพยากรภายในและภายนอก
- 4.) การเสริมสร้างศักยภาพนักจัดการความรู้ท้องถิ่น
- 5.) การหนุนเสริมโดยกลไกระดับภาคและส่วนกลาง

6.4.3 กระบวนการประเมินผลภายใน

6.5 การประเมินผลการดำเนินงานทั้งระดับกลไกประสานงานภาคและระดับพื้นที่รูปธรรม

6.5.1 ผลการดำเนินงานระดับกลไกประสานภาค

- 1.) ผลผลิตและผลลัพธ์การประสานกลไกการทำงานภาค
- 2.) ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล การบริหารจัดการโครงการ
- 3.) ผลผลิตและผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพ นักจัดการความรู้ท้องถิ่นในพื้นที่

รูปธรรม

- 4.) ผลผลิตและผลลัพธ์การติดตามสนับสนุนการทำงานโครงการพื้นที่รูปธรรม

6.5.2 ผลการดำเนินงานระดับพื้นที่รูปธรรม

1.) การสร้าง / การพัฒนา นักจัดการความรู้ท้องถิ่น (ความเข้มแข็งของนักจัดการความรู้ สมรรถภาพของนักจัดการความรู้ด้านฐานคิดและทัศนคติ ด้านความรู้ ด้านทักษะและความสำเร็จในการทำบทบาทหน้าที่)

2.) การพัฒนาองค์ความรู้และวิธีเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ (ด้านการพัฒนา ศักยภาพนักจัดการความรู้ท้องถิ่น องค์ความรู้จากการจัดการความรู้ในท้องถิ่นตามประเด็นพื้นที่ของรูปธรรม)

3.) การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (การใช้ความรู้ กิจกรรมการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการเรียนรู้)

4.) การสร้างและการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ (ชุมชนเรียนรู้ในชุมชน วิธีการขยายเครือข่ายและกลไกการจัดการเรียนรู้เครือข่าย)

5.) การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง (การสื่อสารภายในโครงการพื้นที่รูปธรรม การสื่อสารภายในชุมชน การสื่อสารภายนอกชุมชน)

6.) การปูพื้นฐานเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน (การปรับโครงสร้างองค์การในการพัฒนาความรู้ การสนับสนุนทางวิชาการ การประสานงาน การปฏิบัติการ และติดตามประเมินผลภายใน)

6.6 การประเมินความสำเร็จของโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ

6.6.1. ความสำเร็จของชุมชนเป็นสุข (ความเป็นอยู่ของชุมชนดีขึ้น มีความรักความสามัคคีเอื้ออาทรต่อกัน ขยายกลุ่มการเรียนรู้ร่วมกัน ค่าใช้จ่าย/หนี้สินลดลง พึ่งตนเองได้ สมาชิกชุมชนสุขภาพดี)

6.6.2. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (การเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในชุมชน การเปลี่ยนแปลงของนักจัดการความรู้ท้องถิ่น ขยายกลุ่มการเรียนรู้ร่วมกัน การเปลี่ยนแปลงในชุมชนตามประเด็นของพื้นที่รูปธรรม)

6.6.3. ความสำเร็จของนักจัดการความรู้ (ความมุ่งมั่นและแรงปรารถนา ความร่วมมือ การแก้ปัญหา ความสำเร็จของพื้นที่โครงการ การพึ่งตนเองของชุมชน)

7. แนวทางการติดตามประเมินผลโครงการความร่วมมือพัฒนาพื้นที่รูปธรรม “การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน” แสดงได้ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงแนวทางการติดตามประเมินผล

วัตถุประสงค์	ประเด็นข้อมูลประเมิน	คำถามประเมิน	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือและวิธีการ	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์และสังเคราะห์
1. เพื่อประเมินบริบทและ สถานะของชุมชนแต่ละ พื้นที่โครงการก่อนการ ดำเนินงาน	1. บริบทและสถานะ ของ ชุมชนแต่ละพื้นที่ โครงการก่อนการ ดำเนินงาน	1. บริบทและสถานะของ ชุมชนก่อนการดำเนินงาน เกี่ยวกับสภาพพื้นที่ สภาพ สังคมวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติสภาพ เศรษฐกิจ ปัญหา/ความ ต้องการและสถานะโดยรวม	1. คนทำงานทั้งทีม นำ ทีม ทำ ทีมหนุนกลุ่มชาวบ้าน และสภาพจริงชุมชน	* การสนทนากลุ่ม * การสัมภาษณ์ * การสังเกต * การศึกษาเอกสาร โครงการ	เก็บข้อมูลจาก แหล่งข้อมูลใน พื้นที่	* วิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละ พื้นที่โครงการ * สังเคราะห์ข้อมูลทุกพื้นที่ โครงการเพื่อเสนอภาพรวม * วิเคราะห์ข้อมูลของกลไก การประสานงานภาคใน ส่วนที่ประเมินและ สังเคราะห์การดำเนินงาน โครงการ
2. เพื่อประเมินทุนเดิมของ ชุมชน	2. ทุนเดิมของชุมชน 2.1 ทุนทางความรู้ 2.2 ทุนทางสังคมและ เศรษฐกิจ 2.3 ทุนทรัพยากร ธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม 2.4 ทุนทางวัฒนธรรม 2.5 ทุนทางการเงิน 2.6 ทุนทรัพยากรมนุษย์	2. ชุมชนมีทุนเดิมทางความรู้ ทุนสังคมและเศรษฐกิจ ทุน ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ทุนวัฒนธรรม ทุนการเงิน ทุนทรัพยากรมนุษย์อย่างไร	2. คนทำงานและชาวบ้าน, สภาพจริงของชุมชน, เอกสาร	* การศึกษาเอกสาร * การสนทนากลุ่ม * การสัมภาษณ์ * การสังเกต	เก็บข้อมูลจาก แหล่ง ข้อมูลในพื้นที่	

ตารางที่ 2.1 แสดงแนวทางการติดตามประเมินผล (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ประเด็นข้อมูลประเมิน	คำถามประเมิน	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือและวิธีการ	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์และ สังเคราะห์
3. เพื่อประเมินเป้าหมาย การดำเนินโครงการ	3. เป้าหมายการดำเนินโครงการ ระดับกลยุทธ์ ประสานและระดับ พื้นที่บูรณาการ	3. เป้าหมายและตัว ชี้วัดการดำเนินงานคืออะไร และมีเกณฑ์อย่างไร	3. คณะทำงาน 3 ทีม เอกสาร โครงการ	* การสนทนากลุ่ม * การศึกษาเอกสาร	เก็บข้อมูลในพื้นที่และ ในเวทีประชุม	
4. เพื่อประเมิน กระบวนการดำเนิน โครงการระดับกลยุทธ์ ประสานงานภาคและ ระดับพื้นที่บูรณาการ	4. กระบวนการดำเนินโครงการ 4.1 กระบวนการดำเนินโครงการ ระดับกลยุทธ์ประสานงานภาค 4.2 ระดับพื้นที่บูรณาการในประเด็น - การต่อ ยอดฐานงานเดิม - กลไกความร่วมมือ - การใช้ทุนและทรัพยากร - การเสริมสร้างศักยภาพ - การหนุนเสริม	4. กระบวนการดำเนินงาน โครงการทั้ง 2 ระดับ เป็น อย่างไรในประเด็น 4.1 การต่อ ยอดฐานงานเดิม 4.2 กลไกความร่วมมือของ ภาคี 4.3 การสนับสนุนและ เงื่อนไข 4.4 แนวทางการใช้ทุนเดิม ของภาคี กระบวนการทำงานของ กลไก 4.6 การเสริมศักยภาพนัก จัดการฯ 4.7 การหนุนเสริมของกลไก ภาคี	4. คณะทำงาน 3 ทีม - ตัวแทนภาคี - คณะทำงานกลไก ประสานงานระดับภาค - เอกสาร - สภาพจริงของพื้นที่ งาน	* การสนทนากลุ่ม * การสัมภาษณ์ * การศึกษาเอกสาร	เก็บข้อมูลในพื้นที่และ ในเวทีประชุม	

ตารางที่ 2.1 แสดงแนวทางการติดตามประเมินผล (ต่อ)

วัตถุประสงค์	ประเด็นข้อมูลประเมิน	คำถามประเมิน	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือและวิธีการ	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์และสังเคราะห์
5. เพื่อประเมินผลการดำเนินงานทั้งระดับกลไกประสานงานภาค และระดับพื้นที่บูรณาการ	5.1 ผลการดำเนินงานของกลไกประสานงานภาค 5.2 ผลการดำเนินงานระดับพื้นที่บูรณาการ	5. ผลของการดำเนินงานโครงการเป็นอย่างไร 5.1 ระดับกลไกภาคผลผลิตและผลลัพธ์ตามการประสาน การสนับสนุน การพัฒนาศักยภาพคนทำงาน เป็นอย่างไร ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลการจัดการโครงการเป็นอย่างไร 5.2 ระดับพื้นที่บูรณาการ บรรลุเป้าหมาย การพัฒนานักจัดการความรู้ท้องถิ่น การพัฒนาความรู้การจัดการเรียนรู้ การขยายเครือข่าย การสื่อสาร และการประสานสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน	* ประชาชน กลุ่มเป้าหมาย คณะทำงาน 3 ทีม * สภาพจริงของพื้นที่ * เอกสารรายงานการดำเนินงาน	* การสัมภาษณ์เชิงปฏิบัติ * การสัมภาษณ์ * การศึกษาเอกสาร * การสังเกต	เก็บข้อมูลในพื้นที่และในเวทีประชุม	

ตารางที่ 2.1 แสดงแนวทางการติดตามประเมินผล(ต่อ)

วัตถุประสงค์	ประเด็นข้อมูลประเมิน	คำถามประเมิน	แหล่งข้อมูล	เครื่องมือและวิธีการ	การเก็บรวบรวมข้อมูล	การวิเคราะห์และ สังเคราะห์
6. เพื่อประเมิน ความสำเร็จโครงการ เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อ ชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ	6.1 ความสำเร็จของชุมชนเป็นสุข 6.2 ความสำเร็จของการเรียนรู้ ชุมชนเป็นสุขความสำเร็จของนัก จัดการเรียนรู้	6.1 ศัพท์ชีวิตความสำเร็จ ของชุมชนเป็นสุขคือ อะไร และผลเป็น อย่างไร 6.2 ศัพท์ชีวิตของการเรียนรู้ ชุมชนเป็นสุขคืออะไร และผลเป็นอย่างไร 6.3 ศัพท์ชีวิตความสำเร็จของ นักจัดการความรู้คือ อะไร และผลเป็น อย่างไร	ประชาชน กลุ่มเป้าหมาย คณะทำงาน 3 ทีม * สภาพจริงของพื้นที่ * เอกสารรายงานการ ดำเนินงาน	การสนทนาเชิงปฏิบัติ * การสัมภาษณ์ * การศึกษาเอกสาร * การสังเกต	เก็บข้อมูลในพื้นที่และ ในเวทีประชุม	

8. แผนการติดตาม

8.1 แนวทางการประเมินก่อนการดำเนินงาน

ตารางที่ 2.2 ระยะก่อนการดำเนินงาน

สิ่งที่ประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ตัวชี้วัด	เครื่องมือประเมิน	ผลประเมิน
1. บริบท/ศักยภาพ ชุมชน	มีความพร้อม กายภาพ, คน, ทุน, ชุมชน	-พื้นที่เรียนรู้/คน เก่า -ค น ไ ห ม่ / หลักฐาน	การสังเกต การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร	ข้อมูลพื้นฐาน ของชุมชน
1.1 สถานการณ์ การเรียนรู้	มีกิจกรรมการ เรียนรู้ต่อเนื่อง อย่างน้อย 3 ปี	ผลการ เปลี่ยนแปลง จากการเรียนรู้	สังเกตจาก สภาพจริง	ข้อมูลพื้นฐาน การเรียนรู้ชุมชน
1.2 ความรู้ชุมชน/ วิธีเรียนรู้	มีทุนความรู้ การเรียนรู้	ผู้รู้ในชุมชน/ เอกสาร/ หลักฐานความรู้	การสัมภาษณ์ แบบบันทึก	ข้อมูลพื้นฐาน ความ รู้/วิธีเรียนรู้ชุมชน
1.3 นักจัดการ ความรู้	มีคนเก่าทำงาน และคนใหม่ที่จะ เรียนรู้	มีคณะทำงาน ในชุมชน	การสังเกตและ การพูดคุย	พฤติกรรมพื้นฐาน ด้ าน ค ว า ม ร้ ู / ทักษะ/เจตคตินัก จัดการความรู้

8.2 แนวทางการประเมินการดำเนินงาน

ตารางที่ 2.3 ระยะการดำเนินงาน

สิ่งที่ประเมิน	เกณฑ์การประเมิน	ตัวชี้วัด	เครื่องมือประเมิน	ผลประเมิน
การพัฒนา ศักยภาพนัก จัดการความรู้	ผู้รับการประเมิน ผ่านเกณฑ์เกิน 80%	คนมีความรู้ /ทักษะ/ใจทำงาน	ผลงาน การสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร	พฤติกรรมหลัง การพัฒนาศักยภาพ
การสร้าง ความรู้ชุมชน	กระบวนการสร้าง ความรู้เข้มข้น	เอกสาร/สื่อ/ วิทยากร แหล่งเรียนรู้	สังเกต สัมภาษณ์	คุณภาพชุดความรู้
การจัดกระบวนการ การเรียนรู้และ ผลการเรียนรู้	กระบวนการ เรียนรู้ ตรงตามหลักการ	กิจกรรมการ เรียนรู้ ของคนในชุมชน	การสังเกต การสอบถาม	ความเหมาะสม การจัดการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลง ของคนและชุมชน
การขยาย เครือข่ายเรียนรู้	เกิดเครือข่าย เรียนรู้ชุมชน	องค์กร/กิจกรรม เครือข่ายฯ	การวิเคราะห์ เอกสาร การสัมภาษณ์	ปริมาณ/คุณภาพ เครือข่ายเรียนรู้
การสื่อสาร กับสังคม	ใช้การสื่อสาร หลายรูปแบบ กับสังคม	สังคมมีการ ตอบสนองแนวคิด แนวทาง	การสอบถาม การสังเกต	การยอมรับแนวคิด/ แนวปฏิบัติ ของสังคม
การสร้างสถาบัน เรียนรู้ชุมชน	เกิดสถาบัน การเรียนรู้ชุมชน	มีคณะทำงาน มีสถานที่ทำงาน มีแผนงาน	การสัมภาษณ์ การสังเกต วิเคราะห์เอกสาร	โครงสร้าง/กลไก สถาบัน เรียนรู้ชุมชน

8.3 การประเมินผลหลังสิ้นสุดการดำเนินงานได้กำหนดหัวข้อที่ใช้ในการประเมินผลตามการบรรลุเป้าหมาย ไว้ดังนี้

8.3.1 การพัฒนาศักยภาพคน (20คะแนน)

พิจารณาว่าผลการดำเนินงานบรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

8.3.2 การพัฒนาองค์ความรู้และวิธีเรียนรู้ (20 คะแนน)

ประเมินองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาและวิธีเรียนรู้ที่ได้รับจากการพัฒนา โดยพิจารณาจากผลการนำความรู้ไปใช้ การบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบบนหลักฐานการถอดและบันทึกข้อมูล และการมีข้อมูลในคนหรือแหล่งความรู้ชุมชน

8.3.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้ (20 คะแนน)

ประเมินความเหมาะสมของการจัดสภาพแวดล้อมหรือแหล่งเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ การส่งเสริมผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติประสบการณ์การคิดอย่างเป็นระบบ

8.3.4 การสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้ (10 คะแนน)

ประเมินปริมาณและคุณภาพของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนจากการขยายผลการดำเนินงานโครงการพื้นที่รูปธรรม

8.3.5 การสื่อสารสู่สังคม (10 คะแนน)

ประเมินผลการสื่อสาร กระบวนการ สื่อและกิจกรรมการสื่อสารในการดำเนินงานของโครงการในการสร้างความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจ การประยุกต์ใช้ที่เกิดจากการสื่อสาร

8.3.6 การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ชุมชน (10 คะแนน)

ประเมินความพร้อมของกลไกการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ที่สามารถดำเนินงานได้ต่อเนื่องและยั่งยืน

8.3.7 ผลลัพธ์และผลกระทบต่อการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้ (10 คะแนน)

พิจารณาถึงผลลัพธ์ที่เกิดจากการนำผลการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ แก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนว่าเป็นไปในทิศทางบวกหรือไม่ นำไปพัฒนาคุณภาพของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนมากน้อยเพียงใด สุขภาวะดีขึ้นหรือไม่ เป็นที่ยอมรับหรือไม่ รวมถึงผลการดำเนินงานส่งผลกระทบด้านต่างๆ ทั้งทางตรงหรือทางอ้อมอย่างไร เช่น กระตุ้นการมีส่วนร่วมในชุมชน การสร้าง

จิตสำนึก การยกระดับขีดความสามารถการจัดการชุมชน ปัญหาการผลิต การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางการศึกษาของชุมชน

ความเห็นในการประเมินผลคุณภาพของการดำเนินงาน (P) ในแต่ละหัวข้อ แบ่งเป็น 6 ระดับ ให้คะแนนลดหลั่นตามลำดับดังนี้

1.0	=	มากที่สุด (A)
0.8	=	มาก (B)
0.6	=	ปานกลาง (C)
0.4	=	น้อย (D)
0.2	=	น้อยที่สุด (E)
0.0	=	ไม่มี (F)

น้ำหนักคะแนน(X) มี 2 ระดับ คือ 20 คะแนน และ 10 คะแนน แตกต่างกันในแต่ละหัวข้อ รวมคะแนนทุกหัวข้อเป็น 100 คะแนน ดังนั้นจึงมีเกณฑ์การประเมินผลคุณภาพของการดำเนินงานในแต่ละหัวข้อแบ่งตามน้ำหนักคะแนน (PX) ดังนี้

น้ำหนัก คะแนน	คะแนนที่ได้รับ					
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ไม่มี
20 คะแนน	20	16	12	8	4	0
10 คะแนน	10	8	6	4	2	0

การสรุปคุณภาพโดยรวมของผลการดำเนินงาน

รวมคะแนนทั้งหมดแล้วเลือกผลสรุปตามค่า $\sum PX$ ว่าคุณภาพโดยรวมของผลการดำเนินงานอยู่ในระดับใดดังนี้

$\sum PX$ ระหว่าง	88-100 = ดีมาก
	75-87 = ดี
	62-74 = ใช้ได้
	49-61 = พอใช้
	<49 = ควรปรับปรุง

(สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2548 หน้า 33-35)

บทที่ 3
ผลการติดตามประเมินผล
พื้นที่แม่ทา และแม่สุริน

โครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน บ้านแม่ทา
กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่

1. บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของตำบลแม่ทา

ชุมชนตำบลแม่ทา สันนิษฐานว่าอพยพมาเมื่อปี พ.ศ. 2186 มีชนเผ่าต่างๆ เช่น ลัวะ ชุนคง อพยพมาจากเมืองเชียงใหม่ แถบบริเวณแจ่งหัวริน เนื่องจากการหลีกเลี่ยงการเก็บภาษี 4 บาท ในขณะนั้น ต่อมา มีชาวเชียงแสน (เชียงราย) หนีผ่านศึกหัวเมืองเข้าเมืง ล่องมาถึงห้วยแม่บอน มาตั้งบ้านเรือนอยู่ที่บ้านป่าหมาก (บ้านหัวทุ่ง) 11 ครัวเรือน มีพระติดตามมา 1 รูป อยู่ได้ประมาณ 2 ปี มีชาวละคอน หนีศึกจากเมืองเขลางนคร (ลำปาง) มาอีก 9 ครอบครัว มาอยู่รวมกัน สัญชาติเป็น ขมุ เขมร เป็นกลุ่มที่มาทีหลัง

สมัยนั้นมีการตั้งแก่งป่าปกครองกันเอง ต่อมาก็มีอาญาเจ้าข่มเหงโดยไม่เป็นธรรม ปู่ น้อย จมปู เป็นหัวหน้ามา ตั้งรากฐานที่บ้านโหล่งป่าหมาก และมีคนมาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นบ้านหัวทุ่ง บ้านซ้อกลาง บ้านท่าข้าม บ้านโหล่ง บ้านขามเปี้ย บ้านห้วยทราย บ้านป่าน้อย บ้านม่อน บ้านดอนชัย มีหลากหลายมากขึ้น มีการทำบุญทางศาสนา ร่วมกัน อยู่กันอย่างมีความสุข ทำไร่ทำสวนกินกันเอง พอคนหลายครอบครัว หลายหมู่บ้าน มากขึ้นทาง บ้านป่าน้อย บ้านดอนชัย ก็มีคนเผ่าลื้อ ยอง เข้ามาอยู่อาศัยเพิ่มขึ้น ก็ทราบถึงหูเจ้าหลวงลำพูน ก็ใช้ให้ท้าวขุนเมืองลำพูน ให้มาโน้มน้าวให้เข้าส่วย เจ้าลำพูนก็ตั้งท้าวขุนมาปกครอง มีท้าวเตจา ท้าวเมธา ท้าวใจ ปกครองโดยราชาธิปไตย เมื่อมีการรวมหัวเมืองเป็นประเทศไทยขึ้นมา (ประเทศสยาม) ก็ยกเลิกท้าวขุน ตั้งผู้ใหญ่ กำนันขึ้น ประชาชนก็ขอมาสังกัดอยู่ในเมืองเชียงใหม่ เพราะไปประชุมทางแขวงสะดวกกว่า มีที่พักค้างคืนจากบ้านญาติ เช่น บ้านป่าตึง บ้านแม่ผาเหิน บ้านปง (ตำบลออนใต้) ตั้งแขวงอยู่ที่บ้านป่าไผ่ ชื่อแขวงแม่ออน กิ่งอำเภอสันกำแพง ถ้า

หากอยู่ในเขตลำพูน ไปประชุมที่แขวงป่าซางไม่สะดวก เพราะระยะทางไกล ไม่มีที่พักค้างคืนเพราะไม่มีบ้านญาติ จากนั้นเมื่ออยู่ในเขตอำเภอสันกำแพงก็เป็นตำบลแม่ทา จนถึงปัจจุบันนี้

1.2 สภาพทั่วไป

- ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	จรด	องค์การบริหารส่วนตำบลทาเหนือ อ.แม่ฮ่อน จ.เชียงใหม่
ทิศใต้	จรด	องค์การบริหารส่วนตำบลทาลาด อ.แม่ทา จ.ลำพูน
ทิศตะวันออก	จรด	องค์การบริหารส่วนตำบลวอแก้ว อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง
ทิศตะวันตก	จรด	องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยาบ อ.บ้านธิ จ.ลำพูน

1.3 เนื้อที่

เป็นพื้นที่ป่าไม้รวม	79.9 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 49,937.5 ไร่
พื้นที่ทำกินรวม	22.2 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 13,875 ไร่
พื้นที่อยู่อาศัย	5.9 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,687.5 ไร่
รวมพื้นที่ทั้งหมด	108 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 67,500 ไร่

1.4 ภูมิประเทศ

มีลักษณะเป็นพื้นที่ราบเชิงเขา มีเทือกเขาน้อยใหญ่สลับซับซ้อน สภาพดินทั่วไป เป็นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับการเกษตรกรรม

1.5 จำนวน หมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน

จำนวนหมู่บ้านในเขต องค์การบริหารส่วนตำบล เต็มทั้งหมู่บ้าน 7 หมู่ ได้แก่ หมู่ที่ 1-7

1.6 สภาพทางสังคมมีประชากร ชาย-หญิง วัยและขนาดอย่างไร

ประชากรทั้งสิ้น 4,905 คน แยกเป็นชาย 2,499 คน หญิง 2,406 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 46 คน / ตารางกิโลเมตร และมี 1,275 ครัวเรือน

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนประชากร

หมู่ที่	บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
1	ทาม่อน	227	420	436	856
2	ท่าข้าม	191	427	380	807
3	ค้อกลาง	124	287	260	547
4	ห้วยทราย	295	560	499	1,059
5	ป่านอต	128	248	299	547
6	ดอนชัย	156	276	291	567
7	ใหม่ดอนชัย	154	281	311	592
รวม		1,275	2,499	4,905	4,905

1.7 สภาพทางเศรษฐกิจ

1.7.1 อาชีพและรายได้ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรม เช่น ปลูกข้าวโพด ปลูกผัก ทำนา ทำสวนลำไย เลี้ยงโคนม อุตสาหกรรมในครัวเรือน ซึ่งแปรรูปจากผลผลิตทางการเกษตร และรับจ้างทำงานบริเวณนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีคือ 22,966 บาท (ข้อมูล จปฐ.47)

1.7.2 หน่วยงานธุรกิจในพื้นที่ อบต.

ปั้มน้ำมันและก๊าซ	11	แห่ง
โรงสี	6	แห่ง
ตลาดเอกชน	2	แห่ง

1.8 สภาพทางสังคม

1.8.1 การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา	2	แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษา (ขยายโอกาส)	1	แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	3	แห่ง

1.8.2 สถาบันและองค์กรทางศาสนา

วัด/สำนักสงฆ์	5	แห่ง
ศาลเจ้า	4	แห่ง

1.8.3 สาธารณสุข

สถานีนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน 1 แห่ง
 อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำร้อยละ 100

1.9 โครงสร้างพื้นฐาน

1.9.1 การคมนาคม

มีสะพาน คสม. 4 แห่ง

มีถนนซอย 73 ซอย ความยาวรวม 17.21 กิโลเมตร

เป็นถนนซอยลูกรัง ยาวรวม 7.08 กิโลเมตร

เป็นถนนคอนกรีต ยาวรวม 9.03 กิโลเมตร

เป็นถนนลาดยางและแอสฟัลท์ติก 1.1 กิโลเมตร

มีถนนถมดิน และเพื่อการเกษตรจำนวน 12 สายระยะทางรวมประมาณ 40.5

กิโลเมตร

1.9.2 การโทรคมนาคม

สถานีโทรคมนาคมอื่นๆ 1 แห่ง

1.9.3 การไฟฟ้า

จำนวน 7 หมู่บ้านมีไฟฟ้าเข้าถึง

จำนวน 1,275 ครัวเรือน 4,905 คน มีไฟฟ้าใช้

1.9.3 แหล่งน้ำธรรมชาติ

ลำน้ำ, ลำห้วย 5 สาย

1.9.4 แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ฝาย 9 แห่ง

บ่อน้ำตื้น 39 แห่ง

บ่อโยก 12 แห่ง

อื่นๆ (อ่างเก็บน้ำ) 2 แห่ง

1.9.5 ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

พื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด ประมาณ 80 ตารางกิโลเมตร

พื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมด ประมาณ 22 ตารางกิโลเมตร

1.9.6 มวลชนจัดตั้ง

ลูกเสือชาวบ้าน	2 รุ่น	350 คน
ไทยอาสาป้องกันชาติ	2 รุ่น	20 คน

2. ทูตเดิมของชุมชน

2.1 ทูตบุคคล และองค์กรชาวบ้าน

- 1.) กำนันผู้ใหญ่บ้าน มีทั้งหมด 7 คน
- 2.) ประธานกลุ่มแม่บ้านแต่ละหมู่บ้าน 7 คน
- 3.) ตัวแทนกรรมการป่า 7 คน
- 4.) ประธานประชาคมแต่ละหมู่บ้าน 7 คน
- 5.) ประธานเยาวชนทุกหมู่บ้าน
- 6.) องค์กรบริหารส่วนตำบลแม่ทา
- 7.) ตัวแทนหมอเมือง 1 คน
- 8.) ชาวบ้านอาสาสมัคร 2 คน

2.2 ทูตกลุ่ม และกองทุนชุมชน

2.2.1 กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้านเกษตรกรบ้านท่าม่อน หมู่ที่ 1 ต.แม่ทา ปัจจุบันมีเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มประมาณ 348,000 บาท มีสมาชิกทั้งหมด 177 คน

2.2.2. กองทุนหมู่บ้านท่าม่อน หมู่ที่ 1 ตำบลแม่ทา มีสมาชิก 157 คน มีทุนหมุนเวียน 1,043,000 บาท

2.2.3. ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านท่าข้าม หมู่ที่ 2 มีสมาชิก 38 คราวเรือน มีทุนหมุนเวียน 106,029.22 บาท

2.2.4. กองทุนหมู่บ้านท่าข้าม หมู่ที่ 2 สมาชิก 105 คน มีทุนหมุนเวียน 1,038,331 บาท

2.2.5. ศูนย์สาธิตการตลาดบ้านหัวทุ่ง หมู่ที่ 3 มีสมาชิก 31 คราวเรือน มีทุนหมุนเวียน 117,374 บาท

2.2.6. กองทุนหมู่บ้านค้อกลาง หมู่ที่ 3 มีสมาชิก 97 คน มีทุนหมุนเวียน 1,037,982 บาท

2.2.7. กองทุนหมู่บ้านห้วยทราย หมู่ที่ 4 มีสมาชิก 234 คน มีเงินทุนหมุนเวียน 1,058,700 บาท

2.2.8. ศูนย์สาธิตการตลาดกลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลแม่ทา มีสมาชิก 211 คน มีทุนหมุนเวียนทั้งหมด 243,120 บาท

2.2.9. โรงน้ำดื่มกลุ่มแม่บ้านตำบลแม่ทา มีสมาชิก 325 คน มีทุนการผลิตทั้งหมด 1,179,021 บาท (โครงการกระตุ้นเศรษฐกิจ)

2.2.10. กองทุนหมู่บ้านป่านอด มีสมาชิกทั้งหมด 137 คน มีทุนหมุนเวียน 1,034,512 บาท

2.2.11. สหกรณ์การเกษตรแม่ทายังยืนจำกัด มีสมาชิก 174 คน มีทุนหมุนเวียน – บาท

2.2.12. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านป่านอด มีสมาชิก 113 คน มีทุนประมาณ 700,000 บาท

2.2.13. กองทุนหมู่บ้านคอนชัย หมู่ที่ 6 มีสมาชิก 123 คน มีทุนประมาณ 1,043,157 บาท

2.2.14. กองทุนหมู่บ้านใหม่คอนชัย หมู่ที่ 7 มีสมาชิก 142 คน มีทุนหมุนเวียน ประมาณ 1,041,846 บาท

2.3 ศักยภาพของชุมชน และพื้นที่

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบเชิงเขา พื้นดินร่วนปนทรายเหมาะสำหรับเพาะปลูกพืชผักผลไม้ ประชาชนส่วนใหญ่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น ปลูกข้าวโพด ทำสวนลำไย มะม่วง เลี้ยงวัว อดุสาหกรรมการในครอบครัว ซึ่งแปรรูปจากผลผลิตการเกษตรซึ่งมีรายได้ไม่มากเท่าที่ควรยังต้องการการแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานอีกมาก เพื่อให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในเขตพื้นที่เป็นไปในทางที่ดีขึ้น

2.4 ดัชนีทุนประสพการณ์นักจัดการเรียนรู้

2.4.1 ผู้ช่วยนักวิจัยการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านแม่ทา ปี พ.ศ. 2540

2.4.2 ประธานเยาวชนตำบลแม่ทา ปี พ.ศ. 2540 – 2546

2.4.3 ผู้ช่วยนักวิจัย กระบวนการปลดปล่อยหนี้สินอย่างยั่งยืน ปี พ.ศ. 2545

2.4.4 อาสาสมัครพื้นที่โครงการนำร่องเพื่อพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน ปี พ.ศ. 2545 –

3. เป้าหมายการดำเนินงาน

3.1 เป้าหมายโครงการ

3.1.1 เป้าหมายในการเสริมสร้างนักรจัดการความรู้ท้องถิ่น

มีเป้าหมายในการเสริมสร้างนักรจัดการความรู้ท้องถิ่นในพื้นที่ประมาณ 10 คน ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม หมอเมือง ให้มีคุณลักษณะที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ มีทัศนคติ และทำทีที่ดี ในด้านทรัพยากรและด้านเกษตร

3.1.2 เป้าหมายในการพัฒนาองค์ความรู้ และวิธีเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

เรื่องทรัพยากรธรรมชาติ การเกษตร ประเพณีวัฒนธรรม สมุนไพร และเหมืองฝาย โดยใช้วิธีการเรียนรู้ เชิงสัมผัส การศึกษาดูงานในพื้นที่จริง โดยผู้นำและทีมงาน ผู้ปฏิบัติงาน ศึกษาข้อมูลที่มีอยู่แล้วบางส่วน การถ่ายทอดความรู้โดยใช้ความสัมพันธ์เป็นหลัก เรียนรู้จาก ครอบครัวขยายผลสู่ภายนอก จากรุ่นสู่รุ่น เพื่อนสู่เพื่อน และจากพี่สู่น้อง ซึ่งบางเรื่องสามารถทดลองลงมือปฏิบัติได้จริง เช่น แนวคิดเหมืองฝาย แต่บางเรื่องสามารถศึกษาข้อมูลได้แต่ไม่สามารถปฏิบัติร่วมได้จริง เช่น การคัดเลือก จัดยาสมุนไพรของหมอเมือง เป็นต้น

3.1.3 เป้าหมายในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

- พื้นที่และผลผลิตรวมมากกว่าร้อยละ 50 เป็นการทำการเกษตรอินทรีย์
- การรวมกลุ่มต่างๆ ที่มีความหลากหลายด้านอาชีพ ไม่จำกัดเพศ อายุ

การศึกษา

- มีบทบาทและความสำคัญให้ชุมชนได้ตระหนัก

3.1.4 เป้าหมายการสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้

- ขยายเครือข่ายไปยัง ต.ทาเหนือและ ต.ทาปลาตุก
- โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ระบบเครือข่าย กลุ่มกิจกรรมเครือข่ายฐาน

สหกรณ์เดิม

- โดยใช้สหกรณ์เปิดรับสมาชิกจากต่างตำบล และสร้างให้สมาชิกเกิดผลสำเร็จ เห็นเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นตัวอย่างในการขยายผลต่อไป ใช้ผลงานที่เห็นผลชัดเจน ซึ่งต้องใช้เวลาและความอดทนสูง

3.1.5 เป้าหมายการสื่อสารในโครงการ ในชุมชนและนอกชุมชนคืออะไร

1) ภายในโครงการ

- การพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการของสมาชิกภายในกลุ่ม
- การช่วยเหลือในการทำกิจกรรม ใช้กิจกรรมผลผลิตร่วม

2) จากกลุ่มสู่ชุมชน

- ใช้การอบรมเป็นวิทยากรในชุมชน ซึ่งมีสมาชิกที่สามารถเป็นวิทยากรได้

ประมาณ 3 คน

- ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การจัดค่ายแก่เยาวชนในหมู่บ้าน
- เอกสารเผยแพร่

3) จากกลุ่มสู่นอกชุมชน

- หนังสือพิมพ์
- วีซีดี

3.1.6 เป้าหมายที่จะปูพื้นฐานการดำเนินโครงการเพื่อหนุนการเกิดสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน จัดตั้งสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืน แม่ทา

3.2 เป้าหมายระดับบุคคลและชุมชน มีเป้าหมายดังแสดงในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงเป้าหมายระดับบุคคล และชุมชน

ความรู้	ความสามารถ	จิตใจ
-ชุมชนควรรู้จักรากเหง้าของตนเองว่ามีประวัติความเป็นมา มีการต่อสู้เพื่อการอยู่รอดในวิถีชีวิต “เกษตรแบบยั่งยืน”	-คนในชุมชนมีความสามารถในการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่ผ่านมาทั้งผลดีและผลเสียของการทำ “เกษตรยั่งยืน” และสามารถวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันได้	-คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในรากเหง้าของตนเองเห็นคุณค่าของบทเรียนที่ผ่านมา
-ชุมชนควรรู้ทันข่าวสาร เหตุการณ์บ้านเองทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่มีผลต่อการดำรงชีวิต	-คนในชุมชนมีความสามารถในการปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป	-คนในชุมชนเห็นประโยชน์และคุณค่าของข่าวสารที่มีผลต่อการดำรงชีวิต
-การทำการเกษตรแบบพึ่งพาของคนในชุมชนช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อการมี การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน	-คนในชุมชนสามารถทำการเกษตรเพื่อการบริโภคในขั้นต้นและจำหน่ายทั้งในและนอกชุมชนภายใต้การจัดการของกลุ่มสมาชิก	-ภาคภูมิใจที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันมีแนวคิด และความมุ่งมั่นในเรื่องการทำการเกษตรแบบยั่งยืน

ตารางที่ 3.2 แสดงเป้าหมายระดับบุคคล และชุมชน (ต่อ)

ความรู้	ความสามารถ	จิตใจ
-ชุมชนควรมีความรู้อย่างหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศน์	-คนในชุมชนสามารถอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าไม้ธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน	-ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม้
-ชุมชนต้องสามารถสร้างเกราะที่เป็นภูมิคุ้มกันโดยการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งให้เห็นถึงคุณค่าของทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ไม้ อย่างแท้จริง	-ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ไม้ อย่างประหยัดและคุ้มค่า	-คนในชุมชนมีความเชื่อมั่น ศรัทธาและมุ่งมั่นต่อแนวคิดของการทำเกษตรแบบยั่งยืน
-ชุมชนต้องรู้ทันเทคโนโลยีและกระแสบริโภคนิยม	-ชุมชนสามารถใช้สิ่งของในชีวิตประจำวันบนฐานคิดที่เป็นสาระประโยชน์อย่างแท้จริง	-ชุมชนเห็นคุณค่าในการดำเนินชีวิตอย่างมีสาระประโยชน์
-ผู้รู้ ภูมิปัญญา ได้ขยายผลเผยแพร่ความรู้ บทเรียน บนฐานการแบ่งปันความรู้จาก *เพื่อสอนลูก *เพื่อสอนน้อง *เพื่อสอนเพื่อน	-ผู้รู้ ภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดเผยแพร่บทเรียนจากการปฏิบัติจริงอย่างเป็นรูปธรรม	-กลุ่มสารพัดจิตใจเอื้อเพื่อเกื้อกูลรู้จักการเสียสละแบ่งปัน
-ชุมชนควรมีชุดความรู้ เรื่อง *ประวัติศาสตร์ชุมชน *ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม *เกษตรยั่งยืน *วัฒนธรรม ประเพณี *สุขภาพกายและจิต	-ชุมชนสามารถสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม มีทักษะในการดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต ร่วมกันอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ไม้ อย่างประหยัดและคุ้มค่า สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนได้เป็นอย่างดี	-เกิดความภาคภูมิใจเห็นคุณค่าของการอนุรักษ์สืบทอดประเพณีวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาด้านการเกษตร

4. กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงานโครงการระดับโครงการพื้นที่รูปธรรม

4.1 การดำเนินงานโครงการมีกระบวนการดังนี้

มีการต่อยอดจาก “สหกรณ์ชุมชน” ฐานเดิมคือวิถีชีวิตของชุมชน และกลุ่ม ขยายผลสู่เครือข่ายต่างๆ

4.2 กระบวนการประสานองค์กรในและนอกชุมชน เพื่อการทำงานร่วมกัน

4.2.1 องค์การในชุมชน

- 1.) องค์การบริหารส่วนตำบล
- 2.) อนามัย
- 3.) โรงเรียน
- 4.) วัด
- 5.) อสม.

4.2.2 นอกชุมชน

- 1.) มูลนิธิริรักษ์เด็ก
- 2.) เอ็นจีโอ
- 3.) สสส.
- 4.) สรส.
- 5.) สกว.

4.3 กระบวนการเสริมสร้างผู้จัดการความรู้ท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมกลุ่มเพื่อสร้างผู้จัดการความรู้ท้องถิ่นรุ่นใหม่ โดยการเปิดรับสมัครเยาวชนในชุมชนเข้าค่ายจัดกิจกรรมกลุ่ม โดยมีกระบวนการเรียนที่เหมาะสมกับชุมชน คือ

- 1.) ถอดความรู้จากผู้รู้ในชุมชนโดยวิธีการพูดคุย
- 2.) เรียนรู้ฝึกปฏิบัติจริงจากผู้รู้ในชุมชน
- 3.) ทดลองปฏิบัติจริงจากฐานความรู้ เพื่อสร้างความมั่นใจในการเรียนรู้
- 4.) ขยายผลสร้างการเรียนรู้แก่คนกลุ่มสนใจอื่นๆ
- 5.) จัดเวทีสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ร่วมกันในระดับต่างๆ เช่น กลุ่มเล็ก / กลาง / ใหญ่ ทั้งเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
- 6.) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเครือข่ายของส่วนกลาง / ภูมิภาค (มีการศึกษาดูงานภายนอกชุมชนและแลกเปลี่ยนความรู้ของชุมชนสู่สังคมภายนอก)
- 7.) ผู้นำของชุมชนต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกลพร้อมที่จะเรียนรู้ / แสวงหาความรู้อย่างไม่หยุดยั้ง
- 8.) การถ่ายทอดบทเรียนควรมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จากรุ่นพ่อสู่รุ่นลูก หรือรุ่น ต่อรุ่น
- 9.) ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เผยแพร่บนเนื้อหาสาระของคนรุ่นเก่า เช่น คอมพิวเตอร์, ซีดี, วีซีดี, แผ่นภาพ

10.) วิธีการเชื่อมโยงบทเรียนความรู้ของชุมชนระหว่าง บ้าน / วัด / โรงเรียน โดยเข้าไปสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันของครูและคนในชุมชน โดยใช้พื้นที่ของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ / ห้องปฏิบัติการของผู้เรียน (ห้องเรียนชุมชน, ห้องเรียนไม่มีรั้ว)

5. ผลการดำเนินงาน

5.1 เหตุปัญหาและความต้องการต่อการเรียนรู้ชุมชน

ต้นเหตุ และปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน แสดงได้ดังตารางที่ 3.3

ตารางที่ 3.3 แสดงต้นเหตุ และปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน

ประเด็นการเรียนรู้ของชุมชน	ปัญหาที่เป็นเหตุหรือความต้องการของการจัดการเรียนรู้
1. ประวัติศาสตร์ชุมชน	-คนในชุมชนลืมรากเหง้าของตนเองและขาดความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน -เด็กและเยาวชนขาดความภาคภูมิใจในอาชีพของพ่อแม่ และบรรพบุรุษ ดูถูกภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม	-ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายโดยชาวบ้านและรัฐบาล เนื่องจากการสัมปทานป่าไม้ ทำให้พื้นที่บ้านแม่ทาเกิดความแห้งแล้งไม่สามารถทำการเกษตรได้ -ชาวบ้านขาดความตระหนักไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากรเพราะขาดความรู้สึกรักของความเป็นเจ้าของ

ตารางที่ 3.3 แสดงต้นเหตุ และปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน(ต่อ)

ประเด็นการเรียนรู้ของชุมชน	ปัญหาที่เป็นเหตุหรือความต้องการของการจัดการเรียนรู้
3. เกษตรยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> -สุขภาพของชาวบ้านทรุดโทรมเนื่องมาจากการทำการเกษตรเคมี -ภาวะหนี้สินชาวบ้านเพิ่มขึ้นจากการใช้สารเคมีและการทำการเกษตรเชิงพาณิชย์ -ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่าไม้ ถูกทำลาย -ครอบครัวขาดความอบอุ่นเนื่องจากทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานเกษตรเชิงพาณิชย์
4. วัฒนธรรม / ประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> -วัฒนธรรม / ประเพณีถูกลบเลือน บิดเบือน จากคุณค่าที่ดั้งเดิม -ผลกระทบจากวัฒนธรรมบริโภคนิยมและกระแสสังคมภายนอกที่หลั่งไหลเข้ามาในชุมชน -ชุมชนไม่เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม/ประเพณีที่ดั้งเดิมของตนเอง
5. สุขภาพกาย / จิต	<ul style="list-style-type: none"> -สุขภาพของคนในชุมชนทรุดโทรม เจ็บป่วยจากการทำการเกษตรเคมีและเชิงพาณิชย์ จึงไปรักษาและใช้ยาแผนปัจจุบันมากกว่ายาสมุนไพรพื้นบ้าน เกิดผลกระทบจากการใช้ยาแผนปัจจุบันมากเกินไป รายจ่ายภายในครอบครัวเพิ่มขึ้นจากการรักษาความเจ็บป่วย -ฟื้นฟู ส่งเสริม ยกระดับมาตรฐานการแพทย์และสมุนไพรไทยที่กำลังเลือนหายไป

5.2 ผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย

5.2.1 ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ท้องถิ่นบรรลุเป้าหมาย ในด้านความรู้ ความสามารถ ความศรัทธาในการทำงาน และความเข้มแข็งพอในการยื่นหยัดบทบาทหน้าที่ คือ

- 1.) มีความรู้ ความศรัทธา แนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข
- 2.) ต้องการให้หนุนเสริมทักษะและแนวทางการนำเสนอแก่เยาวชนรุ่นใหม่
- 3.) พัฒนาตนเองด้านที่เด่น มีความสามารถ
- 4.) จุดเด่น คือสามารถจัดกระบวนการ นำเกม การพูดคุยอธิบาย สอนชี้แจง

เฉพาะเรื่อง การจัดเวทีการเรียนรู้ เป็นวิทยากร

5.2.2 ผลการพัฒนางานความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาและอยู่ในสถานะต่างๆ ดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 แสดงผลการพัฒนาองค์ความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาและอยู่ในสถานะต่างๆ

ชุดความรู้	สถานะของชุดความรู้			
	ยังฝังลึกในคนไม่ปรากฏชัดแจ้ง	อยู่ในระหว่างการถอดและบันทึก	ความรู้ถูกบันทึกเป็นหลักฐาน	ความรู้ถูกใช้ในชีวิตจริง
1. ประวัติศาสตร์		<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ในระหว่างสังเคราะห์ประวัติศาสตร์แต่ละช่วงของชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกไว้เป็นหลักฐานข้อมูล - จัดทำเป็นเอกสาร - จัดทำเป็นแผ่นป้ายเรียนรู้ - จัดทำบันทึกเป็นวิทัศน์ “แม่ทา วัน เวลาบทเรียนการเปลี่ยนแปลง” 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ในโรงเรียน - นิทรรศการ - ค่ายเรียนรู้ - เอกสารแนะนำชุมชน - งานศพในชุมชน - เผยแพร่ในครัวเรือน
2. ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม		<ul style="list-style-type: none"> - อยู่ในระหว่างถอดความรู้จากผู้รู้ในชุมชน - กระบวนการต่อสู้ - การจัดการทรัพยากร - การจัดการไฟฟ้า - กฎระเบียบรักษาป่าชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - บันทึกเป็นซีดี, วีซีดี, รายการโทรทัศน์ช่องไอทีวีและช่อง 11 - เอกสารแนะนำป่าชุมชน - บางอย่างอยู่ในระหว่างการพัฒนา - บันทึกผ่านสื่อมวลชน 	<ul style="list-style-type: none"> - แจกในครัวเรือน - ประวัติชุมชน / กฎระเบียบการใช้ป่าชุมชน - เป็นหลักฐานในการต่อรองนโยบายของรัฐในการป่าชุมชน แบ่งเบาภาระของรัฐบาล
3. เกษตรยั่งยืน	-	<ul style="list-style-type: none"> - ฐานข้อมูล / องค์ความรู้ / แนวคิด / เทคนิค / กระบวนการ / เคล็ดลับในการทำเกษตรยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> - เอกสาร / หนังสือ / วีซีดี / รายการโทรทัศน์ “ทุ่งแสงตะวัน” “รายการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม” - งานวิจัย - วิทยุ, หนังสือพิมพ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - แจกให้กลุ่มสนใจภายใน / นอกชุมชน / ต่างประเทศ - ในวิถีชีวิตของครัวเรือน / ชุมชน
4. วัฒนธรรมประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - การเลี้ยงผีปู่ย่า - การเลี้ยงผีขุนน้ำ - การเลี้ยงผีเสื้อบ้าน - การตานก้วยสลาก - บวชลูกแก้ว - การขึ้นท้าวทั้งสี่ 	-	<ul style="list-style-type: none"> - การเลี้ยงผีขุนน้ำ บันทึกลงในแผ่นวีซีดี 	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ในโรงเรียน - ค่ายเรียนรู้เยาวชน

ตารางที่ 3.4 แสดงผลการพัฒนาองค์ความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาและอยู่ในสถานะต่างๆ (ต่อ)

	- การสร้งน้ำ พระธาตุ			
5. สุขภาพ (กาย และจิตใจ)	สุขภาพกาย - ยาสมุนไพร / หมอเมือง (สูตรยาสมุนไพร / ตัวยา) - กระบวนการรักษา - พิธีกรรมในการรักษา เช่น การยกครู / การสะเดาะเคราะห์การเรียกขวัญ	-	- สูตรยา / ตัวยาสมุนไพร บางตัว - ประวัติ / หมอเมือง - ประเภทของหมอเมือง เช่น หมอป่า / หมอ ฯลฯ - ฤกษ์ยามในการรักษาถูกบันทึกในเอกสาร	- นิทรรศการ - จัดค่ายการเรียนรู้

อนึ่งในการพัฒนาชุดความรู้ บทบาทการประมวลชุดความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง แสดงได้ดังตารางที่ 3.5

ตารางที่ 3.5 แสดงบทบาทการประมวลชุดความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง

ชุดความรู้	บทบาทของการมีส่วนประมวลความรู้			
	ทีมนำ	ทีมทำ	ทีมหนุน	ทีมเรียนรู้
1. ประวัติศาสตร์ชุมชน	- ให้ข้อมูล / แหล่งข้อมูล (เน้นผู้ ถ่ายทอด)	- ถอดความรู้ / ข้อมูล สังเคราะห์บันทึกเก็บไว้	- สนับสนุนงบประมาณ - ให้ความรู้เรื่องการ จัดระบบข้อมูล สารสนเทศของ ชุมชน	- ได้เรียนรู้ ประวัติศาสตร์ชุมชน และแสวงหาข้อมูล เพิ่มเติมจากผู้รู้ใน ชุมชน / เอกสารทั้ง ภายใน / นอก ชุมชน
2. การจัดการทรัพยากร	- ให้ข้อมูล / แหล่งข้อมูล - สอนถ่ายทอดความรู้สู่ ลูกหลาน/ผู้เรียนใน ชุมชน - พาคิด พาทำ - เป็นตัวอย่างที่ดี	- ถอดข้อมูล องค์ ความรู้ - นำไปปฏิบัติจริงใน พื้นที่รูปธรรมของ ตน - ถ่ายทอดความรู้ ให้กับทีมเรียนรู้ใน ชุมชน / นอกชุมชน	- สนับสนุนงบประมาณ - ให้ความรู้เรื่องระบบ การจัดการข้อมูล สารสนเทศ - พาไปเรียนรู้ นอก ชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยน ความรู้และแนวคิด ต่างๆ	- ได้เรียนรู้/ฝึกปฏิบัติ จริง - นำความรู้ไป ถ่ายทอดเผยแพร่ใน คราวเรือนของชุมชน / นอกชุมชน เช่น การ จัดค่ายความรู้ - เวทีการเรียนรู้

ตารางที่ 3.5 แสดงบทบาทการประมวลชุดความรู้ของผู้เกี่ยวข้อง (ต่อ)

3. เกษตรยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ข้อมูล / แหล่งข้อมูล - สอนถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน/ผู้เรียนในชุมชน - พาคิด พาทำ - เป็นตัวอย่างที่ดี 	<ul style="list-style-type: none"> - ถ่ายทอดให้กลุ่มสนใจใน / นอกชุมชน - เป็นวิทยากรให้ความรู้เกษตรยั่งยืน - ปรับปรุงความรู้ใหม่ๆ 	<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณ - พาไปเรียนรู้นอกพื้นที่ - ในความรู้จัดการระบบข้อมูล - ช่วยส่งเสริม / สนับสนุน เผยแพร่ข้อมูลของชุมชน แม่ทา 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้เรียนรู้ / ฝึกปฏิบัติจริง - เป็นตัวอย่างได้เผยแพร่ความรู้เกษตรยั่งยืนแก่กลุ่มอื่นๆ
4. วัฒนธรรม / ประเพณี	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ข้อมูล - ร่วมเรียนรู้กับทีมทำ / ทีมนำ / ทีมเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - พยายามถอดองค์ความรู้และสังเคราะห์ออกมาเป็นเอกสาร 	<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณ - พาไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยนความรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ได้เริ่มเรียนรู้ / ปฏิบัติจริงสามารถนำผลงานออกแสดงต่อสาธารณชนได้ - ได้เป็นวิทยากร / เผยแพร่ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น
5. สุขภาพ	<ul style="list-style-type: none"> - ให้ข้อมูลแหล่งข้อมูล - พาไปดูของจริง (สมุนไพรในป่า, ลองชิม) - ร่วมเรียนรู้กับทีมทำ, ทีมหนุน, และทีมเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ถอดความรู้ / เก็บบันทึกข้อมูลความรู้ - ถ่ายทอดให้กับทีมเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> - งบประมาณ - เรียนรู้นอกพื้นที่ - แลกเปลี่ยนความรู้ - ช่วยจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้ / ปฏิบัติจริงจากกิจกรรมการเข้าค่าย - ศึกษาธรรมชาติ / สมุนไพรในป่าของชุมชน - ศึกษาดูงานนอกพื้นที่

5.2.3 ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน แสดงได้ดังตาราง 3.6

ตารางที่ 3.6 แสดงผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน

ชุดความรู้	วิธีการเรียนรู้	กระบวนการและขั้นตอนการเรียนรู้
1. ประวัติชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ศึกษาข้อมูลจากพื้นที่รูปธรรม -บันทึกและสังเคราะห์ข้อมูล 	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถามศึกษา ข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ศึกษาข้อมูลจากพื้นที่รูปธรรม -นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ “ประวัติชุมชน” -นำความรู้ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ให้คนในชุมชนรับรู้รากเหง้าของตนเอง
2. การจัดการทรัพยากร	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ศึกษาข้อมูลจากพื้นที่รูปธรรม (ดิน น้ำ ป่าไม้) -ฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถามศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน พร้อมทั้งศึกษาข้อมูลจากพื้นที่รูปธรรม -ร่วมกันสร้างกฎ ระเบียบ ในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ -ถอดบทเรียนและสังเคราะห์เป็นชุดความรู้ “การจัดการทรัพยากร” -นำความรู้ไปถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ให้ครอบครัวและชุมชน
3. เกษตรยั่งยืน	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ศึกษาดูงานในพื้นที่รูปธรรมทั้งในชุมชนและนอกชุมชน -ฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม 	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -พาไปศึกษาดูงานในพื้นที่รูปธรรมทั้งในชุมชนและนอกชุมชน -ลงมือปฏิบัติทำการเกษตรยั่งยืนในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง -นำบทเรียนประสบการณ์ไปถ่ายทอดสู่ทีมเรียนรู้เพื่อประเมินผลการจัดการเรียนรู้
4. ประเพณี / วัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ฝึกปฏิบัติจริง 	<ul style="list-style-type: none"> -สอบถามศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -ร่วมกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ -บันทึกความรู้ที่ได้จากการร่วมทำกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ -ฝึกแสดงศิลปวัฒนธรรมของชุมชน เช่น การฟ้อนรำ

ตารางที่ 3.6 แสดงผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน (ต่อ)

		-สังเคราะห์ชุดความรู้ “ประเพณีวัฒนธรรมพื้นบ้าน” -นำความรู้ไปถ่ายทอดและเผยแพร่แก่ชุมชนพร้อม การแสดงผลงาน
5. สุขภาพกาย + จิต	-สอบถามศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาใน ชุมชน -ศึกษาพืชสมุนไพรในพื้นที่รูปธรรม	-สอบถามศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน -จัดบันทึกข้อมูลสูตรยาและสรรพคุณของสมุนไพร พื้นบ้าน -ศึกษาพืชสมุนไพรในชุมชน -ทดลองผสมสูตรยาและทดลองใช้ -สังเคราะห์ชุดความรู้พืชสมุนไพรพื้นบ้าน พร้อมสรรพคุณทางยา -นำความรู้ไปถ่ายทอดและเผยแพร่แก่ชุมชน

5.2.4 ผลการเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการเรียนรู้

1.) การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

ดังตารางที่ 3.7

ตารางที่ 3.7 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

กลุ่มเป้าหมาย การเรียนรู้	วัตถุประสงค์ การเรียนรู้	หัวข้อ เนื้อหา การเรียนรู้	วิธีการเรียนรู้	แหล่งเรียนรู้ และสื่อการเรียน	ผลการเรียนรู้
1. ทีมนำ	-เพื่อแลกเปลี่ยน และถ่ายทอด ความรู้แก่ทีมทำ และทีมเรียนรู้	-ประวัติชุมชน -การจัดการ ทรัพยากร -เกษตรยั่งยืน -ประเพณี/ วัฒนธรรม -สุขภาพกาย/จิต	-ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่ ทีมทำ และทีม เรียนรู้ -สาธิตโดยการ ลง มือปฏิบัติจริง -แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งกันและกัน	-ผู้รู้ ภูมิ ปัญญาใน ชุมชน -พื้นที่ รูปธรรม	ด้านความรู้ มีความรู้เรื่องประวัติชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตร ยั่งยืน ประเพณี/วัฒนธรรม สุขภาพกาย/จิตและ เทคโนโลยีสมัยใหม่ ตัวชี้วัด

ตารางที่ 3.7 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงที่ (ต่อ)

2. ทีมทำ	<ul style="list-style-type: none"> -เพื่อเรียนรู้และถอดความรู้จากผู้รู้และภูมิปัญญา -เพื่อนำความรู้ไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ชุมชนของตนเอง -เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่ทีมเรียนรู้ 	<ul style="list-style-type: none"> -ประวัติชุมชน -การจัดการทรัพยากร -เกษตรยั่งยืน -ประเพณี/วัฒนธรรม -สุขภาพกาย/จิต 	<ul style="list-style-type: none"> -ศึกษาเรียนรู้จากผู้รู้และภูมิปัญญา -นำความรู้ที่ได้รับไปลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่ชุมชน -นำผลการเรียนรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปถ่ายทอดแก่ทีมเรียนรู้ -ร่วมกันประเมินผลการจัดการ 		<ul style="list-style-type: none"> -เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ทีมทำและทีมเรียนรู้ -ด้านความสามารถ -สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนเป็นตัวอย่างแก่คนในชุมชน ตัวชี้วัด -เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่ทีมทำ ทีมเรียนรู้ และชุมชนเรื่องการทำการเกษตรแบบยั่งยืน
3. ทีมเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> -เพื่อเรียนรู้จากทีมทำและผู้รู้ -เพื่อนำความรู้ไปปฏิบัติในชีวิตจริง 	<ul style="list-style-type: none"> -ประวัติชุมชน -การจัดการทรัพยากร -เกษตรยั่งยืน -ประเพณี/วัฒนธรรม -สุขภาพกาย/จิต 	<ul style="list-style-type: none"> -ศึกษาเรียนรู้จากทีมทำและผู้รู้ -ศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรมทั้งในและนอกชุมชน -ลงมือปฏิบัติ -นำความรู้ไปเผยแพร่ในครัวเรือนและชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -ผู้รู้ / ภูมิปัญญา -ทีมทำ -พื้นที่ -รูปธรรมทั้งในและนอกชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -ด้านจิตใจ -มีความภาคภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ทีมทำ ทีมเรียนรู้ และชุมชน -มีความรักและหวงแหนทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าไม้ ตัวชี้วัด -เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรยั่งยืนให้แก่ทีมทำ ทีมเรียนรู้ชุมชนและกลุ่มสนใจทั่วไป

2.) แนวทางการขยายเครือข่ายและการสื่อสาร แสดงได้ดังตารางที่ 3.8

ตารางที่ 3.8 แสดงแนวทางการขยายเครือข่าย และการสื่อสาร

ประเด็นการเรียนรู้	กลุ่มหรือชุมชนที่ควรขยายผล	วิธีการขยายเป็นเครือข่าย
1.ประวัติศาสตร์ชุมชน	-กลุ่มนักเรียนและเยาวชน -นักเรียนวัดห้วยทรายขาว/วัดคอนซัย -ชุมชนใกล้เคียง	-จัดค่ายความรู้ -จัดลานนิทรรศการความรู้ในโรงเรียน -จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ -ชม วิชิตี “แม่ทา วันเวลา บทเรียนการเปลี่ยนแปลง”
2. การจัดการทรัพยากร	-กลุ่มนักเรียนและเยาวชน -นักเรียนวัดห้วยทรายขาว/ วัดคอนซัย -ชุมชนใกล้เคียง	-จัดค่ายความรู้ -จัดลานนิทรรศการความรู้ในโรงเรียน -จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ -ชม วิชิตี แม่ทา วันเวลา บทเรียนการเปลี่ยนแปลง
3.เกษตรยั่งยืน	-กลุ่มนักเรียนและเยาวชน -กลุ่มเกษตรทางเลือก -กลุ่มสนใจทั่วไป/ชุมชนใกล้เคียง	-กิจกรรมเข้าค่ายศึกษาดูงาน -จัดอบรมและศึกษาดูงานพื้นที่เกี่ยวกับแนวคิดและเทคนิคในการทำเกษตรยั่งยืน
4.ประเพณี/วัฒนธรรม	-กลุ่มนักเรียน/เยาวชน -ชมรมผู้สูงอายุ -ชุมชนใกล้เคียง	-เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นตามปฏิทินประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน นำศิลปวัฒนธรรมออกแสดงและนำเสนอแก่ ชุมชน
5.สุขภาพกายและจิต	-กลุ่มนักเรียน/เยาวชน -ชมรมผู้สูงอายุ -ชุมชนใกล้เคียง	-จัดกิจกรรมค่ายความรู้ศึกษาดูงานสมุนไพรในป่าชุมชนนำสมุนไพรมาทดลองใช้เพื่อตรวจสอบคุณภาพของตัวยา

5.2.5 การขยายเครือข่ายและการสื่อสารการเรียนรู้ของชุมชน

1.) วิธีเชื่อมโยงเครือข่าย และการสื่อสาร แสดงได้ดังตารางที่ 3.9

ตารางที่ 3.9 แสดง วิธีเชื่อมโยงเครือข่าย และการสื่อสาร

บุคคล / กลุ่ม	เรื่องที่ควรเชื่อมโยง	วิธีการเชื่อมโยง
1. เครือข่ายกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ในตำบล / หมู่บ้านใกล้เคียง - ตำบลทาเหนือ จ.เชียงใหม่	- ประวัติศาสตร์ชุมชน - เกษตรยั่งยืน - การจัดการทรัพยากรดิน / น้ำ / ป่าไม้ - ประเพณีวัฒนธรรม - สมุนไพร / หมอเมือง	- จัดเวทีการเรียนรู้ - จัดค่ายการเรียนรู้
2. กลุ่มเกษตรยั่งยืน อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่	- เกษตรยั่งยืน	- จัดอบรม/ ถ่ายทอดความรู้แก่กลุ่มคน
3. กลุ่มเกษตรยั่งยืน อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง	- เกษตรยั่งยืน - การจัดการทรัพยากรดิน / น้ำ / ป่าไม้ - ระบบการประปาภูเขา	- อบรม / แลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ศึกษาดูงานที่แม่ทา โดยใช้งบประมาณของกลุ่มและส่วนตัว
4. เครือข่ายพื้นที่รูปธรรมภาคเหนือ (สรส.)	- เกษตรยั่งยืน - วัฒนธรรม / ประเพณี - ทรัพยากรดิน / น้ำ / ป่าไม้ - สมุนไพร	- จัดเวทีการเรียนรู้ - ศึกษาดูงาน - จัดมหกรรมการเรียนรู้ - สาธิตในพื้นที่ - ใช้สื่อวิทยุ, วีซีดี, เเคเบิลทีวี
5. เชื่อมโยงและสื่อสารกับสังคมภายนอก ระดับประเทศ (งานห้องเรียนชุมชน)	- เกษตรยั่งยืน - วิถีชีวิตของชุมชน	- สาธิตการทำอาหารจากผักพื้นบ้านปลอดสารพิษ - สาธิตการทำปุ๋ยหมัก - จัดนิทรรศการ - ตรวจสอบสารพิษในผัก - จำลองบริบทชุมชนแม่ทาในงานมหกรรมการเรียนรู้ห้องเรียนชุมชน ม.เกษตร

5.2.6 ผลการสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน

ชุมชนได้ออกระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างการทำงาน มีการเลือกตั้งคณะกรรมการสถาบันการเรียนรู้ในนามสถาบันทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืน แม้ว่าที่พร้อมจะดำเนินการ

5.2.7 ผลการดำเนินงานในภาพรวม

1.) ผลการประเมินเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข แสดงได้ดังตารางที่ 3.10

ตารางที่ 3.10 แสดงผลการประเมินเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

เป้าหมายที่สามารถบรรลุได้	เริ่มต้นพัฒนา (ระดับ 1)	พอใช้ (ระดับ 2)	ดี (ระดับ 3)	ดีมาก (ระดับ 4)	ดีเยี่ยม (ระดับ 5)
1.การเสริมสร้างศักยภาพคน				/	
2.การสร้างและประมวลความรู้			/		
3.การคิดค้นวิธีการและเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้				/	
4.ผลการเรียนรู้ที่มุ่งหวัง				/	
5.การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้				/	
6.การเผยแพร่สื่อสารการเรียนรู้สู่สังคม				/	
7.ผลการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดความสุขของคนและชุมชน				/	

2.) เป้าหมายตัวชี้วัดและแนวทางที่สามารถบรรลุได้ ภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ของพื้นที่รูปธรรม แสดงได้ดังตารางที่ 3.11

ตารางที่ 3.11 แสดงเป้าหมายตัวชี้วัดและแนวทางที่สามารถบรรลุได้

เป้าหมายที่สามารถบรรลุได้	ตัวชี้วัดที่แสดงการบรรลุเป้าหมาย	แนวคิด และแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับ สถานการณ์
1.การเสริมสร้างศักยภาพคน	<ul style="list-style-type: none"> - ทีมทำ 11 คน มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณี วัฒนธรรม สุขภาพกายและจิต สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนเพื่อบริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายได้ - สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่อง เกษตรยั่งยืนให้แก่ทีมเรียนรู้และกลุ่มสนใจนำไปปฏิบัติจริงในครอบครัวและชุมชน - ทีมเรียนรู้ 20 คน มีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ ชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณี วัฒนธรรม สุขภาพกายและจิต สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่แก่ครอบครัว และชุมชนรู้จักปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค เพื่อลดค่าใช้จ่ายภายในครอบครัว 	<ul style="list-style-type: none"> -การรวมกลุ่มเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหา หาแนวทางในการแก้ปัญหาแล้วนำไปทดลอง ปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรม เรียนรู้จากธรรมชาติที่มีบริบทแตกต่างกันนำบทเรียนที่ได้จากการเรียนรู้ของแต่ละคนมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน จัดบันทึกเป็นประสบการณ์ บทเรียนแห่งการเรียนรู้
2.การสร้างและประมวลความรู้	<ul style="list-style-type: none"> -มีชุดความรู้ 5 เรื่อง คือ <ul style="list-style-type: none"> *ประวัติชุมชน *เกษตรยั่งยืน *ประเพณี วัฒนธรรม *สุขภาพกายและจิต -มีบันทึกประสบการณ์จากการเรียนรู้จำนวน 11 บทเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> -ความรู้ที่มีอยู่กับตัวตนบางครั้งอาจสูญหาย ควรถ่ายทอดความรู้ออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อเผยแพร่แก่ผู้สนใจ -การปลูกพืชชนิดเดียวกันแต่แตกต่างกันด้าน บริบทพื้นที่ และการดูแลรักษา อาจทำให้การ เจริญงอกงามของพืชผัก ไม้ผล มีผลผลิตที่ แตกต่างกัน
3.การคิดค้นกระบวนการและวิธีการเรียนรู้	มีเทคนิควิธีการในการดูแลรักษาพืชผัก ไม้ผล ให้เจริญงอกงามด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน	<ul style="list-style-type: none"> -การทำการเกษตรในเรื่องเดียวกันบางครั้งไม่มีสูตรที่ตายตัวขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆอย่าง จำเป็นต้องเรียนรู้จากธรรมชาติด้วยตนเอง
4.ผลการเรียนรู้ที่มุ่งหวัง	<ul style="list-style-type: none"> -มีชุดความรู้ 5 เรื่อง คือ ประวัติชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณีวัฒนธรรม สุขภาพและจิตมีบันทึกจากประสบการณ์ 11 	<ul style="list-style-type: none"> -มีทีมงานที่มีแนวคิดและอุดมการณ์เดียวกันต่างคนต่างมีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ และมีความช่วยเหลือเอื้ออาทรกันในทุกๆเรื่อง

ตารางที่ 3.11 แสดงเป้าหมายตัวชี้วัดและแนวทางที่สามารถบรรลุได้ (ต่อ)

	บทเรียน -มีวิทยากรที่มีความรู้และความสามารถด้านการเกษตรยั่งยืน -ชุมชนศรัทธาและยอมรับมีพื้นที่ทำการเกษตรแบบยั่งยืนเพิ่มมากขึ้น	ของสมาชิก เน้นการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง
5.การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้	-มีกลุ่มเกษตรกร สถาบันการศึกษา หน่วยงานองค์กรต่าง ๆ เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรมบ้านแม่ทา	-การปลูกฝังให้ผู้คนเห็นประโยชน์และคุณค่าของธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมการดำเนินชีวิตด้วยเศรษฐกิจแบบพอเพียง
6.การเผยแพร่สื่อสารการเรียนรู้สู่สังคม	-เผยแพร่ชุดความรู้ 5 เรื่อง แก่สังคม คือ ประวัติชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณีวัฒนธรรม สุขภาพกายและจิต บันทึกรายการ 11 บทเรียน -เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่สถาบัน การศึกษากลุ่มเกษตรกรและหน่วยงานต่าง ๆ -ผลงานถูกนำเสนอในรายการโทรทัศน์ ช่อง 11, ITV , รายการทุ่งแสงตะวัน ,วีซีดี รายการวิทยุ และหนังสือพิมพ์	-สร้างความตระหนักให้ผู้คนเห็นความสำคัญและผลดีของการทำเกษตรแบบยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์) การอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า

6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

6.1 ความสำเร็จของชุมชน

- สภาพดินดีขึ้น เพราะเกิดจากความช่วยเหลือระดับกลุ่ม
- ความสุขตามวิถีชีวิตชาวบ้าน
- ผักพืชมากขึ้น อาหารการกินอุดมสมบูรณ์
- สภาพอากาศดีขึ้น สภาพแวดล้อมดีขึ้น
- การช่วยเหลือกันทำมาหากิน เช่นการลงแขก
- ความรู้สึกของผู้สูงอายุในชุมชน มีการอยู่พร้อมหน้าพร้อมตา ครอบครัวอบอุ่น
- คนรุ่นหลังไม่ดูถูกอาชีพเกษตรกร มีความภาคภูมิใจในอาชีพของบรรพบุรุษ และ

ถิ่นกำเนิด

- ภาวะหนี้สินลดลง มีทางเลือกในการประกอบอาชีพ
- ความสุขของสมาชิกคือ การช่วยเหลือภายในครอบครัวความสัมพันธ์กันภายในครอบครัวทุกคนในสมาชิก ลดความขัดแย้ง และการทะเลาะวิวาทภายในครอบครัว
- วิธีการดำเนินชีวิตด้านการเกษตร เปลี่ยนจากเกษตรเคมีเป็นเกษตรอินทรีย์ โดยการปรับวิถีคิดและการผลิต
- ภาวะหนี้สินคลี่คลาย ลดค่าใช้จ่าย โดยการจัดทำบัญชีค่าใช้จ่าย
- เกิดการพัฒนาตนเอง เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้
- สร้างกลุ่มเยาวชน ยุวชนการเกษตร
- สามารถทำให้ผู้นำยอมรับศักยภาพ เป็นกระบอกเสียงจากผู้ปฏิบัติงาน
- การพัฒนาทักษะ ผู้นำ การเรียนรู้ กระบวนการ
- เปลี่ยนแนวคิดสู่ทางเลือกใหม่ๆ จากฐานชีวิตเดิม
- การยอมรับจากชุมชนและนอกชุมชน
- การเปลี่ยนแปลงของสมาชิกภายในกลุ่ม การลงพื้นที่ช่วยให้ทำงานเป็นระบบ
- ใช้กลไกสหกรณ์โน้มน้าวเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น
- สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้นให้ความสำคัญหน่วยครัวเรือน

มากขึ้น

6.2 การเปลี่ยนแปลงของบุคคล ซึ่งถือเป็นความสำเร็จระดับบุคคล แสดงได้ดังตารางที่

3.11

ตารางที่ 3.12 แสดงการเปลี่ยนแปลงของบุคคล ซึ่งถือเป็นความสำเร็จระดับบุคคล

การเปลี่ยนแปลงของตนเอง	การเปลี่ยนแปลงคนรอบข้าง
1.มีพลังในการทำงาน	1.เกิดความผูกพันของคนในครอบครัวทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น
2.มีความรู้ที่ลึกซึ้งมากขึ้น	2.ชุมชนตระหนักและเห็นผลดีของการทำการเกษตรแบบยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์) สมัครเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น
3.มีทักษะและมีความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้	3.มีกลุ่มเกษตรกร สถาบันการศึกษา หน่วยงาน องค์กรต่างๆ เข้ามาเรียนรู้ศึกษาดูงานจากพื้นที่รูปธรรมบ้านแม่ทา
4.มีมุมมองและวิสัยทัศน์ที่กว้างขึ้น	

5.มีความสุขและมีความภูมิใจที่ชุมชนให้การยอมรับและศรัทธา	
---	--

อนึ่งเมื่อเปรียบเทียบผลสภาวะของคนในชุมชนก่อนและหลังการเรียนรู้ แสดงได้ดัง
ตารางที่ 3.13

ตารางที่ 3.13 แสดงการเปรียบเทียบผลสภาวะของคนในชุมชนก่อนและหลังการเรียนรู้

ก่อนจัดการเรียนรู้	หลังการจัดการเรียนรู้
1.ไม่ค่อยมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล และไม่รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม 2.ไม่มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินการทำงานของตนเอง ขาดทักษะการจดบันทึก 3.ไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินในครอบครัว 4.สุขภาพทรุดโทรมจากการทำเกษตรเคมี และการบริโภคพืชผักที่มีสารเคมี 5. ครอบครัวขาดความอบอุ่น เนื่องจากทุ่มเทให้กับกรแสวงหาเงินมากเกินไป เนื่องจากมีค่านิยมคั่นวัตถุนิยม	1.ได้เรียนรู้ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทำให้มีความรู้ ประสบการณ์ และมีวิสัยทัศน์มุมมองที่กว้างขึ้น 2.รู้จักวิเคราะห์และประเมินการทำงานของตนเอง พร้อมทั้งจดบันทึกเป็นบทเรียน 3.รู้จักวางแผนในการจ่ายเงินเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างรายรับ-รายจ่าย 4.หันมาสนใจการทำเกษตรอินทรีย์มากขึ้นและปลูกพืชผักสวนครัวไว้กินเองตามบ้าน 5.การวางแผนการใช้จ่ายเงินและการปลูกพืชไว้กินเองช่วยลดรายจ่าย ภาระหนี้สินลดลง รู้จักใช้ชีวิตแบบพอเพียงทำให้ครอบครัวมีความสุขมากขึ้น

7. บทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอ

จากผลการดำเนินงานมีบทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอดังนี้

7.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้ แสดง ได้ดังตารางที่3.14

ตารางที่ 3.14 แสดงปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้

กลุ่มเป้าหมาย	ผลการเรียนรู้	ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้	
		ปัจจัย	เงื่อนไข
1. ทีมทำ	<ul style="list-style-type: none"> -มีความรู้และประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้น มีวิสัยทัศน์มุมมองที่กว้างไกล -มีทักษะในการบันทึกจากการเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์บทเรียนเป็นชุดความรู้ -สมาชิกมีความรัก สามัคคี เอื้ออาทรเสมือนคนในครอบครัวเดียวกันมีสุขร่วมสุข มีทุกข์ร่วมด้าน -สมาชิกแต่ละคนมีวิธีการในการดูแล รักษาพืชผักและไม้ผลที่แตกต่างกันตามสภาพบริบทของพื้นที่ -มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์จากป่า รู้จักสรรพคุณของพืชสมุนไพรในป่าชุมชนสามารถปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภค ,นำศิลปะการฟ้อนรำไปนำเสนอต่อชุมชน และมีความภาคภูมิใจที่ได้นำความรู้ ความสามารถไปเผยแพร่แก่ครอบครัวและชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> -มีทีมงานที่เข้มแข็งและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน คือ พ่อ ลูก หลาน จึงเกิดการซึมซับแนวคิดและได้ปฏิบัติในชีวิตประจำวันจึงได้เห็น ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงที่ตนเองได้ลงมือทำการเกษตร และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จําแนปัญหามาปรึกษาผู้รู้และทีมทำเพื่อร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุและแนวทางในการแก้ปัญหา -มีทีมงานและทีมทำที่เข้มแข็งจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงและการศึกษาเรียนรู้จากของจริง 	<ul style="list-style-type: none"> -สมาชิกจะนัดหมายเพื่อพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้น ร่วมกันพัฒนากระบวนการเรียนรู้และสังเคราะห์ผลการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง -ทีมทำจะร่วมกันวิเคราะห์และประเมินผลการเรียนรู้ของทีมเรียนรู้หลังจากเสร็จสิ้นกิจกรรมทุกครั้งซึ่งเป็นข้อดีในการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ให้กับทีมเรียนรู้
2. ทีมเรียนรู้			

7.2 มีปัญหาและอุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ แสดงได้ดังตารางที่ 3.15

ตารางที่ 3.15 แสดงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียน

ประเด็นการเรียนรู้	ปัญหา/อุปสรรค	สาเหตุ/ปัจจัยของปัญหา
1.ประวัติชุมชน	-เวลาในการไปเก็บข้อมูลจากผู้รู้ค่อนข้างมีน้อย เนื่องจากทีมทำต้องประกอบอาชีพหลักกันทุกคน	-ทีมทำต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ทุ่มเทให้กับการทำงานเกษตรที่ต้องดูแลเอาใจบำรุงรักษา -มีความคิด ค่านิยมเรื่องเกษตรว่าเป็นอาชีพที่เหน็ดเหนื่อยลำบากใช้แรงงาน และพ่อแม่บางส่วนได้ปลูกฝังค่านิยมไม่อยากให้ลูกกลับมาเป็นเกษตรกร
2.การจัดการทรัพยากร	-วิธีการถ่ายทอดความรู้ของวิทยากรบางครั้งไม่เหมาะสมกับทีมเรียนรู้ซึ่งมีความแตกต่างกัน(นร.ระดับประถม/มัธยม/อาชีวศึกษา)	-กลุ่มเป้าหมายในการเรียนรู้มีวุฒิภาวะที่ต่างกััน(นร.ระดับประถม/มัธยม/อาชีวศึกษา)
3. เกษตรยั่งยืน	-การใช้เวลาในการถ่ายทอดความรู้โดยการลงมือปฏิบัติจริงต้องใช้ระยะเวลานานจึงจะเห็นผลการปฏิบัติ ทำให้กลุ่มเรียนรู้มาศึกษาเรียนรู้และฝึกปฏิบัติยังไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร	-ทีมเรียนรู้บางส่วนยังเป็นนักเรียน/นักศึกษาที่ยังเรียนอยู่ในระบบจึงไม่สามารถปลีกเวลามาศึกษาเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง
4. ประเพณีวัฒนธรรม	-กลุ่มเยาวชน / เด็กๆ ไม่สนใจประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน -ผู้รู้ในชุมชนมีน้อยและแก่ชราจึงไม่สามารถให้ข้อมูลใดครบถ้วนสมบูรณ์	-กลุ่มเยาวชน/เด็กๆมีค่านิยมและให้ความชื่นชมกับวัฒนธรรมตะวันตก มองเห็นว่าประเพณีวัฒนธรรมชุมชนเป็นของล้าสมัย โบราณ -ด้วยวัยวุฒิที่แก่ชรา ความจำด้านข้อมูล เหตุการณ์เรื่องราวบางเรื่องอาจจะไม่ครบถ้วนสมบูรณ์
5.สุขภาพ/จิตใจ	-ผู้รู้ในชุมชนมีน้อยและแก่ชราความสามารถในการถ่ายทอดบางเรื่องยังไม่ชัดเจน	-ผู้รู้มีอายุที่แก่ชรา ความสามารถในการจดจำไม่สมบูรณ์ เนื้อหาบางประเด็นจึงได้ข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์

7.3 ข้อเสนอแนะ

7.3.1 ข้อเสนอแนะ

1.) ผู้ที่เชี่ยวชาญแล้วควรนำความรู้ไปเผยแพร่ให้คนในชุมชน กลุ่มคนรุ่นใหม่โดยมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ในระดับปฏิบัติการในชุมชนควรทำแนวทางเตรียมคน เตรียมความรู้ให้แม่นยำ

2.) ในระดับนโยบายควรปรับเปลี่ยนแนวคิดและแนวนโยบาย

เผยแพร่ความรู้ให้แก่กลุ่มสนใจที่จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้โดยการปรับแนวคิดให้ความรู้ ศึกษาฐานพื้นที่รูปธรรม นำสู่การปฏิบัติจริงและต้องการให้ผู้นำชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการสนับสนุน ส่งเสริม

7.3.2 ความรู้สึกที่มีต่อการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

มีความรู้สึกภูมิใจและมีความสุขที่ได้ทำงานเพื่อชุมชนในการพัฒนาระบบการทำเกษตรยั่งยืน การถอดความรู้ 5 เรื่อง คือ ประวัติชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณีวัฒนธรรม สุขภาพกาย/จิต และการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ 11 บทเรียน เป็นการเพิ่มทักษะในการจดบันทึก วิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ความรู้ให้กับทีมทำ สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ให้เด็ก เยาวชน และชุมชนทั้งภายในและภายนอก นอกจากนี้ยังสามารถนำเอาความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของตนเอง การทำงานร่วมกันนี้ครั้งนี้ทำให้เกิดความสามัคคีผูกพันช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรรมยั่งยืน

กรณีศึกษา : บ้านแม่สุริน ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน

1. บริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ชุมชน

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน คำว่า “แม่สุริน” มาจากลำน้ำแม่สุริน เนื่องจากสถานที่ตั้งของหมู่บ้านมีลำน้ำแม่สุรินไหลผ่านด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำปายในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และลำน้ำปายไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวินในประเทศพม่า บ้านแม่สุรินเริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2395 หรือประมาณ 150 ปีมาแล้ว โดยคนกลุ่มแรกที่เข้ามาเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านคือชาวไทยใหญ่ นำโดยครอบครัวแม่เผ่าเหียง, นายลาวลือ ไม่มีสกุล และเพื่อนบ้านอีก 3-4 ครอบครัว อพยพมาจากรัฐฉานประเทศพม่า ต่อมาได้มีผู้อพยพมาจากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาอาศัยอยู่อีกหลายครอบครัวและต่อมามีชาวกระเหรี่ยงในละแวกใกล้เคียงเข้ามาพักอาศัยอยู่ร่วมด้วย บ้านแม่บ้านแม่สุรินประกอบไปด้วย ชาวไทยที่อพยพมาจากรัฐฉาน ประเทศพม่าเข้ามาพักอาศัยอยู่เป็นกลุ่มแรก ต่อมาได้มีชาวล้านนาหรือคนยวนมาจากอำเภอ แม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เข้ามาอาศัยเป็นกลุ่มที่ 2 และชาวเขาเผ่ากระเหรี่ยงในละแวกใกล้เคียงหมู่บ้าน (ไม่ทราบที่มาแน่ชัด) เข้ามาอาศัยเป็นกลุ่มที่ 3 โดยมีนายลาวลือ ไม่มีสกุล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้าน

1.2 สาเหตุที่แต่ละกลุ่มอพยพมาจากบ้านเดิม

1.2.1. ชาวไทยใหญ่อพยพมาจากรัฐฉานประเทศพม่า เพราะบ้านเดิมเกิดศึกสงครามไม่สามารถทำมาหากินได้สะดวกเหมือนแต่ก่อน

1.2.2. ชาวยวนหรือคนเมืองก็อพยพมาจากอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เพราะต้องการหาสถานที่ทำมาหากินที่ดีกว่าเดิม เพราะบ้านแม่สุรินแต่ก่อนน้ำทำอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การทำเกษตร

1.2.3. ชาวกระเหรี่ยง อพยพจากบ้านเดิมเพราะขาดแคลนน้ำ การคมนาคมไม่สะดวก

1.3 สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้าน

สภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านมีลักษณะที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา มีสองห้วยอมบ้าน มีระดับความสูงจากน้ำทะเลประมาณ 400 เมตร ล้อมรอบด้วยภูเขา ปกคลุมไปด้วยหมอกทั้งสามฤดู มีแนวป่าเขาสลับซับซ้อนส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ มีน้ำแม่สุรินไหลผ่านทางด้านทิศตะวันตกขนานไปกับหมู่บ้านทางทิศเหนือที่ตั้งของหมู่บ้าน พิกัด LA 893941

1.4 เขตติดต่อ

ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่บ้านห้วยพาน หมู่ที่ 5 อ.ขุนยวม และต.ห้วยโป่ง อ.เมือง

ทิศใต้ ติดต่อกับ หมู่ที่ 1 ต.ขุนยวม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ต.แม่อุค อ.ขุนยวม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ ต.แม่เงา อ.ขุนยวม และบ้านแม่สะเป่ใต้ ต.ขุนยวม อ.ขุนยวม

1.5 สภาพปัจจุบันของทรัพยากรธรรมชาติ

สภาพป่าไม้ยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่ แต่ก็มีบางส่วนถูกทำลายไปบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากประชากรของหมู่บ้านเริ่มเพิ่มจำนวนมากขึ้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มที่ทำกิน โดยการบุกรุกเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้ น้ำในลำน้ำแม่สุริน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำสำคัญของหมู่บ้านก็เริ่มลดน้อยลงแต่ก็ยังเพียงพอสำหรับใช้อุปโภค-บริโภคภายในหมู่บ้าน อาชีพครั้งแรกของราษฎรที่อพยพมาอยู่หมู่บ้านในช่วงแรก

1) อาชีพหาของป่า เป็นการหาของป่าเพื่อการยังชีพ ไม่ได้หาของป่าเชิงพาณิชย์

2) อาชีพเกษตร ได้แก่ ทำนา ทำสวน (ถั่วเหลือง, มะพร้าว, หมาก, พืช ฯลฯ) ทำไร่ (งา, ข้าวโพด) ทำอาชีพการเกษตรแบบยังชีพ เหลือกินก็แลกเปลี่ยนข้าวของเครื่องใช้ตามความจำเป็น ไม่มีพ่อค้ารับซื้อ จึงไม่มีการซื้อขายทางการเกษตรกัน รวมถึงการเลี้ยงสัตว์ด้วย

1.6 ประชากร

จำนวนประชากรในหมู่บ้านมีจำนวน 216 ครอบครัว มีบ้าน 162 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งหมด 373 คน ชาย 390 คน หญิง 374 คน จำนวนร้อยละของประชากรจำแนกตามลักษณะของประชากรบ้านแม่สุริน

ตารางที่ 3.16 จำนวนประชากรจำแนกตามลักษณะของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

ลักษณะของประชากร	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	390 คน	52.9
- หญิง	347 คน	47.1
2. อายุ		
1 วัน – 3 ปี	17 คน	2.3
3 ปี 1 วัน – 6 ปีเต็ม	37 คน	5.0
6 ปี 1 วัน – 12 ปีเต็ม	68 คน	9.2
12 ปี 1 วัน – 15 ปีเต็ม	30 คน	4.1
15 ปี 1 วัน – 18 ปีเต็ม	53 คน	7.2
18 ปี 1 วัน – 50 ปีเต็ม	319 คน	43.3
50 ปี 1 วัน – 60 ปีเต็ม	80 คน	10.9
60 ปี 1 วัน ขึ้นไป	133 คน	18.0

ตารางที่ 3.17 การศึกษาของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

ลักษณะของประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1) การศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษา	110 คน	14.92
ต่ำกว่า ประถมศึกษาปีที่ 1	80 คน	10.85
ประถมศึกษาปีที่ 1-4	97 คน	13.16
ประถมศึกษาปีที่ 5-6	200 คน	27.13
มัธยมศึกษาปีที่ 1-3	120 คน	16.28
มัธยมศึกษาปีที่ 4-6	100 คน	13.56
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	15 คน	2.04
ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	5 คน	0.68
ปริญญาตรี	10 คน	1.36
สูงกว่าปริญญาตรี	0 คน	-

ตารางที่ 3.18 การประกอบอาชีพของประชากรบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

อาชีพ	จำนวนครัวเรือน	อาชีพ	จำนวนครัวเรือน
ทำนา	195	รับราชการ	4
ค้าขาย	9	รับจ้างทั่วไป	35
ทำสวน	200	เลี้ยงสัตว์	2
อาชีพทำนา แต่ไม่มีที่นาเป็นของตนเอง จำนวน 15 ครัวเรือน			

ตารางที่ 3.19 ครอบครัวยุคใหม่ที่ทำกินเป็นของตนเองบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

ที่	เนื้อที่ทำกิน (ไร่)	จำนวนครัวเรือน
1.	1 – 5	30
2.	5 – 10	78
3.	11 – 12	61
4.	13 – 50	42
5.	50 ไร่ขึ้นไป	5

- ที่ดินที่ยังไม่ได้เอกสารสิทธิ์ จำนวน 137 ครัวเรือน รวม 950 ไร่
- ประเภทการทำนา นาดี ประมาณ 1,000 ไร่ (นาที่มีเอกสารสิทธิ์+ยังไม่มีเอกสารฯ)
- นาธรรมชาติ หรือนาข้าวไร่ ประมาณ 10 ไร่

1.7 ด้านเศรษฐกิจ

1.7.1. มีพื้นที่ทำการเกษตร 1,596 ไร่เป็นที่นา 1,000 ไร่เป็นที่สวน 596 ไร่ มีที่สาธารณะ 8 ไร่

1.7.2. มีผลผลิตด้านการทำนาทั้งหมดบ้านปีละ ประมาณ 700 เกวียน ขายไปประมาณ 200 เกวียนที่เหลือเก็บไว้รับประทานประมาณ 500 เกวียน

1.7.3. ทั้งหมดบ้านซื้อปุ๋ยเคมีปีละ 500 กระสอบ ใช้ปุ๋ยคอก 200 กระสอบ

1.7.4. มีผลผลิตอื่นๆ เช่น ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์อื่นๆ ดังนี้

1.) การทำสวนได้แก่ กล้วย กล้วยเล็บ และกล้วยลิสง จำนวน 150 ครัวเรือน ได้ผลผลิตทั้งหมดบ้านปีละประมาณ 1,200,000 บาทต่อปี

2.) 4.2 การทำไร่ ได้แก่ ถั่วเหลือง งา ข้าว และข้าวโพด จำนวน 120 ครอบครัว ได้ผลผลิตประมาณ 400,000 บาทต่อปี

3.) 4.3 การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สุกร ไก่ ควาย และวัว จำนวน 50 ครอบครัว ได้ผลผลิตประมาณ 500,000 บาทต่อปี

1.7.5. มีการผลิตสินค้าในหมู่บ้านเพื่อจำหน่าย ดังนี้

1.) การตัดเย็บเสื้อผ้าไทยใหญ่ (เสื้อไต) จำนวน 6 ครอบครัว มีรายได้เข้าหมู่บ้านประมาณ 200,000 บาทต่อปี

2.) การตีเหล็ก ทำมีด/อุปกรณ์ทางการเกษตร จำนวน 2 ครอบครัว มีรายได้เข้าหมู่บ้านประมาณ 5,000 บาทต่อปี

3.) การทำนมถั่วเหลือง จำนวน 2 ครอบครัว มีรายได้เข้าหมู่บ้านประมาณ 50,000 บาทต่อปี

4.) การผลิตเกลือผสมสารไอโอดีน ของกลุ่มแม่บ้านหรือกลุ่มสตรี จำนวน 50 คน มีรายได้เข้าหมู่บ้าน 50,000 บาทต่อปี

1.7.6. ราษฎรในหมู่บ้านออกไปขายแรงงานต่างถิ่น จำนวน 12 ครอบครัว ประมาณ 20 คน ได้ส่งเงินกลับเข้าหมู่บ้านประมาณ 500,000 บาทต่อปี

ตารางที่ 3.20 รายได้ต่อปีครัวเรือนบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

ที่	รายได้ ระหว่าง (บาท)	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1.	1,000 – 5,000	10	4.63
2.	5,001 – 10,000	21	9.72
3.	10,001 – 20,000	77	35.65
4.	20,001 – 30,000	90	41.67
5.	30,001 – 50,000	11	5.09
6.	50,001 – 100,000	7	3.24
	รวม	216	100

1.8 ด้านวัฒนธรรม

1.8.1. มีวัด 1 แห่ง ชื่อวัดแม่สุริน มีพระสงฆ์ 1 รูป เด็กวัด 3 คน และมีโบสถ์ 1 แห่ง (กำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้าง และยังไม่มีการเปิดให้เข้าชม)

1.8.2. ภาษาพื้นบ้าน คือ ภาษาไต (ภาษาไทยใหญ่) และภาษาพื้นเมืองล้านนา

1.8.3. มีโบราณสถาน/โบราณวัตถุในหมู่บ้านคือ เจดีย์ และสถูปซึ่งเป็นสถานที่เคารพบูชาของประชาชนในหมู่บ้าน

1.8.4. มีแหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน หรือใกล้เคียงหมู่บ้านไม่เกิน 3 กิโลเมตร ได้แก่ วัดแม่สุริน เจดีย์ ถ้ำฝายน้ำล้นแม่สุริน และห้วยน้ำสุ

1.8.5. ภูมิปัญญาชาวบ้าน (ผู้รู้/ผู้ชำนาญ/ผู้นำ/บุคคลตัวอย่าง)

1.) ด้านเกษตรกรรม ได้แก่

- นายจันจัน ประดิษฐ์ อายุ 64 ปี เชี่ยวชาญทางการปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการเกษตร เช่น การประดิษฐ์กังหันน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร ประสพการณ์ 20 ปี

2.) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่

- นายศรีวัย ช้างลี อายุ 82 ปี เชี่ยวชาญด้านการจักสานก๊วยไต (หมวกชาวไทใหญ่) ประสพการณ์ 30 ปี

- นายจ่อปีตะ มหาชัย อายุ 72 ปี เชี่ยวชาญด้านการสานข้องความ ก๊วยไต เปียด ประสพการณ์ 30 ปี

- นางศรีเพ็ญ รังสรรค์ อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านปักกลดลายเสือไต ประสพการณ์ 9 ปี

3.) ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่

- นายบุญตัน ศรีวิชัย อายุ 68 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอสุมไพร หมอยากลางบ้าน ประสพการณ์ 20 ปี

- นางสาวพิน หวังกรงาน อายุ 40 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอนวดแผนไทย ยาหม้ออบสมุนไพร ประสพการณ์ 6 ปี

- นางเพ็ญพิกา เตือนขวัญ อายุ 40 ปี เชี่ยวชาญด้านหมอนวดแผนไทย ยาหม้ออบสมุนไพร ประสพการณ์ 6 ปี

4.) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่

- นายเจริญ โอบอ้อม อายุ 64 ปี เชี่ยวชาญด้านสืบชะตา ไหว้ผี ประสพการณ์ 25 ปี

5.) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่

- นายจำแดง บุญไทยใหญ่ อายุ 44 ปี เชี่ยวชาญด้านผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการ การบริการชุมชน ประสพการณ์ 2 ปี
- นายบุญสุข เตือนขวัญ อายุ 41 ปี เชี่ยวชาญด้านผู้นำในการจัดการกองทุนของ ชุมชนประสพการณ์ 2 ปี

6.) ด้านศิลปกรรม ได้แก่

- นายปิ่นตุลละ บุญไทยใหญ่ อายุ 79 ปี เชี่ยวชาญด้านจิตรกรรมปฏิมกรรม พื้นบ้าน (จองพารา) ประสพการณ์ 15 ปี
- นายทองเดิม ยอดเมื่อนาย อายุ 39 ปี เชี่ยวชาญในด้านศิลปกรรมวาดภาพงาน เฟอร์นิเจอร์ไม้สัก ประสพการณ์ 15 ปี

7.) ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่

- พระอธิการพุ่ม วิสุทโธ เจ้าอาวาสวัดแม่สุริน อายุ 64 ปี เชี่ยวชาญด้านการฟื้นฟู การเรียนการสอนภาษาท้องถิ่น (ภาษาไทยใหญ่) ประสพการณ์ 30 ปี
- นายอาทิตย์ คำปา อายุ 84 ปี เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา ท้องถิ่นและวรรณกรรมท้องถิ่น (อ่านหรือสอกลัภาษาไทยใหญ่)

8.) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี

- พระอธิการพุ่ม วิสุทโธ เจ้าอาวาสวัดแม่สุริน อายุ 64 ปี เชี่ยวชาญด้าน ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้หลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนา ประสพการณ์ 30 ปี
- นายศรีวิชัย ช้างลี อายุ 82 ปี เชี่ยวชาญด้านปรัชญาความเชื่อถือและประเพณี ที่มี คุณค่าให้เหมาะสมกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรมคำสอน ประสพการณ์ 40 ปี

9.) ด้านโภชนาการ

- นางศรีเพ็ญ รังสรรค์ อายุ 42 ปี เชี่ยวชาญด้านการเลือกสรร ประดิษฐ์ปรับปรุง อาหารและยา ตลอดจนผลิตเป็นสินค้า เช่น เกลือผสมไอโอดีนบ้านแม่สุริน ประสพการณ์ 10 ปี
- นางแสงทอน โอบอ้อม อายุ 55 ปี เชี่ยวชาญในการเลือกสรร ประดิษฐ์ปรับปรุงอาหารท้องถิ่น จำหน่ายเป็นสินค้า เช่น นมถั่วเหลือง ปลาสาม ถั่วเน่าแคป (ถั่วเหลืองแผ่น) ถั่วเน่าชา บอนแสบ ประสพการณ์ 10 ปี

10.) ด้านองค์ชุมชน ได้แก่

- กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมหลักของกลุ่ม คือ ให้เงินกู้และสนับสนุนในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2536 ประธานกลุ่มคือ นางศรีวิไล บุญไทยใหญ่ อายุ 44 ปี จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 20 คน ปัจจุบันมีสมาชิกรวม 116 คน และมีเงินสะสมจำนวน 126,695 บาท

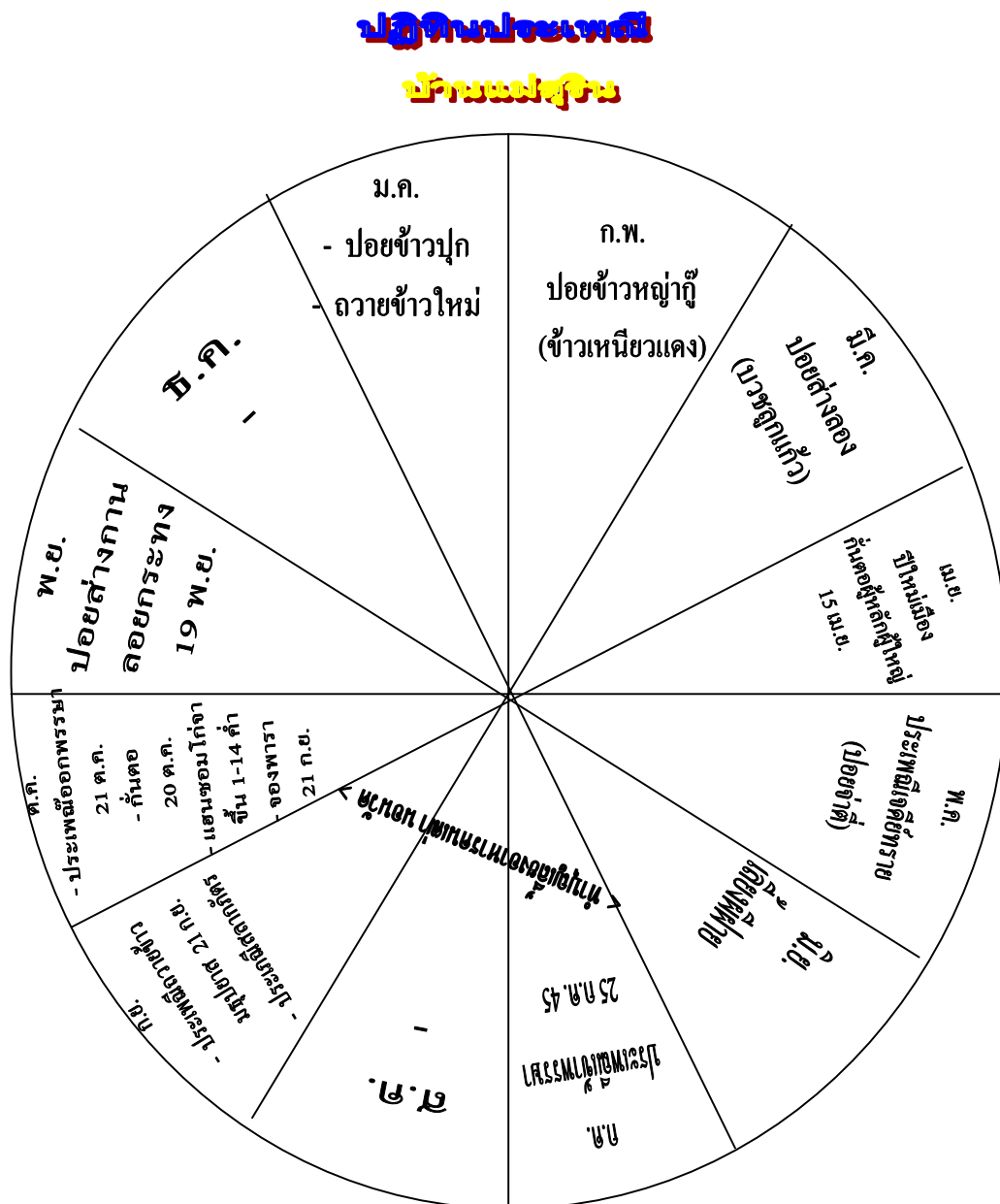
- กลุ่มกองทุนหมุนเวียนหมู่บ้าน กิจกรรมหลักของกลุ่มคือ ได้เงินกู้ สนับสนุนอาชีพใน หมู่บ้าน ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2529 ประธานกลุ่มคือคนปัจจุบัน คือนายจำแดง บุญไทยใหญ่ อายุ 47 ปี จำนวนสมาชิกเริ่มก่อตั้ง 113 คน ปัจจุบันมีสมาชิก 585 คน มีทุนหมุนเวียน 385,500 บาท

1.9 ข้อมูลอื่นๆ

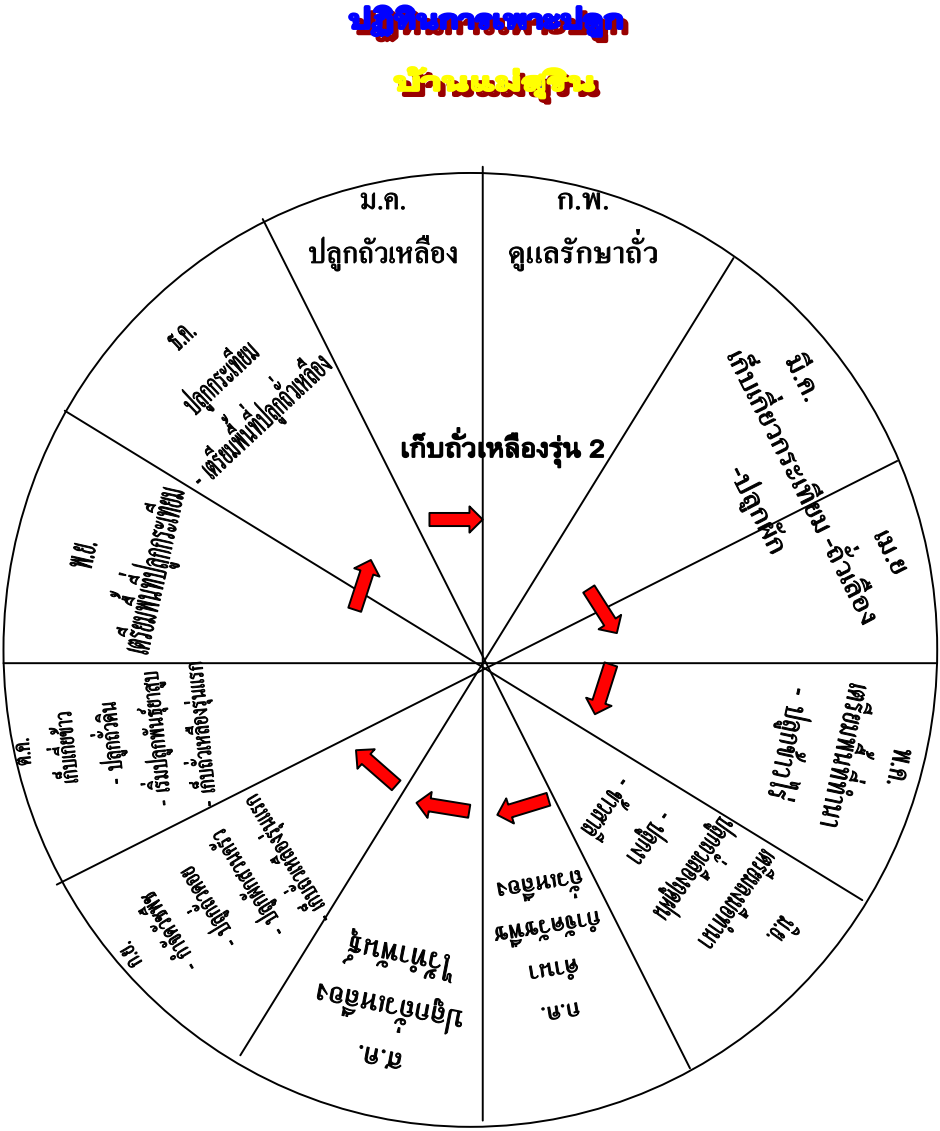
ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรม (หย่าลีสิบสอง)

เดือนมกราคม (เดือนกำ)	ในเดือนนี้จะไม่มีการนำข้าวออกจากยุ้งฉาง เพราะว่าชาวบ้านถือว่า เป็นเดือนกำ หรือเดือนแห่งการออม และจะมีประเพณีการถวายข้าวปึก (ข้าวเหนียวบดคลุกงาดำ) ถวายเป็นพุทธบูชา
เดือนกุมภาพันธ์ (เดือนสาม)	ถวายข้าวหย่ากู่ (ข้าวเหนียวแดง) เป็นพุทธบูชา
เดือนมีนาคม (เดือนสี่)	ตามปกติจะมีการทำบุญตักบาตร (ส่งข้าววัด) ผู้เฒ่าผู้แก่เข้าวัดรักษาศีลทุกวันพระ
เดือนเมษายน (เดือนห้า)	เทศกาลสงกรานต์ รดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ มีการสุม่า กันต่อ ขอขมา ผูกข้อมือพร้อมให้พร
เดือนพฤษภาคม (เดือนหก)	ขนทรายเข้าวัด หรือก่อเจดีย์ทราย บางปีมีการจุดบั้งไฟ มีการจัดงานวัด มีการละเล่นต่าง ๆ เพื่อหารายได้บูรณปฏิสังขรณ์วัดตามประเพณี
เดือนมิถุนายน (เดือนเจ็ด)	เดือนนี้ชาวบ้านที่เป็นชาวไร่ ชาวนา จะเตรียมข้าวกล้า จัดทำเหมืองฝาย หรือเครื่องมือสำหรับการทำนา เดือนนี้จึงว่างเว้นจากการทำบุญประเพณี
เดือนกรกฎาคม (เดือนแปด)	เดือนนี้เข้าพรรษามีการถวายข้าวมธุปายาส (ต่างขอมต่อหลวง) ผู้เฒ่าผู้แก่ ไปนอนวัดรักษาศีลในทุกวันพระ จนกว่าจะถึง เทศกาลออกพรรษา

เดือนสิงหาคม (เดือนเก้า)	เดือนนี้มีงานทำบุญถวายสลากภัต ไทยใหญ่เรียกว่า "มหาตุ๊ก" ปกติประเพณีทางไทยใหญ่ นิยมเตรียมงานกันที่บ้าน แล้วนำไปถวายที่วัด
เดือนกันยายน (เดือนสิบ)	มีการทำบุญตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้งหรือที่เรียกว่า "ข้าวล้นบาตร "
เดือนตุลาคม (เดือนสิบเอ็ด)	เทศกาลออกพรรษา จะมีการทำจองพาราทำขนมเทียน เพื่อการขอขมา กันต่อ มีการละเล่นฟ้อนสัตว์ เช่น ฟ้อนนางนก ฟ้อนโต ฯลฯ
เดือนพฤศจิกายน(เดือนสิบสอง)	ปอยอ่องจ๊อด หรือทำบุญดับไฟเทียน มีการนำต้นสน(ต้นเกี้ยว) ผ่าเป็นซี่เล็ก ๆ มัดรวมกันเป็นต้น เทียนจะส่องแสงไฟ ยามค่ำคืนตามวัดถวายเป็นพุทธบูชา
เดือนธันวาคม(เดือนเกี้ยว)	ชาวบ้านนำข้าวที่เก็บมาใหม่ ทำข้าวเม่าถวายวัดและแจกเพื่อนบ้าน เป็นพุทธบูชา

ภาพที่ 3.1 แสดงปฏิทินประเพณี บ้านแม่สุริน

ภาพที่ 3.2 แสดงปฏิทินการเพาะปลูก บ้านแม่สุริน

2. ทุนเดิมของชุมชน

2.1 ลักษณะที่เป็นศักยภาพด้านดีของบ้านแม่สุริน มีดังนี้

2.1.1 ทุนทางการเงิน

■ มีกองทุนเดิมในหมู่บ้าน จำนวน 5 กองทุน ได้แก่ กองทุนเงินสัจจะออมทรัพย์ กองทุน เงินหมุนเวียนเพื่อพัฒนาอาชีพของหมู่บ้าน, กองทุนเงินเศรษฐกิจชุมชน กองทุนหมู่บ้าน และกองทุนเงิน กขคจ. ฯลฯ

2.1.2 ทุนด้านทรัพยากรทางด้านกายภาพ

- 1.) มีผู้นำที่มีคุณธรรม ยุติธรรม เข้มแข็งและเป็นนักพัฒนา สังเกตได้จากการประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือเข้าประชุมกันอย่างพร้อมเพรียง
- 2.) ชาวบ้านมีการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน เช่น มีการลงแขกดำนา เกี่ยวข้าว กิจกรรมของหมู่บ้านงานบุญประเพณี ชาวบ้านจะให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมตลอด
- 3.) ครอบครัวยุคใหม่ในชุมชนอบอุ่น เป็นชุมชนเครือญาติและมีอาชีพ สามารถเลี้ยงครอบครัวได้
- 4.) มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สภาพป่าไม้และสภาพดินที่อุดมสมบูรณ์, มีลำน้ำแม่สุรินไหลผ่านหมู่บ้าน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลัก ที่ใช้ในการอุปโภค - บริโภค และทำการเกษตรของคนใน หมู่บ้าน
- 5.) มีวัตถุดิบที่สามารถนำมาใช้ในการเกษตรของชุมชน เช่น มูลค่างควา, มูลสัตว์อื่น ๆ เศษวัชพืชที่สามารถมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ
- 6.) มีหิน-ทราย สามารถสร้างอาชีพรายได้ให้ชุมชนได้
- 7.) มีผลผลิตจากป่า เช่น เห็ด ฟืน น้ำผึ้ง ฯลฯ

2.1.3 ทุนทางวัฒนธรรมประเพณี

- 1.) มีผู้สืบทอดและถ่ายทอดการใช้ภาษาพื้นบ้าน เช่น พระอธิการพุทธ วิสุทโธ เจ้าอาวาสวัดแม่สุริน สอนภาษาไทยใหญ่ให้กับเด็กวัดหรือกลุ่มเยาวชนในช่วงปิดภาคเรียน
- 2.) มีงานบุญประเพณีที่เด่นของหมู่บ้าน ได้แก่ การทำขนมเทียน เพื่อใช้ประกอบพิธีขอขมาญาติผู้ใหญ่ที่ตนเคารพนับถือ มีการให้พรและการผูกข้อมือ งานบุญปีใหม่เมืองหรือสงกรานต์ จะมีการรดน้ำคำหัว ซึ่งงานบุญประเพณีทั้งสองนี้ถือได้ว่าเป็นงานประเพณีรวมญาติของแต่

ละครอบครัว ครอบครัวไหนมีญาติพี่น้องทำงานหรือไปอยู่นอกหมู่บ้าน ก็จะกลับมาบ้านเพื่อร่วมงาน บุญประเพณีการขอขมาญาติผู้ใหญ่ที่ตน เคารพนับถือ

3.) มีการเอามือลงแขกในการประกอบอาชีพการเกษตร เช่น การถอนกล้า, การดำนา,การเกี่ยวข้าว เป็นต้น

4.) มีโบราณสถาน เช่น วัด 1 แห่ง เจดีย์อายุมากกว่า 500 ปี 1 แห่ง ซึ่งเป็น ศูนย์รวมทางด้านจิตใจ และใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม หรือกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้าน

2.1.4 ทูทางปัญญา

1.) มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง

2.) ชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้ ร้อยละ 85

3.) มีแหล่งความรู้เสริมการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตในหมู่บ้าน ได้แก่ หอกระจายข่าวสาร ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน วิถี,โทรทัศน์ เป็นต้น

2.2 ลักษณะที่สื่อถึงความไม่เข้มแข็งของบ้านแม่สุริน

2.2.1. กลุ่มเยาวชน คนหนุ่มคนสาวออกไปทำงานนอกหมู่บ้านต่างจังหวัดหรือที่กรุงเทพฯกันมากขึ้น เนื่องจากไม่อยากทำงานทางด้านเกษตรกร ปล่อยให้พ่อแม่ ผู้สูงอายุทำงานอยู่กับบ้าน ทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น และทำให้ในหมู่บ้านขาดเยาวชน หรือคนหนุ่มคนสาวเข้าร่วม การพัฒนาหมู่บ้าน

2.2.2. พื้นที่ทางการเกษตรไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรของหมู่บ้าน เนื่องจาก จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น และพื้นที่ทำการเกษตรบางส่วนไม่มีเอกสารสิทธิ์

2.2.3. สภาพป่าไม้ลดน้อยลง เนื่องจากถูกบุกรุกทำลาย เพื่อขยายพื้นที่ทางการเกษตร สภาพดินในแปลงทำการเกษตรเดิมขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากขาดการบำรุงรักษา หรือการทำการเกษตรที่ใช้สารเคมีเกินความจำเป็น แหล่งน้ำตื้นเขิน เริ่มไม่เพียงพอต่อการเกษตร

2.2.4. ราษฎรในหมู่บ้านเป็นหนี้สินสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธกส. สหกรณ์ การเกษตร และเป็นหนี้รายทุนนอกระบบกันมาก และมีจำนวนเพิ่มขึ้นทุกปี

2.2.5. ปัญหาด้านการกำจัดขยะ หมู่บ้านยังขาดสถานที่กำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะ

แหล่งน้ำในหมู่บ้านแม่สุริน

ตารางที่ 3.21 จำนวนแหล่งน้ำและการใช้จำแนกตามแหล่งน้ำบ้านแม่สุริน อ.ขุนยวม

แหล่งน้ำ	จำนวน (บ่อ,แห่ง)	การใช้น้ำ	
		ตลอดปี	ไม่ตลอดปี
1. บ่อน้ำตื้น	7	เพื่อการอุปโภค - บริโภค	-
2. บ่อน้ำบาดาล	3	เพื่อการอุปโภค - บริโภค	-
3. สระน้ำ	11	เพื่อการเกษตร	-
4. คลองส่งน้ำ	2	เพื่อการเกษตร	-
5. ห้วยยาว/ห้วยแห้ง	2	-	เพื่อการเกษตร
6. ลำน้ำแม่สุริน	1	เพื่อการเกษตร / อุปโภค - บริโภค	-
7. ฝายกั้นน้ำ	1	เพื่อการเกษตร	-
8. ประปาภูเขา	1	เพื่อการอุปโภค – บริโภค	-
9. ประปาบาดาล	1	เพื่อการอุปโภค – บริโภค	-

3. เป้าหมายการดำเนินงานโครงการ

3.1 เป้าหมายโครงการ

3.1.1 เป้าหมายในการเสริมสร้งนั้กจัดการความรู้ท้องถิ่น

มีเป้าหมายในการเสริมสร้งนั้กจัดการความรู้ท้องถิ่นในพื้นที่ประมาณ 5 คน โดยการใช้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับ “แนวคิดการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง” เพื่อใช้เป็นฐานในการเรียนรู้ในเรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ และให้มีคุณลักษณะที่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการทำเกษตรอินทรีย์

3.1.2 เป้าหมายในการพัฒนาองค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์

เรื่องเกษตรอินทรีย์โดยใช้วิธีการเรียนรู้จากการสอบถามแลกเปลี่ยน การศึกษาดูงานจากพื้นที่รูปธรรม การถ่ายทอดความรู้โดยใช้ความสัมพันธ์ในระบบครอบครัวและเครือข่าย และขยายผลสู่ภายนอก จากเพื่อนสู่เพื่อน ลูกสู่พ่อแม่ เครือญาติสู่เครือญาติ

3.1.3 เป้าหมายในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน

1.) พื้นที่และผลผลิตรวมร้อยละ 30 เป็นพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ซึ่งจากเดิมทำการเกษตรโดยใช้สารเคมีร้อยละ 95

2.) มีการรวมกลุ่มกองทุนต่างๆ เพิ่มขึ้น จำนวน 4 กองทุน ได้แก่ กองทุนเงินสัจจะออมทรัพย์ กองทุนเงินหมุนเวียนเพื่อพัฒนาอาชีพของหมู่บ้าน กองทุนเงินเศรษฐกิจชุมชน และกองทุนเงิน กขค.

3.) คนในชุมชนหันมาให้ความสนใจและเห็นประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ที่ส่งผลต่อพื้นที่ดินและสุขภาพของตนเอง

3.1.4 เป้าหมายการสร้างและขยายเครือข่ายการเรียนรู้

- ขยายเครือข่ายไปยังกลุ่มเกษตรทางเลียบบ้านแม่สุริน ต.ขุนยวม เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ ขุนยวมและเมืองปอน

3.1.5 เป้าหมายการสื่อสารในโครงการในชุมชนและนอกชุมชน

1) ภายในโครงการ

- การพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการของสมาชิกภายในกลุ่ม
- การร่วมกิจกรรม ประเพณีต่างๆ รวมทั้งการช่วยเหลือกิจกรรมของกลุ่มสมาชิกซึ่งเป็นระบบเครือญาติ

2) จากกลุ่มสู่ชุมชน

- ใช้การอบรมเป็นวิทยากร ซึ่งมีสมาชิกสามารถเป็นวิทยากรได้ประมาณ 4 คน

- ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน พื้นที่รูปธรรม การฝึกปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรม

- จัดทำเอกสารเผยแพร่ หอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน

3) จากกลุ่มสู่ภายนอกชุมชน

- จัดทำเอกสารเผยแพร่

- วิทยุชุมชน

3.1.6 เป้าหมายที่จะปูพื้นฐานการดำเนินงานโครงการเพื่อหนุนเสริมให้เกิดสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน จัดตั้งสถาบันการเรียนรู้เกษตรกรรมแบบยั่งยืน

3.2 เป้าหมายระดับบุคคลและชุมชนมีดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านความรู้

- ทีมนำ มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สามารถเป็นที่ปรึกษา ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือทีมทำ และทีมเรียนรู้ได้
- ทีมทำ มีความรู้ความเข้าใจ เรื่องเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สามารถให้คำแนะนำ ช่วยเหลือทีมเรียนรู้ได้
- ทีมหนุน มีความรู้ความเข้าใจเรื่องเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สามารถให้ความช่วยเหลือหนุนเสริมทีมทำในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการความช่วยเหลือ
- ทีมเรียนรู้ มีความรู้ความเข้าใจเรื่อง การดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง เกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ

2. ด้านความสามารถ

- ทีมนำ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ให้คำแนะนำในการนำความรู้สู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม แปลงเกษตรอินทรีย์สาธิตและเป็นที่ปรึกษาทีมทำ ทีมเรียนรู้
- ทีมทำ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ สู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม และแปลงเกษตรสาธิต
- ทีมหนุน สามารถให้ความช่วยเหลือ หนุนเสริม ทีมทำในเรื่องต่างๆ ที่ต้องการช่วยเหลือ
- ทีมเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรมและแปลงเกษตรสาธิต

3. ด้านจิตใจ

- ทีมนำ มีความภาคภูมิใจ สุขใจ ที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการเกษตรแก่ทีมทำและทีมเรียนรู้
- ทีมทำ ตระหนักและเห็นคุณค่าของการทำเกษตรอินทรีย์เป็นทางเลือกทางออกของชุมชนที่จะดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง
- ทีมหนุน เห็นประโยชน์และความสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงซึ่งเป็นทางเลือก ทางออกที่ดีต่อการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน
- ทีมเรียนรู้ ตระหนักและเห็นประโยชน์ของการทำเกษตรอินทรีย์ ที่ช่วยให้คนในชุมชนลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย และสร้างภาระหนี้สิน ค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมี ทำให้คนในชุมชนได้รับประทานผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย ส่งผลดีต่อสุขภาพ

4. กระบวนการดำเนินงาน

กระบวนการดำเนินงาน โครงการในระดับพื้นที่รูปธรรมมีกระบวนการดังนี้

4.1 มีการต่อยอดจากโครงการเกษตรอินทรีย์ “การปลูกกระเทียม”

4.2 กระบวนการประสานองค์กรในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อการทำงานร่วมกัน

4.2.1 องค์กรในชุมชน

- 1) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)
- 2) โรงเรียน
- 3) วัด
- 4) อสม.
- 5) สถานีอนามัย

4.2.2 องค์กรนอกชุมชน

- 1) เอ็น จี โอ
- 2) ส.ร.ส.

3) สกว.

4) กลุ่มเครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่

4.3 กระบวนการสร้างผู้จัดการความรู้ท้องถิ่น

การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างผู้จัดการความรู้ท้องถิ่นรุ่นใหม่ โดยการเปิดรับสมาชิกเข้าร่วมโครงการ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ดังนี้

- 1) ถอดความรู้จากภูมิปัญญาและผู้รู้ในชุมชนโดยการพูดคุยและสอบถาม
- 2) เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจากผู้รู้ในชุมชน
- 3) ทดลองปฏิบัติจริงจากการปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรม
- 4) ขยายผลการเรียนรู้สู่กลุ่มสนใจ
- 5) จัดเวทีการเรียนรู้เพื่อแลกเปลี่ยน
- 6) ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเครือข่าย
- 7) นำความรู้ ประสพการณ์ บทเรียนมาประยุกต์ใช้และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. ผลการดำเนินงาน

5.1 เหตุ ปัญหา และความต้องการต่อการเรียนรู้ของชุมชน

เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้สารเคมี มีค่านิยมและทัศนคติในการใช้สารเคมีคือ

- เห็นผลเร็ว ทันใจ
- ขั้นตอนการใช้ไม่ยุ่งยาก
- หาซื้อง่าย มีความมั่นใจในผลผลิต
- ลดเวลาการทำงานของเกษตรกร
- ลดค่าใช้จ่ายในด้านแรงงาน
- ให้ผลผลิตตอบแทนสูง

แต่ข้อจำกัดด้านการตลาด บางปีผลผลิตทางการเกษตรราคาตกต่ำทำให้ขาดทุน สร้างภาระหนี้สินพอกพูน มีความคิดว่าหากกลับมาทำเกษตรอินทรีย์ซึ่งเห็นผลช้า ก็คงไม่สามารถนำเงินไปชดเชยหนี้สินให้เบาบางลงได้ ไม่ทันใจเหมือนการทำเกษตรเคมี แต่เมื่อภาระหนี้สินพอกพูนขึ้นไปเรื่อยๆ จนไม่สามารถแก้ปัญหาได้ ก็เริ่มกลับมาวิเคราะห์ในด้านผลเสียของการทำเกษตรเคมี

- ใช้ในปริมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ สิ้นเปลืองงบประมาณ
- ดิน น้ำ เสื่อมเสียโดยการสังเกตจากการเปลี่ยนแปลง
- สุขภาพทรุดโทรมเมื่อใช้ติดต่อกันเป็นเวลานานๆ
- ทำให้เกิดโรคระบาดมากขึ้น (ดื้อยา)

5.2 ผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย

5.2.1 ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ท้องถิ่น บรรลุเป้าหมายในด้านความรู้ ความสามารถ ความศรัทธาในการทำงาน และมีความมั่นใจที่จะยืนหยัดในบทบาทหน้าที่ของตนเองคือ

- 1) มีความรู้ ความสามารถ มีความศรัทธา และแนวทางในการแก้ปัญหา
- 2) ต้องการหนุนเสริม ให้ทักษะและแนวทางการหาทางเลือกให้แก่เยาวชน คนรุ่นใหม่
- 3) พัฒนาตนเองในด้านที่เด่นและมีความสามารถ
- 4) จุดเด่น คือ สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้และเสนอแนะทางเลือกให้แก่สมาชิก

5.2.2 ผลการพัฒนางานความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในสถานะต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.22 แสดงผลการพัฒนางานความรู้ มีชุดความรู้ที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในสถานะต่างๆ

ชุดความรู้	สถานะของชุดความรู้เป็นอย่างไร			
	ยังฝังลึกในคน ไม่ปรากฏ ชัดเจน	ความรู้อยู่ ระหว่างการถอด และบันทึก	ความรู้ถูก บันทึกบน หลักฐาน	ความรู้ถูกใช้ ในชีวิตจริง
1. ภูมิปัญญาทางเลือกทางรอด		✓		
2. ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ เกษตรEM		✓		✓
3. การจัดการทรัพยากร	✓			

บทบาทของชุดความรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีดังนี้

ตารางที่ 3.23 แสดงบทบาทของชุดความรู้ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ชุดความรู้	การมีส่วนร่วมของทีมที่เกี่ยวข้อง			
	ทีมนำ	ทีมทำ	ทีมหนุน	ทีมเรียนรู้
1. ภูมิปัญญาทางเลือกทางรอด	✓	✓	✓	✓
2. ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ เกษตรEM	✓	✓		✓
3. การจัดการทรัพยากร		✓	✓	✓

5.2.3 ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

ผลจากการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการรวบรวมองค์ความรู้จากผู้รู้ภูมิปัญญา และจากการนำความรู้ไปปฏิบัติจริงทำให้ได้ชุดความรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน คือ

- เกษตรอินทรีย์
- ปุ๋ยหมัก / น้ำหมักชีวภาพ
- ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์

5.2.4 ผลการเปลี่ยนแปลงจากกระบวนการเรียนรู้

1) ด้านความรู้

ทีมนำ	มีความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การใช้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ในการกำจัดศัตรูพืช และการฟื้นฟูปรับปรุงสภาพดิน
ตัวชี้วัด	สามารถเป็นที่ปรึกษา เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับทีมทำและทีมเรียนรู้
ทีมทำ	มีความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ การป้องกันโรคโดยใช้สมุนไพร การป้องกันแมลงโดยใช้สมุนไพร การฟื้นฟูปรับปรุงสภาพดิน
ตัวชี้วัด	เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์ให้แก่ทีมเรียนรู้ได้

ทีมเรียนรู้ มีความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ

ตัวชี้วัด สามารถอธิบายขั้นตอนการทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพได้

2) ด้านความสามารถ

ทีมนำ สามารถทำการเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ของตนเองและเป็นแบบอย่างแก่ชุมชน ทีมทำและทีมเรียนรู้

ตัวชี้วัด มีพื้นที่ทำการเกษตรอินทรีย์ของตนเอง เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้และการปฏิบัติให้แก่ทีมทำ ทีมเรียนรู้ และกลุ่มสนใจทั่วไป

ทีมทำ สามารถทำการเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง และเป็นแบบอย่างแก่ทีมเรียนรู้และชุมชนได้

ตัวชี้วัด สามารถทำการเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่องปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพ โดยการลงมือปฏิบัติจริงให้กับทีมเรียนรู้

ทีมเรียนรู้ สามารถทำปุ๋ยอินทรีย์ และน้ำหมักชีวภาพไปใช้ในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง ครอบครัว โรงเรียน

ตัวชี้วัด นำปุ๋ยอินทรีย์และน้ำหมักชีวภาพ ไปใช้ในการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพดิน การบำรุงรักษาผลิตผลทางการเกษตร ทั้งที่บ้านและโรงเรียน

3) ด้านจิตใจ

ทีมทำ มีความภาคภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้แก่ทีมทำและทีมเรียนรู้และชุมชน

ตัวชี้วัด เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์เป็นผู้แนะนำและให้คำปรึกษาแก่ทีมทำและทีมเรียนรู้

ทีมนำ เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาและผู้รู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ มีความภาคภูมิใจที่ได้สืบทอดความรู้และประสบการณ์

- ตัวชี้วัด เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ เรื่องเกษตรอินทรีย์แก่ทีมเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ และนำไปประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิต
- ทีมเรียนรู้ เห็นประโยชน์และคุณค่าของภูมิปัญญาเรื่องเกษตรอินทรีย์ ภาควิชาใจที่ได้สืบทอดความรู้และประสบการณ์
- ตัวชี้วัด นำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์ ในการทำปุ๋ยอินทรีย์และ นำหมักชีวภาพไปใช้ในวิถีชีวิตทั้งครอบครัวและโรงเรียน

5.2.5 การขยายเครือข่ายและการสื่อสารการเรียนรู้ของชุมชน

- 1) กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนและชุมชนบ้านแม่สุริน จำนวน 15 คน
- 2) กลุ่มเครือข่ายเกษตรทางเลือกบ้านแม่สุริน ต.ขุนยวม
- 3) กลุ่มเกษตรนาหิ่ก ต.ขุนยวม
- 4) เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขุนยวม และเมืองปอน

วิธีการสื่อสารการเรียนรู้ของโครงการสู่เครือข่ายและชุมชน มีวิธีการ ดังนี้

- จัดทำเอกสารเผยแพร่
- สื่อวีซีดี
- หอกระจายข่าวสาร
- วิทยุชุมชน
- เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายและกลุ่มสนใจ

5.2.6 ผลการสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ชุมชน

ชุมชนได้วางโครงสร้างการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้โดยการประสานงานกับองค์กรดังต่อไปนี้

- บ้าน
- วัด
- โรงเรียน
- สถานีอนามัย

5.2.7 ผลการดำเนินงานในภาพรวม

ตารางที่ 3.24 ผลการประเมินเป้าหมายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

เป้าหมายที่สามารถบรรลุได้	เริ่มต้น พัฒนา (ระดับ 1)	พอใช้ (ระดับ 2)	ดี (ระดับ 3)	ดีมาก (ระดับ 4)	ดีเยี่ยม (ระดับ 5)
1. การเสริมสร้างศักยภาพคน			/		
2. การสร้างและประมวลความรู้		/			
3. การคิดค้นวิธีการและเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้			/		
4. ผลการเรียนรู้ที่มุ่งหวัง		/			
5. การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้			/		
6. การเผยแพร่สื่อสารการเรียนรู้สู่สังคม			/		
7. ผลการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดความสุขของคนและชุมชน		/			

6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

6.1 ความสำเร็จของชุมชน

- เห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำเกษตรอินทรีย์
- เห็นความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม (ระบบกลุ่ม)
- สภาพดินดีขึ้น เพราะเกิดจากความช่วยเหลือระดับกลุ่ม
- สุขภาพของชุมชนดีขึ้น
- ยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ไม่โทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่ง
- เปลี่ยนทัศนคติจากการมอง การทำเกษตรอินทรีย์จากเชิงลบเชิงบวก

6.2 การเปลี่ยนแปลงของบุคคล

1) การเปลี่ยนแปลงของตนเอง

- ได้รู้จักตนเอง รู้จักคนรอบข้างได้ดีขึ้น รู้จักสภาพแวดล้อม ปัจจัยต่างๆ ของชุมชน ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง สามารถประเมินจุดเด่นจุดด้อยของตนเอง และสภาพแวดล้อมของชุมชน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

- ได้มีโอกาสพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนแนวคิดกับคนรอบข้างมากขึ้น ได้รับความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย เข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพการณ์ต่างๆ ในสังคม รู้จักยอมรับ เห็นใจ ให้เกียรติและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

2) การเปลี่ยนแปลงของคนรอบข้าง

- เกิดความผูกพันของครอบครัว เครือญาติ คนในชุมชนอย่างอบอุ่น
- ชุมชนตระหนักและเห็นประโยชน์ของการทำการเกษตรอินทรีย์ มีสมาชิกให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นสมาชิกด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น

- คนรอบข้างมองเห็นว่าเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้หันกลับมามองตนเอง วิธีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน สามารถประเมินจุดเด่น จุดด้อยของสภาพแวดล้อม ปัจจัยต่างๆ ที่เอื้อต่อการดำเนินชีวิต

- ทำให้คนในชุมชนรู้เท่าทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอก สามารถช่วยให้คนในชุมชนรู้จักวิเคราะห์ทางเลือกและหาทางออกเพื่อความอยู่รอด ด้วยตนเอง เพื่อดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

เมื่อเปรียบเทียบผลสุภาพของคนในชุมชนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แสดงได้ดังตารางที่

ตารางที่ 3.25 แสดงการเปรียบเทียบผลสภาวะของคนในชุมชนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

ก่อนจัดการเรียนรู้	หลังจัดการเรียนรู้
<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง ครอบครัวสภาพแวดล้อม และชุมชน 2. สุขภาพของเกษตรกรทรมานเนื่องมาจากการทำเกษตรเคมีและการบริโภคพืชผักที่มีสารเคมี 3. สภาพดินเสื่อมโทรมต้องเพิ่มปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มมากขึ้นเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น 4. ไม่ค่อยมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและไม่รู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม 	<ol style="list-style-type: none"> 1. รู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ จุดเด่น จุดด้อยของตนเอง ครอบครัว สภาพแวดล้อม และชุมชน 2. สุขภาพของเกษตรกรดีขึ้น ได้รับประทานพืชผักที่ปลอดสารเคมี 3. สภาพดินในการทำเกษตรดีขึ้นปริมาณการใช้ปุ๋ยเคมีลดลง ลดค่าใช้จ่าย 4. การได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษางานทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์ มีวิสัยทัศน์ มุมมองที่เปลี่ยนแปลงไปเชิงเหตุผล

7. บทเรียนข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ

จากผลการดำเนินงานมีบทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะดังนี้

7.1 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้

- ศักยภาพของผู้นำและคนในชุมชน มีน้ำใจเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะให้ความร่วมมือในทุกกิจกรรมของชุมชนอย่างดีมาก
- มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สภาพ ดิน น้ำ ป่า ที่อุดมสมบูรณ์ที่วัตถุดิบจากธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ในด้านเกษตรของชุมชน เช่น มูลค้างคาว มูลสัตว์อื่นๆ เศษวัชพืชที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักชีวภาพ
- มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาที่หลากหลายเช่น
 - ด้านเกษตรกรรม
 - ด้านอุตสาหกรรม
 - ด้านการแพทย์ไทย
 - ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

- ด้านศิลปกรรม
- ด้านภาษาและวรรณกรรม
- ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี
- ด้านโภชนาการ

7.2 ปัญหาอุปสรรคของการจัดการการเรียนรู้

- คนในชุมชนมีภาระหนี้สินจากสถาบันการเงินของรัฐบาล เช่น ธกส. สหกรณ์ การเกษตร กองทุนเงินล้านและหนี้จากนายทุนนอกระบบ
- สมาชิกของโครงการโดยเฉพาะทีมทำ นักจัดการความรู้มีข้อจำกัดในเรื่องเงื่อนไของเวลา เพราะจำเป็นต้องทำมาหากินเลี้ยงตนเองและครอบครัวทำให้การประสานงาน การประชุมแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานทำได้ไม่ต่อเนื่อง

7.3 ข้อเสนอแนะ

1.) ในระดับปฏิบัติการในชุมชนควรทำอะไรและอย่างไร

การทำงานบนฐานทุนเดิม ควรให้ความสำคัญกับทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่เน้นกระบวนการคิดและการทำงานแบบมีส่วนร่วม ร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการแสวงหาความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายและภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

2.) ในระดับนโยบายควรปรับเปลี่ยนแนวคิดและแนวนโยบายอย่างไร

ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้นกระแสการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน

บทที่ 4

ผลการติดตามประเมินผล พื้นที่เปียงหลวง และกลไกประสานงานภาค

โครงการสืบสานลายไตบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

1. บริบทชุมชน

1.1 สภาพบริบททั่วไป

อำเภอเวียงแหงเป็นอำเภอที่มีประชากรน้อยที่สุดของประเทศไทย มีจำนวน 22,529 คน มีพื้นที่ประมาณ 672 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขา ที่ราบมีเพียงส่วนน้อย

1.2 ประชากร

ส่วนใหญ่เป็นชาวไต หรือ ไทยใหญ่ และมีชาวกระเหรี่ยงอาศัยบนที่ราบ และมีชาวเขาเผ่าลีซออาศัยอยู่ตามบนภูเขา

1.3 การเดินทางและเส้นทางคมนาคม

การเดินทางสู่อำเภอเวียงแหงส่วนใหญ่เดินทางโดยทางรถยนต์ รถประจำทางมีวันละ 2 เที่ยวช่วงเช้า และช่วงบ่าย ถึงเชียงใหม่ทุกวัน เส้นทางที่จะนำไปสู่อำเภอเวียงแหง ถึงเปียงหลวงนั้นจะใช้เส้นทางจากจังหวัดเชียงใหม่ เส้นทางผ่านอำเภอแม่ริม อำเภอแม่แตง และอำเภอเชียงดาว ประมาณ 85 กิโลเมตร การเดินทางเป็นการเดินทางตามสันคอยที่คดเคี้ยวไปมาขึ้นลงระหว่างเขาและหุบเขาโดยตลอดเส้นทางมีภาพวิวทิวทัศน์ที่แสนสวยงามโดยตลอดเส้นทาง แต่ถนนเป็นถนนลาดยางโดยตลอดถึงบ้านเปียงหลวงและหลักแต่ง จากอำเภอเวียงแหงถึงหมู่บ้านเปียงหลวง มีระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร

1.4 หมู่บ้านเปียงหลวง

“เปียงหลวง” เป็นหมู่บ้านใหญ่พอสมควร “เปียงหลวง” หมายถึงที่ราบใหญ่ หมู่บ้านเปียงหลวงมีถนนภายในหมู่บ้านค่อนข้างเจริญและสะดวกสบาย มีร้านอาหาร มีร้านขายของมีร้านเช่าวิดีโอ ตลาดสด และมีงานดาวเทียม สังเกตผู้คนส่วนใหญ่เป็นคนมีฐานะดีพอสมควรบ้านเรือนปลูกสร้างอย่างมั่นคง แข็งแรง ถนนหลักในหมู่บ้านไม่กว้างมากนัก แต่ก็เปรียบเสมือนเส้นกั้นอาณาเขตระหว่างชาว

ไทยใหญ่กับชาวจีนฮ่อสายนายพลเลาอี้ ซึ่งอพยพมาจากแม่ฮ่องสอน ภายในหมู่บ้านมีมอเตอร์ไซค์รับจ้างที่รับส่งระหว่างบ้านเปียงหลวงกับบ้านหลักแต่ง

เดิมทีนั้นมีผู้มาตั้งรกรากและถิ่นฐานอยู่ที่บ้านหลักแต่ง เป็นที่ตั้งวัดฟ้าเวียงอินทร์ เป็นคนแรกคือ แม่เฒ่า ยูอินทร์ มีอายุประมาณ 80 กว่าปี มีสามีชื่อเจ้าหาญน้อยอินทร์ อพยพมาจากรัฐฉานของพม่า เดิมมาปลูกไร่ปลูกสวนอยู่ที่นี้ จึงนับได้ว่าแม่เฒ่าเป็นคนที่ก่อตั้งชุมชนบ้านหลักแต่งและเป็นชาวไตที่เป็นประจักษ์พยานของชุมชนแห่งนี้

ตรงข้ามกับเปียงหลวงคือ เมืองทา ถัดขึ้นไปทางเหนือ คือ เมืองจวด และเมื่อเลาะแนวตะเข็บชายแดนไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้จะเป็นเมืองใหม่หรือ หมอกใหม่ ซึ่งบริเวณนี้เคยเป็นเขตอิทธิพลของกองกำลังกู้ชาติไทยใหญ่ ซึ่งมีหลายกลุ่มด้วยกัน ที่เรียกกันว่า เจ้ากองเจิง หรือ SAU เปียงหลวงเป็นหมู่บ้านชาวไต ก่อตั้งเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2471 โดยพ่อค้าวัว ชื่อ จงดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าในเปียงหลวงมีคนนามสกุลจงดีเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อมีการต่อต้านรัฐบาลเผด็จการพม่าด้วยอาวุธ กลุ่มชาวจีนฮ่อหรือกลุ่มกองพล 93 ได้อพยพมาอาศัยอยู่ที่บ้านเปียงหลวง เมื่อประมาณ พ.ศ. 2514 เมื่อชาวไตอีกจำนวนหนึ่งมีการอพยพโยกย้ายเพื่อลี้ภัยจากการไล่ล่าของทหารพม่าจากรัฐฉานแล้ว ชุมชนที่นี้ก็กลายเป็นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าไต และกลายเป็นชนส่วนใหญ่ของที่นี่ บางคนก็ได้รับสิทธิ์ให้มีบัตรประชาชนที่เป็นคนไทยเรียบร้อยแล้ว แต่ก็ยังมีบางคนยังไม่ได้รับสิทธิ์นี้

1.5 ข้อมูลเกี่ยวกับชนชาวไทยใหญ่

ชนชาติไต หรือไทยใหญ่เป็นเชื้อชาติที่ยอมรับกันมานานทางประวัติศาสตร์แล้วว่า เป็นชาติที่มีความเป็นมาเก่าและยิ่งใหญ่ชาติหนึ่ง จัดว่าเป็นเผ่าใหญ่ที่สุดของพม่า พม่าเรียกชาวไทยใหญ่หรือชาวไต ว่า “ซาน” ส่วนคนมอญเรียกคนไตหรือชาวไตในพม่า ในยูนนาน ของจีนว่า “เซม” คนจีนในสมัยก่อนเรียกชาวไตว่า “ไปอี้” ชาวไตเรียกภาษาของตนว่า “ความไต”

ชนชาติไตเป็นกลุ่มหนึ่งในบรรดาหลายกลุ่มชาติพันธุ์ชนชาติไตหรือไทยใหญ่ที่อยู่ในดินแดนของพม่าในปัจจุบันมีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ตอนใจกลางของทวีปเอเชีย หรือในประเทศจีน มีความเจริญรุ่งเรืองเป็นปึกแผ่นเมื่อ 3,600 ปี ก่อนคริสตกาล และเป็นกลุ่มชนชาติที่ผูกพันกับแม่น้ำและอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มชาติพันธุ์นี้ถูกเรียกชื่อแตกต่างกันเป็นหลายชื่อ เช่น ไต - ไทยใหญ่ หรือเงี้ยวคำว่า “เงี้ยว” นั้นภาษาไตหรือไทยใหญ่ เรียกว่า “เฮี้ยว”

“เงี้ยว” คือ ชนชาติไต กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียงในการล่าดินแดนอุดมสมบูรณ์ แล้วมาตั้งถิ่นฐานสร้างความเจริญ ลาไปถึงถิ่นใด ถิ่นนั้นมิอะไรเป็นเอกลักษณ์ ก็เอาสิ่งนั้นมาตั้งเป็นชื่อบ้านชื่อ

เมืองคนไต ในหมู่บ้านเปียงหลวงยังคงรักษาขนบธรรมเนียมในการแต่งกายแบบชาวไตไว้ได้อยู่ หญิงนุ่งซิ่นสวมเสื้อป้ายข้างสีสดใส ชายนุ่งกางเกงโก้นโห้งโย อันเป็นเอกลักษณ์ของชนเผ่าไต

ส่วนอาหารการกินของคนไตมีแกงฮังเล น้ำเงี้ยว ซึ่งเป็นอาหารของชาวไทยใหญ่ และกลายเป็นอาหารต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองของชาวเชียงใหม่ไปแล้ว

1.6 ความเชื่อเรื่องผี

ชาวไตโดยทั่วไป มักกล่าวว่าพวกเขาไม่ถือผี จะเห็นได้จากนิทานเรื่อง เงี้ยวชายผี ที่แพร่หลายอยู่ในเขตล้านนาไทย พอจะสรุปได้ว่า ชุมชนต่าง ๆ ในเขตล้านนา ได้แก่ ไทยวน ไทยลื้อ และชาวเขาเผ่าต่าง ๆ ตามความเชื่อถือนั้นล้วนแต่เชื่อผีมาจากไทยใหญ่ทั้งสิ้น ผีเหล่านี้ เช่น ผีปู่ย่า ผีเสื้อบ้าน ผีฝ่าย ผีไร่นา เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ตนและครอบครัว เมื่อชาวไตชายผีใด ๆ ไปหมดแล้วก็จะเหลือผีร้ายและผีที่ไม่สำคัญ จึงกระจัดบรรจุผีทั้งหมดไป ดังนั้นจึงมีผีร้ายต่าง ๆ อยู่ในชุมชน เช่น ผีกะ ผีกระสือ ผีเย็น เป็นต้น

ชาวไตมีความเชื่อเรื่องผีเสื้อบ้านผีเสื้อเมือง ดำเนินที่สืบทอดมาได้เลือนหายไป แต่ยังคงปรากฏร่องรอยความเชื่อเรื่องผีผสมผสานอยู่ในพิธีกรรมทางศาสนาอยู่มาก ความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ยังมีความเหนียวแน่น และพบว่ายังมีการนำมาใช้เพื่อผลประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่ ชุมชนชาวไตจึงมีหอเจ้าหอเมืองอยู่ทุกหมู่บ้าน

1.7 งานประเพณีที่สำคัญของที่นี่

งานประเพณีที่นี่เป็นงานบุญซึ่งสร้างความผูกพันระหว่างคนไตกับวัดมีอยู่หลายประเพณี เช่นงานปอยส่างลอง (บวชลูกแก้ว) งานปอยเทียน (เข้าพรรษา-ออกพรรษา) งานปอยกัณฑ์ (การนิมนต์ให้พระอยู่ที่วัด) งานปอยหางน้ำ (งานสงกรานต์) ชนชาวไตให้ความสำคัญกับงานบุญต่าง ๆ นี้เป็นอย่างยิ่ง ถือว่าการทำบุญเป็นสิ่งที่สำคัญและยิ่งใหญ่เสมือนชีวิต

รูปแบบประเพณีของศาสนพิธีจะเหมือนกับชุมชนเผ่าไตในที่อื่น ๆ เช่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน ปอยหางน้ำก็จะมีการนำทรายเข้าวัดเหมือนกับวัดอื่น ๆ ในตัวเมืองเชียงใหม่ งานออกพรรษาก็จะมีประเพณีการทำจองพารา ซึ่งเป็นปราสาทสำหรับต้อนรับพระพุทธเจ้าจากสวรรค์ มีการจัดไฟในปราสาทเป็นการบูชาพระพุทธเจ้า จองพาราหรือชาวบ้านในละแวกนี้เรียกว่า “แข่งต่างพุทธ” “แข่ง” หมายถึง นั่งร้าน “ต่าง” หมายถึง บรรทุก “พุทธ” หมายถึง พระพุทธเจ้า

จองพารามีรูปแบบต่าง ๆ สวยงามมาก โดยชาวบ้านพยายามทำกันอย่างสุดฝีมือ เพื่อเป็นการบูชาและต้อนรับพระพุทธเจ้า ส่วนศิลปะการแสดงก็มีการแสดงระบำนก การแสดงของตัวจามนร ซึ่งเป็นการฟ้อนต้อนรับแบบชาวไต

- 1.8 วัดที่สำคัญ ได้แก่
1. วัดเปียงหลวง อยู่เขตบ้านเปียงหลวง เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่
 2. วัดฟ้าเวียงอินทร์ อยู่เขตบ้านหลักแต่ง ดิชายแดนไทย-พม่า เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่

1.9 ปัญหาที่พบ

ส่วนใหญ่เป็นปัญหาทางการเมือง ปัจจุบันมีปัญหาทางด้านชายแดนไทย-พม่า อันเนื่องมาจากปัญหาเสียดินแดน ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และปัญหาอื่น ๆ อีกมากมาย ทางทางจึงสั่งปิดพรมแดนด้านนี้

สำหรับวัดฟ้าเวียงอินทร์ ที่ตั้งอยู่ดิชายแดนไทย-พมานั้น ชนเผ่าไตทั้งสองฝั่งยังสามารถขึ้นมานมัสการและประกอบศาสนพิธีต่าง ๆ ได้ เพียงแต่ต้องอยู่เฉพาะทางด้านของตนเองเท่านั้น โดยที่ทางฝั่งไทยก็ไม่สามารถข้ามไปทางฝั่งพม่าได้ และทางฝั่งพม่าก็ไม่สามารถข้ามมาทางฝั่งไทยได้เช่นกัน

2. ทูณเดิมของชุมชน

ทูณเดิมของพื้นที่รูปธรรมเปียงหลวงในการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขที่สำคัญ คือ

2.1 ผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น ประกอบไปด้วยผู้สูงอายุ และพ่อบ้านแม่บ้านที่มีพื้นความรู้ความสามารถ และจิตใจ ในการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่ประมาณ 20 คนเศษ โดยแยกเป็นผู้รู้ทางวัฒนธรรมประเพณี งานจักสาน ใบตอง งานกระดาษ การฟ้อนรำ ดนตรีพื้นบ้าน อาหารท้องถิ่น การถักสายดาบ

2.2 นักจัดการเรียนรู้ นอกเหนือจากผู้ประสานงานโครงการ นักจัดการเรียนรู้ที่สำคัญคือ ครูในโรงเรียนบ้านเปียงหลวง ที่ผ่านการเรียนรู้จากผู้รู้ในชุมชน และสามารถจัดการเรียนรู้ได้กับนักเรียนในโรงเรียนได้ มีจำนวน 1 คน

2.3 กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ ที่เป็นกลุ่มหลัก คือ นักเรียนในโรงเรียนเปียงหลวง จำนวนประมาณ 200 คนเศษ และเยาวชนนอกโรงเรียน จำนวน 10 กว่าคน

2.4 กลุ่มองค์กรชุมชน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันในงานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน

2.5 องค์กรและสถาบันในการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนคือ วัด โรงเรียน สถานีอนามัย องค์การบริหารส่วนตำบล

- 2.6 ชุมชนยังคงอนุรักษ์ประเพณีสำคัญคือ การบวชนเณร (ปอยส่างลอง)
- 2.7 ความเชื่อและศาสนาของชุมชน ชุมชนเปียงหลวง เป็นชุมชนชาวพุทธ และมีความเชื่อเรื่องบุญ-บาป
- 2.8 ความรู้ดั้งเดิมที่สำคัญคือ การเกษตร วัฒนธรรมประเพณี แต่อยู่ในสภาพของชุดความรู้ที่ฝังอยู่ในตัวคน ยังไม่ถูกบันทึกเป็นหลักฐาน

3. เป้าหมายการดำเนินงาน

- 3.1 เป้าหมายของโครงการพื้นที่รูปธรรม
 - 3.1.1 การสร้าง / การพัฒนา นักจัดการความรู้ท้องถิ่น
 - 3.1.2 การพัฒนาองค์ความรู้และวิธีเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์
 - 3.1.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 3.1.4 การสร้างและการขยายเครือข่ายการเรียนรู้
 - 3.1.5 การสื่อสารเพื่อการเปลี่ยนแปลง
 - 3.1.6 การปูพื้นฐานเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืน
- 3.2 เป้าหมายการจัดการเรียนรู้
 - 3.2.1 เพื่อสร้างและฟื้นฟูองค์ความรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้เกิดขึ้นกับกลุ่มคนใดในชุมชน เช่น นักจัดการความรู้ ราษฎรชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่น เยาวชน ลูกหลานบ้านเปียงหลวงและหมู่บ้านใกล้เคียง
 - 3.2.2 เพื่อให้ความรู้แก่เยาวชนเกิดความตระหนักในความเป็นชาติกำเนิดของตนเอง (ความเป็นชาวดไตหรือ ชาวไทใหญ่)
 - 3.2.3 เพื่อสร้างความสามัคคี สร้างความภาคภูมิใจและปลูกฝังความรักชาติเกิดขึ้นกับชาวไทใหญ่เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของบรรพบุรุษ
- 3.3 เป้าหมายของผู้เรียนรู้
 - 3.3.1 ความรู้
 - 1.) วัฒนธรรมของชาวดไตความรู้ประเพณี (ความรู้เก่าๆ)
 - จักสาน / ใบตอง
 - การฟ้อนรำ

2.) ความรู้วัฒนธรรมให้กับเด็กนักเรียนเรื่อง การกิน / ฟ้อนรำ / จักสาน

3.3.2 ความสามารถ

- 1) การแสดงวัฒนธรรมของชาวไตของดั้งเดิม(ความรู้เก่าๆ)
- 2) มีทักษะในการแสดงตามประเพณีได้ดี
- 3) สามารถแสดงต่อหน้าสาธารณชนได้มากขึ้น
- 4) ผู้ใหญ่ / นักเรียน ได้มีส่วนร่วมกันมากขึ้น

3.3.3 จิตใจ

- 1) เรียนรู้แล้วเกิดความสุข
- 2) เกิดความภาคภูมิใจในประเพณีของชาวไต
- 3) รำลึกถึงความสำคัญของชนชาวไต

4. กระบวนการดำเนินงาน และการจัดกระบวนการเรียนรู้

4.1 กระบวนการดำเนินงาน

พื้นที่รูปธรรมบ้านเปียงหลวงดำเนินการโดยผู้ประสานงานโครงการจากภายนอกชุมชน เข้าไปประสานกับองค์กรชุมชน ผู้นำและแกนนำชุมชน ผู้บริหารและครูในโรงเรียน ในการดำเนินกิจกรรม โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การประสานกับบุคคลผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดกระบวนการเรียนรู้ เช่น พ่อครู แม่ครู ภูมิปัญญาท้องถิ่น และจัดกระบวนการเรียนในโรงเรียน ในหมู่บ้าน และวัดของชุมชนให้กับนักเรียนและเยาวชนเป็นระยะ กรณีนักเรียนในโรงเรียน กระบวนการเรียนรู้ คือ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนในหลักสูตรและกิจกรรมเสริมหลักสูตร จัดโอกาสให้ผู้เรียน ที่เป็น นักเรียนและเยาวชนที่ผ่านการเรียนรู้ได้แสดงออกในเวทีต่างๆ ขณะเดียวกันผู้ประสานงานโครงการซึ่งทำหน้าที่นักจัดกระบวนการเรียนรู้ได้ประมวลองค์ความรู้ เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี เช่น การฟ้อนนก ฟ้อนไต เป็นคู่มือการเรียนรู้ของชุมชนและผู้สนใจ

4.2 กระบวนการจัดการเรียนรู้

4.2.1 วิธีการเรียนรู้ / กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน

- 1) สอนในโรงเรียน(ชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่น) สอนโดยพ่อครู, แม่ครู สาธิตและทำให้อูก่อน นักเรียนทำตามพ่อครู แม่ครูอธิบายและให้นักเรียนฝึกทำกันเอง เมื่อมีปัญหาในการทำขั้นตอนใด นักเรียนถามแล้วทำกันไปเอง

- 2) เห็นชิ้นงานจากพ่อครูแม่ครูแล้วเกิดความสนใจที่จะทำ
- 3) พ่อครู/แม่ครูสอนทำพื้นฐานไปตามขั้นตอนของการรันททำให้เข้าใจ
- 4) นักเรียนมีความตั้งใจที่จะเรียนเพิ่มขึ้น

4.2.2 วิธีการในการจัดการเรียนรู้

- 1.) สาธิตให้นักเรียนดูและอธิบายประกอบ
- 2.) พาลองทำ
- 3.) นักเรียนควรฝึกเองบ้างจะได้มีทักษะมากขึ้น

5. ผลการดำเนินงาน

5.1 เหตุที่ก่อให้เกิดผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานโครงการพื้นที่รูปธรรมบ้านเปียงหลวงมาจากปัญหาและความต้องการของคนในชุมชน คือ

- 1.) มองข้ามวัฒนธรรมของตนเอง
- 2.) อยากเรียกร้องสิ่งที่ขาดหายไปของประเพณี / วัฒนธรรมที่เก่าแก่และดีงามของตนเอง
- 3.) หวังเห็นวัฒนธรรมอันดีงามของตนเอง
- 4.) เกิดความพยายามที่จะฟื้นฟูวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่ต่อไป
- 5.) เกิดความภาคภูมิใจ / มั่นใจ ฟื้นฟูเพื่อสอนลูกหลานของตนในวัฒนธรรมของตนเองมากขึ้น
- 6.) อยากจะเผยแพร่วัฒนธรรมที่ดีงามให้คน / สังคมได้รับรู้มากขึ้น

5.2 ผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย

5.2.1 การเสริมสร้างศักยภาพคน

- 1.) บทบาทของคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ชุมชน แสดงได้ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงบทบาทของคณะกรรมการจัดการเรียนรู้ชุมชน

ชุดความรู้	บทบาทของการมีส่วนร่วมการประมวลความรู้			
	ทีมนำ	ทีมทำ	ทีมหนุน	ทีมเรียนรู้
วัฒนธรรมชาวไต 8 เรื่อง	<ul style="list-style-type: none"> - เจ้าอาวาส - คณะกรรมกรหมู่บ้าน - กลุ่มแม่บ้าน - กลุ่มผู้สูงอายุ (คนเฒ่าคนแก่) 	<ul style="list-style-type: none"> - ครูชนะ บ้านเปียงหลวง - พ่อครู / แม่ครู - ครูสาธิตดำเนิน - ผู้ประสานงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - โดยอาศัย (กำลังใจ) กลุ่มชน / จากทีมนำ - อบต. / โรงเรียน / วัด 	<ul style="list-style-type: none"> - นักเรียน - เยาวชนในหมู่บ้าน - ประชาชนที่สนใจในหมู่บ้าน

2.) การเปลี่ยนแปลงของคนที่เกี่ยวข้อง คือ

(1.) ผู้เรียน

1. ผู้เรียนรู้มีความรู้เพิ่มขึ้น
2. เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่
3. กล้าแสดงออกมากขึ้นโดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในการเชื่อมโยง
4. มีความคิด และวิสัยทัศน์กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

(2.) ผู้สอน

1. เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นครูของตนเอง ซึ่งเชื่อว่าตนเองก็สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตนเองให้กับลูกหลานของตนเองได้เช่นกัน
2. เห็นคุณค่าของตนเองมากขึ้น
3. มีความมั่นใจในการสอนและการถ่ายทอดสิ่งที่ได้งามสืบต่อลูกหลานสืบไป

(3.) ผู้อาวุโส

1. มีความภาคภูมิใจในความเป็นชนชาติของตนเองที่มีเอกลักษณ์ไม่เหมือนใครสามารถแสดง และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันดีงามให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงความเป็นชนชาติไตแก่ผู้ที่สนใจทั่วไป

2. วัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของชาวไทยใหญ่ได้รับการฟื้นฟูและสืบสานต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

5.2.2 การพัฒนาองค์ความรู้เพื่อการเรียนรู้

1.) มีชุดความรู้ที่นำไปแก้ไขปัญหา / พัฒนาให้ชุมชนมีความสุขที่สำคัญ คือ

วัฒนธรรม(การทำบุญ / ประเพณี)

1. งานจักสาน
2. กระทงใบตอง
3. งานกระดาส
4. การฟ้อนรำ
 - ฟ้อนนก
 - รำโต
5. ดนตรีพื้นบ้านไม้ไผ่
 - ปี่น้ำเต้า
 - ปี่ลม
 - กลองก้นยาว
6. ดนตรีประกอบลิเก วงปี่พาทย์
7. อาหารพื้นบ้านไทยใหญ่
8. การถักสาขดาบ

2.) สถานะของชุดความรู้ ชุดความรู้ทั้ง 8 อยู่ในสถานะต่างๆ กัน คือ เป็นชุดความรู้ที่ยังไม่ปรากฏชัดแจ้ง อยู่ระหว่างการถอดบันทึก ถูกรับบันทึกเป็นหลักฐาน และถูกนำไปประยุกต์ใช้ แสดงได้ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงสถานะของชุดความรู้

ชุดความรู้	สถานะของชุดความรู้			
	ฝังลึกในคน / ไม่ปรากฏแจ้ง	อยู่ระหว่างการถอด / บันทึก	ถูกบันทึกบนหลักฐาน	ความรู้ถูกใช้ในชีวิตจริง
1. งานจักสาน		/		/
2. ใบตอง	/	/		/
3. งานกระดาษ		/		/
4. ฟ้อนนก / รำไต			เป็น หนังสือ	
5. ดนตรีพื้นเมือง		อยู่ระหว่างทำ		/
- ไม้ไผ่		วิธีดี		/
- กลองก้นยาว		/		/
6. ดนตรีประกอบลิเก		/		/
7. อาหารพื้นเมือง		/		/
8. การถักสายดาบ		/		/

5.2.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของนักจัดการเรียนรู้ที่สำคัญ

แสดงได้ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง

กลุ่มเป้าหมาย	วิธีการเรียน	สื่อ
1. นักเรียน / เยาวชน	<ul style="list-style-type: none"> - อธิบาย / สาธิต - ฝึกปฏิบัติจริง 	<ul style="list-style-type: none"> - ของจริง - เอกสาร - ชุดภาพนิ่ง - แผนภาพประกอบสอนในแต่ละเรื่อง - วีซีดี - ซีดีรอม <p>กิจกรรมวัฒนธรรม / ประเพณี</p>

โดยมีชุดความรู้และผู้จัดกระบวนการเรียน ได้แก่

1. การฟ้อนนก สอนโดยครูช่างคำซึ่งเป็นผู้ประสานงานโครงการ
2. การตัดกระดาษ สอนโดยพ่อตาทุน จิตา
3. การทำงานใบตอง สอนโดยแม่ครูเกสร และแม่ครูหมอกเขียว
4. การจักสาน สอนโดยพ่อครูคำใส
5. การละเล่นพื้นบ้าน สอนโดยแม่ครูบัวเงินหอม
6. ดนตรีพื้นบ้าน เช่น ปี่ลม ปี่น้ำเต้า กลองกันยาว วงปี่พาทย์ของชาวไทยใหญ่
7. อาหารพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่
8. การถักสายดาบ

ทั้งนี้กระบวนการเรียนรู้ได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังแสดงในข้อ 5.2.1 มีปัจจัยเงื่อนไขสำคัญ ดังตารางที่ 4.4

ตารางที่ 4.4 แสดงปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้

ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งเสริมการเรียนรู้	
ปัจจัย	เงื่อนไข
1. ความร่วมมือจากชุมชน / โรงเรียน 2. ผู้บริหารโรงเรียนเห็นความสำคัญ 3. มีผู้ปกครองเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม 4. ความต้องการของผู้เรียน 5. วัสดุ / สิ่งของ - ชุดดนตรี - การแสดง 6. งบประมาณ 7. ผู้รู้ / ครู ภูมิปัญญา	1. จัดกระบวนการผ่านหลักสูตรการเรียนการสอน ของโรงเรียน 2. เปิดหลักสูตรระยะสั้นที่สนใจ 3. จัดการเรียนรู้ระหว่างพิธีกรรมของชุมชน

5.3.4 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

ชุมชนบ้านเปียงหลวงมีแนวทางการขยายเครือข่ายขยายผลการเรียนรู้สู่เครือข่ายการเรียนรู้ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 การขยายผลสู่เครือข่ายการเรียนรู้

ชุดความรู้	กลุ่ม / ชุมชนควรขยายผล	วิธีการขยายเครือข่าย
1.งานจักสาน 2.ใบตอง 3.งานกระดาษ 4.ฟ้อนนก / รำไท 5.ดนตรีพื้นเมือง - ไม้ไผ่ - กลองกันยาว 6.ดนตรีประกอบลิเก 7.อาหารพื้นเมือง 8.การถักสาบดาบ	1. อบต. / ผู้ใหญ่บ้าน / กลุ่มหนุ่มสาว 2. หลักเต่ง 3. บ้านจอง 4. บ้านหนองกอกคำ 5. บ้านใหม่เมืองจ้อด 6. บ้านมะกายยอน 7. กลุ่มโรงเรียนเปียงหลวง	1. ไปสอน/แสดงให้ดู 2. เชิญมาร่วมงานประเพณี ไทยใหญ่ที่วัดเปียงหลวง 3. ประชาสัมพันธ์ให้มา ทำบุญที่วัด

5.2.5 การสื่อสารสู่สังคม

การเผยแพร่ / สื่อสารในชุมชน / นอกชุมชนมีแนวทางการสื่อสารสู่สังคม

ดังแสดงในตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 แสดงการสื่อสารสู่สังคม

วิธีการเผยแพร่	สื่อเพื่อการเผยแพร่
1. จัดแสดงตามงานต่างๆ 2. เขียนเอกสาร / บันทึกความเป็นมาของ ชุมชน 3. ประชาสัมพันธ์ / เผยแพร่ 4. กระจายข่าวทางวิทยุ / หนังสือพิมพ์	1. ชุดการแสดง (ฟ้อนนก / รำไท) 2. สื่อสิ่งพิมพ์ / หนังสือพิมพ์ 3. วีซีดี 4. วิทยุชุมชน

5.2.6 การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน

มีความเป็นไปได้ถ้ากลไกของบ้าน วัด โรงเรียน และองค์การบริหารส่วนตำบล นำบทเรียนจากโครงการพื้นที่รูปธรรมมาต่อยอดฐานงานเดิม แม้ผู้ประสานงานโครงการไม่อยู่ในพื้นที่ แต่กลไกหลักที่เป็นไปได้คือ โรงเรียนโดยผู้บริหารและครูในโรงเรียนเป็นผู้ประสานงาน หรือเป็นเจ้าภาพดำเนินการร่วมกับชุมชน

5.2.7 ผลการประเมินโดยรวมของเป้าหมายการดำเนินงาน แสดงได้ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 แสดงผลการประเมินตามเป้าหมายการดำเนินงาน

เป้าหมายที่บรรลุ	เริ่มพัฒนา (1)	พอใช้ (2)	ดี (3)	ดีมาก (4)	ดีเยี่ยม (5)
1. การสร้างศักยภาพคน			/		
2. การสร้างความรู้		/			
3. การคิดค้นวิธีการเรียนรู้			/		
4. ผลการเรียนรู้ที่จะมุ่งหวัง		/		/	
5. การสร้างเครือข่าย				/	
6. การเผยแพร่สื่อสังคม				/	
7. ผลการเรียนรู้ส่งผลให้เกิด ความสุขในชุมชน				/	

6. ความสำเร็จของการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

6.1 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของนักจัดการเรียนรู้ และ
คนรอบข้าง ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงของตนเอง	การเปลี่ยนแปลงของคนรอบข้าง
1. ผู้เรียนรู้ มีความรู้เพิ่มขึ้นเป็นที่รัก / เก่ง / ดี 1.1 เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทย 1.2 กล้าแสดงออกโดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อ 1.3 มีความคิดกว้างขวาง 2. ผู้สอน 2.1 เกิดความภาคภูมิใจในความเป็นครูของตนเอง 2.2 เห็นคุณค่าของตนเอง 2.3 มีความมั่นใจในการสอน 3. ผู้อาวุโส 3.1 ประเพณีได้รับการสืบทอด 3.2 มีความภาคภูมิใจมากขึ้น	1. คนทั่วไป - ปลื้มปิติ - เป็นสุข 2. คนในชุมชน 2.1 ผู้เรียน สร้างความภาคภูมิใจในหมู่คณะ 2.2 คนรอบข้างมีความรักระหว่างเพื่อนๆ 2.3 คณะครู / อาจารย์ใน โรงเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตัวนักเรียนมากขึ้น

6.2 เปรียบเทียบสุขภาวะก่อนและหลังการจัดกระบวนการเรียนรู้ แสดงได้ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 เปรียบเทียบสุขภาวะ

ก่อนจัดการเรียนรู้	หลังการจัดการเรียนรู้
<ol style="list-style-type: none"> ชุมชน <ul style="list-style-type: none"> คนในชุมชนแยกกันอยู่ขาดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ประเพณีเริ่มสูญหาย ขาดความมั่นใจในจิตใจ นักเรียนเยาวชนขาดความมั่นใจในการแต่งกายของชาวไทยใหญ่ การรักถิ่นฐานของผู้คนมีน้อย (เยาวชน) - ดิใจที่มีองค์กรสนับสนุนทำให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น (พ่อครู / แม่ครู) ดิใจ / ภูมิใจ / จะสานต่อไป (ผู้อาวุโส) ภูมิใจ / ดิใจที่นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรม (ผู้นำ) ภูมิใจที่นักเรียนได้สืบสานประเพณีวัฒนธรรมต่อไป - ครูชนะ - ดิใจที่นักเรียนได้ทำงานเป็นกลุ่ม 	<ol style="list-style-type: none"> คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันเพิ่มขึ้นโดยใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อกลางในการประสาน องค์กรชุมชน / หมู่บ้าน / วัด / โรงเรียนมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น ประเพณีได้รับการส่งเสริมเพิ่มพูน ผู้คนในชุมชนมีความมั่นใจในชาติ / ถิ่นฐาน / เอกลักษณ์ นักเรียน / เยาวชนไม่อายที่จะแสดงตนเองในการเป็นไทยใหญ่ทั้งด้านการแสดง / การแต่งกาย ผู้คนรักถิ่นฐานมากขึ้น มีความภาคภูมิใจและเป็นสุขมากขึ้น

7. บทเรียน ข้อเสนอแนะ และข้อเสนอ

7.1 ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียนรู้ แสดงได้ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ปัญหา / อุปสรรคของการจัดการกระบวนการเรียนรู้

ประเด็นการเรียนรู้	ปัญหา / อุปสรรค	สาเหตุ / ปัจจัยของปัญหา
วัฒนธรรมชาวไท	1. เวลาในการจัดการเรียนรู้จำกัด (2 ชม. / วัน) 2. วัสดุ / อุปกรณ์ไม่เพียงพอ 3. งบประมาณในการสนับสนุนเพียงพอ 4. การขาดประชาสัมพันธ์	- หลักสูตรที่เดิมโครงสร้าง - ความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง - นักจัดการความรู้ไม่ได้อยู่ในชุมชน

7.2 ข้อเสนอแนะโดยรวม

1. ให้กำลังใจผู้เกี่ยวข้อง
2. แนะนำให้ลูกหลานให้เกิดจิตสำนึกและภาคภูมิใจในรากเหง้าของตน
3. เข้าถึง / เข้าใจในวิถีชีวิต
4. มีการเผยแพร่วัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ให้กว้างขวางขึ้นในระดับจังหวัด / ชาติ
5. ให้ส่งความรู้ / เห็นคุณค่าทางวัฒนธรรม
6. มีชุมชนรักษาวรรณธรรมในการจัดการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้นและพัฒนา

หลักสูตรให้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น

7. อยากให้มีศูนย์วัฒนธรรมชาวไทยเป็นศูนย์ของหมู่บ้าน

กลไกประสานงานภาค

1. เป้าหมายและพันธกิจการดำเนินงานกลไกประสานงานภาค

1.1 เป้าหมายการดำเนินงาน

เพื่อประสานเชื่อมโยงภาคีที่เกี่ยวข้องและพื้นที่รูปธรรมในการใช้ศักยภาพ
ยกระดับการจัดการเรียนรู้

1.2 เป้าหมายการพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้

1.2.1 สามารถประเมินทุนเดิมของตนเองและวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงจากภายใน-
ภายนอกได้

1.2.2 สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้จากฐานทุนเดิม

1.2.3 เชื่อมโยงทุนเดิมในชุมชนและนอกชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ได้

1.2.4 พัฒนาวิธีการเรียนรู้/สื่อที่เหมาะสมกับบริบทชุมชน บูรณาการชุดความรู้ใน-นอก/
ฐานความรู้เดิม-ความรู้ใหม่

1.2.5 สามารถประยุกต์ชุดความรู้เชิงบูรณาการให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่
(องค์ประกอบท้องถิ่น, สถานศึกษา, วิถีชีวิตชุมชน)

1.2.6 สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง (แก้ปัญหาได้, สื่อสารสู่สังคม, การ
ปรับเปลี่ยนนโยบาย)

1.2.7 เกิดแนวคิด/กระบวนการทัศน์ใหม่ในการจัดการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
(แก้ปัญหาได้, สื่อสารสู่สังคม, การปรับเปลี่ยนนโยบาย)

1.3 พันธกิจของกลไกประสานงานภาค

1.3.1 เอื้ออำนวยการบริหารจัดการโครงการพื้นที่รูปธรรมภาคเหนือ

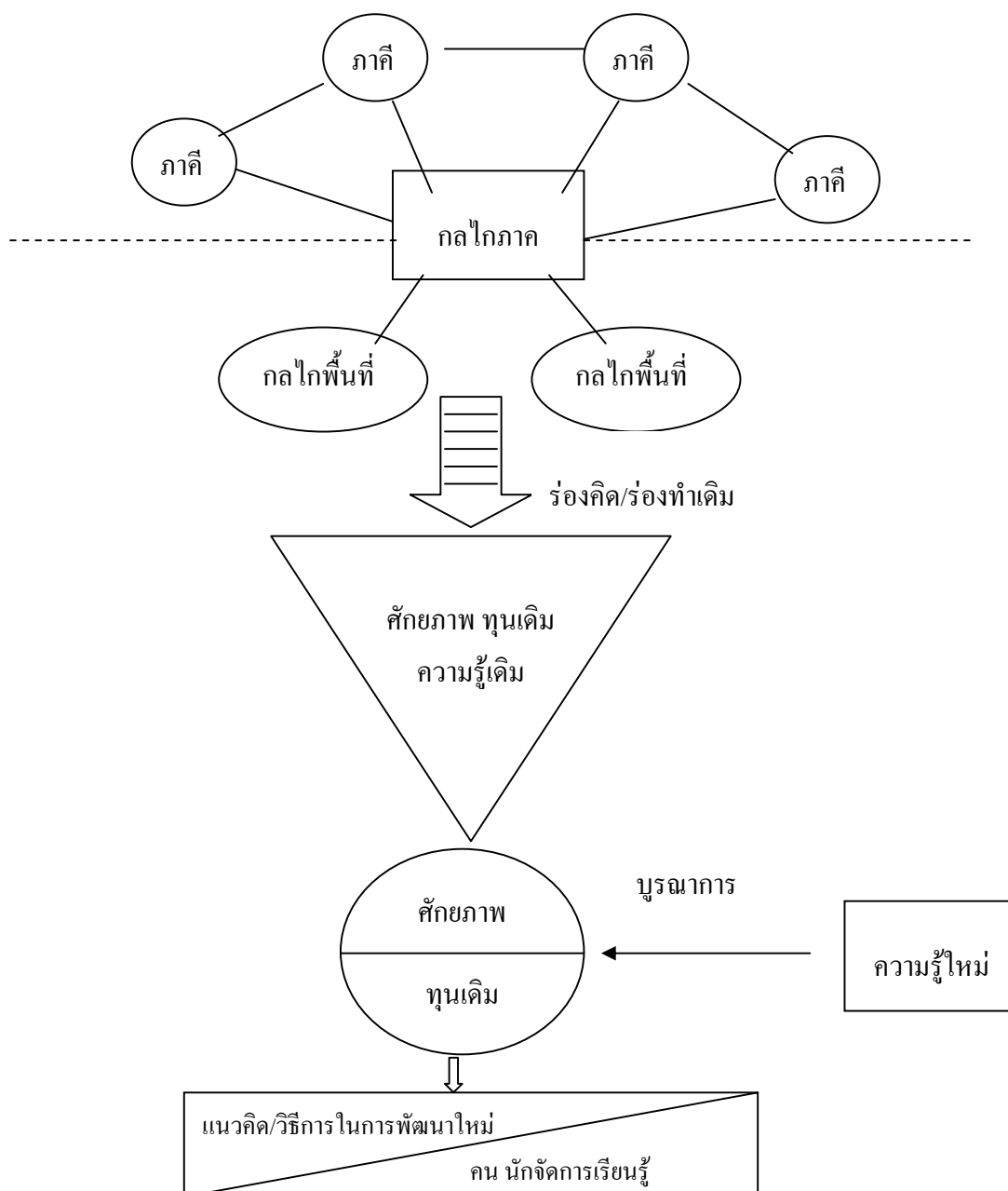
1.3.2 พัฒนาศักยภาพคนทำงาน นักจัดการเรียนรู้

1.3.3 เสริมกระบวนการเรียนรู้ร่วมระหว่างองค์กรภาคี กับคนทำงาน นักจัดการเรียนรู้
ในพื้นที่รูปธรรม

1) การติดตามหนุนเสริมการจัดการเรียนรู้และการบริหารโครงการ

2) เวทีเรียนรู้พื้นที่รูปธรรม

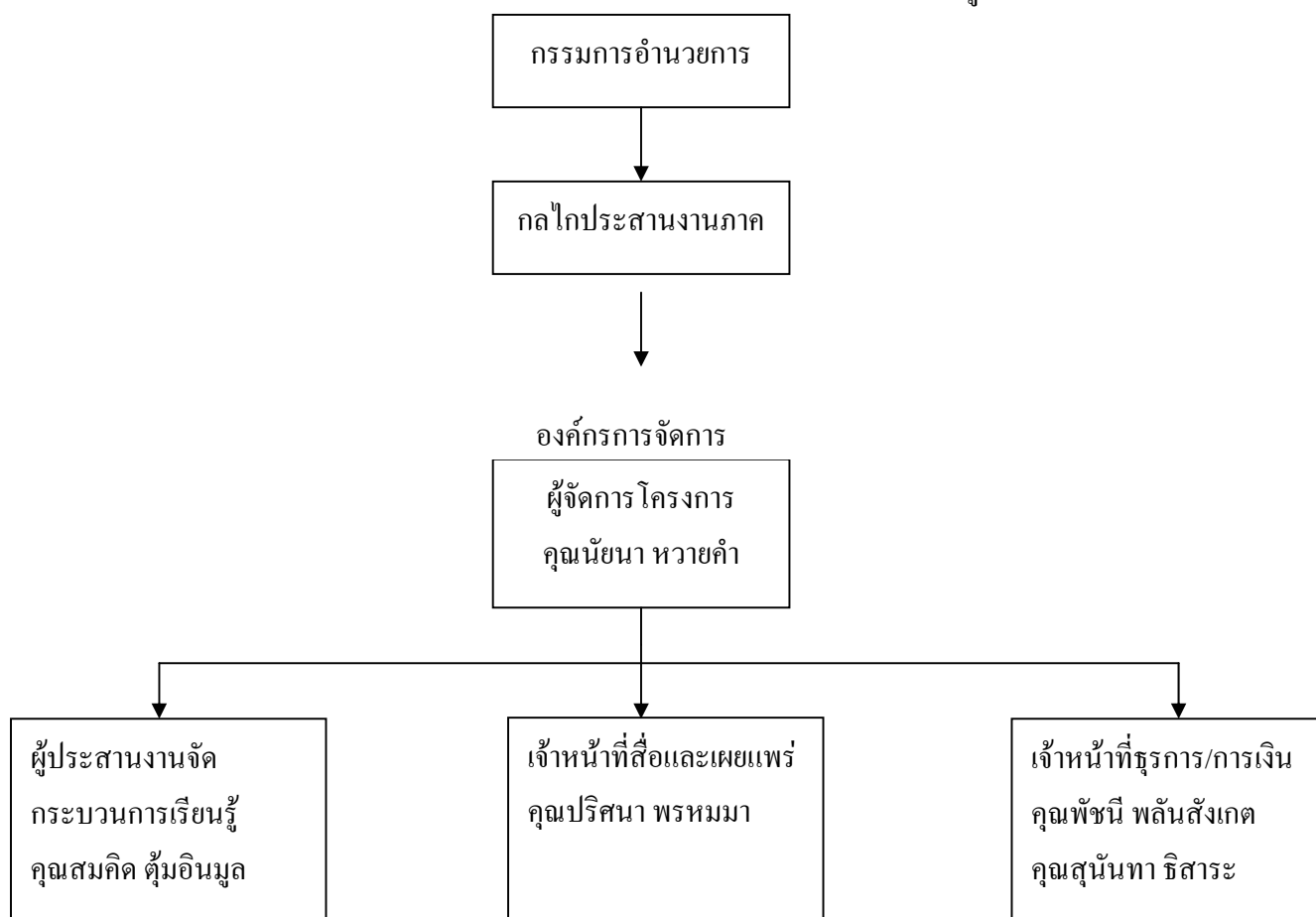
ภายใต้โครงสร้างดังภาพที่ 1 แนวทางการดำเนินงานของกลไกการประสานงานภาคมุ่งหวังที่จะต่อยอดศักยภาพและทุนเดิมโดยการบูรณาการความรู้ใหม่เพื่อการพัฒนา แนวคิดวิธีการการพัฒนาชุมชนและพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้ ดังภาพที่ 4.2

ภาพที่ 4.2 แสดงกลไกและทิศทางการดำเนินงานกลไกประสานงานภาค

1.2 กลไกการบริหารจัดการโครงการ

กลไกการประสานงานภาคีมีกลไกการบริหารจัดการดังแผนภูมิองค์กรในภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 กลไกการบริหารจัดการโครงการ

ภายใต้โครงสร้างข้างบนของการบริหารจัดการกลไกประสานงานภาคีจะมีกรรมการอำนวยการที่ทำหน้าที่ให้คำปรึกษา แนวนโยบาย ซึ่งมาจากภาคีความร่วมมือ ส่วนกลไกภายในการบริหารจัดการประกอบด้วยผู้จัดการโครงการ และฝ่ายงานสำคัญ 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายจัดการกระบวนการเรียนรู้ ฝ่ายสื่อและเผยแพร่ และฝ่ายธุรการ/การเงิน

1.3 กระบวนการดำเนินงาน

กลไกประสานงานภาคีได้จัดกระบวนการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้ และการติดตามหนุนเสริมโครงการพื้นที่รูปธรรมสำคัญดังนี้

1.3.1 การจัดเวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค

1.3.2 เสริมการเรียนรู้คนในพื้นที่

1) ฝึกอบรมกลาง

ครั้งที่ 1 ประเมินชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ วัดป่าดาราฯ

ครั้งที่ 2 การถอดองค์ความรู้ชุมชน อบต.แม่ทา

ครั้งที่ 3 การเขียนเพื่อการสื่อสารกับสังคม ศูนย์วิจัยข้าว อำเภอสันป่าตอง

ครั้งที่ 4 การเขียนเพื่อการสื่อสารกับสังคม บ้านธารแก้ว

2) ศึกษาดูงานในเวทีพื้นที่

ครั้งที่ 1 จัดผสมกับการฝึกอบรม สะลวง

ครั้งที่ 2 จัดผสมกับการฝึกอบรม อำเภอแม่ทา

ครั้งที่ 3 กลไกการเชื่อมโยงองค์กรชุมชนแม่วาง

ครั้งที่ 4 หลักสูตรท้องถิ่นกับความร่วมมือองค์กรชุมชน โรงเรียน องค์กร

ปกครองส่วนท้องถิ่น

ครั้งที่ 5 งานมหกรรมเรียนรู้แม่วาง หุ่นหลวง

3) ติดตามหนุนเสริมในพื้นที่

2. ครั้งที่ 1 พื้นที่แม่สุริน (ทีมภาค/กรรมการอำนวยการ)

3. ครั้งที่ 2 พื้นที่แม่คำใน (ทีมภาค/กรรมการอำนวยการ)

4. ครั้งที่ 3 พื้นที่แม่ทา (ที่ปรึกษา)

5. ครั้งที่ 4 พื้นที่แม่วาง (ที่ปรึกษา)

6. การติดตามหนุนเสริมกับทีมประเมิน ทุกพื้นที่ 8 ครั้ง ใน 2 ครั้งจะมี

กรรมการอำนวยการร่วมติดตาม

7. การติดตามในเวทีประชุมกับคณะทำงานพื้นที่รูปธรรม สะลวง, เปียง

หลวง

4) ติดตามประเมินผลภายใน

1. วางแผนติดตามประเมินผล

2. การติดตามประเมินผลและสร้างตัวชี้วัดร่วมกันระยะที่ 1

3. การติดตามประเมินผลระยะที่ 2

4. การติดตามประเมินผลระยะที่ 3

5. เวทีสังเคราะห์การประเมิน

5) การผลิตสื่อเพื่อการเผยแพร่ ดังนี้

1. คู่มือการวิเคราะห์/สังเคราะห์การประเมินชุมชนภายใต้โลกาภิวัตน์
2. หนังสือการเปลี่ยนแปลงของชุมชนภายใต้สถานการณ์โลกาภิวัตน์ ครั้งที่1 รวบรวมประสบการณ์การประเมินชุมชน (แลกเปลี่ยนกับ

นักวิชาการ)

ครั้งที่ 2 สรุปประสบการณ์การประเมินชุมชน (คนทำงาน

3 เครือข่าย พื้นที่รูปธรรม, สหกรณ์การเกษตรภาคเหนือ, กปอพช.)

3. หนังสือการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

- เวทีคุยกับนักเขียน “ความคาดหวัง, ประเด็น”
- ลงพื้นที่ร่วมกัน
- บรรณาธิกรหนังสือ

6) จัดระบบฐานข้อมูล 5 พื้นที่

- 1) รวบรวมและออกแบบกรอบฐานข้อมูล : เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2) เตรียมการจัดทำฐานข้อมูล
 - (1.) จ้างผู้เชี่ยวชาญ ช่วยจัดทำ 2 พื้นที่ แม่สุริน, แม่ทา
 - (2.) เจ้าหน้าที่ภาคช่วยจัดทำ 2 พื้นที่ แม่ต้า, เปียงหลวง
- 3) เจ้าหน้าที่ภาคหนุนคนในพื้นที่จัดทำผ่านการประสานงานและจัด

ฝึกอบรมให้ พื้นที่แม่วาง

- (1.) เตรียมทำความเข้าใจ กรอบฐานข้อมูล 1 ครั้ง
- (2.) เวทีติดตามความก้าวหน้า
- (3.) สรุป-เรียบเรียง ลงระบบ

ตารางที่ 3.3 แสดงต้นเหตุ และปัญหาที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน

3. ผลการดำเนินงาน

กลไกประสานงานภาคเกิดผลงานจากการดำเนินงานที่สำคัญ คือ แก่นความรู้เพื่อต่อยอดฐานการทำงานเดิมได้แก่

3.1 ได้กระบวนการการเรียนรู้เพื่อจัดการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและเหมาะสมกับสถานการณ์

3.2 มีความชัดเจนในคำสำคัญของยุทธศาสตร์การพัฒนา, สถาบันการเรียนรู้, แหล่งเรียนรู้, การเรียนรู้ของชุมชน, พื้นที่รูปธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สามารถปรับบทบาทการทำงานสนองยุทธศาสตร์ได้ดีขึ้น

3.3 เชื่อมมั่นใน หลักการ, แนวคิด, ทิศ-ทางการทำงานที่เป็นสถาบันเพื่อการพัฒนาชุมชนที่แท้จริงให้ชุมชนดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี

3.4 เกิดการแบ่งปัน, เสริมสร้างความเข้าใจ, ความสามารถร่วมของสมาชิกในองค์กร/สถาบัน โดยใช้กระบวนการเรียนรู้เป็นปัจจัยหลักในการบริหารองค์กร (ทำงาน ตำแหน่งหน้าที่เสริมกันได้)

3.5 เพิ่ม/เกิดความสัมพันธ์กับภาคีการทำงานทั้งแนวราบ-แนวดิ่ง

3.6 เกิดการเรียนรู้ด้านในมากขึ้นผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นทั้ง เนื้อหา/วิธีการ สำหรับการนำไปประยุกต์ใช้ต่อ การเรียนรู้ที่มีพลังเป็นการเรียนรู้ที่มาจากภายในเป็นหลักเป็นการเรียนรู้ที่เบิกบาน การเรียนรู้ที่เริ่มจากใจ

3.7 สถาบันเกิดการตกผลึกในแนวคิด หลักการ การส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อสร้างความมั่นใจในศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนหรือองค์กรที่สัมพันธ์ด้วยอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรี

4. ข้อสังเกต และบทเรียนการดำเนินงาน

4.1 ข้อมูลความรู้ การบูรณาการ/พัฒนาชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ต้องอาศัยกระบวนการ/เวลาที่พอเพียงและเหมาะสม

- เวทีนวัตกรรมเรียนรู้กลาง	}	→	ขาดการมีส่วนร่วมการออกแบบ การเรียนรู้ในการหนุนเสริมภาค
- การฝึกอบรม			
- ให้คำปรึกษา	}	→	พอเพียงจากการจัดการของกลไกภาค (การเชื่อมสัมพันธ์)
- เวทีแลกเปลี่ยนระดับภาค			

4.2 เวลา ไม่พอเพียงในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงสู่เป้าหมายสุดท้าย

4.3 คนและองค์กร ใช้การจัดการเชื่อมโยงผู้เกี่ยวข้องมาร่วมงาน (วจส., ทีมวิทยากร, กลุ่มสื่อ ฯลฯ)

4.4 เงินงบประมาณ กรอบงาน-กรอบเวลา ไม่สอดคล้องกับการเงิน (การบริหารงบประมาณกับงานขาดความสัมพันธ์) บริหารเงินตามสานงานและการเรียนรู้

4.5 วัสดุ/อุปกรณ์ ใช้ทุนเดิมของโครงการฯทำงาน

การจัดการความสัมพันธ์และกลไกการเชื่อมต่อ กลไก สรศ., สกว., สรศ.กลาง ช่วงการสื่อสารมากเกิดความล่าช้า (การบริหารจัดการควรต่อตรงจากสรศ.กลางสู่ภาค ยกเว้นการเรียนรู้)

บทที่ 5

ผลการติดตามประเมินผล พื้นที่แม่ต้า และพื้นที่แม่วาง

โครงการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มน้ำแม่ต้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

1. สภาพบริบททั่วไปของชุมชน

1.1 ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

คำว่า “ต้า” มีผู้สันนิษฐานถึงที่มาของชื่อ 2 แหล่งคือ

1.) มาจากคำว่า “ชะต้า” หมายความว่า ที่ดักสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับป่าซึ่งทำมาจากไม้ไผ่ แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ป่าและวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ตำบลบ้านต้าเดิมมีชื่อว่าตำบลนกกก แยกออกจากนกกกเป็นตำบลบ้านต้า สันนิษฐานว่าผู้ก่อตั้งชื่อ นายต้า หรือขุนต้า เดิมคำว่า ขุน หมายถึงผู้ใหญ่บ้านประมาณ 30 ปี มาแล้ว (สรุปรายงานผลการปฏิบัติงานโครงการการเรียนรู้ร่วมกัน สรรค์สร้างชุมชนพื้นที่ตำบลบ้านต้า อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ,2546)

จากข้อมูลทางทางโบราณสถานพบซากวัด เจดีย์ และวิหารที่เก่าแก่มากกว่า 100 ปี ได้แก่ วัดป่าซาง วัดพระธาตุโป่งขาม วัดจำปาทอง และวัดพระธาตุตันตอง พบพระพุทธรูปเก่าแก่ที่อายุไม่สามารถประมาณได้ คือ พระอุปัชฌาย์ ซึ่งเป็นศิลปะแบบล้านนา ปางสมาธิ ทำมาจากอิฐปูน ขนาดหน้าตักกว้าง 4 นิ้ว สูง 6 นิ้ว ปัจจุบันประดิษฐานอยู่ที่วัดป่าลาน บ้านต้าป่าลาน นอกจากนี้ในวัดแต่ละวัด ยังมีพระพุทธรูปที่เก่าแก่ ได้แก่

1. วัดต้าโน มีพระพุทธรูปสิงห์สาม หน้าตักกว้าง 4 นิ้ว สูง 8 นิ้ว หล่อด้วยทองเหลือง และพระพุทธรูปหิน 2 องค์ มีอายุไม่สามารถประมาณได้
2. วัดต้ากลาง มีวัดพระพุทธรูปปูนปั้น
3. วัดต้านกกก มีพระพุทธรูปทองเหลืองศิลปะเชียงแสน
4. วัดต้าน้ำล้อม มีพระพุทธรูปปางมารวิชัยศิลปะเชียงแสนตอนปลาย พระพุทธรูปทองเหลือง พระพุทธรูปนาคปรก และเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
5. วัดต้าป่าลาน มีพระทองเหลืองศิลปะเชียงแสน

6. วัดต้าพระแล มีพระวิหารจำลอง และ พระพุทธรูปทอง
7. วัดต้าม่อน มีพระพุทธรูปแบบพม่า
8. วัดต้าเหล่า มีพระสิงห์ทองเป็นทองสัมฤทธิ์

1.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ลุ่มน้ำแม่ต้าเป็นลุ่มน้ำย่อยของลุ่มน้ำอิง มีลำห้วยแม่ต้าเป็นแม่น้ำสายหลักมีความยาวประมาณ 19.5 กิโลเมตร มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 67 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 41,875 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล ได้แก่ตำบลบ้านต้า 8 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้าโน่ บ้านต้ากลาง บ้านต้าพระแล บ้านต้าม่อน บ้านต้าน้ำล้อม บ้านท่าช้าง บ้านต้าป่าลาน บ้านต้าคอนมูล และตำบลท่าจำปี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้าเหล่า บ้านต้ากกก ลำห้วยแม่ต้ามีต้นน้ำอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของอำเภอเมือง จังหวัดพะเยา มีลำห้วยสาขาทั้งหมด 21 ลำห้วย ได้แก่ ห้วยไข่เต่า ห้วยไม้ยาง ห้วยแล้ง ห้วยแล้งแม่เหล่า ห้วยตาคริน ห้วยฮ้อยิงกวาง ห้วยน้ำงาม ห้วยขางช้าง ห้วยป่าเมียง ห้วยปู้กู่ ห้วยไม้เรียง ห้วยน้ำจำ ห้วยน้อย ห้วยเครือบัว ห้วยป่าสาด ห้วยจีจุ่น ห้วยน้ำขุ่น ห้วยต้นจุ่น ห้วยมะแง ห้วยวัดแงซ้าย และห้วยวัดแงขวา ลำน้ำแม่ต้าไหลผ่านบ้านต้าโน่ บ้านต้ากลาง บ้านต้าพระแล บ้านต้าม่อน บ้านต้ากกก บ้านต้าเหล่า บ้านต้าน้ำล้อม บ้านท่าช้าง บ้านต้าป่าลาน และบ้านต้าคอนมูล ก่อนที่จะไหลลงสู่แม่น้ำอิงและกว๊านพะเยา

การแบ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์ของลุ่มน้ำแม่ต้า แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.) ลุ่มน้ำแม่ต้าตอนบน (ป่าต้นน้ำกว๊านพะเยา)

ลุ่มน้ำแม่ต้าตอนบนเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยสายย่อย จำนวน 21 ลำห้วย ที่ไหลลงน้ำแม่ต้า ลักษณะของป่าต้นน้ำจะเป็นทั้งป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าดิบเขา ป่าสนเขา และป่าดิบชื้น ที่มีความหลากหลายของพรรณไม้ เช่น ไม้ก่อ ไม้สน ไม้เต็งรัง ไม้เหียง ไม้พลวง ไม้แงะ ไม้เปา ไม้พะยอม ไม้สัก ไม้ตะเคียน ไม้ชนิดต่าง ๆ รวมทั้งผักและสมุนไพร เห็ดชนิดต่าง ๆ สภาพพื้นที่จะเป็นที่ราบสูงสลับกับที่ราบลุ่มบริเวณเทือกเขา ลักษณะของน้ำแม่ต้าจะเป็นลำห้วยขนาดเล็กไหลจากเทือกเขาดอยหลวง ผ่านที่ทำการเกษตรของชุมชนบ้านต้าโน่ มีน้ำตก 2 แห่ง คือ น้ำตกขุนต้า และน้ำตกจำปาทอง ลำห้วยจากน้ำตกทั้ง 2 สาย ไหลมารวมกับแม่น้ำสายหลักที่บ้านต้ากลาง ไหลผ่านบ้านต้าโน่และบ้านต้ากลาง น้ำอีกสายหนึ่งจากห้วยเอือกไหลมาบรรจบกับน้ำแม่ต้าบริเวณก่อนถึงบ้านต้าพระแล

2.) ลุ่มน้ำแม่ต้าตอนล่าง

ลุ่มน้ำแม่ต้าตอนล่าง เป็นที่ราบลุ่ม บางส่วนเป็นที่ดอน ลำห้วยแม่ต้ามีขนาดกว้างขึ้นไหลผ่านบ้านต้าพระแล และบ้านต้าม่อน และเริ่มแคบลง บางส่วนต้นน้ำบริเวณบ้านต้าน้ำล้อม

บ้านท่าช้าง บ้านต้าปาลาน อีกเส้นหนึ่งไหลแยกไปบ้านต้าเหล่า และบ้านต้านกกก น้ำทั้ง 2 เส้นไหลไปบรรจบกับแม่น้ำอิงที่บ้านต้าคอนมูล

คุณภาพของน้ำแม่ต้าตอนล่าง จะมีคุณภาพต่ำกว่าตอนบน เนื่องจากลำน้ำที่ไหลผ่านชุมชนจะมีการทิ้งขยะ ปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ การสร้างบ้านเรือนลึกลงไปในแม่น้ำ รวมทั้งน้ำเสียจากฟาร์มหมู ฟาร์มไก่ ในฤดูแล้งจะมีกลิ่นเหม็น

1.3 สภาพสังคม

ชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์

ชุมชนในลุ่มน้ำแม่ต้าเป็นชุมชนชนบท ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนยังเป็นแบบระบบเครือญาติ มีการช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันและกันในกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ตามอิทธิพลของความเป็นเมือง และการพัฒนาประเทศ ทำให้ชุมชนเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย

ลุ่มน้ำแม่ต้าจะมีขอบเขตครอบคลุมตำบลบ้านต้า จำนวน 10 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านต้าใน บ้านต้ากลาง บ้านต้าพระแล บ้านต้าม่อน บ้านต้านกกก บ้านต้าเหล่า บ้านต่าน้ำล้อม บ้านท่าช้าง บ้านต้าปาลาน และบ้านต้าคอนมูล ในปี พ.ศ. 2529 ได้มีการจัดตั้งตำบลท่าจำปี ดังนั้นบ้านต้านกกก และบ้านต้าเหล่าจึงแยกมาอยู่ในเขตตำบลท่าจำปี ปัจจุบันลุ่มน้ำแม่ต้าจึงครอบคลุมตำบลบ้านต้า จำนวน 8 หมู่บ้าน และตำบลท่าจำปี จำนวน 2 หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 8,482 คน มีครัวเรือนรวมกันทั้งหมด 1,976 ครัวเรือน

ส่วนคนพื้นเมือง (คนเมือง) เป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำแม่ต้าที่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมและอพยพย้ายถิ่นฐาน มาจับจองที่ดินทำกิน ซึ่งส่วนใหญ่จะมาจากจังหวัดลำปาง ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 100 ปี นอกจากนี้ในช่วงหลังยังมีกลุ่มคนจากภูมิภาคอื่นที่มาแต่งงานกับคนในลุ่มน้ำแม่ต้า จึงตั้งถิ่นฐานทำมาหากิน แต่มีจำนวนไม่มากนัก

1.4 ทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการ

1.4.1 ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำแม่ต้าที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยคนในชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่า ดังต่อไปนี้

1) แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำที่สำคัญในลุ่มน้ำแม่ต้า คือ

(1) ห้วยแม่ต้า ซึ่งถือว่าเป็นแม่น้ำสายหลักมีความยาวจากต้นน้ำถึงปลายน้ำประมาณ 19.5 กิโลเมตร มีต้นน้ำที่ไหลมาจากเทือกเขาผีปันน้ำซึ่งเป็นเขตของอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ไหลผ่านหมู่บ้านในตำบลบ้านต้า และบางส่วนของตำบลท่าจำปี ก่อนที่จะไหลลงสู่แม่น้ำอิงและกว๊านพะเยา

ชุมชนที่อยู่ในลุ่มน้ำแม่ต้าได้ใช้ประโยชน์จากลำห้วยแม่ต้า ทั้งในด้านอุปโภคบริโภค ทำประมง และทำการเกษตร

(2) น้ำตกขุนต้า เป็นน้ำตกที่อยู่ในเขตป่าชุมชนบ้านต้าในมีความสูงประมาณ 800 -1,200 เมตร ยังไม่เปิดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เพราะต้องใช้การเดินเท้าเข้าไปในป่า ประมาณ 4 กิโลเมตร

(3) น้ำตกจำปาทอง เริ่มก่อตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติดอยหลวงที่ 6 ในปี พ.ศ. 2541 เป็นน้ำตกที่มีขนาดใหญ่และสูงชัน มี 7 ชั้น จากเมืองพะเยาใช้ทางหลวงหมายเลข 1 ไปทางจังหวัดเชียงราย แยกเข้าทางหลวงหมายเลข 1127 บริเวณหลักกม.ที่ 689 ไปอีกราว 16 กม. จะถึงน้ำตก น้ำตกจำปาทองเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติดอยหลวงซึ่งเคยเป็นวนอุทยานมาก่อน มีพื้นที่ 88,750 ไร่ เป็นน้ำตกที่เปิดให้ประชาชนทั่วไปได้เข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ อยู่ในเขตบ้านต้ากลาง มีความสูงประมาณ 700- 1,000 เมตร ดูแลโดยกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพืชพันธุ์ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

2) ป่า

ป่าในลุ่มน้ำแม่ต้า จะเป็นป่าต้นน้ำของลำห้วยแม่ต้า มีพื้นที่ทั้งหมด 39,533 ไร่ สภาพของป่าจะเป็นทั้งป่าดิบชื้น ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง ป่าสนเขา มีไม้พรรณหลากหลายชนิด ในอดีตพื้นที่ป่าในลุ่มน้ำแม่ต้าได้มีการสัมปทานทำไม้ ทำให้พื้นที่ป่าลดลงเป็นอย่างมาก รวมทั้งการเข้าไปตัดไม้ของชาวบ้าน ทำให้ห้วยหลายสายแห้งลง ชาวบ้านในชุมชนบ้านต้าในซึ่งได้รับผลกระทบจากการตัดไม้ จึงได้รวมกลุ่มกันไม่ให้มีการสัมปทานป่าทำไม้ และออกกฎระเบียบในการดูแลอนุรักษ์ป่า หลังจากนั้นรัฐบาลได้ประกาศยกเลิกการสัมปทานทำไม้ และมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวนและอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ทำให้สภาพป่าในลุ่มน้ำแม่ต้ามีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น

กล่าวได้ว่าการจัดการทรัพยากรป่าในลุ่มน้ำแม่ต้า เป็นการจัดการทั้งโดยภาครัฐ คือ อุทยานแห่งชาติดอยหลวง โดยมีเขตป่าอนุรักษ์ จำนวน 35,533 ไร่ มีหน่วยในการจัดการป่าตั้งอยู่ที่บริเวณน้ำตกจำปาทอง อีกส่วนหนึ่งคือ การจัดการโดยองค์กรชุมชน คือ กลุ่มรักษาป่าบ้านต้าใน ซึ่งมีการดูแลรักษาป่าในรูปแบบของรูปแบบป่าชุมชน จำนวน 4,000 ไร่ แบ่งเป็นป่าอนุรักษ์ 3,000 ไร่ และป่าใช้สอย 1,000 ไร่

3) ดิน

ดินในลุ่มน้ำแม่ต้าแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

(1) ดินเหนียว พบในบริเวณที่ราบเรียบถึงที่ราบลุ่ม เป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ที่เหมาะแก่การปลูกข้าว หรือยกร่องปลูกผัก และไม้ผล ซึ่งไม่ค่อยมีปัญหาในการใช้ประโยชน์จากดิน แต่ถ้าเป็นที่ลุ่มมาก ๆ จะมีปัญหาเรื่องน้ำท่วมในฤดูฝน มีการระบายน้ำค่อนข้างไม่ดี

(2) ดินร่วนเหนียวหรือดินร่วนเหนียวปนทรายแข็ง พบบริเวณที่ราบเรียบหรือค่อนข้างราบเรียบ เป็นดินลิกมาก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง ปัญหาสำคัญในการใช้ประโยชน์จากดินโดยทั่วไปไม่มี บริเวณดินดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทำนา ในฤดูแล้งบริเวณใกล้แหล่งน้ำใช้ปลูกยาสูบ พืชผักต่าง ๆ หรือพืชไร่บางชนิด

(3) ดินร่วนปนทรายแข็ง พบบริเวณพื้นที่ราบเรียบถึงค่อนข้างราบเรียบ เป็นดินลิกมาก มีการระบายน้ำค่อนข้างดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติต่ำหรือค่อนข้างต่ำ ปัญหาสำคัญในการใช้ประโยชน์จากดินโดยทั่วไปได้แก่ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและหน้าดินแน่นทึบ ทำให้ข้าวแตกกอได้ยาก บริเวณดินดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทำนา

(4) ดินร่วนปนทราย พบบริเวณพื้นที่ดอนที่เป็นที่ดอนลาดถึงลาดชัน เป็นดินลิก มีการระบายน้ำดี มีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติค่อนข้างต่ำถึงปานกลาง ดินบริเวณดังกล่าวใช้ในการปลูกพืชไร่ต่าง ๆ เช่น อ้อย ข้าวโพด ถั่ว สับปะรด และไม้ผลบางชนิด ปัญหาเท่าที่พบได้แก่ การมีเนื้อดินค่อนข้างเป็นทรายซึ่งทำให้ดินอุ้มน้ำได้น้อยหรืออาจขาดแคลนน้ำได้ในช่วงฝนทิ้งช่วงเป็นระยะเวลานาน ๆ สำหรับบริเวณที่มีความลาดชันสูงอาจมีปัญหาในเรื่องการชะล้างพังทลายเกิดขึ้น

1.5 สภาพทางเศรษฐกิจ

1.5.1 ระบบการผลิตและการประกอบอาชีพ

ในอดีตระบบการผลิตและการประกอบอาชีพของชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้ามีความสัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำแม่ต้าที่มีความหลากหลายทั้งดิน น้ำ และป่า โดยชุมชนได้พึ่งพาอาศัยน้ำสำหรับการเกษตร โดยการท่อน้ำจากเหมืองฝายเข้าสู่ไร่นา และการหาปลาในห้วยแม่ต้า รวมทั้งการเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในด้านอาหาร สมุนไพร ของป่า ไม้ใช้สอย เป็นต้น เพื่อการบริโภคที่เหลือนำมาแลกเปลี่ยนและขาย

ปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติมีความเสื่อมโทรมมากขึ้น ระบบการผลิตดั้งเดิมได้เปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อขายและส่งออก มีการใช้เทคโนโลยีในการผลิต สารเคมี ยาปราบศัตรูพืชมากขึ้น มีการบุกรุกแผ้วถาง หรือปรับที่นาไปปลูกไม้ผลยืนต้นมากขึ้น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง เป็นต้น รวมทั้งการทำไร่ข้าวโพด จิง ซึ่งทางบริษัทเข้ามารับซื้อผลผลิตจากชุมชน

ระบบการผลิตและการประกอบอาชีพของคนในชุมชน ยังพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ แบ่งออกเป็น 3 ด้านดังนี้

1) การใช้ประโยชน์จากป่า

ชุมชนในกลุ่มน้ำแม่ต้าได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งปัจจุบันเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง และบางส่วนชุมชนบ้านต้าในได้มีการอนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชนที่สามารถเข้าไปหาอาหาร และใช้ประโยชน์ได้ตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ โดยชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

(1) อาหาร มีพืชผักและผลไม้จากป่าหลายชนิด ที่ชาวบ้านนำมาใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน บางชนิดที่มีมากก็จะนำไปขาย เช่น หน่อไม้ เห็ด หนอน ไม้ไผ่ น้ำผึ้ง

(2) สมุนไพร ชาวบ้านจะนำสมุนไพรจากป่ามาใช้เป็นยารักษาโรคแบบพื้นบ้าน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

(3) ไม้ใช้สอย จะเป็นไม้ล้มตามธรรมชาติ หรือกิ่งไม้แห้งที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นไม้ฟืน สำหรับหุงหาอาหาร หรือถ้าจำเป็นต้องตัดต้นไม้ต้องขออนุญาตกรรมการป่าชุมชน

(4) สัตว์ป่าและของป่า ชาวบ้านจะล่าสัตว์และหาของป่าเป็นอาชีพเสริมจากการทำการเกษตรในไร่นา โดยสัตว์ป่าและของป่าที่ได้มาจะนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน และขายทั้งในและนอกชุมชน

2) การใช้น้ำในการเกษตร

การใช้น้ำเพื่อการเกษตรของชุมชนในกลุ่มน้ำแม่ต้า จะอาศัยน้ำในห้วยแม่ต้าเป็นหลักโดยการท่อน้ำเข้าที่นา หรือพื้นที่เกษตรกรรมด้วยระบบเหมืองฝาย ซึ่งมีชุมชนที่ได้อาศัยห้วยแม่ต้าในการเกษตรได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มเหมืองฝาย เพื่อจัดการน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรมาตั้งแต่อดีต ในการบริหารจัดการจะมีการแต่งตั้งหัวหน้ากลุ่มเหมืองฝาย และผู้นำห้วยแม่ต้าจะมาช่วยกันลอกเหมือง ฝายเพื่อกำจัดวัชพืชเพื่อให้มีน้ำไหลสะดวกมากขึ้น มีฝายท่อน้ำสำหรับทำการเกษตร 42 แห่งเป็นทั้งฝายไม้ ฝายหิน และฝายคอนกรีต ได้แก่

(1) บ้านต้าใน มี 26 ฝาย ได้แก่ ฝายทุ่งใน ฝายทุ่งปาม่วง ฝายแบ่งน้ำ ฝายทุ่งคันดินเปิด ฝายทุ่งคันจั่ว ฝายทุ่งปง ฝายหลวง ฝายทุ่งคันจั่ว(ไต้วัด) ฝายทุ่งนอก ฝายทุ่งโธ้ง ฝายทุ่งคันกอก ฝายทุ่งคันกว้าว ฝายทุ่งคันเกลือ ฝายทุ่งคันแพน(ประชาอาสา) ฝายทุ่งริมบ้าน ฝายทุ่งคันสี่เสียด ฝายทุ่งเหล่า ฝายทุ่งพรหมา ฝายทุ่งปง ฝายทุ่งคันห้า ฝายลุ่มวัด ฝายวังดินสอ ฝายทุ่งกู่ ฝายทุ่งลุงวัน ฝายทุ่งริมบ้าน ฝายทุ่งเหล่า

(2) บ้านต้ากลาง มี 1 ฝาย คือ ฝายไม้ยาง

(3) บ้านตำพระแล มี 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายทุ่งกลอง ฝ่ายประชาอาสา ฝ่ายพระราชดำริ และฝ่ายตะเคียนคู่

(4) บ้านตำม่อน มี ฝ่ายประชาอาสา 2 แห่ง

(5) บ้านตำน้ำล้อม มี ฝ่ายน้ำล้น 2 ฝ่าย

(6) บ้านตำปาลาน มี ฝ่ายน้ำล้น 3 ฝ่าย

(7) บ้านตำดอนมูล มี 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายต้นม่วง ฝ่ายหน้าโรงเรียน ฝ่ายกลางหมู่บ้าน ฝ่ายแม่ตำใต้

ปัจจุบันฝ่ายไม้แบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนไปเป็นฝ่ายคอนกรีต เพื่อความทนทานแข็งแรง แต่ระบบการจัดการน้ำของชุมชนก็ยังคงเหมือนเดิม นอกจากระบบเหมืองฝายแล้วในลุ่มน้ำแม่ตำมีอ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยเหือก ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 1,000 ไร่

3) การทำประมง

ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยลำห้วยแม่ตำในการอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และการหาปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนจากห้วยแม่ตำ และส่วนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำอิง โดยใช้เครื่องมือทำการประมงแบบพื้นบ้าน เช่น ไซ เบ็ด ขอ สุ่ม เป็นต้น ปลาและสัตว์น้ำที่ได้จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง เช่น ปลาดุก ปลาช่อนนา ปลาสะลาก ปลากั้ง ปูจั่ว ปูน้ำนม หอยเหล็กจาน หอยขม หอยเกล็ดดำ หอยเกล็ดแดง หอยมวย หอยอีเวือ เป็นต้น

ปัจจุบันประเภทและชนิดของพันธุ์ปลา และสัตว์น้ำมีจำนวนลดลง จากการที่คุณภาพของน้ำ โดยเฉพาะบริเวณตอนกลาง และตอนปลายมีความเสื่อมโทรมจากการปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มไก่ ฟาร์มหมู การทิ้งขยะและการระบายน้ำเสียจากบ้านเรือนลงห้วยแม่ตำ ในปี พ.ศ. 2546 องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตำใต้ได้มีการจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในลำห้วยแม่ตำ และหาทางแก้ไขปัญหา หลังจากนั้นได้มีการจัดทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำขึ้นในบริเวณหน้าฝายบ้านตำม่อน โดยการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านตำ

1.6 สภาพปัญหาของชุมชนในด้านต่าง ๆ โดยแยกได้ดังนี้

1.6.1 ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

- (1) ขาดแหล่งจำหน่ายสินค้ากลุ่มอาชีพของตำบล
- (2) ประชาชนว่างงานหลังฤดูเก็บเกี่ยว
- (3) ขาดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในกลุ่มอาชีพ
- (4) ต้นทุนการผลิตสูง ผลผลิตตกต่ำ
- (5) ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

1.6.2 ปัญหาด้านสังคม

(1) ผู้ด้อยโอกาส (คนพิการ ,ผู้สูงอายุ และผู้ป่วยเอดส์) ยังไม่ได้รับการช่วยเหลืออย่างทั่วถึง

(2) เยาวชนบางส่วนติดยาเสพติด

1.6.3 ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- (1) ไฟฟ้าสาธารณะในหมู่บ้านไม่เพียงพอโดยเฉพาะในซอยแต่ละหมู่บ้าน
- (2) ถนนสัญจรไม่สะดวก โดยเฉพาะในซอยของหมู่บ้านยังเป็นหลุมเป็นบ่อ
- (3) โทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้านยังไม่ทั่วถึง
- (4) คูคลองคับแคบทำให้น้ำไหลไม่สะดวกในฤดูฝน

1.6.4 ปัญหาด้านแหล่งน้ำ

- (1) ในฤดูแล้ง น้ำในแม่น้ำลำคลองแห้ง ไม่เพียงพอ ในการทำการเกษตร
- (2) น้ำประปาในหมู่บ้านใช้งานไม่ได้
- (3) ขาดระบบประปาหมู่บ้าน
- (4) น้ำดื่มเงิน

1.6.5 ปัญหาด้านสาธารณสุข

- (1) เกิดโรคระบาดในฤดูฝน เช่น ไข้เลือดออก
- (2) มีผู้ติดเชื้อเอดส์

1.6.6 ปัญหาด้านการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

- (1) ไม่มีศูนย์รวมด้านการศึกษาข้อมูลในตำบล
- (2) ที่อ่านหนังสือของหมู่บ้านไม่ทั่วถึงและเกิดการชำรุด
- (3) ไม่มีสถานที่ตั้งสภาวัฒนธรรมของตำบล
- (4) ไม่มีศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น

1.6.7 ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(1) คราวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม และแหล่งปศุสัตว์ของนายทุนปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ

(2) ไม่มีที่ทิ้งขยะของตำบล

(3) คราวเรือนและฟาร์มเลี้ยงสัตว์ที่อาศัยติดแม่น้ำปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำ

ลำคลอง

(4) มีการทิ้งขยะตามข้างถนน และไม่มีความเป็นระเบียบในการรักษาความ

สะอาดของหมู่บ้าน

1.7 สุขภาพโดยรวมของคนพื้นที่ในกลุ่มน้ำแม่ต้า

1.7.1 การมีหลักประกันชีวิต มีการเข้ากลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน หรือเรียกว่า สมาชิกของหมู่บ้าน โดยที่มีคนในหมู่บ้านตายหรือเสียชีวิตจะต้องการเก็บเงินเพื่อช่วยเหลือในแต่ละครอบครัวตามที่ได้ตกลงกันไว้ในรายละเอียด 10 บาท หรือ 20 บาท ต่อ 1 คน

1.7.2 การมีที่ดินทำกิน นั้น ส่วนใหญ่ชาวบ้านในหมู่บ้านได้ถือครองที่ดินเป็นของตนเองโดยถือครองเอกสารสิทธิ์เป็น สปก.เป็นส่วนใหญ่

1.7.3 มีเงินทองใช้จ่าย อย่างพอเพียง ส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของเงินกู้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) และกองทุนหมู่บ้าน และชาวบ้านมีการออมทรัพย์กับกองทุนหมู่บ้านเป็นประจำทุก ๆ เดือน โดยมีข้าวและอาหารที่พอเพียง โดยมีการช่วยเหลือและแบ่งปันร่วมกันอยู่เสมอ

1.7.4 การจัดการเพื่อกำหนดอนาคตตนเองของคนในชุมชน ในการจัดการเพื่อกำหนดอนาคตตนเองของคนในชุมชนนั้น มีการทำสัญญาร่วมกันในการรักษาป่าชุมชนและทรัพยากรน้ำของหมู่บ้าน เพื่อความเป็นยั่งยืนในการรักษาป่าต้นน้ำเอาไว้ และช่วยกันปลดปล่อยอบายมุข โดยทำการลด ละเลิก ในการเล่นการพนันและการดื่มสุราในงาน รื่นเริงต่าง ๆ ในหมู่บ้าน

1.7.5 ครอบครัวมีความอบอุ่นมากเพียงใด

- (1) โดยรวม ครอบครัวอบอุ่น ส่วนใหญ่ทำงานในพื้นที่
- (2) คนในชุมชนมีเวลาให้กันและกันในช่วงตอนเย็น มักจะมีเวลาในการพูดคุยกันอยู่เสมอ
- (3) ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้ (ขยันทำมาหากิน) และมีการพึ่งพาคนอื่นในการทำงาน เช่น ดำเนินการข้าวช่วยกันตลอดทั้งปี มีการเอามือเอาร่างร่วมกัน (ลงแขกร่วมกัน) ในแต่ละครัวเรือน

1.7.6 อัตราการเจ็บ / การป่วย / โรคภัยไข้เจ็บ ชุมชนมาสุขภาพดี แข็งแรง จิตใจเข้มแข็ง มีความโอบอ้อมอารี แบ่งปันซึ่งกันและกัน

1.7.7 ความภาคภูมิใจในการมีอิสระ

- (1) มีความภาคภูมิใจในตัวเองมาก
- (2) มีการทำอาชีพโดยอิสระ
- (3) มีการทำบุญตลอดทั้งปี โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางในการทำบุญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน

1.7.8 มีการทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า อุดมสมบูรณ์

ชุมชนบ้านคำในได้มีการร่วมกันคัดเลือกตั้งคณะกรรมการป่าชุมชนเป็นตัวแทนในการจัดการในเรื่องป่าชุมชน เพื่อการอนุรักษ์ ดิน น้ำ ป่า และมีการจัดกิจกรรมในการ

อนุรักษ์ป่าร่วมกัน โดยมีการจัดทำประเพณีบวชป่า เพื่อรักษาป่าบ้านต้าโนให้เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้เรื่องนิเวศวิทยา และ ธรรมชาติศึกษา ให้กับนักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจในการอนุรักษ์ป่าต่อไป

1.7.9 มีความเอื้ออาทรต่อกัน อยู่เสมอเพราะจะเห็นได้ว่า ถ้าหากบ้านหลังใดที่มีความยากจนและไม่มีข้างจะกินเพื่อเลี้ยงครอบครัวนั้น ทางบ้านใกล้เคียงก็จะให้หยิบยืมข้าวและเงินเพื่อเอาไว้เพื่อใช้จ่าย โดยไม่คิดดอกเบี้ย ซึ่งเป็นการช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน โดยมีความเป็นห่วงและเอื้ออาทรซึ่งกันและกันเป็นอย่างมาก

การเข้าร่วมไปทำบุญที่วัดอย่างสม่ำเสมอของคนในหมู่บ้านนั้น ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการ ทำบุญเป็นส่วนใหญ่ และมีการไปช่วยเหลือกันในการทำงานทำบุญ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานศพ งานบวชนาค งานสู่ขวัญ ๆ ส่วนใหญ่ มีความพอใจในสิ่งที่มีอยู่

2. ทุนเดิมของชุมชน

ทุนเดิมของชุมชน ก่อนเข้าร่วมโครงการมีดังนี้

2.1 ทุนมนุษย์ในชุมชนมีผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถให้คำปรึกษาชุมชน แต่ละคนที่มีความรู้ความสามารถ คือ

2.1.1 คณะกรรมการป่าชุมชน จำนวน 15 คน มีความรู้ในการป่าชุมชน

2.1.2 คณะกรรมการเหมืองฝาย จำนวน 8 หมู่บ้าน (บ้านต้าโน, บ้านต้าพระแล, บ้านต้าเหล่าบ้านต้ำน้ำล้อม, บ้านต้ำกลาง, บ้านต้ำม่อน, บ้านต้ำท่า, บ้านต้ำอินโต) มีจำนวนหมู่บ้านละ 5 คนมีความรู้และจัดการในเรื่องน้ำและเหมืองฝาย

2.1.3 ผู้อาวุโสในการให้คำปรึกษา มีประมาณจำนวน 10 คน (มีความรู้เรื่องสมุนไพรในป่าบ้านต้าโน) แต่ละคนมีความคิดที่ดีมีเจตคติที่ดีเพื่อที่จะจัดการเรียนรู้ให้แก่ชุมชน อยู่ในระดับมากและเต็มใจ

2.1.4 มีกลุ่มเป้าหมายชาวบ้านที่สนใจและต้องการเรียนรู้เรื่องใด จำนวนเท่าใด กลุ่มเป้าหมายสนใจและต้องการเรียนรู้เรื่อง ป่าชุมชนของบ้านต้าโนในการจัดการเรื่องป่า จำนวนร้อยละ 90 คน การอนุรักษ์น้ำและเหมืองฝาย 80 คน

2.2 ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ในชุมชนมีความสมบูรณ์ในการเอื้อต่อการดำรงชีวิตเป็นอย่างมาก โดยในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติป่าในชุมชนนั้น มีการทำสัญญาร่วมกันในการรักษาป่าชุมชนของหมู่บ้าน เพื่อความเป็นยั่งยืนในการรักษาป่าต้นน้ำเอาไว้ชุมชนในลุ่มน้ำแม่ต้าได้เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า ซึ่งปัจจุบันเป็นเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง และ

บางสวนชุมชนบ้านด้าในได้มีการอนุรักษ์ไว้เป็นป่าชุมชนที่สามารถเข้าไปหาอาหาร และใช้ประโยชน์ได้ตามกฎระเบียบที่กำหนดไว้ โดยชาวบ้านได้เข้าไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 อาหาร มีพืชผักและผลไม้จากป่าหลายชนิด ที่ชาวบ้านนำมาใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน บางชนิดที่มีมากก็จะนำไปขาย เช่น หน่อไม้ เห็ด หนอน ไม้ไผ่ น้ำผึ้ง

2.2.2 สมุนไพร ชาวบ้านจะนำสมุนไพรจากป่ามาใช้เป็นยารักษาโรคแบบพื้นบ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

2.2.3 ไม้ใช้สอย จะเป็นไม้ล้มตามธรรมชาติ หรือกิ่งไม้แห้งที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นไม้ฟืน สำหรับหุงหาอาหาร หรือถ้าจำเป็นต้องตัดต้นไม้ต้องขออนุญาตกรรมการป่าชุมชน

2.2.4 สัตว์ป่าและของป่า ชาวบ้านจะล่าสัตว์และหาของป่าเป็นอาชีพเสริมจากการทำการเกษตรในไร่นา โดยสัตว์ป่าและของป่าที่ได้มาจะนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน และขายทั้งในและนอกชุมชน

2.2.5 น้ำ ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยลำห้วยแม่ด้าในการอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และการหาปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนจากห้วยแม่ด้า

ส่วนที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำอิง ได้ใช้เป็นการทำประมงแบบพื้นบ้านโดยเครื่องมือ เช่น ไซ เบ็ด ยอ สุ่ม เป็นต้น และได้ปลาเป็นอาหาร ปลาและสัตว์น้ำที่ได้จะเป็นพันธุ์พื้นเมือง เช่น ปลาช่อน ปลาช่อนนา ปลาสะลาก ปลากั้ง ปูจั่ว ปูน้ำนม หอยเหล็กงาน หอยขม หอยเกล็ดดำ หอยเกล็ดแดง หอยมว หอยอีเวือ เป็นต้น

ในปัจจุบันฝายไม้แบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนไปเป็นฝายคอนกรีต เพื่อความทนทานแข็งแรง แต่ระบบการจัดการน้ำของชุมชนก็ยังคงเหมือนเดิม นอกจากระบบเหมืองฝายแล้วในลุ่มน้ำแม่ด้ามีอ่างเก็บน้ำ 1 แห่ง ได้แก่ อ่างเก็บน้ำห้วยเอือก ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก มีพื้นที่ได้รับประโยชน์ 1,000 ไร่

2.3 ทุนองค์กรชุมชน และหน่วยงานในชุมชน

2.3.1 กลุ่มองค์กรชุมชนที่มีความสัมพันธ์อันดี มีการร่วมกิจกรรมและช่วยเหลือกันมีกลุ่มต่างๆ ดังนี้

1. กลุ่มจัดการป่าชุมชน
2. กลุ่มจัดการเหมืองฝาย / กลุ่มประปา
3. กลุ่มแม่บ้านด้าใน
4. กลุ่มผู้สูงอายุ
5. กลุ่มการเกษตร เช่น กลุ่มข้าวโพด กลุ่มเลี้ยงวัว

ในระดับความสัมพันธ์ของแต่ละกลุ่มนั้น มีความสนิทกลมเกลียว มีความสามัคคี และจะไม่ก้าวก่ายงานซึ่งกันและกัน แต่ละช่วยเหลือกันในเรื่องที่ร้องขอความร่วมมือ โดยจะมีการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมในทุก ๆ กิจกรรม และมีการประชุมเพื่อพูดคุยกันในด้านปีและปลายปีเป็นประจำ และชี้แจงการทำงานเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี สร้างความเข้าใจ ให้กับชุมชน เน้นการโปร่งใสในการทำงาน เพื่อชี้แจงความเคลื่อนไหวในการทำงานอย่างต่อเนื่อง

ในแต่ละกลุ่มมีข้อปฏิบัติของแต่ละกลุ่มโดยหลักรวม ๆ คือ มีการจัดการกลุ่ม (มี 9 กลุ่ม ๆ ละ ± 20 หลังคา ตัวแทนกลุ่มประชุมทุกเดือน) และเรื่องผลประโยชน์ของหมู่บ้านนั้นต้องมีประชาคมกันก่อนเสมอ

2.3.2 ชุมชนมีสถาบัน หน่วยงานให้บริการการศึกษา สาธารณสุข

1) ในมีชุมชนมี โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 1 โรง ได้แก่ โรงเรียนบ้านตำในเปิดสอนในระดับก่อนประถมศึกษา - ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนประมาณ 120 คน มีครูจำนวน 8 คน

2) สาธารณสุข จะใช้ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานในหมู่บ้านก่อน โดยมีอาสาสมัครของสาธารณสุขของหมู่บ้านในคอยช่วยเหลือในเบื้องต้น (ปฐมพยาบาล)

2.4 ทุนวัฒนธรรม ประเพณี ชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณีที่ยังคงอนุรักษ์ไว้ หรือมีการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่ ดังนี้

2.4.1 วัฒนธรรมและประเพณีของชุมชนมีดังต่อไปนี้ที่ควรอนุรักษ์

ชุมชนในกลุ่มน้ำแม่คำเป็นคนเมืองล้านนา ส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ และการนับถือผีที่เป็นความเชื่อสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตชาวบ้านได้มีการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการทำพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผิขุนน้ำ ผีปู่ย่า เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังมีประเพณีที่เกิดจากการประยุกต์พิธีกรรมทางพุทธศาสนา มาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าอีกด้วย ประเพณีที่สำคัญมี ดังนี้

1) ประเพณีด้านพุทธศาสนา ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา ประเพณียี่เป็ง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์

2) ประเพณีตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ได้แก่

(1) ประเพณีเลี้ยงผิขุนน้ำ

การเลี้ยงผิขุนน้ำเพราะมีบทบาทอย่างมากในด้านของความเชื่อทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล เพื่อใช้น้ำในการเกษตร จะทำในเดือน 9 แรม 13 ค่ำ (มิถุนายน) ได้แก่

บ้านตำใน ที่หอพิธีกรรมในป่าชุมชนบ้านตำใน นำโดยพ่อฮาย อ้อยหวาน เป็นผู้อาวุโส

บ้านต้ากลาง ที่ ห้วยน้ำขุ่น นำโดย พ่อมูล อ้อยหวาน
 บ้านต้าพระแล ที่ฝายตะเคียนถู่ นำโดย นายสร อ้อยหวาน เป็นแม่ฝ่าย
 บ้านต้าม่อน ที่อ่างเก็บน้ำห้วยเหือก นำโดย พ่อหนานเขียว คำามูล
 บ้านต้าปาลาน บ้านต้าคอนมูล บ้านต้าเหล่า และบ้านต้ากกก เลี้ยงด้วยกันที่ห้วยน้ำ
 ขุ่นพร้อมกันกับบ้านต้ากลาง นำโดยพ่อสล่าล้วน เมืองซื่อ บ้านต้าคอนมูล

โดยแต่ละหมู่บ้านจะทำการเลี้ยงเหมือน ๆ กัน โดยชาวบ้านจะนำไก่และเหล้ามา
 รวมกัน บางคนไม่มีไก่ไม่มีเหล้าก็จะบริจาคเป็นเงิน ส่วนที่ห้วยน้ำขุ่นซึ่งมีการนำสุนัขมาเป็น
 เครื่องเช่นไหว้ ชาวบ้านเรียกว่า “กวางคำ” ชาวบ้านจะช่วยกันเตรียม ข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน เหล้า
 ไก่ ไปรวมกันยังสถานที่ที่จะทำการเลี้ยงผีขุนน้ำ ซึ่งไก่ และสุนัขที่บางพื้นที่ใช้จะฆ่าและดัมบริเวณ
 สถานที่ที่จะทำการเลี้ยงเพื่อทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ จากนั้นก็ทำการเลี้ยง ซึ่งการเลี้ยงจะไม่มีพิธี
 อะไรมากโดยผู้นำของแต่ละหมู่บ้านจะเป็นคนกล่าวว่าเลี้ยงแล้วขอให้ข้าพเจ้ามีความอุดมสมบูรณ์
 ตลอดปี

(2) ประเพณีขึ้นน้ำตกจำปาทอง

ในสมัยก่อนน้ำตกจำปาทองไม่มีถนนหนทางเข้า ได้มีผู้เฒ่าผู้แก่ไป
 เจอน้ำตกจึงมาปรึกษาครูบาเจ้ากลิ่นถู่ คันทะวังโส เจ้าอาวาสวัดต้าม่อน จึงได้พากันไปดูน้ำตกแห่งนี้
 และตั้งชื่อให้ว่า “น้ำตกจำปาทอง” เพราะมีต้นจำปาทองขึ้นอยู่บริเวณนั้นเป็นจำนวนมาก มีการทำ
 พิธีกรรมในเดือนเมษายน

(3) ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน

ในทุกหมู่บ้านจะมีหอเจ้าบ้านตั้งอยู่บริเวณทางเข้าหมู่บ้าน แต่ละ
 หมู่บ้านจะมีการเลี้ยงผีเจ้าบ้านในเดือนมีนาคม มีของเช่น คือ ธูปเทียน ข้าวตอก ดอกไม้ ไก่ต้ม และ
 สุราพื้นบ้าน ชาวบ้านมีความเชื่อว่าผีเจ้าบ้านจะปกป้องรักษาคนในหมู่บ้าน บางหมู่บ้านจะมีการ
 อัญเชิญผีเจ้าบ้านมาเข้าทรงเพื่อให้คนในหมู่บ้านได้สอบถามถึงสิ่งต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น การบนบาน
 สานกล่าวในเรื่องต่างๆ หรือการสอบถามข่าวของที่หายไป ถ้าได้ของคืนมาต้องมีการเลี้ยงตามที่บน
 ไว้

ประเพณี 12 เป็ง (สลากภัตร)

(4) เป็นการตานสลากภัต จัดทำในเดือนกันยายน ถึง ตุลาคม ของทุกปี
 เป็นการทำบุญไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งจะมียอดด้วยกัน 3 วัน คือ

วันลาบแก้ว เป็นวันแรกที่ชาวบ้านฆ่าวัว ฆ่าควาย เพื่อทำอาหาร (ลาบวัว ลาบควาย)ไว้
 เลี้ยงแขกที่มาเยือน

วันดา เป็นวันที่แขกต่างบ้านมาฮอมตาน (ฮอมตาน คือ การร่วมทำบุญด้วยปัจจัย และ ข้าวตอกดอกไม้ ใส่ไว้ในขันหรือพานที่เจ้าของบ้านเตรียมไว้ให้) มีการทำอาหารเลี้ยงด้วย

วันตาน เป็นวันที่ศรัทธาวัดตำบลต้อม ตำบลต้า และตำบลท่าจำปี แห่งวัดตานเข้าวัด มี ช่างฟ้อนเล็บ ฟ้อนกลองยาว นำหน้าครัวตาน ที่ละวัดจนหมดจากนั้นศรัทธาร่วมรับประทานอาหาร กลางวันร่วมกัน ภาควายพระสงค์และสามเณรอ่านเส้นสลาก

(5) พิธีกรรมในท้องถิ่น

5.1 การส่งเคราะห์ เป็นพิธีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อให้ อยู่ดีสบาย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ ดังคำพื้นเมืองที่ว่า “สัพเคราะห์ สัพโสภ สัพโรค สัพภัย ให้ระจับ ข้ายไปในตัวคนคนที่ส่งเคราะห์” อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ ไก่ต้ม 2 ตัว และกาบกล้วย โดยวัดให้เท่าขนาด ของศอกคนที่ส่งเคราะห์ จากนั้นขุดเป็นสี่เหลี่ยม เรียกว่า “สะตวง” (กระทง) อาหารที่จะใส่ในสะตวง เรียกว่า เครื่องสี่ คือ แกงส้ม แกงหวาน ไค้แก่ มะพร้าว กล้วย อ้อย ใบมะขาม ฯ ข้าวตอก ดอกไม้ธูปเทียน อย่างละสี่ชิ้นลงในสะตวง จากนั้นก็หาพ่ออาจารย์มาทำพิธี มีการผูกข้อมือ เป็นอัน เสร็จพิธี

5.2 การส่งแถน จะทำให้กับคนที่ไม่สบายเป็น ๆ หาย ๆ เพื่อเป็นการ ทำบุญส่งไปให้พ่อเกิดแม่เกิด เพื่อขอให้มิโชคมิชัย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าปู่แถนย่าแถนเป็นคน สร้างให้เราเกิดมา ฉะนั้นเราต้องส่งแถนไปให้ปู่แถนย่าแถนเพื่อตอบแทนบุญคุณ และชาวบ้านเชื่อ อีกว่าถ้าหากเราไม่ส่งแถนไปให้ ปู่แถนย่าแถนจะสาปแช่งให้เราตายได้ อุปกรณ์ที่ใช้ คือสะตวง เหมือนการส่งเคราะห์ แต่อาหารที่ใส่ในสะตวง เรียกว่า เครื่องสิบสอง คืออาหารอย่างสิบสองชิ้นใส่ ในสะตวง มีเสื้อผ้า เบี้ยหอย เงิน ทอง ใส่ลงในสะตวงด้วย จากนั้นก็หาพ่ออาจารย์มาทำพิธี มีการผูก ข้อมือ เป็นอันเสร็จพิธี

5.3 การขึ้นขันแก้วทั้งสาม เป็นการขอสุมาขันแก้วทั้งสาม (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) จะทำก็ต่อเมื่อคนที่ใกล้ตายโดยมีคำพูดที่ว่า “จะตายก็ขอให้ตายถ้าไม่ตายก็ ขอให้หาย ไม่ต้องทรมาน” วิธีการ คือ นำข้าวตอกดอกไม้ เทียน 4 เล่ม ให้พ่ออาจารย์ไปขอสุมาแก้ว สามประการเป็นที่พึง

5.4 การส่งผี เพื่อส่งไปให้ผีที่ตักตอขอกินให้คนได้เจ็บได้ไข้ไม่ สบายเรื้อรัง จึงทำการส่งผี อุปกรณ์ที่ใช้คือ สะตวง 3 แจ่ง (กาบกล้วย ขุดเป็นสามเหลี่ยม) อาหารที่ ใส่ เรียกว่า เครื่องสาม คืออาหารอย่างละสามชิ้นใส่ในสะตวง มีการปั้นรูปคนใส่ในสะตวงด้วย จากนั้นก็หาพ่ออาจารย์มาทำพิธี มีการตามแควในระหว่างการทำพิธี

5.5 การคล้องคอ คือการคล้องคอให้แก่คนที่นอนไม่หลับ ไม่สบาย เรื้อรัง จึงมีการคล้องคอโดยพ่ออาจารย์ใช้ด้ายสีขาวดำ พันเป็นเกลียวคล้องคอ เพื่อไล่ผีไม่ให้มาใกล้

5.6 การสืบทอดคน เพื่อเป็นการสืบอายุไปข้างหน้า ทำพิธีโดย พระสงฆ์ เอาไม้มาวา (นำไม้ไผ่มาวา) เทศนาธรรมสืบทอด เสร็จแล้วเอาไม้มาวาอีกรอบ ถ้าไม้ยาว ขึ้น แสดงว่าชะตาไม่ขาด อายุยืน ถ้าไม้สั้นลง แสดงว่าชะตาขาด ต้องสืบทอดอีก

2.4.2 ประเพณีที่เป็นการประยুক্তประเพณีของพุทธศาสนาและมีการฟื้นฟู ขึ้นมาใหม่ ได้แก่

1) ประเพณีสืบทอดแม่น้ำ

จากที่มีน้ำแม่ต้าเสื่อมคุณภาพจากการทิ้งขยะและผู้ประกอบการที่ทำอาชีพ เลี้ยงสัตว์ปล่อยของเสียลงในแม่น้ำลำคลอง ทางชาวบ้านจึงช่วยกันหาทางแก้ไขปัญหานี้ จึงเกิด ประเพณีการสืบทอดแม่น้ำแม่ต้าขึ้น และทำให้เกิดความสามัคคีที่ทุกคนเห็น

2) ประเพณีบวชป่า

เป็นกลวิธีในการรักษาป่าของชุมชนต้าในเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า โดยใช้ผ้าเหลืองมาพันรอบต้นไม้ใหญ่เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าต้นไม้ต้นนั้นทำการบวชแล้ว จะทำให้คน ไม่กล้าตัดหรือทำลายเป็นเด็ดขาด

2.4 พุทธทางความเชื่อ และศาสนาธรรม

ศาสนา หรือความเชื่อต่อการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชนได้แก่

2.4.1 การส่งเคราะห์ เป็นพิธีที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เพื่อให้อยู่ดีสบาย ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ

2.4.2 การส่งแถน จะทำให้กับคนที่ไม่สบายเป็น ๆ หาย ๆ เพื่อเป็นการทำบุญ ส่งไปให้พ่อเกิดแม่เกิด เพื่อขอให้มิใช่กรรมชั้ย ชาวบ้านมีความเชื่อว่าปู่แถนย่าแถนเป็นคนสร้างให้เรา เกิดมา ฉะนั้นเราต้องส่งแถนไปให้ปู่แถนย่าแถนเพื่อตอบแทนบุญคุณ และชาวบ้านเชื่ออีกว่าถ้าหาก เราไม่ส่งแถนไปให้ ปู่แถนย่าแถนจะสาปแช่งให้เราตายได้

2.4.3 การขึ้นขันแก้วทั้งสาม เป็นการขอสุมาขันแก้วทั้งสาม (พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์) จะทำก็ต่อเมื่อคนที่ใกล้ตายโดยมีคำพูดที่ว่า “จะตายก็ขอให้ตายถ้าไม่ตายก็ขอให้ หาย ไม่ต้องทรมาน” วิธีการ คือ นำข้าวตอกดอกไม้ เทียน 4 เล่ม ให้พ่ออาจารย์ไปขอสุมาแก้วสาม ประการเป็นที่พึ่ง

2.4.4 การส่งผี เพื่อส่งไปให้ผีที่ติดตอกอกินให้คนได้เจ็บได้ไข้ไม่สบายเรื้อรัง

2.4.5 การคล้องคอ คือการคล้องคอให้แก่คนที่นอนไม่หลับ ไม่สบายเรื้อรัง จึง มีการครองคอโดยพ่ออาจารย์ใช้ด้ายสีขาวดำ พันเป็นเกลียวคล้องคอ เพื่อไล่ผีไม่ให้มาใกล้

2.4.6 การสืบทอดคน เพื่อเป็นการสืบอายุไปข้างหน้า

2.4.7 การสืบชะตาแม่น้ำ ประเพณีการสืบชะตาลำน้ำแม่ต้า เพื่อสร้างความสามัคคีในชุมชนเพื่อรักษาแม่น้ำเอาไว้ใช้ในภายภาคหน้าต่อไปนาน ๆ

2.4.8 การบวชป่า เป็นกลวิธีในการรักษาป่าของชุมชนด้าในเพื่อป้องกันการตัดไม้ทำลายป่า โดยใช้ผ้าเหลืองมาพันรอบต้นไม้ใหญ่เพื่อเป็นสัญลักษณ์ว่าต้นไม้ต้นนั้นทำการบวชแล้วจะทำให้คนไม่กล้าตัดหรือทำลายเป็นเด็ดขาด เป็นการอนุรักษ์ป่าไม้และต้นไม้ไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษาและเป็นรักษาระบบนิเวศให้มีความสมบูรณ์และยั่งยืนต่อไป

2.5 ทุนความรู้

ชุมชนมีองค์ความรู้ดั้งเดิม ดังต่อไปนี้

2.5.1 การจัดการป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้า มีสภาพที่เหลื้อยู่อย่างค่อนข้างสมบูรณ์ คิดเป็นประมาณ ร้อยละ 80 ของป่าที่ถูกทำลายไปแล้ว

2.5.2 การจัดเรือน้ำและเหมืองฝาย มีสภาพที่เหลื้อยู่ไม่ค่อยจะสมบูรณ์มากนัก ต้องคอยฝนและเนื่องมาจากความชุ่มชื้นของป่าด้วย คิดเป็นประมาณร้อยละ 70 เท่านั้น

2.5.3 ประเพณีและวัฒนธรรม ต่าง ๆ และความเชื่อของชุมชน มีสภาพที่เหลื้อยู่ค่อนข้างสมบูรณ์มีการสานต่อโดยชาวบ้านร่วมกันอนุรักษ์และสืบสาน โดยใช้วัดเป็นศูนย์รวมในการรักษา จะมีงานบุญตลอดทั้งปี

2.6 ทุนทางการเงิน

ชุมชนมีทุนทางการเงินงบประมาณ ดังนี้

2.6.1 ทุนเงินงบประมาณ มี กองทุนหมู่บ้าน (เงินล้าน) (กองทุนแก้ไขความยากจนของหมู่บ้าน: กขคจ.) และกองทุนต่อยอด โดยใช้เงื่อนไขในการกู้ยืมเหมือนกองทุนทั่วไป โดยมีการกู้โดยมีผู้ค้ำประกันจำนวน 2 คนแล้วมีการกู้และคืนเงินในระยะเวลา ครึ่งปี หรือ ปีหนึ่ง และใช้ดอกเบี้ย ร้อยละ 2 ต่อปี กู้เงินได้ไม่เกินคนละจำนวน 20,000 บาท ยังคงสภาพที่ดีและใช้บริการได้อยู่

2.6.2 มีเงินทุนของหมู่บ้าน โดยเก็บจากทุกหลังคาเรือน โดยมีหัวหน้าคุ้ม (กลุ่มละแวกเดียวกัน)เป็นคนเก็บ ทุกเดือน ๆ ละ 20 บาท เพื่อใช้ในการทำบุญร่วมกันและมีการชี้แจงกันเป็นประจำทุกเดือน โดยใช้สถานที่ของวัด หรือบ้านผู้ใหญ่บ้าน ยังคงสภาพในการดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง

3. เป้าหมายการดำเนินงาน

3.1 เป้าหมายของโครงการพื้นที่รูปธรรม

3.1.1 การพัฒนาศักยภาพคน

เป้าหมายในการดำเนินการโครงการ

1) เป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพผู้จัดการความรู้ของพื้นที่รูปธรรม

- ยกระดับเป็นนักจัดการความรู้สามารถเป็นวิทยากร ถ่ายทอดองค์ความรู้จากป่าได้/มีความมั่นใจ ในการถ่ายทอดใน/นอกชุมชน

- มีการถอดองค์ความรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน โดยการพบปะพูดคุย

- นักสื่อน้อย สามารถอธิบายได้ โดยไม่ต้องดูตำรา/กล้าแสดงออก/สามารถสื่อออกเส้นทางที่วางได้

- ประชาชนท้องถิ่นมีความสามารถ/ชุมชนพึ่งพาตัวเองได้

2) เป้าหมายในการเสริมสร้างผู้จัดการความรู้ในพื้นที่

ในกลุ่มต่อไป

(1) นักจัดการความรู้ท้องถิ่น (ผู้ใหญ่) จำนวน 13 คน

(2) นักจัดการความรู้ท้องถิ่น (นักเรียน) จำนวน 10 คน

เพื่อให้เกิดคุณลักษณะ มีความมั่นใจ ภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง สามารถถ่ายทอดแก่ผู้มาเยือนได้เป็นอย่างดี โดยเน้นที่นักเรียนมีความ เก่ง ดี มีความสุข

3.) เป้าหมายของผู้เรียนรู้

มีความมุ่งหวังให้คนในชุมชนมีความสุขโดยมีการเรียนรู้ ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 แสดงเป้าหมายของผู้เรียนรู้

ความรู้	ความสามารถ	จิตใจ
1. เรื่องของการจัดการทรัพยากร 2. การถ่ายทอดองค์ความรู้ **ด้าน - ประเพณี/วัฒนธรรมเกี่ยวกับป่า เช่น เลี้ยงผีขุนน้ำ บวชป่า พิธีกรรมขอฝน - ประวัติชุมชน - การใช้ประโยชน์จากป่า - ผลผลิตจากป่า เช่น น้ำผึ้ง - สมุนไพร - ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า เช่น ยึด 3. การสื่อความหมาย (ถ่ายทอดองค์ ฯ ตามเส้นทาง/นอกเส้นทาง)	1. ยกระดับเป็นนักจัดการความรู้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้จากป่าได้/มีความมั่นใจ ในการถ่ายทอดใน/นอกชุมชน 2. มีการถอดองค์ความรู้จากผู้รู้/คนเฒ่าคนแก่ในชุมชน โดยการพบปะพูดคุย 3. นักสื่อน้อย สามารถอธิบายได้ โดยไม่ต้องดูตำรา/ กล้าแสดงออก/สามารถสื่อออกเส้นทางที่วางได้ 4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น 5. ความสามารถของชุมชนพึ่งพาตัวเองได้	1. ภูมิใจที่หมู่บ้านตำโนได้มีจัดการป่า สามารถเป็นแหล่งศึกษาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม 2. เป็นความฝันที่อยากให้ชุมชนอื่นมีป่าเหมือนชุมชนบ้านตำโน 3. ภาคภูมิใจในการเป็นต้นแบบในการจัดการป่าที่ดี 4. ได้ขยายเขตอนุรักษ์เพิ่มขึ้น 5. มีกำลังใจจากผู้มาศึกษาดูงาน 6. เกิดความเข้าใจ เห็นในหมู่บ้าน 7. ภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเอง

3.1.2 เป้าหมายในการพัฒนาองค์ความรู้และวิธีเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ ในแต่ละเรื่อง ดังนี้

1) องค์ความรู้

(1) เรื่องของการจัดการทรัพยากร

(2) การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประเพณี/วัฒนธรรมเกี่ยวกับป่า เช่น เลี้ยงผี

ขุนน้ำ บวชป่า พิธีกรรมขอฝน

(3) ประวัติชุมชน

(4) การใช้ประโยชน์จากป่า

- (5) ผลผลิตจากป่า เช่น น้ำผึ้ง
- (6) สมุนไพร
- (7) ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า
- (8) การสื่อความหมาย
- 2.) วิธีการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ มีดังนี้
 - (1) สอนแบบอ้อยสอนหลาน
 - (2) พ่อสอนลูก
 - (3) เล่าสู่กันฟังโดยไม่มีการบันทึก
 - (4) ใช้เวทีแลกเปลี่ยน
 - (5) พาไปดูของจริงที่ในป่าชุมชน / โดยสอนตัวต่อตัวชี้ให้เห็นจริง
 - (6) ศึกษาดูงานภายใน/ภายนอกพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

3.1.3 เป้าหมายในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การอนุรักษ์ป่าของชุมชน และทรัพยากรน้ำ และสร้างกระบวนการคิดและขยายความรู้ ความคิดในการดำเนินชีวิตตามวิถีของชาวบ้านอย่างง่าย กินอยู่อย่างพอเพียง มีอาหารการกินอุดมสมบูรณ์ หากินของป่า และปลูกพืชผักสวนครัวตามบ้าน และใช้ทรัพยากรป่าร่วมกันอย่างทะนุถนอม โดยมีการประชุมชี้แจง อบรม สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และพาไปศึกษาดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง หรือระหว่างกลุ่ม/โครงการในกลุ่ม สรส.ของภาคเหนือ

3.1.4 เป้าหมายการขยายเครือข่ายการเรียนรู้

- 1) จำนวนที่ขยายเครือข่ายการเรียนรู้ จำนวน 15 ชุมชนในกลุ่มแม่น้ำต้า (ทุกหมู่บ้านในตำบลต้า และตำบลท่าจำปี อ.เมือง จ.พะเยา)
- 2) การจัดการให้ความรู้ สร้างความรู้โดยการคัดถ่ายเยาวชนในทั้ง 2 ตำบล 15 ชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า
- 3) จัดนิทรรศการการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า ตามสถานศึกษาและงานบุญตามวัดต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้านของทั้งสองตำบล
- 4) แจกสื่อ แผ่นพับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า ให้แก่ประชาชนและนักเรียนตามสถานศึกษาและงานบุญตามวัดต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้านของทั้งสองตำบล

3.1.5 เป้าหมายการสื่อสารในโครงการในชุมชนและนอกชุมชน คือ ให้รู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชน และการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า

3.1.6 มีเป้าหมายที่จะปูพื้นฐานการดำเนินโครงการเพื่อหนุนการเกิดสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน โดยประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลตำบลกับเครือข่ายในตำบลอื่น ๆ เพื่อสร้างและนำเสนอให้เป็นแผนแม่บทต่อไป เพื่อการรวมกลุ่มในแนบแน่นเพื่อสร้างสถาบัน การเรียนรู้ลุ่มแม่น้ำต้าต่อไป แต่ในขณะนี้มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้สร้าง “เอื้อนพญาฮอมปัญญา ลุ่มแม่น้ำต้า” ไว้กลางหมู่บ้านต้าในเพื่อเป็นศูนย์กลางในการประชุมและระดมความคิดในการจัดนิทรรศการ และเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่สนใจและนักเรียนในการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำต่อไป คณะกรรมการป่าชุมชนร่วมกับชาวบ้านต้าในได้ร่วมแรง ร่วมใจกันสร้างขึ้น โดยใช้งบประมาณจากชุมชนเอง และได้เปิดเป็นแหล่งศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ในวันที่ 4 กรกฎาคม 2548 โดยมี สจ.กัญญาฉัตร แห่งทอง ให้เกียรติเป็นประธานเปิดพิธี

4. กระบวนการดำเนินงาน และการจัดกระบวนการเรียนรู้

4.1 กระบวนการดำเนินงาน โครงการมีการต่อยอดฐานงานเดิม

4.1.1 มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ให้เป็นรูปธรรม ยกกระดับป่าชุมชนให้เป็นแหล่งศึกษาเส้นทางธรรมชาติ โดยจัดทำเป็นจุดศึกษาเป็นจุด ๆ

4.1.2 พัฒนาสื่อ เป็นโปสเตอร์ การให้ความรู้เรื่องลุ่มน้ำต้า ป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้า การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ จำนวน 8 แผ่น

4.1.3 จัดทำแผ่นพับเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การอนุรักษ์ป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้า จำนวน 6 ชุด

- 1) ลุ่มน้ำแม่ต้า
- 2) ประวัติชุมชนบ้านต้าใน
- 3) การใช้ประโยชน์จากป่า
- 4) ผลผลิตจากป่า
- 5) องค์ความรู้และภูมิปัญญาในการจัดการป่าชุมชน
- 6) แหล่งการเรียนรู้ในการจัดการป่าชุมชน

4.1.4 จัดทำ CD เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การอนุรักษ์ป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้า 3 เรื่องคือ

- 1.) ค่ายเยาวชนลุ่มน้ำแม่ต้า
- 2.) สารคดีลุ่มน้ำแม่ต้า

3.) แหล่งการเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำแม่ต้า

4.1.5 จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่ต้า โดยเชิญครูวิชาการและผู้บริหารสถานศึกษาของโรงเรียนในตำบลต้า จำนวน 6 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านต้าใน, โรงเรียนบ้านต้าพระแล, โรงเรียนบ้านต้าม่อน, โรงเรียนบ้านต้า(อินโต-ประชานุเคราะห์), โรงเรียนบ้านคอนมูล และโรงเรียนบ้านห้วยเกียนเหนือ ตำบลต้าจ๊ำ 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านต้าเหล่า และโรงเรียนชุมชนบ้านดุ่มท่า

4.1.6 หนังสือ “ป่าขุนต้า” แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำต้า

4.2 กระบวนการประสานงานองค์กรในและนอกชุมชนเพื่อการทำงานร่วมกัน โดยใช้วิธีและกระบวนการ จัดการประชุม และชี้แจงในการประชุมประจำเดือน โดย

4.2.1 การจัดการให้ความรู้ สร้างความรู้โดยการจัดค่ายเยาวชนในทั้ง 2 ตำบล 15 ชุมชน เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า

4.2.2 จัดนิทรรศการการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า ตามสถานศึกษาและงานบุญตามวัดต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้านของทั้งสองตำบล

4.2.3 แจกสื่อ แผ่นพับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า ให้แก่ประชาชนและนักเรียนตามสถานศึกษาและงานบุญตามวัดต่าง ๆ ในแต่ละหมู่บ้านของทั้งสองตำบล

4.3 การขับเคลื่อนงานโครงการ ใช้ป่าชุมชน และแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มแม่น้ำต้าเพื่อขับเคลื่อนโดยใช้กลุ่มคนภายในบ้านต้าในเป็นหลักโดยให้มีการจัดการประชุม และชี้แจงในการประชุมประจำเดือน พานักจัดการเรียนรู้ไปศึกษา ดูงานในพื้นที่ใกล้เคียง ในและนอกชุมชน จัดเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาถ้าหากมีปัญหาติดขัดใด ๆ ก็จะไปร้องขอความช่วยเหลือจาก ผู้นำหมู่บ้านและกลุ่มผู้สูงอายุภายในหมู่บ้าน มักจะได้รับความกระจ่าง และเป็น การสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน

4.3.1. กระบวนการเสริมสร้างนักจัดการความรู้ท้องถิ่นในพื้นที่

4.3.2. นักจัดการเรียนรู้ (คณะกรรมการป่าชุมชน) จำนวน 13 คน

4.3.3. สร้างความตระหนัก/เข้าใจ

4.3.4. จัดประชุมชี้แจง

4.3.5. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน เพื่อฝึกพูดในการให้ความรู้แก่ชุมชนอื่นๆ ในเวที เพื่อสร้างความมั่นใจ ฝึกพูดบ่อย ๆ ศึกษาเนื้อหาให้แม่นยำและชัดเจน

4.3.6. พาไปศึกษาดูงานใน/ นอกชุมชน นักสื่อน้อย จำนวน 10 คน

4.3.7. พาไปดูของจริงในพื้นที่ป่าชุมชน ฝึกศึกษาและฝึกพูดแนะนำจุดศึกษาธรรมชาติ ป่าชุมชน แต่ละจุดให้แม่นยำ ชัดเจน ฉะฉาน ด้วยความมั่นใจ

4.3.8. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเยาวชนในหมู่บ้าน

4.3.9. เข้าค่ายเพื่อการเรียนรู้ธรรมชาติ ฝึกเป็นวิทยากรน้อย

5. ผลการดำเนินงาน

5.1 เหตุ ปัญหา และความต้องการที่ทำให้เกิดผลการดำเนินงาน

ปัญหาและความต้องการเรียนรู้ของชุมชน

5.1..1 รู้เท่าทันภัยธรรมชาติ

5.1..2 เกิดความหวงแหนทรัพยากร ฯ

5.1..3 การรุกรานพื้นที่อนุรักษ์

5.1..4 วัฒนธรรม/ประเพณี เริ่มจะหายไป

5.2 ผลการดำเนินงานตามเป้าหมาย

5.2.1 ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ท้องถิ่น

ในด้านความรู้ความสามารถ ความศรัทธาในการทำงาน และความเข้มแข็งในการยืนหยัดบทบาทหน้าที่

1) นักจัดการเรียนรู้ จำนวน 13 คน เหลืออยู่ จำนวน 8 ท่าน ที่ได้ยืนหยัดบทบาทหน้าที่ที่มุ่งมั่นและศรัทธาในการทำงานต่อไป

2) นักสื่อน้อย จำนวน 10 คน ยังคงเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานเพื่อการสืบทอดเจตนารมณ์ในการเป็นนักสื่อน้อย เพื่อทำหน้าที่คอยบอก คอยให้ความรู้แก่เพื่อน ๆ ในโรงเรียนและต่างโรงเรียนที่มาเยือน และจะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อการฝึกฝนต่อไป

5.2.2 ผลของการพัฒนาองค์ความรู้บรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับมาก โดยมีชุดความรู้โดยจัดเป็น

1) โปสเตอร์ขนาดใหญ่ 2) แผ่นพับ 3) ซีดีรอม และวีซีดี ดังนี้

1. การจัดการป่า (7 อย่าง)

1.) ลุ่มแม่น้ำดำ

2.) ประวัติชุมชนดำใน

3.) การจัดการป่าชุมชน

4.) ผลผลิตจากป่า

- 5.) การใช้ประโยชน์จากป่า
 - 6.) ภูมิปัญญาในการจัดการป่า
 - 7.) แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ
2. หลักสูตรท้องถิ่น อยู่ในระหว่างรวบรวมและพิมพ์ฉบับร่าง และนำเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ทำการพิจารณาพิจารณาต่อไป
- ในการพัฒนาองค์ความรู้ผู้มีส่วนร่วม ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 ผู้มีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์ความรู้

ชุดความรู้	ทีมนำ	ทีมทำ	ทีมหนุน	ทีมเรียนรู้
1. การจัดการป่า	1. คณะกรรมการป่า	1. คณะกรรมการ	1. องค์กรเอกชน/	1. นักจัดการ
2. (7 อย่าง)	2. คณะทำงาน	ป่า	คพพ.	เรียนรู้
3. ลุ่มแม่น้ำต้า	โครงการ	2. นักจัดการ	2. ผู้นำชุมชน	2. นักสื่อน้อย
4. ประวัติชุมชนต้า	3. คณะกรรมการ	ความรู้	3. ผู้บริการโรงเรียน	3. ผู้นำชุมชน
ใน	จัดการหลักสูตร	3. นักสื่อน้อย	8 โรงเรียน	ระดับตำบลต้า
5. การจัดการป่า	ท้องถิ่น	4. ผู้บริหาร+ครู	4. ที่ปรึกษา	4. นักเรียน 8
ชุมชน		วิชาการ 8	กรรมการป่า	โรงเรียน
6. ผลผลิตจากป่า		โรงเรียน	5. สำนักงานเขต	5.เยาวชนลุ่ม
7. การใช้ประโยชน์			พื้นที่การศึกษา	แม่น้ำต้า
จากป่า			(วิทยากร)	6. ผู้บริหาร/ครู
8. ภูมิปัญญาในการ				วิชาการ 8
จัดการป่า				โรงเรียน
9. แหล่งเรียนรู้				
ทรัพยากร				
ธรรมชาติ				
10. หลักสูตร				
ท้องถิ่น				

5.2.3 ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

ตารางที่ 5.3 วิธีการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน

วิธีการเรียนรู้	ปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้	เงื่อนไขที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้
1. สอนแบบอู๋สอนหลาน <ul style="list-style-type: none"> • พ่อสอนลูก • เล่าสู่กันฟัง • ไม่มีการบันทึก 3. ใช้เวทีแลกเปลี่ยน 4. คูของจริง/ตัวต่อตัว 5. ศึกษาดูงานภายใน/ภายนอกพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6. มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ 7. เห็นของจริงเกิดความประทับใจ (สัมผัสจริง ล้มลอง) ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น กลุ่มเป้าหมาย 1. นักสือใหญ่ 13 คน 2. นักสือน้อย 10 คน	1. ได้การสนับสนุนจากโครงการ 2. ผู้นำชุมชนสนับสนุน 3. ต้องการเรียนรู้เรื่องป่า/สมุนไพร ให้มากขึ้น 4. ผู้บริหารโรงเรียนสนับสนุน 5. ชุมชนผู้ปกครองเห็นชอบ รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่	1. เก็บข้อมูล แลกเปลี่ยน ตรวจสอบ 2. จัดเวทีเพื่อสรุปองค์ความรู้ 3. อบรมนักสือน้อย <ul style="list-style-type: none"> - ประวัติ/ภูมิปัญญา - คูของจริง ในเส้นทาง - เดินนอกเส้นทาง

5.2.4 ผลการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ ดังตารางที่ 5.4

ตารางที่ 5.4 การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

บุคคล / กลุ่ม	เรื่องที่เชื่อมโยง	วิธีการ
1. - อบต. - ผู้ใหญ่บ้านใน / นอก หมู่บ้าน - หมู่บ้าน 13 หมู่บ้าน ในลุ่มน้ำแม่ต้า - พระสงฆ์ / ผู้สูงอายุ - กลุ่มแม่บ้าน 2. โรงเรียน 8 โรงเรียน ใน - ต.ต้า 6 โรงเรียน - ต.ท่าจำปี 2 โรงเรียน	1. การจัดการทรัพยากรป่า-ดิน-น้ำ 2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับยาสมุนไพร 3. ความศรัทธา/ ความเชื่อ 4. อาหารพื้นบ้านจากป่า 5. หลักสูตรท้องถิ่น 6. เข้าค่ายอนุรักษ์ป่า 7. อบรมนักสื่อน้อย	1. ขยายความคิดแบบพบปะ/ตัว 2. ประชุมชี้แจงกิจกรรม 3. เสี่ยงตามสาย 4. จัดประชุมการทำหลักสูตรท้องถิ่น

5.2.5 ผลการสื่อสารในโครงการ ในชุมชน และนอกชุมชนเพื่อชุมชนเป็นสุข มีการดำเนินการโดยการเผยแพร่ / สื่อสารในชุมชน / นอกชุมชน ดังนี้

ตารางที่ 5.5 ผลการสื่อสารในโครงการ ในชุมชน และนอกชุมชน

วิธีการเผยแพร่	สื่อเพื่อการเผยแพร่
1. จัดนิทรรศการในพื้นที่ ในงานสำคัญของตำบล 2. ประชาสัมพันธ์ 3. หนังสือพิมพ์ดิชน/นิตยสารขวัญเรือน/กุลสตรี 4. TV.ช่อง 5 รายการชุมชนคนแกร่ง 5. การพูดคุย	1. แผ่นพับ 2. VCD → ลุ่มแม่ต้า/ค่ายเยาวชนลุ่มน้ำ/แหล่งการเรียนรู้ 3. แผ่นนิทรรศการ 4. หนังสือแหล่งเรียนรู้

5.2.6 ผลการดำเนินการ โครงการเป็นการปูพื้นฐานเพื่อการสถาปนาการเรียนรู้ของ ชุมชน

- ดำเนินการได้ดีอยู่ในระดับมาก เป็นแหล่งศึกษาและเรียนรู้ของคนในชุมชนและนอกชุมชน และเป็นแหล่งค้นคว้าของนักศึกษาชาวไทยและชาวต่างประเทศ เป็นจำนวนมาก

- ผลักดันให้ป่าชุมชนเป็นแผนแม่บทชุมชนอยู่ในการดำเนินงานของแผนปฏิบัติการประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบล และจัดสร้างสถาบันเพื่อการเรียนรู้ลุ่มน้ำแม่ต้า ซึ่งขณะนี้ ได้จัดสร้าง “เอือนผญา สอมปัญญา ลุ่มน้ำแม่ต้า” ขึ้นเพื่อเป็นจุดศูนย์กลางในการรวมกลุ่มเพื่อให้เป็นที่ประชุมและระดมความคิดต่าง ๆ ก่อนที่จะขึ้นไป ณ จุดศึกษาของป่าชุมชนต่อไป

5.2.7 ผลการประเมินโดยรวมของการดำเนินงาน

ผลการประเมินโดยรวมแสดงได้ ดังตารางที่ 5.6

ตารางที่ 5.6 ผลการประเมินโดยรวมของการดำเนินงาน

เป้าหมายที่บรรลุ	เริ่มพัฒนา (1)	พอใช้ (2)	ดี (3)	ดีมาก (4)	ดีเยี่ยม (5)
1. การสร้างศักยภาพคน					
2. การสร้างความรู้			✓		
3. การคิดค้นวิธีการเรียนรู้			✓		
4. ผลการเรียนรู้ที่มุ่งหวัง			✓		
5. การสร้างเครือข่าย		✓			
6. การเผยแพร่สื่อสังคม			✓		
7. ผลการเรียนรู้ส่งผลให้เกิดความสุขในชุมชน			✓		

6. ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข

6.1 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ ต่อนักจัดการเรียนรู้และคนรอบข้าง ดังตารางที่ 5.7

ตารางที่ 5.7 การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงของตนเอง	การเปลี่ยนแปลงของคนรอบข้าง
<p>ได้ความรู้มากขึ้น/รู้เท่าทันเหตุการณ์/ได้ความรู้หลากหลาย</p> <p>ได้พบปะผู้คน/ได้ประสบการณ์/ได้รู้จักป่าหลายๆที่</p> <p>มีความมั่นใจมากขึ้น</p> <p>ได้รู้การทำงานเสียสละเพื่อส่วนรวม/ภูมิใจในสิ่งที่ทำ</p> <p>กล้าแสดงออกเพิ่มมากขึ้น/มั่นใจในการถ่ายทอด</p> <p>มีโอกาสฝึกฝน/พัฒนาตัวเองได้เร็วมาก</p> <p>นักเรียนกล้าแสดงออก/กล้าพูด/พูดได้คล่องมากขึ้น/กล้าคิด</p>	<p>1. คนนอกชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - อยากมีส่วนร่วม - สนใจในกฎระเบียบ/การจัดการป่า - มีการยอมรับบทบาทในการทำงานของคณะกรรมการ <p>2. คนในชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - คนในครอบครัวเริ่มเข้าใจ - ชาวบ้านยอมรับกฎระเบียบ/การทำงานของคณะกรรมการ - นักเรียนเพื่อนๆอยากเข้าร่วมในกิจกรรมนักร้องน้อย - พ่อแม่เห็นความสำคัญในบทบาทหน้าที่ของนักร้องน้อยมากขึ้น

และการเปลี่ยนแปลงที่ถือเป็นผลสำเร็จ คือ

1) ความสำเร็จของการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในชุมชน

- (1) รู้จักตัวตนของตัวเองมากขึ้น / มีการประเมินตัวเองตลอดเวลา
- (2) สามารถพึ่งตนเองได้ / แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันของสมาชิก / คนในชุมชน
- (3) เห็นคุณค่าและเกิดความภูมิใจในทรัพยากรของหมู่บ้าน
- (4) ให้คนอื่น/ นอกชุมชน ได้มีโอกาสมาเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น
- (5) เป็นแหล่งการเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่สำคัญที่หนึ่งของประเทศ

2) ความสำเร็จของชุมชน

(1) มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน (เฮือนผกา ฮอมปัญญา คนตำโน) ขึ้นเป็นสถาบันการเรียนรู้ในระดับตำบล

(2) ชุมชนพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน

(3) รู้เท่าทันเหตุการณ์ปัจจุบัน และปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์อย่างมีความสุข

(4) สามารถสืบสานอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมของชุมชน

(5) สามารถนำพืชสมุนไพรประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้

เมื่อมีคนนอกชุมชนเข้ามาศึกษาระบบนิเวศและธรรมชาติของป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่คำทำให้ชาวบ้านและชุมชนเกิดความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าและหวงแหนร่วมกันอนุรักษ์ในทรัพยากรอันทรงคุณค่าของหมู่บ้านต่อไปตราบนานเท่านาน

6.2 การเปรียบเทียบสุขภาวะก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้ ดังตารางที่ 5.8

ตารางที่ 5.8 การเปรียบเทียบสุขภาวะก่อน และหลังการจัดการเรียนรู้

ก่อนจัดการเรียนรู้	หลังจัดการเรียนรู้
<p>1. ชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ต่างคนต่างอยู่ - รู้กฎระเบียบป่าเฉพาะกรรมการ - ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพตัดไม้/หาของป่ามาขายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ - เกิดความขัดแย้งระหว่างนายทุน-คนในชุมชนบางส่วนที่ค้าไม้ <p>2. คน/ตัวเอง</p> <p>นร. – ไม่มีความรู้ในเรื่องของป่า</p> <ul style="list-style-type: none"> - ไม่ได้สนใจ/ไม่เห็นความสำคัญของป่า - ไม่มีความคล่องแคล่ว/ไม่มีความกล้าแสดงออก 	<p>1. ชุมชน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ภาคภูมิใจในทรัพยากร ฯ ในชุมชนตัวเอง - คนใน/นอกชุมชนเห็นความสำคัญของป่า - สร้างจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ป่า - ภาคภูมิใจในการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้คนใน/นอกชุมชน ได้เห็นความสำคัญและเกิดจิตสำนึก - สนุกสนานในการเข้าร่วมกิจกรรม - เห็นความสำคัญในบทบาทของนักจัดการเรียนรู้ - มีความชัดเจน/คล่องแคล่ว ในการสื่อสารแสดงออกเนื่องจากการปฏิบัติจริงมากขึ้น

7. บทเรียน ข้อสังเกต และข้อเสนอแนะ

7.1 ปัญหา / อุปสรรคของการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ แสดงได้ดังตารางที่ 5.9
ตารางที่ 5.9 ปัญหา / อุปสรรคของการจัดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้

ประเด็นการเรียนรู้	ปัญหา/อุปสรรค	สาเหตุ/ปัจจัยของปัญหา
1. การจัดการทรัพยากรป่า	1. เวลา รวมกลุ่มของนักเรียนจัดการไม่ตรงกัน 2. ภาระครอบครัวยกกับการทุ่มเทให้กันส่วนรวม ไม่สัมพันธ์กัน 3. การทำงานไม่ต่อเนื่อง เพราะภาระทางครอบครัวในการทำมาหากิน 4. งบประมาณ จาก – ระดับท้องถิ่น (อบต.ยศบ.) -ภาครัฐ (ไม่ได้รับการสนับสนุน)	- เวลาไม่ตรงกัน - มีภาระครอบครัวมาก - เศรษฐกิจในครอบครัว (การทำมาหากิน) - ภาระการบูรณาการในการเรียนรู้ - ขาดผู้รู้ในโรงเรียน
2. นักสื่อน้อย	1. เวลาเรียนรู้น้อย (สัปดาห์ละ 1 ครั้ง ๆ ละ 1 ชม.)	
3. หลักสูตรท้องถิ่น	2. มีจำนวนนักสื่อน้อย (10 คน) 1. เป็นภาพกว้างยังไม่ได้เจาะจงในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง 2. ขาดผู้รู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. วิทยากรท้องถิ่น ไม่มีโอกาสได้รับเชิญไปสอนในโรงเรียน 4. ไม่เห็นความสำคัญของวิทยากร/ผู้รู้ในท้องถิ่น	

7.2 ข้อเสนอแนะ

7.2.1 อยากให้ทีมได้เรียนรู้ต่อ/เพิ่มขึ้น ในเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ ได้ด้วยตัวเอง

7.2.2 อยากได้สมาชิกเพิ่มขึ้น โดยการสร้างเครือข่าย

7.2.3 อยากให้ผู้นำเห็นความสำคัญและเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของทาง
คณะกรรมการป่า

7.2.4 อยากให้ชาวบ้านได้รับรู้และเข้ามามีส่วนร่วมให้มากกว่านี้

7.2.5 อยากให้ภาครัฐ, อบต. สนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม/สวัสดิการ
ให้กับทางคณะกรรมการป่า

7.2.6 อยากให้ชุมชนชนและโรงเรียนมีส่วนร่วมให้มากกว่านี้

7.2.7 อยากให้ทุกคนในชุมชนไปรู้จักระบบนิเวศน์ของป่าชุมชน และวัฒนธรรม
ภูมิปัญญา/พิธีกรรม/การถ่ายทอด การสืบสานตำนานพื้นบ้านในเรื่องของวิถีชีวิตเกี่ยวกับป่า

7.2.8 อยากให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ โดยลดการไม่พึ่งพาจากภายนอก

7.2.9 อยากให้มีวิทยากรมาสอนภาษาล้านนา (พูด/เขียน)

โครงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง อำเภอแม่วง จังหวัดเชียงใหม่

โครงการพัฒนาระบบการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวางเป็นโครงการที่มีขอบเขตพื้นที่ประชากรและประเด็นการเรียนรู้ที่กว้างขวางไม่เจาะจงเหมือนพื้นที่โครงการอื่น ดังนั้นสาระของการดำเนินงานโครงการจึงมีความแตกต่าง ทั้งเป้าหมาย กระบวนการ และผลการดำเนินงาน จากการศึกษาเอกสาร พื้นที่และบุคคลมีผลการศึกษาในเชิงการประเมินตามประเด็นร่วม คือ บริบทชุมชนและสถานการณ์ปัญหาชุมชน ฐานทุนเดิมชุมชน แนวคิดการดำเนินโครงการ เป้าหมายและวัตถุประสงค์โครงการ ยุทธศาสตร์ และกระบวนการดำเนินงานโครงการ ผลการดำเนินงาน

1. บริบททั่วไปของชุมชน (ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล, 2548)

1.1 ภูมิศาสตร์และระบบนิเวศลุ่มน้ำวาง

ชุมชนลุ่มน้ำวางอยู่ห่างจากเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ราว 30 กิโลเมตร ภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน มีป่าไม้ 5 ประเภทคือ ป่าเต็งรัง ป่าเต็งรังผสมสนเขา ป่าสนเขาผสมก่อ ป่าผสมผลัดใบ และป่าดิบเขา พื้นที่ลาดชันและสูงชัน ร้อยละ 95 มีระดับความสูงตั้งแต่ 330-1,800 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง (ม.รทก.) และมีพื้นที่ราบเพียงร้อยละ 5 มีระดับความสูง 310-330 ม.รทก.

ลุ่มน้ำแม่วงเป็นลำน้ำสาขาย่อยของน้ำแม่ขาน มีต้นกำเนิดจากป่าด้านทิศตะวันออกเฉียงใหม่ของดอยอินทนนท์ ไหลไปบรรจบกับน้ำแม่ขานที่บ้านสบอว ตำบลทุ่งรวงทอง อำเภอแม่วง แล้วไหลลงสู่แม่น้ำปิง ณ บ้านท่ามะโอ กิ่งอำเภอดอยหล่อ มีความยาวทั้งสิ้นประมาณ 73 กิโลเมตร ลุ่มน้ำแม่วงจัดเป็นลุ่มน้ำขนาดเล็ก มีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 500 ตร.กม. หรือ 312,500 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่เขตอำเภอแม่วง อำเภอสันป่าตอง และกิ่งอำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ไหลลงสู่แม่น้ำขานที่บ้านสบอว ต.ท่าวังพร้าว อ.สันป่าตอง และแม่น้ำขานไหลลงสู่แม่น้ำปิงที่บ้านห้วยไทรง ต.สองแคว กิ่งอ.ดอยหล่อ จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีอาณาเขตติดต่อ

ทิศตะวันตก	ติดกับ	ดอยอินทนนท์ เทือกเขาดอนรังษีและเขตอำเภอแม่แจ่ม
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอสันป่าตอง
ทิศเหนือ	ติดกับ	อำเภอหางดงและอำเภอสะเมิง
ทิศใต้	ติดกับ	กิ่งอำเภอดอยหล่อ

ตามสภาพภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำแม่วางแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.1.1 **ลุ่มน้ำแม่วางตอนบน** อยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเล 700-1,500 เมตร พื้นที่ส่วนใหญ่ยังเป็นป่าสมบูรณ์ ส่วนใหญ่เป็นป่าดิบเขา ป่าดิบเขาผสมสน เป็นพื้นที่ต้นน้ำสายเล็กสายน้อยที่ทำให้กำเนิดนน้ำแม่วางเกิดจากขุนน้ำหลายแห่งบนดอย อินทนนท์ ดอยโป่งสมิต ดอยม่อนยะ ดอยขุนวิน และดอยผาตั้ง เกิดเป็นลำน้ำสาขาย่อย คือ น้ำแม่ปัวย แม่วางซ้าย-ขวา แม่สะป๊อก แม่เตียน แม่วิน และแม่มุด ซึ่งมีการจัดวางเรียงตัวของลำน้ำสาขาแบบพัด ไหลมารวมกันเป็นน้ำแม่วาง ที่บ้านแม่สะป๊อก และบ้านสบวิน

1.1.2 **ลุ่มน้ำแม่วางตอนล่าง** ระดับความสูง 300-700 ม.รทก. พื้นที่ส่วนใหญ่มีความลาดชันต่ำ เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำเกษตรกรรม มีพื้นที่บางส่วนเท่านั้นที่มีความลาดชัน คือ บริเวณติดต่อกับเขตลุ่มน้ำวางตอนบน อย่างไรก็ตาม บริเวณนี้ก็ยังเป็นแหล่งกำเนิดลำน้ำสาขาของน้ำแม่วางด้วย คือ ห้วยบง ห้วยผึ้ง ห้วยมะนาว

1.2 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชนลุ่มน้ำวาง

ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำวางมีชาวบ้านอาศัยอยู่มาเป็นเวลานานแล้ว มีการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนร่วมกันจนเป็นชุมชน กระจายอยู่ตลอดทั่วลุ่มน้ำวาง กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในลุ่มน้ำแม่วางมีปฏิสัมพันธ์กันมายาวนาน ชุมชนบนที่สูงอย่างปกากะญอได้เรียนรู้และพัฒนาการทำนาและการสร้างระบบชลประทานเหมือนฝายจากคนพื้นราบมานานกว่าศตวรรษ นอกจากนี้การค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า ทรัพยากรและแรงงานก็เกิดขึ้นมาโดยตลอดระหว่างชุมชนบนที่สูงและชุมชนในพื้นราบ

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชนในลุ่มน้ำแม่วางมีมาช้านาน ดังเช่น บ้านห้วยอีค่าง บ้านทุ่งหลวง ซึ่งเป็นหมู่บ้านกะเหรี่ยงในลุ่มน้ำแม่เตียน แม่วางตอนบน มีอายุเก่าแก่ไม่ต่ำกว่า 400 ปี และก่อนหน้าที่พื้นที่นี้จะถูกปกากะญอจะมาอยู่ ก็ได้มีชุมชนลัวะตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียน และพึ่งพิงป่าไม้ธรรมชาติร่วมกับชาวลัวะ แต่ปัจจุบันชาวลัวะอพยพโยกย้ายออกไปจนเกือบหมด คนเมืองได้ขยับขึ้นมาอาศัยทำกินในเขตที่สูงเพิ่มขึ้น ขณะที่ชุมชนม้งก็ได้อพยพเข้ามาจากเขตจอมทองในช่วงระยะเวลา 100 ปีมานี้ มีกลุ่มชาติพันธุ์ 3 กลุ่มหลัก คือ คนเมือง ปกากะญอ และม้ง ในเขตลุ่มน้ำวางตอนบน ชุมชนชาติพันธุ์ปกากะญอและม้งได้ตั้งถิ่นฐานอยู่ราว 40 ชุมชน ซึ่งชาวปกากะญอตั้งถิ่นฐานในเขตพื้นที่สูงของลุ่มน้ำวางมายาวนานกว่า 400 ปีแล้ว ดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรแบบไร่หมุนเวียน และพึ่งพิงป่าไม้ธรรมชาติร่วมกับชาวลัวะ แต่ปัจจุบันชาวลัวะอพยพโยกย้ายออกไปจนเกือบหมด คนเมืองได้ขยับขึ้นมาอาศัยทำกินในเขตที่สูงเพิ่มขึ้น อีกทั้งชาวม้งก็ได้อพยพมาจากเขตจอมทองในช่วงระยะเวลา 100 ปีมานี้

ปัจจุบันลุ่มน้ำวางตอนบนซึ่งอยู่ในเขตตำบลแม่วินมีประชากร 10,273 คน จำนวน 19 หมู่บ้าน เป็นชุมชนปกากะญอ 13 หมู่บ้าน ชุมชนม้ง 3 หมู่บ้าน และชุมชนคนเมือง 5 หมู่บ้าน ชุมชนปกากะญอตั้งบ้านเรือนอยู่ในหุบเขาและริมห้วยต่างๆ ยังชีพด้วยการทำนาและทำไร่หมุนเวียน และเริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตไปสู่การเพาะปลูกพืชพาณิชย์เพิ่มขึ้น เช่นเดียวกับม้ง โดยได้รับอิทธิพลทั้งจากการส่งเสริมของเจ้าหน้าที่ประจำโครงการหลวงในพื้นที่ใกล้เคียง และการเลียนแบบตามๆ กัน บางส่วนก็ได้รับการชักจูงจากพ่อค้าพืชผลการเกษตร ส่วนลักษณะการตั้งชุมชนจะแยกกันอยู่อย่างชัดเจนระหว่างปกากะญอกับม้ง กล่าวคือไม่ปะปนอยู่ในชุมชนเดียวกัน โดยชุมชนปกากะญอตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่ราบหุบเขา ส่วนชุมชนม้งตั้งถิ่นฐานในบริเวณที่สูงกว่า ชุมชนม้งมักอาศัยอยู่บนพื้นที่สูงราว 900-1,500 ม.รทก. ปัจจุบัน พบว่ามีชุมชนม้งกระจัดกระจายในลุ่มน้ำวาง 8 หย่อมบ้าน อาทิ บ้านป่าไผ่ บ้านขุนวาง บ้านแม่สะระ ทำมาหากินด้วยการปลูกพืชเพื่อการยังชีพ ผสมผสานกับการปลูกพืชเชิงการค้า คือ ปลูกข้าวไร่และข้าวโพดสำหรับบริโภคภายในครัวเรือน และการเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ มีการปลูกพืชผัก ไม้ผลเมืองหนาวและไม้ดอกเมืองหนาวเพื่อขายสร้างรายได้ อาทิ กะหล่ำปลี แครอท ผักกาดหอม พลับ พลัม ท้อ สาลี่ ดอกกระดาศ ยิบโซ่ เบญจมาศ แก้วโอลด์

ขณะที่ลุ่มน้ำวางตอนล่าง มีชุมชนของคนเมืองตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ราว 70 ชุมชนตั้งถิ่นฐานมาประมาณ 500-700 ปี ทั้งในเขตอำเภอแม่วาง สันป่าตอง และกิ่งอำเภอดอยหล่อ

เป็นที่ตั้งของชุมชนคนไทยพื้นราบ 6 กลุ่มชาติพันธุ์ คือคนไตยวน (คนเมือง) คนไตเจิน คนไตใหญ่(เงี้ยว) ลัวะ เม็ง คนจีน จำนวน 70 กว่าหมู่บ้านประกอบด้วยกิ่ง อ.ดอยหล่อ 2 ตำบล ประกอบด้วยต.สันติสุข (ประชากร 4,072คน) ต.ยางคราม(ประชากร4,823 คน) อ.สันป่าตอง1 ตำบลประกอบด้วยต.ทุ่งสะโตก(ประชากร 7,189คน) อ.แม่วาง4 ตำบล ประกอบด้วย ต.บ้านกาด (ประชากร8,189 คน) ต.ดอนเปา(ประชากร2,060 คน) ต.ทุ่งปี (ประชากร 4,631คน) ต.ทุ่งรวงทอง (ประชากร2,673 คน) ทำการเกษตรเพาะปลูกพืช 2-4 ครั้งต่อปี ระบบการผลิต 2 ครั้งต่อปี มากที่สุดรองลงมาคือ 3 ครั้งต่อปี จัดได้ไม่ต่ำกว่า 27 แบบ มี ทำนาปี นาปรัง หอมหัวใหญ่ มันฝรั่ง ข้าวโพด ถั่วเหลือง ลำไย เป็นต้น มีพื้นที่การเกษตรรวมประมาณ 45,000 ไร่ รายได้เกษตร 30,718 บาท/ครัวเรือน รายได้นอกเกษตร 32,619 บาท/ครัวเรือน รายจ่าย 37,000-43,000 บาท/ครัวเรือนและหนี้สินเฉลี่ย 31,293 บาท/ครัวเรือน

ประวัติศาสตร์การเปลี่ยนแปลงการจัดการการใช้ประโยชน์ทรัพยากรชุมชนลุ่มน้ำวาง
เหตุการณ์สำคัญๆที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงการจัดการการใช้ประโยชน์ของทรัพยากรชุมชนลุ่มน้ำวาง จากการศึกษาวิจัยของมูลนิธิฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ได้แบ่งได้ 4 ยุค โดยสังเขปดังนี้

1.2.1 ยุคเริ่มต้นแย่งชิงทรัพยากร (2420-2500)

อยู่ในยุคที่ประเทศไทยยังไม่มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังอยู่ในช่วงรอยต่อระหว่างการปกครองระบบสมบูรณาญาสิทธิราชและการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองระบบประชาธิปไตย เป็นช่วงเวลาที่รัฐบาลไทยได้เปิดให้บริษัทต่างชาติเข้ามาสัมปทานไม้และออกกฎหมาย อนุญาตให้มีการค้าขายฝิ่น ให้คนจีน ฝิ่นมั่งคั่ง ได้อพยพเข้ามาตั้งบ้านเรือนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำว้างตอนบน ในพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 900 เมตรขึ้นไป ทำการปลูกฝิ่น โดยมีฝิ่นปลูกากะญอเป็นแรงงานและลูกค้า พร้อมกับเริ่มมีพืชการค้าเข้ามาปลูกจึงเป็นยุคเริ่มต้นที่มีการเข้ามาแข่งขันการใช้ทรัพยากร โดยมีเหตุการณ์สำคัญคือ

ปี 2432 บ.บอมเบย์เบอร์มา เข้ามาสัมปทานทำไม้ในเขตป่าลุ่มน้ำว้างตอนล่าง

ปี 2440 เริ่มสร้างฝายนอน สมบูรณ์ ขุนกง นาทราย (แม่ว้างตอนล่าง)

ปี 2480 มีการปลูกฝิ่นแถบดอยม่อนยะ

ปี 2490 กระทรวงแม่ว้างตอนบนเริ่มทำนาขั้นบันได

ปี 2493 เริ่มปลูกพืชการค้าหลังนาปีในแม่ว้างตอนล่าง

1.2.2 ยุครุ่งอรุณพัฒนา (2500-2530)

เป็นยุคที่ชุมชนลุ่มน้ำว้าง ได้รับการพัฒนาตามทิศทางการพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้งการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน น้ำ ไฟ สว่าง ทางดี พร้อมกับการเข้ามาของ กลุ่มพ่อค้าคนจีน หน่วยงานราชการและสถาบันการเงินทั้งสหกรณ์และธกส เพื่อส่งเสริมพืชเศรษฐกิจการค้าทั้งในตอนล่างและลุ่มน้ำว้างตอนบน ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่า ลุ่มน้ำว้าง จึงถูกนำมาจัดการใช้ประโยชน์อย่างเข้มข้นขึ้น ดังมีเหตุการณ์สำคัญๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ ดังนี้

ปี 2500 การผลิตข้าวเพื่อขายขยายตัวในภาคเหนือ รัฐบาลขยายชลประทาน

ปี 2500พ่อค้าจีนเพิ่มทุนชาวนาเพื่อปลูกพืชพาณิชย์หลังเก็บเกี่ยวจ้างชาวนาปลูกหอมหัวใหญ่ในแม่ว้างตอนล่าง

ปี 2502 กฎหมายห้ามปลูกฝิ่น แต่ฝิ่นเถื่อนยังขยายตัว

ปี 2507 ผู้นำชุมชน พ่อปิ่น พ่ออุ่น พ่อใจคำ จัดตั้งกลุ่มชาวนาเพื่อพัฒนาเกษตรแผนใหม่ ใช้พันธุ์ข้าวใหม่ (กข.)และได้ไปดูงานที่ได้หัว

ปี 2513 ฝ่ายต่างๆในลุ่มน้ำว้างตอนล่าง เริ่มเปลี่ยน จากฝายไม้เป็นฝายปูน เช่น ฝายคอนกรีตบ้านเริ่มเพาะปลูกพืชหลายชนิด และปลูกซ้ำหลายครั้งในพื้นที่เดิม จากการเพาะปลูก 2 ครั้งใน 1 ปี เป็นการเพาะปลูกพืช 3 ครั้งในรอบปี เช่น การปลูกข้าวนาปี-ถั่วเหลือง-ข้าวนาปรัง เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการเกษตรลักษณะนี้เริ่มขยายตัวในปี พ.ศ. 2523 และแพร่หลายอย่างมากในปี พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา

ปี 2514 กรมประมงกระทรวงเริ่มส่งเสริมพืชเศรษฐกิจแม่ว่างตอนบน

ปี 2516 พ่อป็นจัดตั้งกลุ่ม “สหพันธ์กลุ่มผู้ใช้น้ำยุติธรรมแม่ว่าง” เรียกร้องให้รัฐสร้างเขื่อนแม่ว่าง (ตอนล่าง)

ปี 2520 โครงการหลวงเข้ามาในพื้นที่ โดยส่งเสริมให้ชาวบ้านทำการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ภายใต้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ ปัจจัยการผลิต และการตลาดของโครงการหลวง ครั้งแรกได้ส่งเสริมให้ปลูกต้นกาแฟตามหัวไร่ปลายนา ซึ่งผลตอบรับจากชาวบ้านค่อนข้างดี เนื่องจากผลผลิตกาแฟให้ราคาที่สูงขึ้น แต่ต่อมาราคากาแฟลดต่ำลง โครงการหลวงเริ่มนำพันธุ์พืชใหม่ๆ มาให้ชาวบ้านทดลองปลูก เช่น กะหล่ำปลี ผักกาดแก้ว เป็นต้น

ปี 2521 แม่ว่างตอนบนเริ่มใช้ระบบท่อน้ำ และสปริงเกอร์

ปี 2521 เริ่มตัดถนนเข้าหมู่บ้านในเขตแม่ว่างตอนบน

ปี 2522 พบว่าในเขตแม่ว่างตอนล่าง ที่ดินเริ่มกระจุกตัวกับชาวนารายถึงร้อยละ 51

ปี 2525 เกิดภาวะขาดแคลนน้ำในลุ่มน้ำแม่ว่างทั้งตอนบนและล่าง ในเขตเหมืองฝายตอนล่างเริ่มขุดน้ำบาดาล

ปี 2526 สร้างอ่างเก็บน้ำห้วยมะนาว พร้อมกับฝายตอนล่างเปลี่ยนเป็นฝายปูนเกือบหมด

ปี 2527-8 ยุติการปลูกฝิ่นเขตที่สูงในลุ่มน้ำแม่ว่างตอนบน

ปี 2528 ชาวบ้านตอนล่างจัดตั้ง สหกรณ์ผู้ปลูกหอมใหญ่ อ.สันป่าตอง เพื่อส่งออกไปญี่ปุ่น

ปี 2528 การท่องเที่ยวเริ่มเข้าสู่พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ว่าง ก่อนที่จะมีการสร้างถนนลาดยางเข้าไปถึงบริเวณสบวิน มีการขี่ช้าง (ประมาณ 40 ตัว) ล่องแพและเดินป่า โดยคนในท้องถิ่นและนายทุนจากเมื่อเชียงใหม่ดำเนินกิจการ

1.2.3 ยุคการพัฒนาเศรษฐกิจตกต่ำและการแย่งชิงทรัพยากร(2530-2540)

เป็นยุคที่รัฐบาลไทย มุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรม โดยการประสานระหว่างรัฐกับภาคธุรกิจเอกชน จนเกิดภาวะปัญหาหาคาผลผลิตตกต่ำ พร้อมกับมีนโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ด้วยการประกาศเป็นเขตป่าอนุรักษ์ ทั้งในรูปของอุทยานแห่งชาติ และการจำแนกคุณภาพลุ่มน้ำ มีแผนการควบคุม การรวมกลุ่มบ้าน การอพยพคนออกจากป่าประกอบช่วงนี้เป็นช่วงเกิดวิกฤตความแห้งแล้ง เป็นให้ชุมชนในลุ่มน้ำแม่ว่างมีการรวมตัวในการจัดการปัญหาทั้งในระดับพื้นที่และการเรียกร้องทางนโยบาย ในหลาย กรณี ดังเช่น เหตุการณ์ต่อไปนี้

ปี 2531-2 หอมใหญ่ราคาตกต่ำ ชาวบ้านเดินขบวนประท้วง

ปี 2531-2534 เริ่มปรากฏการใช้ประโยชน์ที่ดินในรูปแบบหรือวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการเกษตร อาทิ การสร้างบ้านจัดสรรที่เกิดจากอิทธิพลของการขยายตัวของเมือง การจัดสร้างรีสอร์ทเพื่อการท่องเที่ยว และการกว้านซื้อที่ดินเพื่อการเก็งกำไรในราคาที่ดิน

ปี 2535 รัฐเริ่มใช้นโยบายป่าอนุรักษ์ ควบคุมพื้นที่สูงเข้มงวด

ปี 2536 ในเขตแม่วางตอนบนชุมชนกะเหรี่ยง เช่น บ้านหนองเต่า ห้วยอีค่าง และทุ่งหลวง เริ่มมีการจัดตั้งคณะกรรมการป่าชุมชน

ปี 2537 ก่อตั้งคณะกรรมการเครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน ในช่วงการเกิดเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ (คกน.)

ปี 2537 โรงงานขยายตัว ในเขตตอนล่าง ที่ดินราคาแพง มีการกว้านซื้อที่ดินขนาดใหญ่

ปี 2540 หอมใหญ่ราคาตก ชาวบ้านประท้วง

ปี 2540 เกิดความขัดแย้งเรื่องน้ำระหว่างม้งกับกะเหรี่ยงที่แม่เตียน และเป็นเช่นเดียวกับความขัดแย้งคนต้นน้ำและปลายน้ำในกลุ่มน้ำอื่นๆ เช่น จอมทอง เป็นต้น

1.2.4 ยุคก่อกำเนิดเครือข่ายการเรียนรู้ ระดับลุ่มน้ำ (2541-ปัจจุบัน)

ปี 2541 ปัญหาน้ำขาดแคลน ชลประทานได้ประสานให้กลุ่มเหมืองฝาย 11 ฝายในเขตลุ่มน้ำแม่วางตอนล่าง ก่อตั้งเป็นเครือข่าย (แต่ไม่ได้ดำเนินการต่อ)

ปี 2541 ชาวบ้านเริ่มดำเนินการเอง โดย 6 ฝายตอนล่าง รวมเป็นเครือข่าย เพื่อต่อรองกับ 5 ฝายตอนบน

ปี 2547 เครือข่ายผู้นำองค์กรชุมชนลุ่มน้ำวางจัดตั้ง วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง เป็นกลไกประสานเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม ระหว่างชุมชน เช่น ร่วมมือกับราชการหนุนเสริมการพัฒนาการเรียนรู้ให้กับ คณะอนุกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำวาง โดยมีนาย บุญส่ง ชินะวงศ์ ได้รับเลือกให้เป็นประธานคนแรก พร้อมทั้งมีการจัดตั้งเครือข่ายองค์กรเหมืองฝายลุ่มน้ำวาง โดยมีนายมานิตย์ เขียวเหมย หัวหน้าเหมืองฝายนาทราย ได้รับเลือกให้เป็นประธานคนแรก และการสนับสนุนให้เกิดสภาเยาวชนลุ่มน้ำวาง โดยมีนายปฏิวัติ นามเจิง เยาวชนบ้านพันตน เป็นประธานคนแรก

สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการจัดการทรัพยากร แม่วางในยุคแรก คือ แม่วางในยุคสัมปทานไม้และฝืน 2460-2510 มีปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือการสัมปทานไม้ ตั้งแต่ 2460 ทำให้พื้นที่ป่าเสื่อมโทรม ตามมาด้วยการตัดถนน การขยายตัวพืชพาณิชย์ พื้นที่แม่วางตอนบนได้ปรับตัวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจพาณิชย์ประมาณปี 2480 ขณะที่ตอนล่างเริ่มก่อนประมาณปี 2460 โดยเริ่มต้นปลูกข้าวเพื่อขาย แต่กระนั้นฐานการผลิตเพื่อยังชีพก็ยังเข้มแข็ง การจัดการน้ำก็เป็นไปตามระบบประเพณี ระบบไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอ กลับถูกกล่าวหาว่า เป็นสาเหตุของการทำลายป่าไม้และการชะล้างพังทลายของหน้าดิน โดยละเลยสาเหตุอื่นๆ ไป การสูญเสียพื้นที่ป่าในอดีต โดยเฉพาะการอนุญาตให้มีการสัมปทานป่าของรัฐบาล ป่าไม้ที่เล็ดลอดสมบูรณ์หลังจากผ่านการการสัมปทานป่าไม้มา 3 ครั้งแล้ว ก็ลดความอุดมสมบูรณ์ลงอย่างมาก

จนเข้ามาสู่ยุคแห่งการพัฒนา ช่วงหลังปี 2510 เป็นต้นมาแม่วังตอนล่างเริ่มปลูกข้าวนาปรัง และพืชอื่นๆ ปลูกซ้ำหลายครั้งในพื้นที่เดียวกันตั้งแต่ปี 2513 การปลูกพืชครั้งที่ 2-4 ครั้ง เป็นผลจากการพัฒนาเทคโนโลยีของรัฐ การนำข้าวพันธุ์ใหม่ที่มีอายุสั้นมาสนับสนุน การสนับสนุนสินเชื่อ ขณะที่ระบบเหมืองฝายเดิมออกแบบสำหรับการผลิตในฤดูฝน จึงทำให้เกิดปัญหาขาดแคลนน้ำในปี 2525 เป็นต้นมา และส่งผลให้เหมืองฝายตอนล่างต้องเปลี่ยนเป็นฝายคอนกรีตแทนฝายไม้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการน้ำในฤดูแล้ง และแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงาน แต่กระนั้นระบบการจัดการน้ำของท้องถิ่นก็ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน เช่น การขยายตัวพืชลำไยที่มีทั้งการเปลี่ยนที่นาเป็นสวนลำไยและการขยายไปสู่พื้นที่ในที่ดอนที่คอยของพี่น้องคนพื้นราบ และการขยายตัวการปลูกหอมหัวใหญ่ในที่ดอน ขณะที่ระบบการจัดการน้ำแต่เดิมถูกออกแบบสำหรับการจัดการในพื้นที่ที่ต่ำกว่า ทำให้เกิดปัญหาการจัดการน้ำ โดยที่เกษตรกรหาทางออกโดยการตั้งปั้มน้ำสูบน้ำขึ้นไปรดลำไย

ส่วนลุ่มน้ำแม่วังตอนบน โครงการพัฒนาเพื่อลดการปลูกฝิ่นและส่งเสริมพืชพาณิชย์บนที่สูงเริ่มต้นตั้งแต่ปี 2521 โดยเฉพาะจากการเข้ามาของโครงการหลวงในช่วงเวลาดังกล่าว 26 ปีของการส่งเสริมพืชพาณิชย์ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต ระบบไร่หมุนเวียนถูกลดลงและแทนที่ด้วยพืชเงินสด เศรษฐกิจท้องถิ่นปรับเข้าหาเศรษฐกิจการตลาดมากขึ้น

จากที่กล่าวมาเบื้องต้นจะเห็นความเปลี่ยนแปลงในการใช้ทรัพยากรป่า-ที่ดิน-น้ำอย่างมาก ซึ่งเกิดขึ้นท่ามกลางเงื่อนไขบริบททางสังคม ประวัติศาสตร์และการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ โดยประมวลภาพความเปลี่ยนแปลงออกมาได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 5.10 การเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำแม่วัง

ปัจจัย/ความเปลี่ยนแปลง	ปี พ.ศ.	ผลกระทบที่เกิดขึ้น
1 การสัมปทานไม้ และการทำไม้เถื่อน	เริ่ม 2460	ความเสื่อมโทรมอย่างหนักของระบบนิเวศป่าไม้และน้ำในลุ่มน้ำแม่วัง
2 การทำไร่ฝิ่น	ราว 2480	ป่าไม้ในเขตค้ำน้ำเปลี่ยนเป็นไร่ฝิ่น โดยการสนับสนุนของข้าราชการท้องถิ่น พ่อค้า ด้วยการรับซื้อฝิ่นและตั้งโรงฝิ่นขึ้นที่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
3 การสร้างถนน - ถนนสัมปทานไม้ (ถึงบ้านแม่สะป๊อก ต.แม่วีน) - ถนนเพื่อความมั่นคง (ถึงบ้านหนองเต่า ต.แม่วีน)	2495-2500 2517	- ถนนส่งผลกระทบต่อสภาพของหน้าดิน ไหลลงสู่ลำห้วยต่างๆ ทำให้เกิดการตื้นเขินของลำน้ำ ทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำเกือบทั้งลุ่มน้ำ - ถนนทำให้เกิดการขยายการตั้งถิ่นฐานเข้ามาในเขตลุ่มน้ำแม่วังตอนกลางและตอนบน

ปัจจัย/ความเปลี่ยนแปลง	ปี พ.ศ.	ผลกระทบที่เกิดขึ้น
- ถนนเพื่อเข้าไปปลูกป่า - ถนนสร้างใหม่และปรับปรุงถนนเส้นเดิมของหน่วยงานปกติ	2521 ปัจจุบัน	- ถนนกลายเป็นรอยเชื่อมต่อของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเพื่อการผลิตพืชเศรษฐกิจต่างๆ ในเขตลุ่มน้ำแม่วาง
4 โครงการปลูกป่า โดยเฉพาะการปลูกสนแถบดอยม่อนยะ	2518-2519	ชาวบ้านเรียกว่า ‘โครงการปลูกไม้ทำลายป่า’ เพราะไปทำลายป่าเก่าและปลูกป่าใหม่ ส่งผลกระทบต่อสัตว์ป่า พื้นที่ป่าไม้ และปริมาณน้ำผิวดินในลำห้วยลดลงหลังการปลูก และไปจำกัดพื้นที่ทำไร่หมุนเวียนของชุมชนปกากะญอ
5 การส่งเสริมพืชเศรษฐกิจ - ผลต่อเนื่องจากสัมปทานไม้ - โดยกรมประชาสัมพันธ์ - โดยกรมส่งเสริมการเกษตร - โดยโครงการหลวง	2460 2514 2521-ปัจจุบัน 2521-ปัจจุบัน	เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินไปเพื่อการปลูกพืชเศรษฐกิจเป็นจำนวนมาก ทั้งพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วางตอนบนและตอนล่าง และส่งผลกระทบตามมาในเรื่องปัญหาความขัดแย้งในการใช้น้ำ และการพัฒนารูปแบบการใช้น้ำของชุมชนมีความซับซ้อนเพิ่มมากขึ้น
6การขยายตัวของเขตชุมชนเมือง สถานที่ราชการ สวนเกษตรขนาดใหญ่ และรีสอร์ท	ตั้งแต่ 2531 เป็นต้นมา	เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพการใช้ที่ดินโดยสิ้นเชิง และความต้องการใช้น้ำเพิ่มมากขึ้น ในบางพื้นที่มีปัญหาความขัดแย้งการใช้น้ำกับชุมชนเดิมมาก

แหล่งข้อมูล: มন্ত্রী จันทะวงศ์ และพรทิพย์ บุญครอบ (2544: ตารางที่ 1 หน้า 54)

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรในชุมชนลุ่มน้ำวางได้เกิดขึ้นหลายจุด เช่น ปัญหาระหว่างม้งและกะเหรี่ยงในเรื่องน้ำและการใช้ที่ดินในแม่วางตอนบน ปัญหาแย่งชิงน้ำระหว่างฝ่ายตอนบนและฝ่ายตอนล่างในลุ่มน้ำแม่วางตอนล่าง แม้แต่ปัญหาภายในชุมชนกันเองที่มีความแตกต่างด้านพื้นที่และระบบการผลิตก็ต้องต่อสู้ ต่อรองเพื่อให้เกิดการจัดสรรน้ำที่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังมีความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับธุรกิจการเกษตรจากภายนอก และกับโครงการของรัฐ ภาวะการณ์ความขัดแย้งเหล่านี้ไม่ได้มีสมำเสมอและต่อเนื่อง แต่ขึ้นอยู่กับสถานะน้ำ การเปลี่ยนแปลงการผลิต การปรับตัวในการจัดการ โดยเฉพาะการจัดการทรัพยากรในเชิงอนุรักษ์ เช่น ความร่วมมือระหว่างชุมชนม้งและกะเหรี่ยงในการจัดการป่าและน้ำร่วมกันมากขึ้น ความร่วมมือระหว่างเหมืองฝ่ายตอนล่างในการจัดสรรน้ำ ความสามารถในการต่อสู้ต่อรองเพื่อให้เกิดระบบการจัดการทรัพยากรในลุ่มน้ำที่เป็นธรรม เพื่อสร้างการอยู่รอด อยู่ร่วมกันท่ามกลางความหลากหลายวัฒนธรรมวิถีชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์และความหลากหลายระบบนิเวศน์ให้อยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างยั่งยืน จึงเป็นเป้าหมายสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนในลุ่มน้ำแม่วาง

2. การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาชุมชนลุ่มน้ำวาง

ปัญหาที่เห็นชัดที่สุดในลุ่มน้ำวางปัจจุบันคือเรื่องความเสื่อมโทรมของทรัพยากร”คน ดิน น้ำ ป่า” ไม่ว่าจะเป็นปัญหาน้ำวางแห้ง ป่าไม้ค่อยๆลดลงทำให้ผู้คนเริ่มอพยพเคลื่อนย้ายแรงงาน จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันพบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นมีรากเหง้ามาจากนโยบายที่ผิดพลาดหลายประการ เช่น

2.1 นโยบายด้านการเกษตร ____ ส่งเสริมปลูกพืชเชิงเดี่ยวป้อนตลาด (แม่วางตอนล่าง: หอมหัวใหญ่ ข้าวโพด, แม่วางตอนบน: พืชผักผลไม้เมืองหนาว เช่น กะหล่ำปลี ลิ้นจี่ เบญจมาศ แกรนด์โอลด์ส หอมญี่ปุ่น สลัดแก้ว เป็นต้น) ปัญหาที่พบจากการเพาะปลูกพืชในรูปแบบนี้ คือ ต้นทุนสูงทั้งต้นทุนที่เป็นตัวเงินและแรงงานที่เกษตรกรแต่ละครอบครัวต้องจ่ายนอกจากนี้ยังมี ต้นทุนทางด้านสิ่งแวดล้อมคือมีการใช้น้ำใช้สารเคมีในปริมาณมาก ทำให้เกิดปัญหาน้ำแห้ง สารพิษตกค้างในธรรมชาติทำให้อาหารในธรรมชาติหายไป นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องราคาผลผลิต และหนี้สิน เป็นต้น

2.2 นโยบายด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม (มติกรม.30มย./มาตรการขยายแนวเขตอนุรักษ์ นโยบายการปลูกป่า การควบคุมไม่ให้ชาวบ้านในเขตป่าทำการผลิตในรูปแบบไร่หมุนเวียน โครงการสปอร์ตคอมเพล็กซ์ เป็นต้น)

2.3 การศึกษา ที่ยิ่งเรียนเด็กยิ่งออกห่างจากชุมชน ละเลยภูมิปัญญาของท้องถิ่น ทำให้ชุมชนขาดความต่อเนื่องในเรื่องของการสืบทอดความรู้ภูมิปัญญาและประเพณีวัฒนธรรม

2.4 นโยบายด้านการกระตุ้นเศรษฐกิจผ่านการจัดตั้งกองทุนต่างๆ เช่นกองทุนเงินล้าน แทนที่จะเป็นการสร้างโอกาสให้เกษตรกรตามหลักการที่รัฐบาลคิดไว้ แต่ปรากฏว่าการเกิดขึ้นของกองทุนเหล่านี้ทำให้ชาวบ้านแต่ละครัวเรือนมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น โดยที่บางครอบครัวต้องขายทรัพย์สินที่มี เช่น สัตว์เลี้ยงเพื่อที่จะนำเงินมาใช้หนี้กองทุน เป็นต้น นโยบายเหล่านี้มีผลกระทบต่อทั้งชีวิตของคน และทรัพยากรดินน้ำป่า ดังนี้

2.4.1 ปัญหาเรื่อง”คน” : ในระยะที่ผ่านมามีความพยายามที่แก้ไขปัญหานี้จากหลายฝ่าย เช่น องค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งเข้าไปทำงานส่งเสริมให้คน/กลุ่มเกิดความเข้มแข็งแต่เมื่อทำไประยะหนึ่งก็พบว่ากระบวนการทำงานได้ทำให้ผู้นำชาวบ้านหลุดออกจากรฐานของชุมชน ผู้นำโตเดี่ยวแต่ละคนต้องแบกรับภาระมากขึ้นเนื่องจากไม่มีทีม สิ่งที่ผู้นำชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ไม่ได้รับรู้ นอกจากนี่ยังการทำงานกับกลุ่มต่างๆก็มีลักษณะกระจายเป็นหย่อมๆ ทำให้ผู้นำและกลุ่มที่มีเกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายและอ่อนแอลงในที่สุด

2.4.2 ผลต่อทรัพยากรดิน น้ำ ป่า : ยกตัวอย่างเช่น นโยบายเร่งรัดออกโฉนดซึ่งเป็นกรรมสิทธิแบบปัจเจก พบว่านโยบายดังกล่าวเป็นตัวเร่งให้ทั้งชาวบ้านและนายทุนรีบเข้าไปจับจองแสดงการครอบครองพื้นที่ที่เป็นของส่วนตัว และเมื่อได้กรรมสิทธิแล้วก็มีแนวโน้มที่จะถูกเปลี่ยนมือไปสู่นายทุนได้โดยง่าย เนื่องจากเกษตรกรมีภาระหนี้สินจากการเพาะปลูก จึงต้องการขายพื้นที่เพื่อนำเงินมาใช้หนี้และซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ทางออกในเรื่องนี้อาจจะต้องมีการคิดเรื่องสิทธิในรูปแบบใหม่ เช่นกรรมสิทธิ์ร่วมหรือโฉนดรวม เป็นต้น ในเรื่องการจัดการน้ำในพื้นที่แม่วางตอนล่าง 15 หมู่บ้านได้มีการรวมตัวเพื่อเรียกร้องให้ชุมชนเข้ามามีสิทธิในการจัดการน้ำบนพื้นฐานของความเป็นธรรมและยั่งยืน ภายใต้แนวความคิดดังกล่าวมีการดำเนินการหลายกิจกรรม เช่น การศึกษาวิจัยร่วมระหว่างชาวบ้าน ราชการและองค์กรพัฒนาเอกชนในประเด็น “น้ำแม่วางหายไปไหน” ทำให้ชุมชนมีโอกาสหาความจริงร่วมกัน นำมาสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ประเด็นเรื่องป่าน้ำในพื้นที่แม่วางถือเป็นฐานที่มั่นที่สำคัญในการยืนยันเรื่องคนอยู่กับป่า โดยที่ชุมชนได้มีการติดตามผลักดันพร.ป.ชุมชนมาอย่างต่อเนื่องนับ 10 ปีนอกจากนี้ในระดับท้องถิ่นยังมีการพยายามที่จะผลักดันแผนการจัดการป่าชุมชนของชาวบ้านเพื่อให้เป็นข้อบังคับของอบต.อีกทางหนึ่ง

3. ฐานทุนเดิมชุมชนลุ่มน้ำวาง

3.1 ทุนความหลากหลายของระบบนิเวศและชาติพันธุ์

ชุมชนลุ่มน้ำแม่วางเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายขององค์ความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ของ 5 กลุ่มชาติพันธุ์คือ คนไตยวน (คนเมือง) คนไตเงิน คนไตใหญ่(เงี้ยว) ลัวะ คนจีนจำนวน 56 หมู่บ้าน อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำวางตอนล่าง และกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง คนเมืองและม้งจำนวน 46 หย่อมบ้านอาศัยอยู่ลุ่มน้ำแม่วางตอนบน ลุ่มน้ำวางมีความยาว 73 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 500 ตารางกิโลเมตรหรือ 312,500 ไร่ ที่มีความหลากหลายของระบบนิเวศน์และแบบแผนการผลิตทั้งพื้นที่ราบ ที่ดอน และที่สูง เครือข่ายทางสังคมของชุมชนลุ่มน้ำวางมิได้จำกัดอยู่ขอบเขตความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และขอบเขตการปกครอง หากยังคงมีความสัมพันธ์ที่มีการแลกเปลี่ยน ซื้อขายปัจจัยการผลิต ปัจจัยสี่ และการเรียนรู้ ร่วมกันมาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าเนื้อหา รูปแบบและระดับความสัมพันธ์จะแตกต่างระหว่างอดีตกับปัจจุบัน

3.2 ทุนเครือข่ายองค์กรชุมชน

ท่ามกลางสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของระบบเศรษฐกิจ การเมือง และนโยบายการรวมศูนย์อำนาจการจัดการทรัพยากรดิน น้ำป่า ที่ส่งผลกระทบต่อสิทธิชุมชนในการ

จัดการทรัพยากรและการเปลี่ยนแปลงแบบแผนการผลิตที่ต้องใช้และทำลายฐานทรัพยากร เกิดความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากรมากขึ้น เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างชุมชนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมาอย่างต่อเนื่องและยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้มีการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายระหว่างชุมชนร่วมมือจัดการปัญหาได้ระดับหนึ่ง เช่น ชุมชนลุ่มน้ำวางตอนบนจำนวน 46 หย่อมบ้านได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบนเพื่อคัดค้านนโยบายการประกาศเขตป่าอนุรักษ์ทับที่ชุมชน และกรณีมีบริษัทจากต่างประเทศมาเช่าพื้นที่ปลูกดอกไม้ที่หมู่บ้านบนดอย เกิดความขัดแย้งกันระหว่างชาวบ้านกับนายทุนภายนอก เครือข่ายชาวบ้านบนดอยได้มีการประสานความร่วมมือกับพี่น้องข้างล่างไปร่วมเจรจากลี่ย่อยปัญหา หรือ กรณีมีปัญหากลุ่มธุรกิจทัวร์ได้นำช้างเข้ามาบริการนักท่องเที่ยวจำนวนมากในพื้นที่ลุ่มน้ำวางตอนกลาง ชาวบ้านทั้งตอนบน ตอนล่าง ได้ร่วมกันกดดัน ร้องเรียน ให้มีการแก้ไขปัญหา หรือในกรณีที่ชาวนาในพื้นที่ทำนน้ำขาดแคลนน้ำทำนาเพราะการขยายพื้นที่และการเพิ่มระบบการเกษตรพาณิชย์ที่ต้องใช้น้ำมากขึ้น เกษตรกรใน 6 หมู่บ้านทำนน้ำได้มีการรวมตัวกันไปเจรจาเพื่อให้เมืองฝายที่อยู่เหนือขึ้นไปจัดการน้ำให้เมืองฝายทำนน้ำได้ใช้ ภาวะการณ์ดังกล่าวทำให้องค์กรเมืองฝายได้มีการจัดปรับกฎระเบียบการใช้น้ำที่ให้ความสำคัญต่อการปลูกข้าวเป็นอันดับแรก ทำให้เกษตรกรในเชิงปัจเจกส่วนหนึ่งหาทางออกด้วยการจัดปรับระบบเกษตรการปลูกพืชระยะสั้น เช่น การปลูกข้าวโพด เป็นต้น แนวโน้มการจัดการปัญหาในลักษณะของความเป็นองค์กรชุมชนจะลดลง การจัดการในเชิงปัจเจกและการพึ่งพากลไกอำนาจรัฐและระบบตลาดจะมีสูงขึ้น นั่นหมายถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนก็จะอ่อนตัวลงไปด้วย

3.3 ผู้นำชุมชน

มีผู้นำ ผู้รู้หลากหลาย กระจายอยู่ตามชุมชนตามขอบเขตทางการปกครองหมู่บ้านต่างๆทั้งในระดับที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านหรือครูภูมิปัญญาชาวบ้าน ดังในช่วงปี 2545-46 ได้มีรวบรวมเป็นเครือข่ายครูภูมิปัญญาจำนวน 20 กว่าท่านร่วมกันดำเนินการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ลูกหลานโดยมีการดำเนินงานภายใต้โครงการอู๋สอนหลานสืบสานวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นแม่วาง จนปัจจุบันเป็นการยอมรับจากชุมชนมากขึ้น มีบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากสังคม เช่น พ่อหลวงจอนิ โอโคเฮา ปราชญ์ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และพ่ออู๋ใจคำ ตาปัญญา ครูภูมิปัญญาด้านการใช้ของเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อการถ่ายทอดด้านคุณธรรมให้ลูกหลาน จนได้รับยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย และยังมีผู้รู้ ผู้นำในวัยกลางคนที่เป็นทั้งผู้นำชาวบ้านที่บางส่วนได้รับการยอมรับจากชุมชนให้เป็นผู้นำทางการเช่น อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเยาวชนคนรุ่นใหม่อีกจำนวน รวมทั้งยังมีพระสงฆ์ เช่น เจ้าอาวาสวัดจำลอง และวัดหัวริน บางส่วนเป็นคนในท้องถิ่นโดยกำเนิดปัจจุบันทำหน้าที่เป็นครูในสถานศึกษาที่มีความสนใจจัดการเรียนรู้ด้านองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านและได้มีส่วนร่วมกับ

เครือข่ายผู้รู้มาอย่างต่อเนื่อง เช่น อาจารย์เรืองเนตร โรงเรียนบ้านกาศวิทยาคม อาจารย์นิวัตร โรงเรียนบ้านกาศเข้มวัง มีกลุ่มผู้นำชาวบ้านไร่และปัญญาชนในท้องถิ่นที่ผ่านบทเรียนการต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตยรวมตัวกันในนามกลุ่มสันป่าตอง-แม่วางเสนาที่ดำเนินกิจกรรมการให้การเรียนรู้ด้านการเมือง เรื่องสิทธิชุมชน ในวิธีประชาธิปไตย นอกจากนี้ชุมชนลุ่มน้ำวางยังคงมีผู้นำเครือข่ายเยาวชนจำนวนหนึ่งที่เรียนรู้เดิมโตมาจากการเรียนรู้ร่วมกับกระบวนการรวมตัวการจัดการปัญหาพร้อมกับผู้นำชุมชน เช่น เครือข่ายเยาวชนลุ่มน้ำวาง และกลุ่มเยาวชนวัดหัวริน เป็นต้น แต่ก็มีความขัดแย้งจะจำกัด และแม้จะมีผู้รู้ ผู้นำที่หลากหลาย แต่ก็มีอยู่อย่างกระจัดกระจาย ขาดกลไกที่จะจัดการให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายการเรียนรู้ผู้รู้ ผู้นำ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างยั่งยืน

3.4 ทุณงศ์ความรู้

มืองศ์ความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ของผู้รู้แต่ละคนและความรู้ของกลุ่มเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ ก่อนจะมีอยู่อย่างหลากหลาย กระจัดอยู่ในที่ต่างๆ เช่น ความรู้ในการจัดการสุขภาพของกลุ่มประสานใจวัดหัวริน ความรู้ในเรื่องพืชผักพื้นบ้านและสมุนไพร อยู่กับกลุ่มผู้สูงอายุ ความรู้ในการจัดการน้ำของกลุ่มเหมืองฝาย ความรู้ในการจัดการป่า และการทำการเกษตร ความรู้ในด้านหัตถกรรม ที่มีการรื้อฟื้นจัดปรับภายใต้สถานการณ์สังคมและฐานทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไป มีบางส่วนได้รับการศึกษารวบรวม ทำการวิจัย จัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่สู่ภายนอก แต่ขาดการนำมาสื่อสารเผยแพร่เรียนรู้ร่วมกันในระดับพื้นที่ มีบางส่วนถูกนำไปใช้ประโยชน์ในกระบวนการผลักดันทางนโยบาย เช่น องค์ความรู้การฟื้นฟูป่าโดยวิถีธรรมชาติ ของชุมชนบ้านหนองเต่า เป็นต้น

3.5 ทุณงศ์กรภาคีสันับสนุน

องค์กรชุมชนที่กระจัดอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำวางทั้งตอนบนและตอนล่าง เป็นพื้นที่ที่มีองค์กรพัฒนาเอกชนยังคงดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ที่สำคัญองค์กรและเครือข่ายชุมชนลุ่มน้ำวางมีกลไกและความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนภาคเหนือหลายเครือข่ายที่ร่วมกันผลักดันการแก้ไขปัญหาทางนโยบาย เช่น เครือข่ายการศึกษาทางเลือก เครือข่ายโง้งเขียนสืบสานล้านนา เครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายสุขภาพ เครือข่ายเด็กและเยาวชน เครือข่ายชนเผ่า/ชุมชนบนพื้นที่สูง เครือข่ายกลุ่มแนวร่วมเกษตรกรภาคเหนือ และสหพันธ์เกษตรกรภาคเหนือ แต่ลักษณะความสัมพันธ์ยังคงมีความสัมพันธ์ในเชิงแนวดิ่ง ยังคงขาดการจัดความสัมพันธ์เชิงแนวราบในระดับพื้นที่ ทำให้ขาดกระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการในการจัดการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

4. แนวคิดการดำเนินโครงการฯ

จากสถานการณ์ดังกล่าวสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เห็นว่าหากชุมชนลุ่มน้ำวางมีกลไก และกระบวนการจัดการที่มีความชัดเจนและมีศักยภาพที่จะประสานเชื่อมโยง จัดการให้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนลุ่มน้ำวางได้มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันทั้งภายในแต่ละชุมชน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละฐานระบบนิเวศน์เดียวกันและกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ในเชิงแนวราบในพื้นที่ ที่เข้มข้นมากขึ้น โดยไม่ละทิ้งกลไกที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายแต่ละประเด็น จะทำให้เครือข่ายทางสังคมความเป็นชุมชนลุ่มน้ำมีความเข้มแข็งและเป็นสุข ที่สำคัญก็คือจะช่วยเอื้อให้กระบวนการสร้างการเรียนรู้กับสังคมและการผลักดันข้อเสนอทางนโยบายของเครือข่ายภาคประชาสังคมมีพลังต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายและทิศทางการพัฒนาสังคมสู่ความเป็นธรรมและยั่งยืนร่วมกันในอนาคต โดยโครงการมีหลักคิดในการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

4.1 กระบวนการทำงานที่มีเป้าหมายหลักร่วมกันคือ“การเพิ่มศักยภาพของกลไกและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชน” ให้มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้ทั้งแนวนอนและแนวดิ่ง ด้วยการจัดการความรู้ชุมชนที่มีเป้าหมายสู่การเปลี่ยนแปลงใน 3 ระดับควบคู่กัน คือ **การจัดการความรู้เพื่อการเพิ่มพลังสร้างรูปธรรมการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้กับสังคม และเพื่อเปลี่ยนทางนโยบายการพัฒนาในทุกระดับ** โดยการใช้การพัฒนาผู้จัดการความรู้คนรุ่นใหม่กับการศึกษาองค์ความรู้ชุมชน เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนงานร่วมกันเพราะเชื่อมั่นว่าเมื่อชุมชนท้องถิ่นมีกลไกและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการความรู้ ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ชุมชนเป็นหลักในการจัดการแล้วย่อมหมายถึงว่าชุมชนท้องถิ่นมีอำนาจและศักยภาพในการจัดการ“ทรัพยากรบุคคลของชุมชน” ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนได้รับการเรียนรู้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ พร้อมทั้งจะร่วมกันสร้างสรรค์รักษาปกป้องและฟื้นฟูหรือปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้ชุมชนอย่างสร้างสรรค์เพื่อให้ชุมชนมีความสุขร่วมกัน

4.2 ให้ความสำคัญต่อ“กระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน”ระหว่างองค์กรหรือระหว่างสถาบันฯ ทั้งในส่วนที่เป็นองค์กรชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรศาสนาและสถาบันการศึกษาในระบบ ที่มีบทบาทหน้าที่และประสบการณ์ที่หลากหลายเนื้อหาและกระบวนการในการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พร้อมทั้งจะประสานศักยภาพของกันและกันมาปรับใช้และเรียนรู้ท่ามกลางกันปฏิบัติการร่วมกัน โดยที่แต่ละองค์กรมีความคาดหวังร่วมที่จะทำให้องค์กรตนเองได้รับการพัฒนาตนเองสู่ให้มีองค์ความรู้และความสามารถในการจัดการความรู้เพื่อเสริมสร้างยกระดับความเป็นสถาบันฯการจัดการเรียนรู้สังคม พร้อมทั้งการสร้างความสัมพันธ์ที่จะเอื้อให้เกิดความร่วมมือในการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนและสังคมอย่างต่อเนื่องต่อไป

4.3 กระบวนการทำงานที่เน้นใช้ “พื้นที่รูปธรรม” เป็นฐานปฏิบัติการสร้างการเรียนรู้ทั้งแนวนอนและแนวตั้งร่วมกัน โดยเลือกพื้นที่ที่มีศักยภาพขายประเด็นต่างๆ โดยกระบวนการดำเนินงานจะเชื่อมโยงการเรียนรู้ในพื้นที่รูปธรรม ผู้การเรียนรู้ร่วมกันระดับเครือข่ายทั้งในเครือข่ายเชิงประเด็นและเครือข่ายข้ามประเด็น โดยใช้รูปธรรมจากพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมกัน โดยกลุ่มการเรียนรู้ทั้งในระดับพื้นที่และเครือข่ายจะมีความมีประสิทธิภาพการแก้ไขปัญหาาร่วมกันมาระดับหนึ่งแล้ว เป็นชุมชนที่ความสัมพันธ์ในเชิงเครือข่ายระหว่างชุมชนในเครือข่ายหลากหลายภาคีเข้าร่วมเรียนรู้มากขึ้น

4.4 ให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้นำนักจัดการเรียนรู้คนรุ่นใหม่ให้เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนหรือการจัดการศึกษาของภาคประชาชน เพราะผู้นำเป็นกลไกหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการจัดการเรียนรู้ชุมชน ดังนั้นหากคนรุ่นใหม่ของชุมชน ได้รับการพัฒนาเสริมสร้างศักยภาพทั้งด้านจิตสำนึก “เพื่อสาธารณะหรือมีสำนึกเพื่อชุมชนและสังคม” การจัดการเรียนรู้เพิ่มเติม เช่น ทักษะการประเมินวิเคราะห์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม การศึกษาถอดองค์ความรู้ชุมชน การพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้องค์ความรู้ชุมชน และ การผลิตและการใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้สำหรับชุมชนและการเรียนรู้กับสังคม เป็นต้น จะเป็นปัจจัยเป็นคนรุ่นใหม่มีความรู้ความเข้าใจ มีความเคารพและเชื่อมั่นในองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชน และความเป็นอัตลักษณ์ในความเป็นวิถีชุมชนท้องถิ่น และความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง เป็นผู้ที่มีความเท่าทันสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมภายนอกที่มีความสัมพันธ์และมีผลกระทบต่อชุมชน มีความเข้าใจในกลไกและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนกับการจัดการศึกษาเรียนรู้ของภาคประชาชนพร้อมกัน ได้รับการพัฒนาทักษะหนึ่งที่สำคัญที่จะช่วยให้กลไกและกระบวนการจัดการเรียนรู้ของชุมชนของภาคประชาชนที่มีอยู่เดิมได้รับการเพิ่มศักยภาพ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น อย่างมีความต่อเนื่องยั่งยืนในระยะยาวต่อไป

5. เป้าหมายและวัตถุประสงค์โครงการ

5.1 เป้าหมายสูงสุด ชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำแม่ว่างมีความสามารถในการจัดกระบวนการเรียนรู้ประสานความร่วมมือกับสถาบันต่างๆ ในท้องถิ่นและองค์กรทางสังคมเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นสุขและพึ่งตนเองได้บนพื้นฐานของการจัดการด้วยองค์ความรู้ชุมชนที่มีอยู่พร้อมกับการประยุกต์ใช้กับความรู้จากภายนอกให้เหมาะสมและยั่งยืน

5.2 วัตถุประสงค์ ในระยะเวลาดำเนินงาน 18 เดือน โครงการได้กำหนดวัตถุประสงค์การดำเนินงานไว้ 4 ประการ คือ

5.2.1 เพื่อหนุนเสริมพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความสถาบันที่เป็นกลไกการบริหารจัดการเรียนรู้ชุมชนที่มีประสิทธิภาพในการสร้างชุมชนให้มีความเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน

5.2.2 เพื่อเสริมสร้างศักยภาพผู้นำองค์กรชุมชน พระสงฆ์ แกนนำเยาวชนและนักพัฒนาทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีบทบาทการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถในการเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนท้องถิ่นลุ่มน้ำวาง

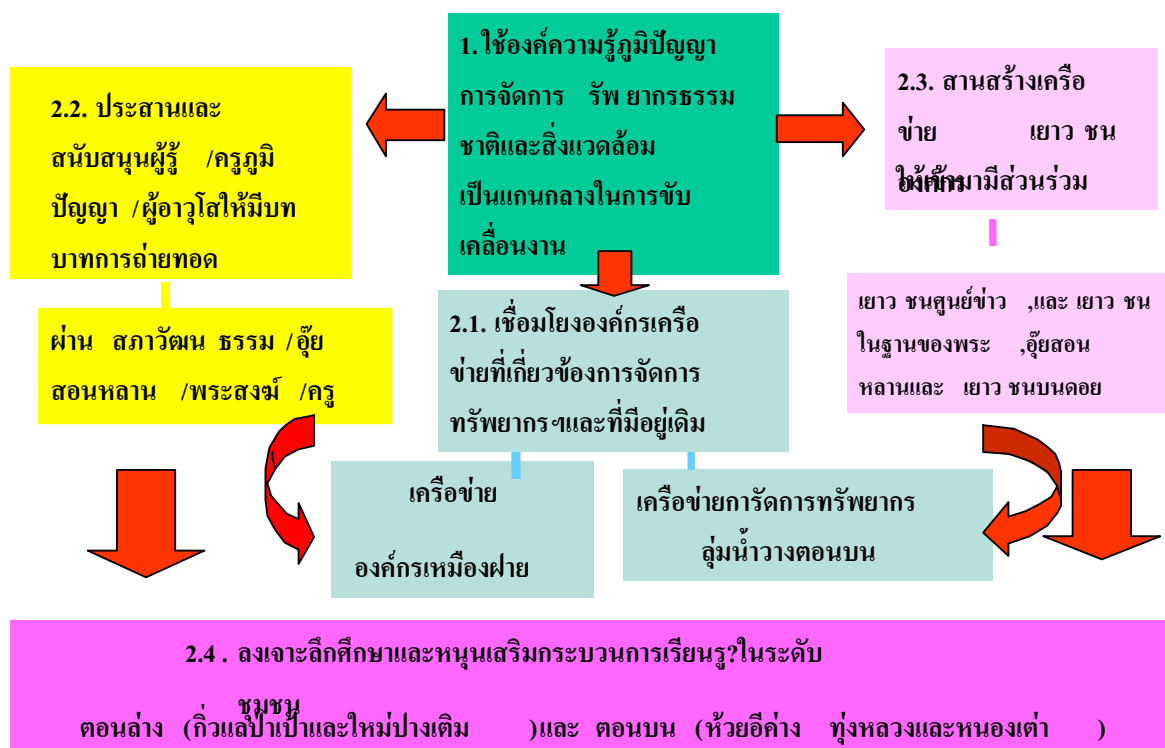
5.2.3 เพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต จากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นระบบ และบูรณาการสู่ความเป็นองค์กรร่วม ที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง

5.2.4 เพื่อยกระดับกระบวนการผลิตและการใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ชุมชนสู่สังคม ทั้งสื่อพื้นบ้านและสื่อที่เหมาะสมกับการรับรู้แบบใหม่ โดยใช้ตัวบุคคลชุมชน เป็นฐานในการสื่อสาร

6. ยุทธศาสตร์กระบวนการดำเนินงานของโครงการ

6.1 ยุทธศาสตร์การทำงาน

โครงการฯ ได้ใช้กระบวนการจัดเวทีให้ทีมหน้าหรือผู้นำหลักจากเครือข่ายองค์กรชุมชนได้ร่วมกันประเมินสถานการณ์ และร่วมกันกำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน โครงการฯ ร่วมกันภายใต้ชื่อ “วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำแม่วาง” ที่หมายถึง “กระบวนการขับเคลื่อนงานพัฒนาที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและชุมชนด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่องค์กรชุมชนในพื้นที่ลุ่มน้ำวางเป็นกลไกในการจัดการเรียนรู้ร่วมกัน” ใช้ยุทธศาสตร์สำคัญคือ

6.1.2 มุ่งเน้นการประสานเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชน ให้เป็นกลไกการจัดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนลุ่มน้ำวาง 3 เครือข่ายหลักคือ

1.) เชื่อมโยงแกนนำองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่เดิมคือ เครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน เครือข่ายองค์กรเหมืองฝาย โดยใช้นโยบายหรือโครงการฟื้นฟูลุ่มน้ำปิง เป็นโอกาสเสริมสร้างการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

2.) ประสานและสนับสนุนหนุนเสริมผู้รู้/ครูภูมิปัญญา สภาวัฒนธรรม และเครือข่ายครูภูมิปัญญาโครงการอัยสอนหลาน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

3.) สานสร้างองค์กร/เครือข่ายเยาวชนทั้งลุ่มน้ำวางตอนบนและตอนล่างที่มีความสัมพันธ์เครือข่ายองค์กรชุมชนที่เชื่อมโยงกัน เช่น เยาวชนอัยสอนหลาน เยาวชนในเครือข่ายงานพัฒนาของพระสงฆ์ เยาวชนในเครือข่ายการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้

6.1.3 มุ่งเน้นใช้กระบวนการเสริมสร้างรูปธรรมแหล่งเรียนรู้ เป็นฐานการเรียนรู้ร่วมกันในระดับเครือข่าย โดยเลือกพื้นที่ชุมชนลงเฝ้าลึกเพื่อศึกษารูปแบบ/วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับลูกหลานพร้อมหนุนเสริมกระบวนการเรียนรู้ในระดับชุมชน “หมู่บ้าน” คือ บ้านห้วยอีค่าง บ้านทุ่งหลวง หนองเต่า โป่งน้อย บ้านใหม่ปางเดิมและ บ้านกุ่มน้ำป่าเป่า โดยการสร้างการเรียนรู้มีเป้าหมายสู่การเปลี่ยนแปลงใน 3 ระดับควบคู่กัน คือ การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มพลัง

สร้างรูปธรรมการแก้ไขปัญหาภายในชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้กับสังคม และเพื่อเปลี่ยนทางนโยบายการพัฒนาในทุกระดับ

6.2 การพัฒนากลไก และกระบวนการจัดการเรียนรู้

6.2.1 กระบวนการและกิจกรรม

การพัฒนากลไกเครือข่าย และกระบวนการจัดการเรียนรู้การดำเนินงาน โดยภาพรวมมีกลไกการพัฒนากระบวนการจัดการความรู้ โดยมีองค์กรที่นำความรู้ไปสร้างการเคลื่อนไหวในชุมชนเพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนลุ่มน้ำวาง กลไกสำคัญขององค์กรดังกล่าวคือ แกนนำของกลุ่ม เครือข่ายต่าง ๆ ในลุ่มน้ำวาง ที่เห็นความสำคัญของศักยภาพความรู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมจากทุนนิยม สู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้ของชุมชนลุ่มน้ำวางสมควรร่วมกันจัดการความรู้ในรูปแบบ สถาบันของชาวบ้านที่มีพื้นที่ยืนในสังคมที่เต็มไปด้วยกระแสทุนนิยม นำพาชุมชนไปสู่ความล่มสลาย การนำความรู้ชุมชนมาสร้างการเคลื่อนไหวเพื่อท้าทายต่อกระแสทุนนิยม ชุมชนลุ่มน้ำวางจำเป็นต้องร่วมกันจัดการความรู้ในรูปแบบ สถาบันชาวบ้านในลุ่มน้ำวางภายใต้ชื่อ " วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง " เป็นสถาบันทำหน้าที่เป็นองค์กรสร้างกลไกการจัดการความรู้ร่วมของชุมชน มีกระบวนการพัฒนาที่สร้างกระแสการเคลื่อนไหวให้เป็นการยอมรับของครอบครัว ชุมชน อบต. และระดับลุ่มน้ำวาง การใช้เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน เครือข่ายเหมืองฝาย เครือข่ายสภาพวัฒนธรรม (โครงการอุ้ยสอนหลาน) เป็นลักษณะเครือข่ายเฉพาะประเด็น เป็นเครื่องมือสร้างสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ทั้งสังคมลุ่มน้ำวาง จนสามารถพัฒนาเป็นให้เป็นประเด็นที่มีศักยภาพกำหนดนโยบาย การปฏิบัติในวงกว้างของสังคมต่อไป

การใช้ปรัชญา ความคิด อุดมการณ์ของชุมชน ที่แฝงอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ (ผู้คิง, เอามื้อ / เอววัน, นรค / สรรค์, เจ้าหมู / ของหน้าหมู, ความเป็นธรรม, พึ่งตัวเอง, น้ำบ่อหน้า / น้ำบ่อหลัง) นำมากำกับกำหนดเป้าหมาย แผนการดำเนินงาน เป็นแนวทาง กำหนดโครงสร้างคณะกรรมการคนทำงานที่มีความคิด อุดมการณ์ร่วมในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดพบปะที่เป็นการกำหนดโดยชาวบ้าน วัตถุประสงค์จัดการความสัมพันธ์กับกลุ่มองค์กร เครือข่ายต่าง ๆ ทั้ง รัฐ เอกชน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ฯลฯ เพื่อหนุนเสริมกิจกรรมชุมชนที่สร้างการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง การทดลอง การศึกษาปัญหา พื้นฟูวัฒนธรรม กิจกรรมการผลิต ภายใต้กระบวนการที่สร้างความรู้ สร้างการเคลื่อนไหวในสังคม จนมีผลต่อการกำหนดนโยบายระดับครอบครัว ชุมชน อบต. ระดับลุ่มน้ำวาง และส่งผลการยอมรับในสังคมวงกว้างต่อไป

วิทยาลัยชาวบ้านมีกลไกสำคัญ ในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ คือ

1. การใช้ ปรัชญา อุดมการณ์ วิธีคิด ที่เป็นของชุมชน จากแกนนำชาวบ้านที่มีประสบการณ์ความรู้ เป็นกลไกการสร้างวิธีคิดให้ วิทยาลัยชาวบ้าน ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

2. กลไกการบริหาร (บริหารเงิน บริหารงาน บริหารคน) เพื่อสร้างการจัดการความรู้ ต้องเป็นของชุมชน กลไกวิทยาลัยชาวบ้าน มีบทบาทเพียง ผู้เอื้ออำนวย และสนับสนุน หรือหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างการเรียนรู้ด้วยตัวชุมชน

3. กลไกการจัดการความรู้ต้องเป็นของชุมชน

กระบวนการพัฒนากลไก เครือข่าย กระบวนการจัดการเรียนรู้ มีกิจกรรมสำคัญ คือ

1. การหนุนเสริมองค์กรชุมชนให้เป็นสถาบันและกลไกการจัดการเรียนรู้โดยเวทีพูดคุย ไม่เป็นทางการ เวทีประชุมเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ การเลือกสถานที่ตั้งวิทยาลัยชาวบ้าน การคัดเลือก คณะทำงานวิทยาลัยชาวบ้าน เวทีประชุมติดตามการดำเนินงาน

2. การพัฒนากลไก เครือข่ายการจัดการทรัพยากรน้ำ มีเวทีวิเคราะห์สถานการณ์และ ปัญหา เวทีทำความเข้าใจและจัดตั้งคณะกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ การศึกษาข้อเท็จจริง ของปัญหาและแนวทางการจัดการฯ การจัดพิธีสืบชะตา ดิน น้ำ ป่าลุ่มน้ำวาง ของคณะกรรมการ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ องค์กร เครือข่ายที่เกี่ยวข้องและวิทยาลัยบ้านลุ่มน้ำวาง

3. การพัฒนากลไกเครือข่ายสภาวัฒนธรรมและเครือข่ายครูภูมิปัญญา โครงการอุ้ยสอน หลาน

4. การพัฒนากลไก องค์กร เครือข่ายเยาวชน ในรูปของเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา เยาวชนบนดอย

6.2.2 สรุปผลที่เกิดการพัฒนา กลไก เครือข่าย และกระบวนการ การจัดการ เรียนรู้

เกิดกลไกภาคีความร่วมมือ จากองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน ร่วมกับวัด และโรงเรียนมีการจัดรูปกลไกที่มีความเป็นสถาบันการจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง มีการจัดโครงสร้างการบริหารจัดการ มีการจัดการระบบข้อมูล มีการจัดการกองทุน และมีเป้าหมาย และแผนงานในการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจนร่วมกัน ทั้งในระดับชุมชน 5 ชุมชน และระดับเครือข่าย ระหว่างชุมชนลุ่มน้ำวาง

1.) ระดับชุมชน ลุ่มน้ำวางตอนบน 4 บ้านคือ บ้านห้วยอีค่าง บ้านทุ่งหลวง บ้านหนองเต่า และโป่งน้อย ลุ่มน้ำวางตอนบน บ้านใหม่ปางเดิม บ้านกัวแลป่าเป้า และบ้านทุ่งปี

2.) ระดับเครือข่าย

เครือข่ายสภาวัฒนธรรม “ครูภูมิปัญญาอุ้ยสอนหลาน”

เครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำวางตอนบน

เครือข่ายองค์กรเหมืองฝาย

เครือข่ายคณะกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำแม่วาง

เครือข่ายสภาเยาวชน

6.2.3 บทเรียน ความรู้ การพัฒนากลไก เครือข่าย และกระบวนการ การจัดการเรียนรู้

1.) การใช้ฐานทุนเดิมของชุมชนที่มีอยู่ องค์กร ผู้รู้ ผู้นำ ความรู้วัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ภาษา วิถีชีวิต การใช้ฐานทรัพยากรธรรมชาติ เป็นฐานหลักในการเรียนรู้ร่วมกันของผู้นำ

2.) การใช้ประเด็นแกนกลางเป็นแนวคิดหลัก / แกนกลางเชื่อมโยงการเรียนรู้ เช่น ใช้ประเด็น “ทรัพยากรธรรมชาติ” ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เป็นธรรมกับชุมชน หรือการใช้ประเด็นความสุขความอยู่รอดร่วมกันของชุมชนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของชุมชน

3.) กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ทับซ้อนหลายมิติ ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เช่น กิจกรรมการเอามื้อเอว้น มีมิติการตอบแทนบุญคุณซึ่งกันและกัน การสร้างการยอมรับของชุมชน การตีหลักเหมืองฝายเป็นมิติการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นหมู่เดียวกัน การร่วมทุกข์ร่วมสุข การเอาใจใส่ส่วนรวม

4.) หน้าทีบทบาทสร้างกลไกความสัมพันธ์ที่ทำให้เข้าถึงทรัพยากรและได้รับทรัพยากรจากภายนอกชุมชน เช่น การสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้ทำให้องค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาให้ความช่วยเหลือ และนำไปเป็นแบบอย่าง

5.) การสร้างความเข้าใจต่อภาระกิจของกลไก การตระหนักที่ต้องแบกรับภาระในการจัดการเรียนรู้ที่เชื่อมการจัดการความสัมพันธ์องค์กร บุคคลต่าง ๆ ระหว่างชุมชนกับภายนอก “มัดจุก”

6.2.4 ทิศทางในอนาคตการพัฒนากลไก เครือข่าย และกระบวนการจัดการเรียนรู้

1.) เพิ่มแกนผู้รู้ที่หลากหลาย ผู้นำต้องมีบาร์มี สร้างความร่วมมือกับกลไกในระบบโรงเรียน องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น การเพิ่มศักยภาพที่ต้องสัมพันธ์กับ องค์กรพันธมิตร องค์กรภายนอก ที่สามารถจัดการปัญหาได้จริง ส่งผลต่อแหล่งเรียนรู้ที่สามารถเรียนรู้กับสังคมหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายที่สอดคล้องกับแกนความสัมพันธ์ที่จะเชื่อมกับองค์กรภายนอกกลุ่มน้ำ

2.) แกนความรู้ที่จะเพิ่มเรื่องการจัดการทรัพยากรที่จะอยู่รอดร่วมกันได้อย่างไร แกนความรู้เรื่องชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อยู่ตามลุ่มน้ำเชื่อมความสัมพันธ์ความเชื่อ วัฒนธรรม

6.3 การพัฒนาศักยภาพทีมผู้นำ(นักจัดการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง)

6.3.1 กระบวนการดำเนินงาน

ผู้นำ/แกนนำหรือนักจัดการเรียนรู้คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชน การสร้างผู้นำให้เป็นนักจัดการเรียนรู้ที่สามารถเชื่อมโยง/วิเคราะห์ถึงสถานการณ์ปัญหาเป็นกระบวนการที่ผู้นำต้องแบกรับภาระในการจัดการเรียนรู้เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และเข้าใจถึงสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของคนในชุมชน ผู้นำต้องเป็นตัวนำความคิดนำทำกิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วมหรือสะท้อนให้สมาชิกในชุมชนมีความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เข้ามาส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองได้และผู้นำ(นักจัดการเรียนรู้)ต้องมีความสามารถในการจัดการเรียนรู้เอง จัดการตนเอง ครอบครัวย ชุมชนได้ด้วย โครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวางได้มีกระบวนการหนุนเสริมพัฒนาศักยภาพผู้นำ(นักจัดการเรียนรู้)ชุมชนที่ผ่านมา 18 เดือนดังนี้

1. หนุนเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงกับนโยบายรัฐและมองทิศทางแผนงานกิจกรรมการพัฒนาาร่วมกัน โดยมีกิจกรรมสำคัญ คือ

1.) เวทีประชุมเชิงปฏิบัติการ/ประเมินสถานการณ์นโยบายรัฐและโครงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำปิง ลุ่มน้ำย่อยแม่วาง

2.) เวทีประชุมเพื่อกำหนดทิศทาง/วิสัยทัศน์การขับเคลื่อนงานพัฒนาลุ่มน้ำวาง

2. หนุนเสริมให้ผู้นำ/แกนนำได้เรียนรู้จากประสบการณ์บทเรียนนอกสถานที่ทั้งที่จัดการเรียนรู้กันเองและร่วมกับทีมสรส.กลาง โดยมีกิจกรรมสำคัญ คือ

1.) สนับสนุนให้ทีมนำได้เข้าร่วมเรียนรู้กับทีมนำระหว่างพื้นที่ 6 พื้นที่รูปธรรมในรูปแบบเวทีฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเรื่องการประเมินชุมชนแบบมีส่วนร่วม

2.) การศึกษาองค์ความรู้ผู้นำและเวทีติดตามและสรุปบทเรียนร่วมกัน

3.) สนับสนุนแกนนำในการขับเคลื่อนงาน/เสริมสร้างการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายที่แต่ละองค์กรได้ดำเนินงานมาให้ดำเนินการต่อเนื่องและให้แกนนำได้เรียนรู้นอกสถานที่ เช่น การศึกษาดูงานรูปแบบการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำแม่ตาช้างและการศึกษารูปแบบเกษตรยั่งยืน

4.) ศึกษาดูงานระบบการจัดการการท่องเที่ยว

3. หนุนเสริมให้ผู้นำ/แกนนำได้เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริงในการจัดกิจกรรมสร้างการเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายในชุมชนหรือกับเครือข่าย โดยมีกิจกรรมสำคัญ คือ

1.) สนับสนุนให้ผู้นำ/แกนนำได้เรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริง เช่น การเรียนรู้ภาคทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบการใช้สารเคมี และภาคปฏิบัติการทำปุ๋ยชีวภาพและการทำน้ำหมักชีวภาพ

2.) สนับสนุนแกนนำได้ศึกษาข้อเท็จจริงถึงสถานการณ์ปัญหาการจัดการทรัพยากร “น้ำ” กลุ่มน้ำวาง 4 พื้นที่ คือ ศึกษาลุ่มน้ำวางตอนบน, ตอนกลาง, อ่างเก็บน้ำและเหมืองฝายลุ่มน้ำวางตอนล่าง

6.3.2 ผลที่เกิดขึ้นในการพัฒนาศักยภาพผู้นำ(นักจัดการเรียนรู้ชุมชน) ผลการพัฒนาผู้นำ/แกนนำหลักของแต่ละองค์กรเครือข่าย ดังนี้

1.) ผู้นำมีความสามารถติดต่อประสานกับองค์กรเครือข่ายต่างๆ “สร้างความเป็นพวกพ้องเดียวกัน” ภาควิธีความร่วมมือกับองค์กรทั้งในและชุมชนได้ โดยผู้นำที่เชื่อมภาควิธีสร้างความเป็นพวกพ้องเพื่อนฝูง สร้างพันธมิตร หรือพวกพ้องเดียวกันร่วมกันแล้วนั้น เสมือนว่าต่างฝ่ายต่างมีความตระหนักต่อภาระหน้าที่ของกันและกัน เป็นเจ้าภาพร่วม มีการเอามื้อเอาร่วมในการร่วมกิจกรรมโดยไม่ต้องใช้บัตรเชิญ เช่น งานมหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาบ้านทุ่งหลวง ช่วงเดือนมีนาคม 2548 แต่ละองค์กรได้ส่งตัวแทนหรือส่งแกนนำมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พอถึงช่วงเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน ทางเครือข่ายเหมืองฝายได้จัดพิธีเลี้ยงผีฝ่ายขึ้นแกนนำเหมืองฝายได้เชิญเครือข่ายตอนบนมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเครือข่ายอุ้ยสอนสอนหลานได้เปิด “ช่วงฮ้ายพะญา” ในวันที่ 23-24 มิถุนายน ทางเครือข่ายองค์กรต่างๆทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและองค์กรชุมชนต่างได้ส่งตัวแทนมาร่วมแลกเปลี่ยนและร่วมแสดงโดยไม่มีการแบ่งแยก

2.) ผู้นำ/แกนนำมีความสามารถเป็นตัวนำ/ผู้นำทางความคิดในการพัฒนาชุมชนได้ ซึ่งผู้นำเกิดความตระหนัก/เป็นภาระหน้าที่ที่ต้องชี้แนะให้ชุมชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชนอยู่ตลอดเวลาและหาวิธีการ/กระบวนการให้ชุมชนได้เห็นการเปลี่ยนแปลงโดยใช้ภาษาพฤติกรรมต่างๆ การหาทางออก การนำคิดและนำทำกิจกรรมต่างๆ เช่น “ช่วงเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนบ้านห้วยอีค่าง” เกิดจากแนวความคิดของผู้นำหลายคน เช่น พะตี้แคว พะตี้มกล พะตี้มานพ พ่อหลวงไตรภพ ผู้ช่วยสีมา อ้ายชวน ฯลฯ เพื่อให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งเรื่องของการจักสาน การเรียนรู้ภาษาของตนเอง การเล่นดนตรี(เตหนา) ฯลฯ “แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาบ้านทุ่งหลวง” ก็เกิดจากแนวความคิดของผู้นำรุ่นเก่า เช่น พ่อหลวงแก้ว พะตี้กบือ พะตี้นุติ คณะครู โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง ได้ร่วมกันองค์กรจากภายนอก เช่น สรพ. สรพ. วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง และ วส.ได้ร่วมกันจัดขึ้นให้เห็นเป็นรูปธรรม “ช่วงฮ้ายพะญาของเครือข่ายอุ้ยสอนสอนหลานและการคิดเรื่องการอยู่รอดพอเพียงยั่งยืนและเป็นสุข เป็นต้น

3.) ผู้นำ/แกนนำมีความสามารถในการเห็นการเปลี่ยนแปลงของสมาชิกในชุมชนและกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรเครือข่ายได้ โดยมีวิธีการมอง/มีวิสัยทัศน์ในการมองที่กว้างไกล ที่เห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว เช่นรูปแบบของการผลิตในชุมชน ซึ่งจากเดิมมีการผลิตที่เน้นเรื่องความพอเพียงมีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการเอามื้อ

เอาวันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเปลี่ยนไปสู่การผลิตเชิงพาณิชย์ที่เน้นเพื่อการขาย คิดเรื่องกำไรการได้เปรียบเสียเปรียบ มีการแลกเปลี่ยนแรงงานด้วยวิธีการจ้างพึ่งพาระบบทุนจากภายนอก มากขึ้น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนทั้งระบบเครือข่าย เพื่อนบ้านเริ่มห่างเหินกันมากขึ้น ไม่มีเวลาได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกัน จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้นำได้ริเริ่มให้มีกิจกรรมเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เช่น พิธีสืบทอดา ดิน น้ำ ป่า หรือการรื้อฟื้นระบบการเอามื้อเอาวันช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากขึ้น

4.) ผู้นำ/แกนนำมีความตระหนัก/สามารถในการคิดค้นภาษาวาทกรรมต่างๆเพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ชาวบ้านเห็น/เป็นตัวสะท้อนให้สมาชิกในชุมชน/เครือข่ายเห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชุมชน เช่นการให้วาทกรรมต่างๆนำมาเปรียบเทียบกับวิถีหรือรูปแบบการผลิตของสมาชิกในชุมชน เช่น นรก 7 ชั้น สวรรค์ 7 ชั้น ทำ 1 ปี กิน 3 ปี หรือ ทำ 3 ปี ได้กิน 1 ปี เป็นต้น เรื่องของนรก 7 ชั้น หรือทำ 3 ปี ได้กิน 1 ปี ตามความหมายของผู้นำ (แคว) ได้อธิบายเปรียบเทียบให้ดูว่า เป็นรูปแบบการผลิตของสังคมสมัยนี้ ที่จากเดิมมีระบบการผลิตที่เน้นความพอเพียงมีการพลิกหน้าดินในการปลูกปีละครั้ง มาเปลี่ยนเป็นปีหนึ่งมีการพลิกหน้าดินหลายครั้ง เช่นการปลูกหอมหัวใหญ่ การปลูกพืชเมืองหนาว กระหล่ำปลี ผักสลัด ข้าวโพด ฯลฯ เนื่องจากการปลูกพืชเหล่านี้ต้องใช้ต้นทุนในการปลูกสูง มีการใช้ปุ๋ย/ยาเคมีในการเร่ง/กระตุ้นหรือป้องกันแมลง ต้องมีเวลาในการดูแลเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา หากบางปีผลผลิตไม่ดีขายไม่ออกหรือผลผลิตราคาตกต่ำ ผลที่ตามมาที่เห็นมากที่สุดคือการเป็นหนี้ พอปีต่อไปต้องเพิ่มพื้นที่การผลิต ต้องพลิกหน้าดิน ลึกขึ้นต้องเพิ่มปุ๋ย/ยาเคมีเพื่อหวังเอากำไร ไปซดใช้หนี้หากเกิดการขาดทุนอีกก็จะมีแนวคิดแบบนี้ ต้องเพิ่มฯเหมือนการลงนรก ลึกลงไปเรื่อยๆ หรืออาจต้องทำถึง 3 ปีจึงจะได้กินสักปีหนึ่งอย่างนี้เป็นต้น

ส่วนสวรรค์ 7 ชั้นนั้น ผู้นำบ้านห้วยอีค่าง ได้เปรียบเทียบให้ดูซึ่งการมีรูปแบบวิถีการผลิตที่แตกต่างไปจาก นรก 7 ชั้น คือเน้นเรื่องความพอเพียง เน้นที่กินให้อิ่มก่อนถ้าเหลือจึงค่อยขาย ทำ 1 ปีได้กิน 3 ปียกตัวอย่างเช่น ปีนี้ ผู้นำ ปลูกถั่วลิสงที่ใช้รูปแบบการเอามื้อเอาวันช่วยเหลือกัน เมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตมีการนำไปกินส่วนหนึ่งนำไปแบ่งปันให้เพื่อนบ้านส่วนหนึ่งหรือหากเพื่อนบ้านคนใดต้องได้เมล็ดพันธุ์นำไปปลูกจะมีการแบ่งปันให้โดยไม่ต้องขายหรืออาจขายในราคาถูก เมื่อเพื่อนบ้านนำไปปลูกก็มีการแลกเปลี่ยนแรงงานกันด้วยวิธีการ การเอามื้อเอาวันช่วยเหลือกัน หรือการใช้มือคินเมื่อถึงช่วงเก็บเกี่ยวผลผลิตถึงแม้ตนเองจะไม่ได้ปลูกด้วยการเคยแบ่งปันให้เพื่อนบ้านมาก่อนพอถึงเวลาเพื่อนบ้านก็จะนำผลผลิตมาคินให้เสมือนไม่ได้ปลูกแต่ได้กินอีกปีหรือมากกว่านั้นตามความหมาย ทำ 1 ปี กิน 3 ปี เป็นต้น

5.) ผู้นำสามารถใช้วิธีคิดบูรณาการเชื่อมโยงคดีที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองของท้องถิ่นในการคิดวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยการนำเอา บทบาท คำทา หรือนิทานมาบูรณะเชื่อมโยงเพื่อวิเคราะห์ให้ชุมชนเห็นความเปลี่ยนแปลง เช่น นิทานเรื่องเจาะกะโตะ (คนขี้เกียจ) หรือนิทานเรื่อง เงินกับข้าวเป็นตัวละครตอนเป็นต้น เรื่องคนขี้เกียจ ให้เทียบรูปแบบการทำงาน คำว่าขี้เกียจในนิทานไม่ว่าจะไม่ว่าจะไม่ทำอะไรเลยแต่เป็นลักษณะการกระทำที่เน้นความพอเพียงเหมาะสมกับความต้องการของตนเองให้ตนเองอยู่รอด

ส่วนเรื่องเงินกับข้าวเป็นนิทานที่สะท้อนให้คนได้เปรียบเทียบระหว่างเงินกับข้าวจะเลือกเอาแบบไหน จะเลือกเอาเงินก็ต้องนำเงินไปซื้อข้าวถ้าเลือกเอาข้าวเป็นหลัก ก็จะอยู่รอดพอเพียงไม่มีวันตาย

6.) ผู้นำมีศักยภาพในการจัดการตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม ที่ได้จากการเรียนรู้บริบทต่างๆ ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวิถีตนเองโดยไม่ยอมให้ผู้อื่น/บุคคลอื่นมาจัดการชีวิต/ความเป็นมนุษย์เงินเดือนไม่สามารถจัดการเปลี่ยนความคิดวิถีชีวิตผู้นำได้ เนื่องจากรูปแบบที่องค์กรภายนอกเข้ามาส่งเสริมให้ชุมชนทำให้ทำอย่างโน้นทำอย่างนี้ โดยไม่คำนึงถึงความรู้ หรือความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ต่างจากวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การเข้ามาส่งเสริมของกรมการเกษตรที่ส่งเสริมให้ชุมชนปลูกพืชเชิงเดี่ยว พืชเมืองหนาว ที่ต้องใช้ต้นทุนสูงใช้น้ำเยอะ แรกๆ ผลผลิตมีราคาขายได้แต่เมื่อมีการปลูกมากขึ้นผลผลิตราคาตกต่ำส่งผลกระทบต่อหลายอย่างตามมาทั้งเรื่องหนี้สิน การใช้ปุ๋ย/ยาเคมี ที่มีให้เห็นอยู่ในปัจจุบัน เป็นต้น

7.) มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ, การจัดการวิถีชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียง ผู้นำ/แกนนำในหลายพื้นที่ได้เห็นรูปแบบวิธีการจากการไปศึกษาดูงานจากองค์กรหรือชุมชนหลายพื้นที่ที่ประสบความสำเร็จในการจัดการปัญหาในเรื่องต่าง เช่น การไปศึกษาดูงานด้านการจัดการความขัดแย้งเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อ.หางดง รูปแบบการจัดการเกษตรยั่งยืนแม่ทา กิ่งอ.แม่ออนได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้นำ/แกนนำบ้านอื่นๆ นำความรู้ประสบการณ์มีแนวทางในการจัดการการป้องกันปัญหา ที่ได้รับมาปรับใช้กับพื้นที่ของตนเอง เช่น เรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเกิดการรวมกลุ่มของแกนนำองค์กรเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำวางเพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและมีแผนงานกิจกรรมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันในนามคณะอนุกรรมการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำวาง เป็นต้น

8.) มีความเข้าใจในสถานการณ์การขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ชัดเจนขึ้นขณะที่คนในพื้นที่ส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจ เนื่องจากผู้นำได้ผ่านเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนและผ่านประสบการณ์จากการศึกษาดูงานในที่ต่างๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจปัญหาวิธีการในการป้องกันแก้ไข

ปัญหาที่จะเกิดขึ้นจากพื้นที่ต่างๆมาเป็นแบบแผนเป็นแนวทางในการจัดการทั้งเรื่องของการจัดการทรัพยากรและเรื่องของแบบแผนการดำเนินชีวิตและแบบแผนการผลิตของตนเองและชุมชนต่อไป

6.4 บทเรียนที่สำคัญของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพผู้นำ

6.4.1 กระบวนการเรียนรู้เปิดให้ผู้นำได้เรียนรู้ทั้งเจาะลึก กว้าง เน้นกระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการสรุปวิเคราะห์และอย่าให้เกิดการปฏิบัติจริง/เผชิญจริง เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาได้สนับสนุน/หนุนเสริมให้ผู้นำได้เรียนรู้ทั้งการวิเคราะห์ให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาและการเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการ การพูดคุยแลกเปลี่ยน และการหนุนเสริมให้ผู้นำได้เรียนรู้ท่ามกลางการประสบการณ์จริงภาคีศึกษาดูงานในพื้นที่จริง ทำให้เกิดการปฏิบัติจริงในพื้นที่ของตนเอง เช่น การร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำวางด้วยการทำกิจกรรม “สืบชะตา ดิน น้ำ ป่า” ร่วมกัน การพัฒนาระบบเศรษฐกิจอยู่รอดพอเพียงโดยการจัดตั้งกลุ่มพอเพียงขึ้นและการรวมตัวกันของพ่อครูแม่ครูในการจัดกิจกรรม “ช่วงสายพะญา” เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาสู่ลูกหลานคนในพื้นที่ลุ่มน้ำวางและบุคคลนอกพื้นที่ที่ได้มาศึกษาเรียนรู้ร่วมกัน

6.4.2 กระบวนการที่เน้นให้ผู้นำอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตจริงที่มีรูปธรรมความสำเร็จให้เห็นและการเชื่อมโยงวิเคราะห์เป็นบทเรียนของตนเอง โดยผู้นำได้ผ่านกระบวนการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา/ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน ที่เกิดจากการเข้ามาแทรกแซงของกระแสทุน กระแสบริโภคนิยมที่เน้นเงินเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีพแต่รูปแบบการผลิตการดำเนินชีวิตของชุมชนที่เน้นการอยู่รอดพอเพียงเป็นหลักได้ถูกกระแสทุนแทรกแซง แต่ก็มีผู้นำที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตจริงไม่ลุ่มหลงไปกับกระแสทุน และหันกลับมาอนุรักษ์ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่นทั้งเรื่องของการจัดการป่า เรื่องขององค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น พ่ออุ้ยใจคำ ตาปัญญา พ่อครู ที่ได้รับการยกย่องให้เป็นครูภูมิปัญญาไทย ปราชญ์ชาวบ้านด้านการใช้ของเล่นพื้นบ้านเป็นสื่อในการถ่ายทอดคุณธรรมให้ลูกหลาน พ่อหลวงจอนิ โอโดเขา ปราชญ์ชาวบ้านด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและยังมีผู้รู้ ผู้นำบางส่วนที่ได้รับการยกย่องจากชุมชน เช่น พระตีแก้ว พระตีนุติ พระตีกบือ พระตีเจาะเกาะ พระตีมั่งกล พระตีแควา พ่อน้อยสังขินะวงศ์ อาจารย์ไพศาล ภิโศกคำ อาจารย์สรายุทธ แก้วพวงทอง และส่วนของเครือข่ายพระสงฆ์ เช่น พระครูสุนทรธรรมโชติ เป็นต้น

6.4.3 กระบวนการที่เน้นความสัมพันธ์ “เจ้าหมู่” มาก่อนความเป็นทีมงานในการทำงานร่วมกัน เนื่องประสบการณ์การดำเนินงานพัฒนาที่ผ่านมาของแกนนำส่วนใหญ่การสร้างความสัมพันธ์เชิง พรรคพวก เพื่อนฝูงหรือผ่านกิจกรรมการเล่นไฮโลร่วมกัน จะมีความเป็น “เจ้าหมู่” และได้รับความร่วมมือในงานพัฒนามากกว่าการสร้างทีมขึ้นมาเพื่อการพัฒนาชุมชน เนื่องจาก

ความเป็นเจ้าหมู่จะมีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งแน่นแฟ้นมากกว่าการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเรื่องราวต่างๆจะพูดคุยหรือได้ง่ายกว่าและเป็นวิถีแบบธรรมชาติเป็นกันเอง

6.4.4 ผู้นำมีโอกาสสัมผัสกับองค์กรรอบกว้าง เช่น องค์กรราชการ ทำให้ได้เกิดความคิดเชื่อมโยงเปรียบเทียบ กระบวนการที่ผ่านมาได้หนุนเสริมสนับสนุนให้ผู้นำได้เชื่อมภาคีความร่วมมือกับองค์กรต่างทั้งองค์ภาครัฐ องค์กรภาคเอกชนและองค์กรชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเกิดความเข้าใจในกิจกรรมงานที่ชุมชนได้ทำและตัวผู้นำเองได้เรียนรู้ถึงรูปแบบ/วิธีการจัดการของแต่ละองค์กร เช่น งานสืบชะตา ดิน น้ำ ป่า บ้านสบวิน โดยได้เรียนเชิญท่านผู้มาเป็นประธานในพิธีเปิดแต่ท่านผู้ว่าติดภารกิจท่านจึงมอบหมายให้รองผู้ว่าให้เกียรติมาเป็นประธานในพิธีแทน

6.4.5 ทบทวนของผู้เฒ่าอำนวย/หนุนเสริมมองในแง่ต่างฝ่ายต่างไปเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วิธีการจัดการของผู้นำทำให้รู้ว่าความรู้หรือองค์ความรู้มีมากมายทุกสถานที่ที่เป็นห้องเรียนสามารถเรียนรู้ได้ บทบาทตัวผู้สนับสนุน/หนุนเสริมไม่ควร/ไม่สามารถยึดติดกับความรู้ความคิดของตนเองเป็นหลัก โดยต้องรับฟังหรือยอมรับในรูปแบบวิธีการจัดการที่ชุมชนกำหนดควบคู่กับการพัฒนาจากองค์กรภายนอกมาประยุกต์ร่วมกันจะทำให้งานพัฒนาเกิดประสิทธิภาพกว่าที่จะยึดเอาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นที่ตั้ง

6.5 การพัฒนาแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรมของชุมชนลุ่มน้ำวาง มีดังนี้

6.5.1 กระบวนการดำเนินงาน

1.) ทบทวนกระบวนการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่มีศักยภาพในการจัดการชุมชนลุ่มน้ำวาง หนุนเสริมทีมผู้นำ/นักจัดการเรียนรู้ชุมชน ศึกษาประเมินชุมชน รวบรวมองค์ความรู้ชุมชน 4 หมู่บ้าน และเครือข่ายการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีกิจกรรมสำคัญคือ

(1.) มีการประชุมปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างผู้อาวุโส พ่อบ้าน แม่บ้าน กลุ่มเยาวชนแกนนำกลุ่มต่าง ๆ และตัวแทนเครือข่ายการจัดการทรัพยากร โดยมีการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ปัญหาทางนโยบายของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อชุมชน เช่น นโยบายการเพิ่มพื้นที่ป่าอุทยาน

(2.) การสรุปบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมาของชุมชนและเครือข่ายกลุ่มเกษตรกรภาคเหนือ พร้อมทั้งหรือ สร้างความเข้าใจถึงแนวคิดแนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาาร่วมกัน

2.) ประเมินศักยภาพของแหล่งเรียนรู้ที่ยังทำหน้าที่จัดการความรู้ หรือเคยทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้ชุมชน โดยการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงลุ่มน้ำวางที่ส่งผลต่อวิถีคิด สะท้อนสภาพทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ความเชื่อ และการผลิต (กระแสน, กระแสท้องถิ่น)

3.) ค้นหาช่องทางเพื่อเข้าไปจัดการเรียนรู้สร้างศักยภาพการเรียนรู้ของชุมชนเพื่อพัฒนาพื้นที่ โดยใช้กลไก สถาบันชุมชนภายใต้ชื่อ “วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง” เป็นองค์กรจัดการความรู้โครงการอุ้ยสอนหลาน ภายใต้เครือข่ายสภาวัฒนธรรม อีกทั้งอนุกรรมการพื้นที่ทรัพยากรลุ่มน้ำวาง ร่วมกับเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและเครือข่ายสภายาวชนลุ่มน้ำวาง หนุนเสริมให้มีการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชนที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ที่เอื้อต่อการสร้างการเรียนรู้ ดังกิจกรรมต่อไปนี้

(1.) การศึกษาดูงานประสบการณ์บทเรียนนอกสถานที่ เช่น โรงเรียนบ้านหนองหล่ม จ.ลำพูน ชุมชนลุ่มน้ำแม่ตาช้าง อ.หางดง ชุมชนแม่ทา กิ่งอ.แม่อน และชุมชนบ้านคำโน่ จ.พะเยา โดยหลังการศึกษาดูงานได้นำสิ่งที่ได้เรียนรู้มานำเสนอให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกัน

(2.) การสร้าง พัฒนาเครื่องมือ สามารถนำความรู้มาใช้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้นักจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เข้าถึงความรู้ เช่น ยาวชนห้วยอีค่างได้เรียนรู้ เข้าใจข้อมูลชุมชน หมู่บ้านของ ตนเอง

(3.) การคัดเลือกกำหนดจุดแหล่งเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

(4.) มีการศึกษารวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ โดยมีทีมเยาวชน ได้ศึกษาจากผู้รู้ ทั้งการสัมภาษณ์และไปดูสถานที่จริงร่วมกัน หลังจากนั้นทางเยาวชนและครูช่วยกันเรียบเรียง

(5.) การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน แกนนำเยาวชนและครูในโรงเรียน โดยมีการทดลองจัดกิจกรรมให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ตามจุดเรียนรู้ต่างๆ

(6.) มีการจัดอบรมเสริมทักษะการสื่อสารให้กับทีมผู้รู้ครูภูมิปัญญาในชุมชนร่วมกับแกนนำเยาวชน โดยมีการประสานงานทีมงานจากภายนอกชุมชนมาเสริมการเรียนรู้

(7.) การปรับปรุงจุดเรียนรู้ สร้างศาลา พร้อมจัดทำป้ายข้อมูลประจำจุดเรียนรู้ และแผนที่แหล่งเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง เพื่อสื่อสารให้กับชุมชน สถานศึกษาในพื้นที่ลุ่มน้ำวาง

4.) หนุนเสริม สร้างการยอมรับในระดับชุมชน นโยบาย ชุมชน ตำบล เครือข่ายลุ่มน้ำวาง ดังนี้

(1.) จัดสื่อประกอบการเรียนรู้และเผยแพร่ แผ่นพับ หนังสือเล่มเล็ก และโปสเตอร์

(2.) จัดงานพิธีทำบุญเปิดแหล่งเรียนรู้ “งานมหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญา”

กรณีการพัฒนาชุมชนแหล่งเรียนรู้ชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีกิจกรรมสำคัญ คือ

1. เวิร์กช็อปความมุ่งหวังของภารกิจเครือข่ายจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน
2. สำรวจแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่เคยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กนักเรียนโดยครูภูมิ

ปัญญาชาวบ้าน

3. ปรับปรุงสถานที่แหล่งเรียนรู้บ้านทุ่งหลวง 11 จุด
4. จัดกิจกรรมเสริมทักษะการจัดกระบวนการเรียนรู้แก่นักจัดการความรู้

6.5.2 สรุปผลที่เกิดของการพัฒนาชุมชน แหล่งเรียนรู้ชุมชน

มีรูปแบบทางเลือกที่เกิดจากการร่วมตัวสร้างการเรียนรู้ร่วมในการศึกษาวิเคราะห์ และการแก้ไขปัญหา การจัดการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต จากฐานประสบการณ์เดิมสู่การจัดการชุมชนให้เป็นสุขได้อย่างเป็นจังหวะ เป็นระบบ และบูรณาการสู่ความเป็นองค์รวม ใน 5 ชุมชน อย่างน้อยชุมชน 1 รูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นได้จริง

1.) มีหลักสูตรการเรียนรู้องค์ความรู้ชุมชน ที่มีทรัพยากรบุคคลที่มีความสามารถในการสื่อสารหรือเป็นผู้ถ่ายทอดนำเสนอองค์ความรู้ชุมชน และทิศทางการพัฒนาชุมชนให้เป็นสุข และยังยืนได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับบริบทแต่ละท้องถิ่นอย่างน้อยชุมชนละ 5 คน พร้อมกับมีพื้นที่รูปแบบที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน และเป็นฐานข้อมูลเพื่อสื่อสารกับสังคมได้เป็นอย่างดี

(1.) ชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ

1. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ระหว่างชุมชน กับ โรงเรียน
2. การกำหนดจุดเรียนรู้ภายในชุมชน 11 จุด
3. รูปแบบการจัดการทรัพยากร ป่าชุมชน

(2.) ชุมชนบ้านบ้านห้วยอีค่าง มีรูปแบบที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชน

อื่นคือ

1. การจัดการเหมืองฝาย
2. การจัดการป่าชุมชน
3. การจัดการปุ๋ยหมัก
4. การจัดการชุมชนแบบนรก สวรรค์

5. การจัดการสวนคนไข้

(3.) ชุมชนบ้านบ้านใหม่ปางเดิม มีรูปธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ

1. โครงการบ้านอุ้ยสอนหลาน (บ้านอุ้ยอุ่น ศรีวิชัย)
2. กลุ่มสานฝันบ้านใหม่ปางเดิม

(4.) ชุมชนบ้านบ้านกัวแลป่าเป้า มีรูปธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ โครงการบ้านอุ้ยสอนหลาน (บ้านอุ้ยใจคำ ตาปัญญา)

(5.) เครือข่ายเหมืองฝาย 11 เหมืองฝาย มีรูปธรรมที่สามารถเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้ชุมชนอื่นคือ

1. การทำบุญสืบชะตาน้ำวาง
2. การเลี้ยงฝาย

2.) บุคคลที่มีความสามารถในการสื่อสารหรือเป็นผู้ถ่ายทอดนำเสนอองค์ความรู้ชุมชนในแต่ละพื้นที่ คือ

- (1.) ชุมชนบ้านทุ่งหลวง 8 คน
- (2.) ชุมชนบ้านห้วยอีค่าง 7 คน
- (3.) เครือข่ายสภาวัฒนธรรมกับอุ้ยสอนหลาน 8 คน
- (4.) เครือข่ายองค์กรเหมืองฝายลุ่มน้ำวาง 5 คน
- (5.) เครือข่ายทรัพยากรลุ่มน้ำวางตอนบน 6 คน

สถานะของแหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำวางทั้ง 5 ดังกล่าว ภายใต้การสนับสนุนของวิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวางคือเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยการมีบทบาทสำคัญ คือ

1. สร้างการยอมรับคนในชุมชน และภายนอกชุมชน
2. พัฒนาวัฒนธรรมความเชื่อ
3. สร้างผู้นำคนรุ่นใหม่
4. เป็นแกนความคิดความรู้สู่การเรียนรู้พัฒนาเรื่องอื่น ๆ ที่นำชุมชนไปสู่ความสุข
5. เป็นแรงดึงดูดการสนับสนุนการเข้าร่วมพัฒนาแหล่งเรียนรู้
6. สร้างพื้นที่สาธารณะของชุมชนเครือข่ายเพื่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งภายในชุมชนลุ่มน้ำวาง และชุมชนอื่น ๆ
7. มีกฎกติการองรับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ หรือกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กฎระเบียบการดำเนินงาน

6.5.3 บทเรียนการพัฒนาพื้นที่รูปธรรม แหล่งเรียนรู้ ลุ่มน้ำวาง

1.) ผู้นำต้องเชื่อมั่นความรู้ของชุมชนสามารถจัดการชุมชนตนเอง และนอกชุมชนได้ ทั้งเรื่อง การจัดการคน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ความเชื่อ ทรัพยากรธรรมชาติ และ สถาปนาความรู้ของชุมชนในรูปแบบ สถาบันชาวบ้าน ทำหน้าที่จัดการความรู้ให้กับสังคม ความเชื่อมั่นในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนเกิดจากเงื่อนไขสำคัญ คือ

(1.) การสร้างความรู้เกิดจากการแก้ไขปัญหา การเชื่อมโยงปัญหา การมีประสบการณ์การทำงานร่วมกัน

(2.) การทบทวนบทเรียนร่วมกัน จากกระบวนการเคลื่อนไหวเพื่อต่อสู้กับอำนาจที่ไม่เป็นธรรมที่ชุมชนจัดการร่วมกัน ในกรณี

- การต่อต้านการขูดหมิ่นแคว้น

- การตั้งกลุ่ม เครือข่าย องค์กรชาวบ้าน มาแก้ไขปัญหา เช่น การชุมนุมเรียกร้อง พรบ. ป่าชุมชน ฉบับร่างโดยประชาชนร่วมกับสมาชิกคนจน 99 วันหน้าทำเนียบรัฐบาล

การจัดการความรู้เป็นยุทธศาสตร์ สร้างสถาบันชุมชน ภายใต้ชื่อวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง เป็นความต้องการของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนลุ่มน้ำวาง ที่ต้องการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน

2.) ฐานคิดสำคัญของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ วิทยาลัยชาวบ้าน คือ

(1.) ปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนลุกขึ้นมาจัดการชุมชนตนเอง

(2.) ต้องทำให้คนรุ่นใหม่ เห็นความสำคัญ และสามารถจัดการแหล่งเรียนรู้ของตนได้

(3.) ประกาศบอกตัวคนให้ องค์กรภายนอกรับรู้ เช่น การเขียนป้ายข้อความต่าง ๆ, สวนคนจี่คร้าน, กลุ่มคนจี่คร้าน ฯลฯ

3.) ผลกระทบที่บุคคล หรือองค์กรภายนอกเข้ามาจัดการชุมชน

(1.) การแบ่งแยกเขตพื้นที่ป่า พื้นที่ชุมชน โดย กรมอุทยานแห่งชาติ

(2.) การแบ่งเขตการปกครอง ทำให้ความรู้สึกความเป็นชุมชนหายไป เช่น เดิมเป็นชุมชนลุ่มน้ำวาง กลายเป็น เขตการปกครองโดยรัฐเป็นผู้กำหนด

(3.) การเข้ามาของกลุ่มองค์กรเอกชน ภาครัฐกิจ ภาครัฐ ที่มาสนับสนุนโดยขาดมิติการมองเรื่องการมีส่วนร่วม ไม่ได้คำนึงถึงกลไกของชุมชนที่มีการจัดการมาก่อน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนเป็นปัจเจก มีการแข่งขัน กระแสทุนนิยมเข้าไปจัดการชุมชนได้ง่าย วิธีดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไป ความรู้สึกความเป็นชุมชน ความเป็นพี่น้อง เครือญาติหายไป ทำให้ชุมชนแตกแยกความสามัคคี และปัญหาอื่นๆอีกมากมาย

4.) จุดเปลี่ยนในความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มองค์กรต่างๆ (เช่น ความสัมพันธ์ร่วมมือที่ดีระหว่างชุมชนกับโรงเรียนบ้านทุ่งหลวง) ขึ้นอยู่กับการจัดการในเชิง “องค์กร” มิใช่แค่ของตัวบุคคล โดยการจัดการนั้นต้องมีทั้งระดับนโยบายและการปฏิบัติการจะสร้างให้เกิดการจัดการในเชิงองค์กรได้ ขึ้นอยู่กับ “การจัดการให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีร่วมกัน”

(1.) เห็นปัญหาร่วมกันระหว่างชุมชนกับโรงเรียน “ปัญหา-สาเหตุ-ผลกระทบที่ลูกหลานลืมนิสิตฮอย”

(2.) มีทีม มีคน(นันทวัฒน์ ถิ่นพนาสัย) ปฏิบัติการ “ตัวเชื่อม” และมีทีมหัวเชื้อที่ดี

(3.) มองปัญหาให้เป็นรูปธรรม เช่น กรณีเยาวชนที่ไปศึกษานอกชุมชนกลับมาชุมชนไม่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับชุมชนได้

5.) กระบวนการเรียนรู้ที่มีพลังต้องมีความสัมพันธ์ร่วมกัน ที่สำคัญเป้าหมายการเรียนรู้ต้องเข้าถึงความสัมพันธ์ (ระหว่าง คนกับคน, คนกับธรรมชาติ, คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ)

(1.) มองฐานแหล่งเรียนรู้เป็นประเพณีพิธีกรรมร่วมกัน เพราะมีมิติความเชื่อร่วมกัน เช่น การเลี้ยงผีฝ่าย

(2.) การเอามือเอวกัน มีมิติการตอบแทนบุญคุณซึ่งกันและกัน

6.) แหล่งเรียนรู้ที่แสดงสัจธรรม (ความจริงที่ต้องพบ) ทำให้เกิดสำนึกต้องเรียนรู้ พิธีกรรมวัฒนธรรมการเกิด แก่ เจ็บ และการตาย เป็นความจริงที่ต้องพบเจอกันทุกคน เมื่อพบแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้เกิดสำนึกว่าต้องเรียนรู้ เป็นหน้าที่ของบุตรหลานที่ต้องเรียนรู้เพื่อต้องใช้ในอนาคต เช่น การเรียนรู้ของชุมชนปากาเกอะญอ ต่อเรื่องต้น “เดปอทุ” (พิธีกรรมการเกิด), การเรียนรู้เรื่องต้นโพธิ์ (พิธีกรรมการสืบชะตา แสดงถึงการอยู่เย็นเป็นสุข), การเรียนรู้เรื่องต้นไทร (พิธีกรรมการตาย) เป็นต้น

7.) การสืบทอดการดำรงไว้ของแหล่งเรียนรู้ขึ้นอยู่กับการใช้ คุณค่าของแหล่งเรียนรู้สร้าง โอกาส และข้อจำกัดเพื่อพัฒนาเพิ่มศักยภาพจุดอ่อน ยกกระดับจุดแข็งเป็นกระแสนิสิตฮอย

เด็กและเยาวชนที่มีโอกาสเรียน แต่หลักสูตรการเรียนทำให้ขาดสำนึกรักท้องถิ่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต มุ่งพาตัวเองออกจากชุมชน แต่จุดแข็งของเยาวชนมีการเรียนรู้ได้รวดเร็ว เมื่อเยาวชนถูกจัดกระบวนการเรียนรู้นำเอาแหล่งเรียนรู้ไปสร้างให้เกิดจิตสำนึกในการรัก

ท้องถิ่น ภูมิใจในการมีวัฒนธรรม เรียนรู้การใช้ชีวิตบนวิถีของตนเอง ย่อมสร้างการเปลี่ยนแปลงใช้ชุมชนไปในทางที่ชุมชนเป็นสุข เช่น กรณีเยาวชน บ้านทุ่งหลวง ห้วยอีค่าง และหนองเต่า

8.) แหล่งเรียนรู้ของชุมชนปกากะญอ ที่มีศักยภาพในการจัดการวิถีชีวิต เศรษฐกิจ การผลิต สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ในชุมชน และมีการจัดการเชื่อมโยงกับสังคมภายนอก เช่น

กรณี ต้นเคปอกของชุมชนปกากะญอ สร้างการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชน เป็นจุดหนึ่งที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า ให้กับคนในหมู่บ้าน และความรู้ดังกล่าวถูกจัดการให้การเรียนรู้กับโรงพยาบาลที่อยู่นอกชุมชนที่ต้องปฏิบัติตามความเชื่อของชุมชนเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ต้องให้สายรกแก่พ่อแม่กลับบ้านไปทำพิธีทางความเชื่อ กระบวนการดังกล่าว แสดงให้เห็นความรู้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จัดการชุมชน จัดการองค์กรนอกชุมชนได้

9.) การจัดการความรู้บนพื้นที่รูปธรรมของชุมชน หมายถึงการสู้กับกระแสทุนจากภายนอกที่เข้ามาจัดการชุมชน

การสู้กับกระแสทุนของชุมชนต้องเริ่มสู้จากภายใน (วิถีคิดของคนในชุมชน) สรรพจากจุดเล็ก ๆ ที่เริ่มจากความเชื่อตามแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชน ส่งผลกระทบถึงการจัดการทรัพยากรของชุมชน และเชื่อมโยงการจัดการกับองค์กรภายนอก ส่งผลต่อระบบทุนอย่างชัดเจน เมื่อชุมชนพึ่งตัวเองทั้งความคิดและการจัดการความรู้ เช่น ชุมชนปกากะญอ เชื่อพิธีการทำตะแชนะ ที่ทำให้เกิดศรัทธาส่งเสริมธรรมชาติ ส่งผลต่อบริเวณที่ทำพิธีไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า จากคนในชุมชนหรือจากคนนอกชุมชน เมื่อนายทุนมาซื้อไม้ก็ไม่มีใครตัด ไม้ขายให้

ข้อสังเกตเมื่อชุมชนจุดเล็ก ๆ ถูกจัดการยอมส่งผลต่อชุมชนอื่น ๆ ให้การยอมรับและเชื่อถือไปด้วย ทำให้ชุมชนอื่นถูกจัดการ ทั้งวิถีคิด และการปฏิบัติ

6.4.4 ทิศทางอนาคตการพัฒนางานแหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำวาง

- 1.) ทำหน้าที่จัดการเรียนรู้ให้ชุมชนโดยเฉพาะเยาวชน และองค์กรบุคคลภายนอกชุมชน
- 2.) การนำประเด็นแหล่งเรียนรู้เป็นหัวข้อพัฒนาประเด็นอื่น ๆ เพื่อให้ชุมชนเป็นสุขอยู่รอดร่วมกัน
- 3.) การเรียนรู้พัฒนาสื่อที่เป็นการเรียนรู้ ตามกลไกของชุมชนที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต
- 4.) ประสานเชื่อมสัมพันธ์ ทำกิจกรรม ร่วมเรียนรู้ร่วมกัน ร่วมกันสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชนกับชุมชน ระหว่างชุมชนกับสถาบันการศึกษา ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

6.6 การพัฒนากระบวนการสื่อสาร

6.6.1 กระบวนการดำเนินงานโดยภาพรวม

การสื่อสารถือเป็นหัวใจสำคัญของการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของคนในสังคมยุคปัจจุบัน การดำเนินงานของชุมชนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้/รับรู้กับสังคมภายในและภายนอกชุมชนเป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และเกิดการยอมรับในวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนกระบวนการงานที่ชุมชนได้ใช้เป็นเครื่องมือในการนำเสนอต่อสังคมสาธารณะ โดยผู้รู้ พ่อครู แม่ครู/ ครูภูมิปัญญาได้นำเอาองค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมาเผยแพร่สู่สังคม สร้างการมีส่วนร่วมและเกิดความตระหนักให้ชุมชนเห็นความสำคัญขององค์ความรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่นทั้งเรื่องของ วัฒนธรรมประเพณี จารีต ฮีตสอย พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆของท้องถิ่นและการแสวงหา ค้นคว้าเพิ่มเติมจากผู้เฒ่าผู้แก่ นักวิชาการชาวบ้านเพื่อนำเอาข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญามารวบรวม/เรียบเรียงให้เป็นหมวดหมู่เพื่อการศึกษาและสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มบุคคล องค์กร หน่วยงานรัฐ หน่วยงานเอกชนและองค์กรชุมชน เช่น คำทา บทพานิทาน สุภาษิต คำอ่ำ ฯลฯ โดยยก ระดับความรู้ ความเข้าใจของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการใช้เครื่องมือในการสื่อสารกับสังคมอย่างเหมาะสม เช่น โปสเตอร์ วารสาร (สารรักษ์ลุ่มน้ำวาง) หนังสือเล่มเล็ก 3 เล่ม คือ แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านทุ่งหลวง ,การฟื้นฟู โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองเต่า ,ชุมชนความรู้ลุ่มน้ำวาง และวิถีดี พิธีกรรมการเกิดของชนเผ่า “เดปอทุ” โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง กำเนิดและกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของพ่อครูแม่ครูโครงการอู๋ยสอนหลาน หมายถึงการประชาสัมพันธ์ ด้วยการพูดผ่านสื่อวิทยุชุมชน การเขียน งานแสดงละครชุมชน หรือการกระทำให้สาธารณะชนได้รับรู้ได้เรียนรู้ข้อมูลจากชุมชน เกิดการสนับสนุนในกิจกรรมงานของชุมชนและเพื่อให้ผู้นำ/แกนนำชุมชนได้เรียนรู้ เพิ่มทักษะกระบวนการสื่อสารกับสังคมโดยการสนับสนุน/หนุนเสริมการศึกษาเรียนรู้เพิ่มเติมนอกสถานที่ ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ ทางโครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวางได้มีกระบวนการเพื่อเสริมสร้างและพัฒนาระบบสื่อการเรียนรู้เพื่อใช้เป็นกลไกในการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ ทั้ง 18 เดือน ดังนี้

- 1.) หนุนเสริมสนับสนุนให้องค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้าการพัฒนาทีมผู้นำ/แกนนำในชุมชนให้มีความสามารถในการพัฒนาระบบการสื่อสารกับสังคมและพัฒนางานสื่อเพื่อเผยแพร่สู่สังคมสาธารณะ
- 2.) หนุนเสริมให้ทีมผู้นำ/แกนนำได้เรียนรู้จากประสบการณ์นอกสถานที่จากผู้รู้/ผู้มีประสบการณ์ด้านงานสื่อสารและร่วมกับทีมสรส.กลาง

3.) หนุนเสริมสนับสนุนให้องค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชนเข้ามาร่วมกันการพัฒนาทีมผู้นำ/แกนนำในชุมชนให้มีความสามารถในการพัฒนาระบบการสื่อสารกับสังคมและพัฒนางานสื่อเพื่อเผยแพร่สู่สังคมสาธารณะ

กระบวนการพัฒนาการสื่อสารมีกิจกรรมสำคัญ คือ

1. จัดประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และหาแนวทางความร่วมมือ”การพัฒนางานสื่อเพื่อสร้างการเรียนรู้ชุมชนและสังคม”โดยประธานองค์กร/เครือข่ายและกลุ่มต่างๆมาร่วมแลกเปลี่ยนแนวทางความร่วมมือการดำเนินกิจกรรมศูนย์ข่าวชุมชนลุ่มน้ำวาง

2. ประสานความร่วมมือกับเครือข่ายการศึกษาทางเลือกและวิทยาลัยการจัดการทางสังคมผลิตสื่อ วัสดุ เรื่อง กำกืดและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาของพ่อครูแม่ครู โครงการอุ้ยสอนหลาน

3. ประสานความร่วมมือกับศูนย์ข่าวเยาวชนโรงเรียนบ้านกาศวิทยาคมในการจัดทำข่าวในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เครือข่ายวิทยาลัยจาวบ้านดำเนินการเช่น พิธีสืบชะตาดินน้ำป่า เป็นต้น

4. ประสานความร่วมมือกับคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช จัดทำสารคดี “ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรลุ่มน้ำวาง”

5. ประสานงานองค์กรสื่อ เช่น สำนักข่าวประชาธรรมเข้ามาทำข่าวในพื้นที่ การประสานงานวิทยุชุมชนสันป่าตองในการทำรายการเพื่อสื่อสารการดำเนินงานของเครือข่ายชุมชนลุ่มน้ำวาง เช่น กิจกรรมโครงการอุ้ยสอนหลาน กิจกรรมการทำพิธีทำบุญสืบชะตาดินน้ำป่า เป็นต้น

6. ประสานความร่วมมือจากทีมมะขามป้อมและกลุ่มดินสอสีเข้ามาเสริมศักยภาพ/พัฒนารูปแบบวิธีการสื่อสารกับสังคมโดยงานละคร

ไม่เพียงแต่เท่านั้น โครงการยังได้หนุนเสริมให้ทีมผู้นำ/แกนนำได้เรียนรู้จากประสบการณ์นอกสถานที่จากผู้รู้/ผู้มีประสบการณ์ด้านงานสื่อสารและร่วมกับทีมสรส.กลาง ตามกิจกรรมสำคัญคือ

1. สนับสนุนให้ทีมผู้นำ/แกนนำและเยาวชนได้เข้าร่วมเวทีฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านงานเขียนเพื่อการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ 2 ครั้ง

2. สนับสนุน/หนุนเสริมผู้นำ/แกนนำชุมชนและแกนนำเยาวชนและองค์กรเครือข่ายที่เกี่ยวข้องได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รู้ภูมิปัญญาเพื่อจัดทำหนังสือเล่มเล็กเผยแพร่สู่สังคมสาธารณะ

6.6.2 สรุปผลที่เกิดขึ้นในการพัฒนาระบบการสื่อสาร

1.) องค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวผู้รู้ พ่อครู แม่ครู/ครูภูมิปัญญา ได้ถูกนำเสนอออกมาในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานเขียนผ่านสื่อต่างๆทั้งหนังสือพิมพ์ นิตยสาร วารสาร แผ่นพับ หรือ

ซีดี/วีซีดี เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ เช่น วารสาร (สารรักษ์ลุ่มน้ำวาง) หนังสือเล่มเล็ก 3 เล่ม คือ แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านทุ่งหลวง ,การฟื้นฟูป่าโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองเต่า,ชุมชนความรู้ลุ่มน้ำวาง และ VCD พิธีกรรมการเกิดของชนเผ่า “เดปอทุ” โรงเรียนบ้านทุ่งหลวง กำเนิดและกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาของพ่อครูแม่ครู โครงการอุ้ยสอนหลาน เป็นต้น

2.) มีรูปธรรมให้เห็นในพื้นที่จริง โดยสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้ท่ามกลางการปฏิบัติจริงในพื้นที่เพื่อให้บุคคลภายในชุมชน เพื่อนบ้านใกล้เคียง เครือข่ายลุ่มน้ำวางและบุคคลภายนอกทั้งในและต่างประเทศเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและความรู้ความเข้าใจมากกว่าการได้เรียนรู้และอ่านจากในหนังสือ

3.) เกิดการเรียนรู้/เกิดการยอมรับจากเครือข่ายองค์กรต่างๆทั้งในและนอกพื้นที่ที่มีข้อมูลในการสื่อสารเผยแพร่ ผ่านสื่อต่างๆ และถูกนำไปเผยแพร่ต่อกัน ไปเป็นที่รับรู้ในวงกว้างทั้งในเครือข่ายการศึกษาทางเลือก หน่วยงานต่างๆทั้งใน/นอกชุมชนในประเทศและต่างประเทศได้เข้ามาเยี่ยมชมและศึกษาคูณอยู่ตลอดเวลาอย่างไม่ขาดสาย

4.) ผู้นำ/แกนนำองค์กรเครือข่ายต่างๆและเยาวชนมีทักษะ/ศักยภาพในการสื่อสารสู่สังคมสาธารณะได้ ทั้งรูปแบบการเขียน การพูดคุยแลกเปลี่ยน การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาโดยมีนักเขียนสมัครเล่นที่ผ่าน/เกิดจากการฝึกอบรม เช่น นามปากกาประยงค์ ดั้วคุ่น, ช้างสันป่าตอง, ภูตะวัน, ภูผาแง่ม ,ลูกอ๊อดแม่ปิง,เซ-วา เภา เป็นต้น

6.6.3 บทเรียนที่สำคัญของการพัฒนาระบบสื่อสาร

1.) การใช้องค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสื่อสารกับสังคม โดยมีการถอด กำเนิด องค์ความรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาที่มีอยู่ในตัว /ในความคิดของพ่อครู แม่ครูมารวบรวม/เรียบเรียงออกมาเป็นรูปหนังสือและ วีซีดีเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารกับสังคมสาธารณะ

2.) การนำเอาวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวันทั้งเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อสื่อสารกับสังคม ในรูปแบบแหล่งเรียนรู้ที่สามารถศึกษาเรียนรู้ได้ด้วยการลงปฏิบัติจริงในพื้นที่

3.) การนำเอารูปแบบการจัดการแบบชาวบ้านและรูปแบบการจัดการแบบรัฐมาสื่อสารสู่สังคม โดยได้นำเอาองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้รับการสืบทอดต่อกันมาหลายชั่ว

อายุคนทั้งเรื่องการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า หรือรูปแบบการดำเนินชีวิต /วิถีชีวิตมาเปรียบเทียบ เพื่อเกิดการเรียนรู้ความเข้าใจและเกิดการยอมรับในรูปแบบการจัดการแบบชาวบ้านมากขึ้น

บทที่ 6

สรุปผลการติดตามประเมินผล

จากการติดตามประเมินผลโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ 5 พื้นที่ ดังรายละเอียดในบทที่ 3, บทที่ 4 และบทที่ 5 ข้างต้น พอจะประมวลสรุปเป็นภาพรวมของโครงการดำเนินงานซึ่งประกอบไปด้วย

1. บริบทโครงการพื้นที่รูปธรรม

- 1.1 ที่มา แนวคิดโครงการ และวัตถุประสงค์โครงการ
- 1.2 แนวคิดการจัดการความรู้ และการจัดการเรียนรู้
- 1.3 สภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้
- 1.4 บริบทและทุนเดิมของชุมชน

2. เป้าหมายการดำเนินงาน

3. ปัจจัยนำเข้า

- 3.1 บุคคล
- 3.2 ความรู้
- 3.3 แหล่งเรียนรู้
- 3.4 ภาษี เครือข่าย และกลไกที่เกี่ยวข้อง
- 3.5 ปัจจัยภายนอกอื่นๆ

4. กระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือจัดการเรียนรู้

5. ผลที่ได้รับ

- 5.1 ผลตามเป้าหมายการดำเนินงาน
- 5.2 ผลลัพธ์และผลกระทบจากการดำเนินงาน

1. บริบทโครงการพื้นที่รูปธรรม

- 1.1 ที่มา แนวคิดโครงการ และวัตถุประสงค์โครงการ

- โครงการการจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน เป็นโครงการที่มีที่มาจาก การเชื่อมต่อการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) โดยมีพื้นที่ในความรับผิดชอบใน

เขตภาคเหนือ โดยคณะทำงานได้มีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจและการเรียนรู้ร่วมกันภายใต้โจทย์หลักของสังคมที่ว่า ชุมชนจะเข้มแข็งและมีความสุขได้อย่างไร การจัดการความรู้และการจัดการเรียนรู้จะเป็นแนวทางในการเสริมสร้างสุขภาวะของชุมชนได้หรือไม่อย่างไร ต้องเหตุ ปัจจัย เงื่อนไขอะไร

- แนวคิดโครงการมีฐานจากสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (สรพ.) ได้ทำหน้าที่เป็นกลไกประสานงานระดับภาคของภาคเหนือ โดยมีแนวคิดสำคัญ คือ ใช้แนวคิดการสร้าง **พื้นที่รูปธรรม** ของการจัดการความรู้ และการจัดการเรียนรู้ในพื้นที่ที่มีทุนเดิมและยกระดับให้เป็นพื้นที่ต้นแบบในการจัดการเรียนรู้ของชุมชนอย่างแท้จริงและยั่งยืน

- วัตถุประสงค์โครงการ มีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้นำองค์กรชุมชน นักพัฒนาทั้งภาครัฐ เอกชน เยาวชนที่มีบทบาทในการจัดการความรู้ชุมชนให้มีความสามารถเป็นนักจัดกระบวนการเรียนรู้ชุมชน
2. เพื่อพัฒนากลไก การจัดกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้ชุมชนในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งและมีความสุข
3. เพื่อเสริมสร้างรูปธรรมของแหล่งเรียนรู้ชุมชนในการแก้ไขปัญหาการจัดกระบวนการทรัพยากร การพัฒนาแบบแผนการผลิต การสืบสานวัฒนธรรมแบบองค์รวมให้ชุมชนเป็นสุข สามารถเป็นพื้นที่เพื่อการขยายผลสู่ชุมชนอื่น
4. เพื่อสื่อสารเผยแพร่ องค์ความรู้และวิธีการเรียนรู้สู่ชุมชนและสังคม

1.2 แนวคิดการจัดการความรู้ และการจัดการเรียนรู้

โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและมีความสุขอย่างยั่งยืนใช้แนวคิดหลัก คือ การจัดการความรู้ และแนวคิดรอง คือ การจัดการเรียนรู้ โดยแนวคิดการจัดการความรู้มีขอบเขตรวมถึงการประมวล พัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น ที่มีอยู่ดั้งเดิมในตัวบุคคล ในเอกสาร หลักฐานต่างๆ ผสมกับความรู้อย่างใหม่ที่มีอยู่ และถูกคัดสรรให้เหมาะสมกับปัญหาความต้องการของชุมชน และนำมาจัดระบบให้พร้อมทั้งใช้งานซึ่งอาจอยู่ในรูปของคลังความรู้ชุมชน ในเงื่อนไขและสภาพการณ์การเคลื่อนไหวชุมชนที่มีความจำเป็นต้องใช้ความรู้เหล่านี้ ชุมชนจะมีวิธีการจัดการตามวิถีชีวิตและวิถีที่เป็นธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า หรือแก้ไขปัญหาที่กำลังจะเผชิญให้ปัญหาตกไป ผลที่เกิดจากการใช้ความรู้จะมีการเผยแพร่ขยายผล เป็นบทเรียนให้ชุมชนอื่นได้เรียนรู้ และปรับใช้ตามบริบทชุมชนนั้นๆ ต่อไป

ส่วนแนวคิดการจัดการเรียนรู้เป็นแนวคิดที่มีจุดเน้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีพลังสร้างสรรค์ สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในตัวคน กลุ่มคน และชุมชนได้ เป็นกระบวนการที่

สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชน

1.3 สภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ ภายใต้การดำเนินโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน ได้พิจารณาสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ

- 1.3.1. บุคคล ที่เป็นผู้รู้ทั้งในและนอกชุมชน
- 1.3.2. วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นในการจัดกระบวนการให้เกิดการเรียนรู้
- 1.3.3. สถานที่ ซึ่งเป็นพื้นที่สร้างการเรียนรู้
- 1.3.4. กิจกรรม รวมถึงกิจกรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และกิจกรรมที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้โดยเฉพาะ

สภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนรู้ของโครงการพื้นที่รูปธรรมทั้ง 5 พื้นที่ มีผู้รู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีศักยภาพในการให้คำแนะนำ เป็นที่ปรึกษา ตลอดจนร่วมจัดการเรียนรู้ ตลอดจนมีผู้รู้นอกชุมชนที่สังกัดหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน ส่วนวัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้โดยตรงมีจำนวนน้อย และต้องรอการพัฒนาคุณภาพ ส่วนมากจะเป็นวัสดุ อุปกรณ์ หรือสื่อการเรียนรู้ที่นำมาใช้เฉพาะประเด็นการเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ และมีความพอเพียงสำหรับกลุ่มเรียนรู้ขนาดเล็ก สถานที่ที่เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนรู้โดยตรง คือ โรงเรียน หรือสถานศึกษาที่เป็นวัด แต่ที่ถูกนำมาใช้ (utilized) มีปริมาณที่พอเพียง และสอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ป่า ดิน น้ำ แสง สุนัข ฯลฯ สำหรับกิจกรรมที่ออกแบบ (designed) มาให้เอื้อต่อการเรียนรู้จะมีไม่มาก แต่เกิดจากการสร้างสรรค์ขึ้นมาตอนหลัง ที่เด่นชัดจะเห็นเป็นโครงการอยู่สอนหลาน พื้นที่แม่วาง ส่วนพื้นที่อื่นกิจกรรมที่นำมาใช้เพื่อการเรียนรู้มีระดับปานกลาง แต่โดยภาพรวมบริบทชุมชนภาคเหนือที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในระดับที่ดี มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขได้

1.4 บริบททั่วไปของพื้นที่รูปธรรมและทุนเดิมของชุมชน จากการประเมินพอจะประมวลสรุปได้ดังต่อไปนี้

1.4.1. พื้นที่แม่ทา บริบทด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม และด้านทรัพยากรธรรมชาติ อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี สภาพปัญหาทั่วไปมีปัญหาไม่รุนแรง ภาพรวมของสุขภาวะชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี บริบททั่วไปของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดีพร้อมพัฒนาเพื่อเป็นแบบอย่างการจัดการเรียนรู้ชุมชนได้

ทุนเดิมของชุมชนพื้นที่แม่ทา มีทุนมนุษย์ที่มีความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ ทั้งทีมผู้นำ ทีมทำ และทีมหนุน มีทุนความรู้จากฐานงานวิจัยและงานพัฒนา ทุนทางสังคมเป็นชุมชนแบบเครือญาติ ทุนทางวัฒนธรรมวิถีชีวิตของชาวบ้านเน้นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ทุนทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์ปานกลาง ทุนทางการเงินชุมชนมีกองทุนและสหกรณ์ชุมชน ทุนโดยรวมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขจึงอยู่ในระดับดี พร้อมต่อยอดจากฐานงานเดิม

1.4.2. พื้นที่แม่สุริน บริบทด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี ด้านทรัพยากรธรรมชาติแม้จะมีการผลิตด้วยเกษตรเคมีแต่ภาพรวมอยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาหลักของชุมชน คือการมีหนี้สิน สุขภาวะโดยรวมของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง แต่สามารถยกระดับการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชนได้

ทุนเดิมของชุมชนพื้นที่แม่สุรินมีทุนมนุษย์โดยเฉพาะภูมิปัญญาชาวบ้านและนักพัฒนาที่เป็นคนในพื้นที่ มีทุนความรู้จากงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) และความรู้ท้องถิ่นในวิถีชีวิต ทุนทางสังคมเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่และคนพื้นราบบางส่วน ทุนทางวัฒนธรรม เป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งโดยเฉพาะศาสนธรรมและประเพณีของชาติพันธุ์ ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ทั้งดิน น้ำ ป่า แต่ทุนทางการเงินชุมชนมีหนี้สินจากการผลิตทางการเกษตรแบบใหม่และการจัดการกองทุนหมู่บ้าน ทุนโดยรวมของชุมชนวัฒนธรรมเข้มแข็งแต่อ่อนแอทางการเงิน

1.4.3. พื้นที่แม่คำ บริบทด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี ด้านทรัพยากรธรรมชาติโดยเฉพาะดิน น้ำ และป่าชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาอยู่ในเกณฑ์ทั่วไปของชุมชนไทย กล่าวคือ ไม่มีปัญหารุนแรง สุขภาวะชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี บริบททั่วไปของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ที่พร้อมเป็นแบบอย่างของการจัดการเรียนรู้ของชุมชนได้

ทุนเดิมของชุมชนพื้นที่แม่คำ กรณีประเด็นการเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ป่าชุมชน มีทุนมนุษย์ที่เป็นคณะกรรมการป่าชุมชนที่มีประสบการณ์ มีชุดความรู้การจัดการป่าและทรัพยากรธรรมชาติที่ยังไม่ถูกบันทึก ทุนทางสังคมการเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้านอยู่ระหว่างการเสริมสร้าง ทุนทางวัฒนธรรมมีฐานทางวัฒนธรรมคนพื้นเมืองที่เข้มแข็ง ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะป่าชุมชน ทุนทางการเงินอยู่ในระดับทั่วไปของชุมชนชนบทไทย กล่าวคือไม่ถึงกับขัดสนแต่ก็ไม่ร่ำรวย ทุนโดยรวมของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี สามารถต่อยอดเพื่อการจัดการเรียนรู้ของชุมชนได้หากประสานสัมพันธ์กัน

1.4.4. พื้นที่เปียงหลวง เป็นชุมชนที่มีบริบทของชุมชนพิเศษ ของชุมชนชาติพันธุ์เป็นชาวไทยใหญ่ บริบทด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาและวัฒนธรรม อยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี ด้านทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาชุมชนคือการขาดที่ทำกิน แต่สุขภาวะชุมชนอยู่ในเกณฑ์ดี บริบททั่วไปของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ที่สามารถยกระดับการพัฒนาชุมชน โดยการจัดการเรียนรู้ได้

ทุนเดิมของชุมชนพื้นที่เปียงหลวง ทุนมนุษย์มีภูมิปัญญาชาวบ้านที่สามารถร่วมจัดการเรียนรู้ มีทุนความรู้จากนักพัฒนาและจากผู้รู้ในชุมชน ทุนทางสังคมเป็นชุมชนแบบเครือญาติที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ทุนทางวัฒนธรรมมีความเข้มแข็งด้านวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่และมีวิถีชีวิตที่พอเพียง ทุนทรัพยากรธรรมชาติมีที่ทำกินจำกัดแต่ที่มีอยู่มีความสมบูรณ์ปานกลาง ทุนทางการเงินมีกองทุนชุมชน ทุนโดยรวมของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง แต่พร้อมต่อยอดการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนได้

1.4.5. พื้นที่แม่วาง เนื่องจากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำบริบทชุมชนจึงมีความหลากหลายทั้งระบบนิเวศและชาติพันธุ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชน บริบทด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านการศึกษาและวัฒนธรรมอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดี ทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาของชุมชนหลักๆ คือปัญหาด้านผลผลิตทางการเกษตร การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาวะชุมชนโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี บริบททั่วไปของชุมชนอยู่ในเกณฑ์ปานกลางค่อนข้างดีพร้อมเป็นแบบอย่างของการจัดการเรียนรู้ชุมชนได้

ทุนเดิมของชุมชนลุ่มน้ำแม่วาง มีทุนมนุษย์ที่เป็นผู้รู้ ผู้อาวุโสของชุมชน มีคนในชุมชนขับเคลื่อนงานพัฒนา ร่วมกับเยาวชนและการหนุนเสริมของนักพัฒนาเอกชน มีทุนความรู้จากประสบการณ์การพัฒนาที่ผ่านมา ทุนทางสังคมเป็นชุมชนแบบเครือญาติและการเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทุนทางวัฒนธรรมมีวิถีชีวิตแบบผสมผสานทั้งคนพื้นราบและชนเผ่า มีทุนทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการดำรงชีวิตของชุมชนทั้ง ป่า ดิน และน้ำ ทุนทางการเงินของชุมชนอยู่ในรูปของการระดมทุนในชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ทุนเดิมโดยรวมที่เด่นชัดของพื้นที่แม่วางคือการมีปราชญ์ชาวบ้าน มีการประสานเครือข่ายการพัฒนาชุมชนร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

2. เป้าหมายการดำเนินงาน

โครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ภาคเหนือ มีเป้าหมายร่วมกันคือ

- 1.) การพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้
- 2.) การพัฒนาองค์ความรู้ และวิธีเรียนรู้
- 3.) กระบวนการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้
- 4.) การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้
- 5.) การสื่อสารสู่สังคม
- 6.) การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ชุมชน

3. ปัจจัยนำเข้าการดำเนินงาน

นอกเหนือจากจากบริบทที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่กล่าวมาแล้ว ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ที่สำคัญได้แก่

3.1 ปัจจัยด้านบุคคล ซึ่งโครงสร้างการดำเนินงานของโครงการพื้นที่รูปธรรมประกอบด้วย คณะทำงาน 3 คณะ คือ

3.1.1 ทีมนำ มีบทบาทหน้าที่ให้คำปรึกษา เสนอแนะ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้รู้ ผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ในชุมชน หลายพื้นที่จะมีคุณลักษณะเป็นผู้นำทางธรรมชาติ และผู้นำที่เป็นทางการ

3.1.2 ทีมทำ มีบทบาทในการจัดการความรู้ และจัดกระบวนการเรียนรู้ ทีมทำของหลายพื้นที่ประกอบด้วย นักพัฒนาเยาวชน ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล และครูจากโรงเรียนในพื้นที่

3.1.3 ทีมหนุน มีบทบาทในการสนับสนุนการดำเนินงานโครงการ เป็นบุคคลทั้งที่อยู่ในภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กรชุมชน ทำหน้าที่หนุนเสริมด้านปัจจัยทุนทรัพย์ วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่การทำงาน

ทั้ง 3 ทีมของหลายพื้นที่จะมีบทบาทหน้าที่สลับกัน กล่าวคือ มีหลายบทบาท หลายหน้าที่ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และประเด็นการเรียนรู้ อนึ่งนอกเหนือจากคณะทำงานทั้ง 3 ทีมแล้ว แต่ละพื้นที่ยังมี กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ที่ร่วมในกระบวนการ ซึ่งจะมีทั้งนักเรียนในโรงเรียน เยาวชนในหมู่บ้าน ชาวบ้านทั่วไปอีกกลุ่มหนึ่ง

3.2 ปัจจัยด้านความรู้ ปัจจัยความรู้ คือ เป็นทุนเดิมของแต่ละพื้นที่ที่มีการสร้างพัฒนาทั้งในวิถีชีวิตปกติ จากการพัฒนาขององค์กรต่างๆ ในพื้นที่ และจากการวิจัยความรู้ของชุมชน มีทั้งความรู้ที่ยังฝังติดในคน และความรู้ที่มีการบันทึกเป็นหลักฐาน แต่โดยรวมแล้วชุดความรู้ที่เป็นปัจจัยนำเข้าของแต่ละพื้นที่ยังขาดการจัดการเชิงระบบ ยังขาดการถอดบันทึก และประมวลให้สะดวกและง่ายต่อการนำไปใช้

3.3 ปัจจัยด้านภาคี เครือข่ายและกลไก โครงการพื้นที่รูปธรรมมีการทำงานประสานกับภาคี เครือข่ายต่างๆ ในการขับเคลื่อนงานทั้งแนวราบและแนวดิ่ง เช่น เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติ โรงเรียนในพื้นที่ วัดในชุมชน วิทยุชุมชน โครงการพัฒนา มุสลิธิต่างๆ นับได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการก่อตัวที่จะสถาปนาการเรียนรู้ชุมชนที่ยั่งยืน

3.4 พื้นที่เรียนรู้ภายในและภายนอกชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญอีกปัจจัยหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ไม่ว่าจะเป็นป่าชุมชน สวนผักแปลงเกษตร ลานวัฒนธรรม ไร่นา ฯลฯ

3.5 ปัจจัยภายนอกอื่นๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานโครงการพื้นที่รูปธรรม เช่น แนวนโยบาย การปฏิรูปการเรียนรู้ หลักสูตรท้องถิ่น พ.ร.บ.ป่าชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาของภาครัฐ

4. กระบวนการ วิธีการ และเครื่องมือจัดการเรียนรู้

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของโครงการพื้นที่รูปธรรม ภาคเหนือ จำแนกได้ 2 ระดับ คือ

4.1 การเรียนรู้เพื่อการหนุนเสริม

เป้าหมายของการเรียนรู้ระดับนี้ เพื่อการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ที่เป็นคณะทำงานประสานงานโครงการพื้นที่รูปธรรม ซึ่งจัดกระบวนการเรียนรู้โดยกลไกประสานงานภาคในรูปแบบต่างๆ เช่น

4.1.1 การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ หลักสูตร การประเมินชุมชนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ การเขียนเพื่อการสื่อสารสู่สังคม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับชุมชน กระบวนการเรียนรู้จะมีการบรรยายโดยวิทยากร กิจกรรมกระบวนการกลุ่ม การนำเสนอผลการสัมมนากลุ่มย่อย การลงพื้นที่ฝึกปฏิบัติการ และการปฏิบัติการ สื่อการเรียนรู้ สำคัญได้แก่ สไลด์ประกอบคำบรรยาย เอกสารความรู้ ชุดกิจกรรม

4.1.2 การศึกษาไขว้พื้นที่ โดยใช้พื้นที่รูปธรรมทั้ง 5 แห่งเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่นักจัดการเรียนรู้แต่ละโครงการมีโอกาสไปศึกษาดูงานแบบเข้มข้น ตลอดจนมีการขยายผลในเชิงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน บางพื้นที่จัดการเรียนรู้เพื่อเสริมส่วนขาดโดยนักจัดการเรียนรู้ของพื้นที่อื่นที่มีความรู้และประสบการณ์ไม่ว่าจะเป็นประเด็น ศิลปวัฒนธรรม จากเพียงหลงใหลกับชุมชนแม่สุริน หรือการจัดการป่าชุมชนจากแม่คำคู่แม่ทา เป็นต้น

4.1.3 การจัดเวทีการเรียนรู้ร่วมของภาค นับเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ที่กลไกการประสานงานภาคจัดเวทีให้แต่ละพื้นที่รูปธรรมได้นำเสนอแนวคิด แนวปฏิบัติ ความก้าวหน้าของการดำเนินงาน เป็นการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทบทวนสิ่งที่ทำมาโดยมีคณะกรรมการที่ปรึกษา คณะกรรมการอำนวยการภาคและส่วนกลาง ที่ติดตามประเมินผล ได้ร่วมแสดงความคิดเห็น หนึ่งการเรียนรู้ร่วมกันที่จัดเป็นระยะ ในช่วงเวลาที่กำหนด สรส.ส่วนกลางยังได้มีเวทีเรียนรู้ภายใต้หัวข้อนวัตกรรมการเรียนรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องต่างๆ ให้กับนักจัดการเรียนรู้จากภาคและชุมชนเป็นระยะ เพื่อหนุนเสริมอีกขั้นหนึ่ง

การพัฒนาศักยภาพและการติดตามสนับสนุนการดำเนินโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ โดยกลไกประสานงานภาคมีดังนี้

1.) การฝึกอบรมการประเมินชุมชน (วัดป่าฯ)

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการฝึกอบรมการประเมินชุมชน (วัดป่าฯ) อยู่ในระดับพอใช้ถึงดี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15 เท่ากัน, ระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่สามารถนำความรู้จากการฝึกอบรมการประเมินชุมชน (วัดป่าฯ) นำไปใช้ประโยชน์ ในระดับปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาสามารถใช้ได้ดี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

- (1.) ควรทำการประเมินในชุมชน 2 ครั้ง
- (2.) ผู้เข้ารับการอบรมยังไม่คุ้นกับระบบภาษาของวิทยาการ ควรใช้คำให้ง่ายขึ้น

2.) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (แม่คำ)

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (แม่คำ) อยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15, รองลงมาอยู่ในระดับดี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46, ระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (แม่คำ) ไปใช้ประโยชน์ ในระดับใช้ได้ดีและปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15 เท่ากัน, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

(1.) ยังขาดการสนใจจากโรงเรียนแบบจริงจัง

3.) ถอดองค์ความรู้

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการถอดองค์ความรู้ อยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาอยู่ในระดับดี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08, ระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการถอดองค์ความรู้ ไปใช้ประโยชน์ในระดับปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาอยู่ในระดับใช้ได้ดี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

(1.) ควรจัดการอบรมการเขียนเพื่อการสื่อสารมากขึ้น

(2.) กระบวนการถอดความรู้ยังไม่ชัด

4.) การเขียนเพื่อการสื่อสาร

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการเขียนเพื่อการสื่อสาร อยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46, รองลงมาในระดับดี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38, ระดับควรปรับ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการเขียนเพื่อการสื่อสาร นำไปใช้ประโยชน์ในระดับปรับใช้ได้บ้างจำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15, ระดับใช้ได้ดี จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

(1.) พุดเป็นนามธรรมเกินไป

5.) การจัดมหกรรมการเรียนรู้ (ทุ่งหลวง)

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการจัดมหกรรมการเรียนรู้ (ทุ่งหลวง) อยู่ในระดับดี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85 รองลงมาในระดับพอใช้จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46 และระดับควรปรับ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการจัดมหกรรมการเรียนรู้ (ทุ่งหลวง) นำไปใช้ประโยชน์ในระดับปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาในระดับใช้ได้ดีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมิน และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

6.) เวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากเวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค อยู่ในระดับดี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาอยู่ในระดับพอใช้จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08, ระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากเวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค นำไปใช้ประโยชน์ในระดับใช้ได้ดี จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46, รองลงมาอยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้างจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 ตามลำดับ

7.) การติดตามหนุนเสริมในพื้นที่

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการติดตามหนุนเสริมในพื้นที่ อยู่ในระดับดี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54, รองลงมาอยู่ในระดับพอใช้จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการติดตามहनเสริมในพื้นที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ในระดับใช้ได้ดี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาสามารถปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

8.) การศึกษาดูงานไขว้พื้นที่

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการศึกษาดูงานไขว้พื้นที่ อยู่ในระดับดี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 61.54, รองลงมาอยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38, ระดับควรปรับ จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการศึกษาดูงานไขว้พื้นที่ นำไปใช้ประโยชน์ได้ระดับใช้ได้ดี จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 53.85, รองลงมาระดับปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

(1.) ควรทำแผนงานการดูงานที่ชัดเจนตรงตามเวลา

9.) การจัดทำฐานข้อมูล

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการจัดทำฐานข้อมูล อยู่ในระดับพอใช้ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 38.46, รองลงมาอยู่ในระดับดี จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับควรปรับ จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 และไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 15.38 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการจัดทำฐานข้อมูล นำไปใช้ประโยชน์ได้ในระดับใช้ได้ดี จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 46.15, รองลงมาปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็น จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08

10.) การติดตามประเมินผล

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผลที่ได้รับจากการติดตามประเมินผล อยู่ในระดับดี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23, รองลงมาระดับพอใช้ จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 30.77 และระดับควรปรับ ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่ สามารถนำความรู้จากการติดตามประเมินผล นำไปใช้ประโยชน์ได้ในระดับใช้ได้ดี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 69.23, รองลงมาปรับใช้ได้บ้าง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 23.08, ระดับใช้ไม่ได้เลย ไม่มีผู้ตอบแบบประเมินและไม่ลงความคิดเห็นจำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 7.69 ตามลำดับ

ผลการประเมินพบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าผลที่ได้รับจากการฝึกอบรมการประเมินชุมชน (วัดป่าฯ) อยู่ในระดับพอใช้ถึงดี คิดเป็นร้อยละ 50, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (แม่คำ) อยู่ในระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 46.15, การถอดองค์ความรู้ อยู่ในระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 53.85, การเขียนเพื่อการสื่อสาร อยู่ในระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 38.46, การจัดมหกรรมการเรียนรู้ (ทุ่งหลวง) อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 53.85, เวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 53.85, การติดตามหนุนเสริมในพื้นที่ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 61.54, การศึกษาดูงานไขว้พื้นที่ อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 61.54, การจัดทำฐานข้อมูล อยู่ในระดับพอใช้ คิดเป็นร้อยละ 38.46, การติดตามประเมินผล อยู่ในระดับดี คิดเป็นร้อยละ 69.23 ตามลำดับ

ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าการนำไปใช้ประโยชน์จากการฝึกอบรมการประเมินชุมชน (วัดป่าฯ) อยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้าง คิดเป็นร้อยละ 53.85, การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (แม่คำ) อยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้างถึงใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 46.15 เท่ากัน, การถอดองค์ความรู้ อยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้าง คิดเป็นร้อยละ 53.85, การเขียนเพื่อการสื่อสาร อยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้าง คิดเป็นร้อยละ 46.15, การจัดทำฐานข้อมูล อยู่ในระดับปรับใช้ได้บ้าง คิดเป็นร้อยละ 53.85, เวทีเรียนรู้ร่วมกันระดับภาค อยู่ในระดับใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 38.46, การติดตามหนุนเสริมในพื้นที่ อยู่ในระดับปรับใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 53.85, การศึกษาดูงานไขว้พื้นที่ อยู่ในระดับใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 53.85, การจัดทำฐานข้อมูล อยู่ในระดับใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 46.15, การติดตามประเมินผล อยู่ในระดับใช้ได้ดี คิดเป็นร้อยละ 69.23 ตามลำดับ ผลการประเมินดังกล่าวแสดงได้ดังตารางที่ 6.1

ตารางที่ 6.1 สรุปผลการประเมินการพัฒนาศักยภาพ และการติดตามหนุนเสริมของกลไกภาค

ประเด็นการประเมิน	ผลที่ได้รับ			การนำไปใช้ประโยชน์		
	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง	ปรับใช้ได้	ปรับใช้ได้บ้าง	ใช้ไม่ได้
1. ประเมินชุมชน	■				■	
2. หลักสูตร		■		■		
3. ถอดความรู้		■			■	
4. การเขียน		■			■	
5. มหกรรม	■				■	
6. เวทีเรียนรู้	■			■		
7. การติดตามหนุนเสริม	■			■		
8. ศึกษาดูงานไขว้พื้นที่	■			■		
9. ฐานข้อมูล		■		■		
10. การติดตามประเมินผล	■			■		

จากตารางที่ 6.1 จะเห็นว่าการฝึกอบรมหลักสูตรการประเมินชุมชนฯ อยู่ในระดับดี และสามารถนำไปปรับใช้ได้บ้าง เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นการเรียนรู้ในระดับพอใช้ แต่สามารถนำไปปรับใช้ได้ดี การถอดองค์ความรู้ เรียนรู้พอใช้ และพอปรับใช้ได้บ้าง การเขียนเพื่อการสื่อสารเรียนรู้ระดับพอใช้ และสามารถนำไปปรับใช้ได้บ้าง การจัดมหกรรมการเรียนรู้เรียนรู้ระดับดี และสามารถนำไปปรับใช้ได้บ้าง เวทีเรียนรู้ภาคเกิดการเรียนรู้ในระดับดี และสามารถนำไปปรับใช้ได้เช่นเดียวกับการติดตามหนุนเสริมในพื้นที่ การศึกษาดูงานไขว้พื้นที่ และการติดตามประเมินผล ส่วนเรื่องการจัดทำฐานข้อมูลเรียนรู้ในระดับพอใช้ แต่ก็สามารถนำไปปรับใช้ได้ดี

มีข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาจากกลุ่มเป้าหมายนักจัดการความรู้ได้แก่

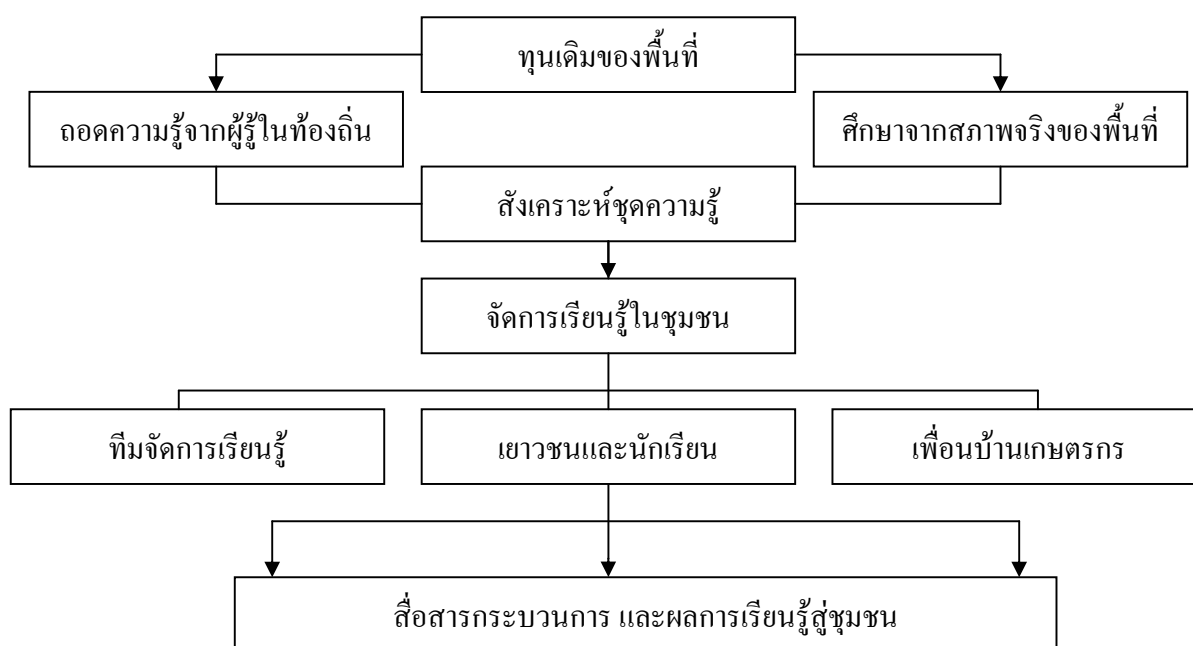
1. ควรทำการประเมินชุมชนโดยนักจัดการเรียนรู้อย่างน้อย 2 ครั้ง
2. วิทยากรใช้ภาษายาก ควรใช้คำที่ง่ายต่อความเข้าใจ
3. เรื่องหลักสูตรท้องถิ่นควรหาทางกระตุ้นความสนใจจากโรงเรียนอย่างจริงจัง
4. ควรเพิ่มการอบรมการเขียนเพื่อการสื่อสารมากขึ้น

5. การถอดองค์ความรู้ยังไม่ชัด
6. วิทยาการพูดเป็นนามธรรมมากเกินไป
7. ควรมีการทำแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน และปฏิบัติตามแผน

4.2 การเรียนรู้ระดับโครงการพื้นที่รูปธรรม

เนื่องจากแต่ละโครงการมีบริบทพื้นที่และประเด็นการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงมีทั้งส่วนที่แตกต่าง และส่วนที่เหมือนกัน แต่ละพื้นที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ คือ

4.2.1 พื้นที่แม่ทา มีประเด็นการเรียนรู้หลักเรื่อง เกษตรยั่งยืน และประเด็นการเรียนรู้รองเรื่อง ประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการทรัพยากร ประเพณี วัฒนธรรม และสมุนไพรเพื่อสุขภาพ กระบวนการเรียนรู้ของพื้นที่แสดงได้ดังภาพที่ 6.1

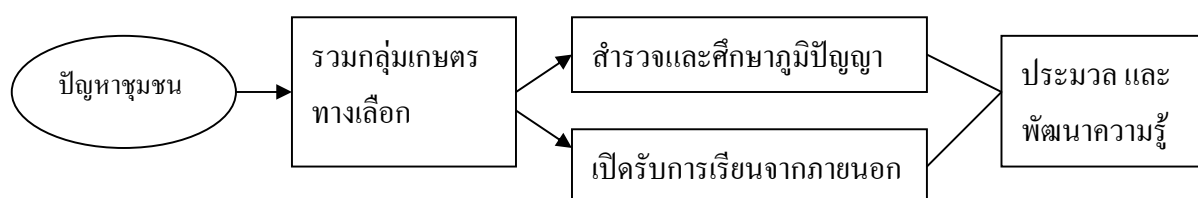

ภาพที่ 6.1 การเรียนรู้ระดับโครงการพื้นที่รูปธรรม พื้นที่แม่ทา

กระบวนการเรียนรู้ของพื้นที่แม่ทา มีการผสมผสานวิธีการแบบดั้งเดิมและแบบสมัยใหม่ ทั้งการเรียนรู้บนวิถีชีวิตปกติ และการเรียนรู้ที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การเรียนรู้อย่างกรณีเยาวชนที่ต้องจัดค่ายการเรียนรู้ให้เรียนปนเล่น การจัดลานความรู้ในโรงเรียนเป็นกิจกรรมเสริมหลักสูตร

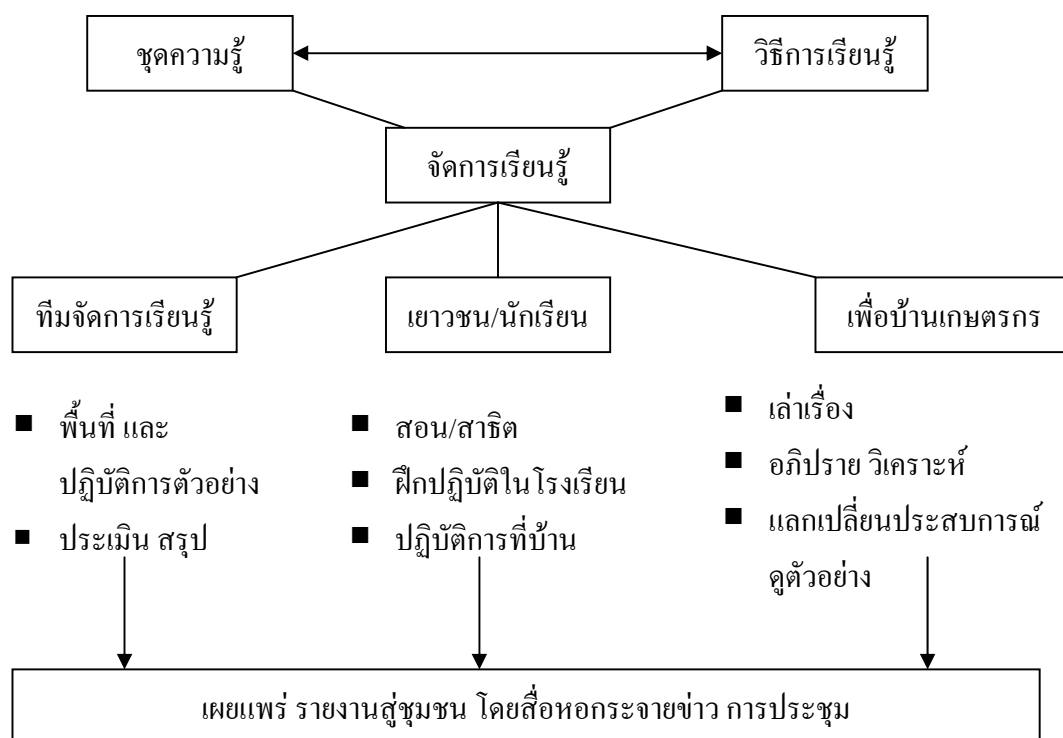
4.2.2 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่แม่สุริน

กระบวนการเรียนรู้ของพื้นที่แม่สุริน มีแรงขับเคลื่อนจากปัญหาหนี้สิน ปัญหาสุขภาพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ทำให้แกนนำชุมชนร่วมกันประสานกลไกและจัดการเรียนรู้ขึ้นโดยการพัฒนาชุดความรู้ดังภาพที่ 6.2 และการจัดการเรียนรู้ดังภาพที่ 6.3

ภาพที่ 6.2 การพัฒนาชุดความรู้พื้นที่แม่สุริน

แนวทางการจัดการเรียนรู้

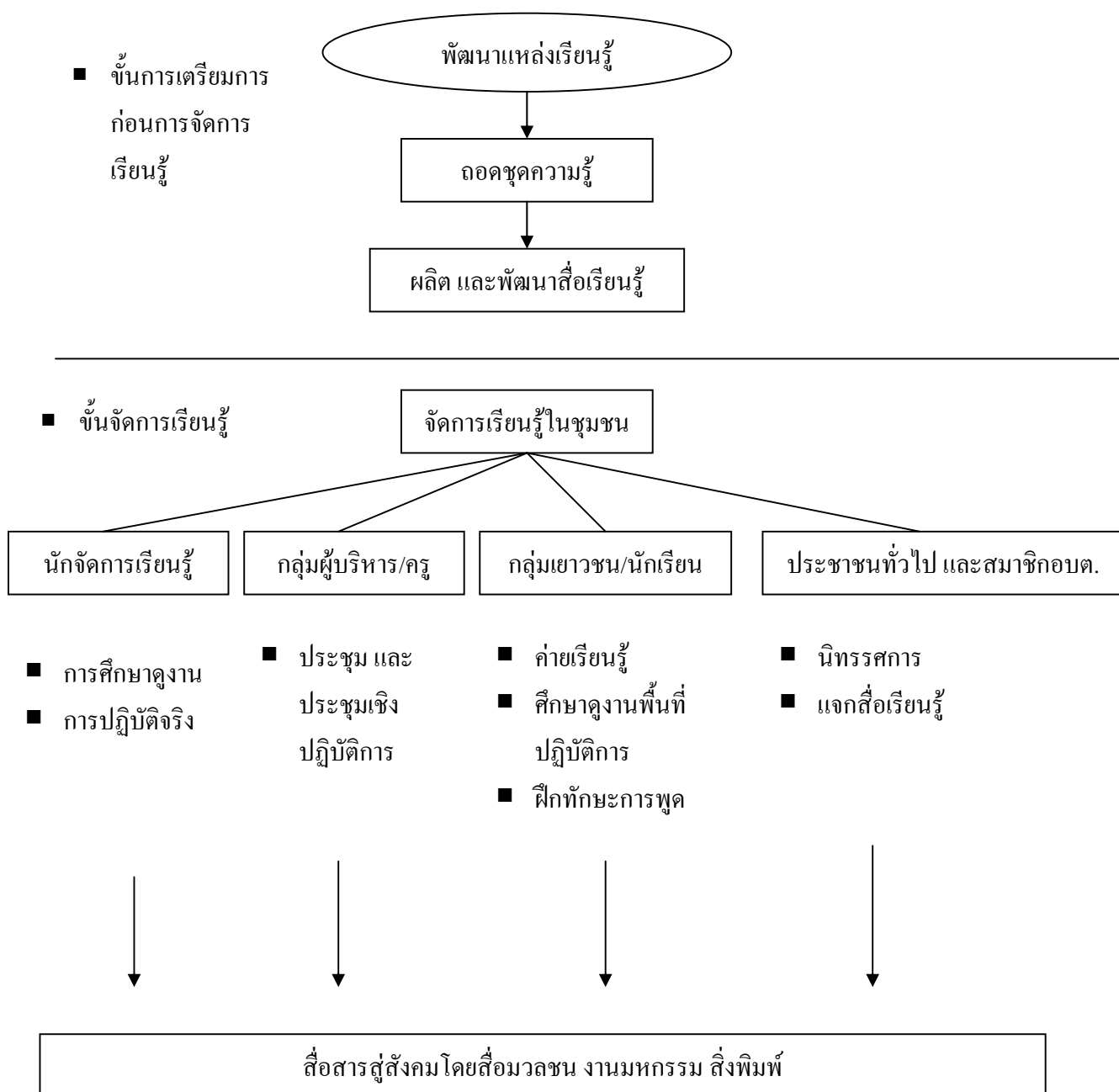
ภาพที่ 6.3 การจัดการเรียนรู้พื้นที่แม่สรริน

1.) กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มเป้าหมายแรกของนักจัดการเรียนรู้โดยเฉพาะทีมทำ ต้องมีพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบเป็นตัวอย่างในการปฏิบัติจริง ส่วนเยาวชน/นักเรียนใช้วิธีการเรียนรู้โดยการสาธิตและฝึกปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและทำต่อที่บ้าน ส่วนเพื่อนเกษตรใช้วิธีประชุมแลกเปลี่ยนผ่านการเล่าเรื่อง เล่าประสบการณ์ อภิปราย และการดูตัวอย่าง

4.2.3 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่แม่คำ

พื้นที่แม่คำมีทุนเดิมป่าชุมชนที่เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ ดังนั้นกระบวนการเรียนรู้ของพื้นที่รูปธรรมนี้จึงมีกลไกดังภาพที่ 6.3

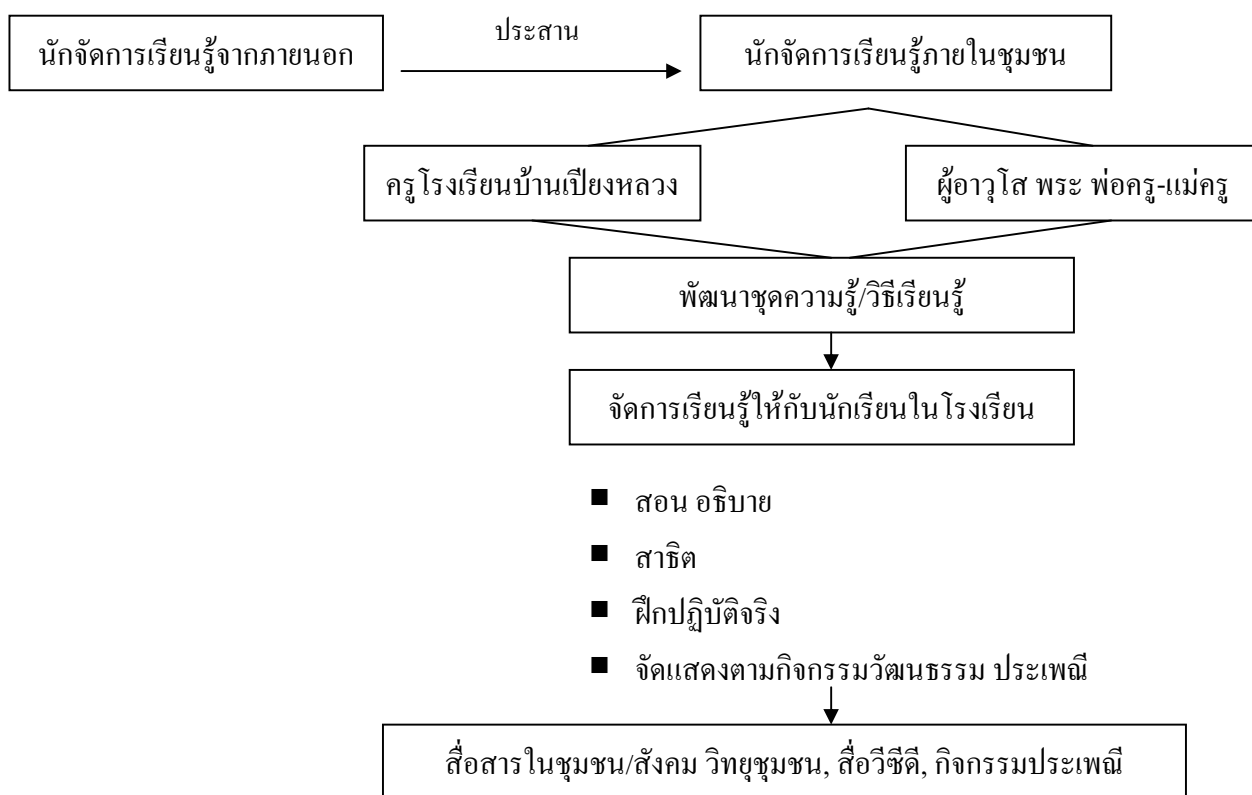

ภาพที่ 6.4 การจัดการการเรียนรู้พื้นที่แม่ต้า

กระบวนการเรียนรู้ของพื้นที่แม่ตำเริ่มจากการพัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีจุดเรียนรู้ในพื้นที่ ทีมจัดการเรียนรู้มีการถอดชุดความรู้ร่วมกันในประเด็นสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน นำชุดความรู้มาพัฒนาเป็นสื่อโปสเตอร์ แผ่นพับและวีซีดี เพื่อจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นนักจัดการเรียนรู้ทั้ง 3 ทีม กลุ่มผู้บริหารและครู โดยการประชุม กลุ่มเยาวชน / นักเรียนใช้การเรียนรู้ผ่านค่ายเรียนรู้ การฝึกทักษะการพูดเพื่อสื่อความหมาย การศึกษาจุดเรียนรู้ และกลุ่มประชาชน สมาชิก อบต. ในพื้นที่โดยจัดนิทรรศการ และแจกสื่อ กระบวนการจัดการเรียนรู้มีการเผยแพร่ผ่านสื่อมวลชน งานมหกรรมเรียนรู้ และสิ่งพิมพ์ชุมชน

4.2.4 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่เปียงหลวง

ปัจจัยการจัดการเรียนรู้ของพื้นที่เปียงหลวงมีลักษณะพิเศษ เพราะเป็นชุมชนที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น โดยเป็นชุมชนที่มีความเป็นชาติพันธุ์ไตหรือไทยใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสิทธิการมีบัตรประชาชน ประกอบกับพื้นที่ทำกินมีจำกัด เยาวชนคนรุ่นใหม่บางส่วนเข้าสู่ในเมืองเพื่อเล่าเรียนและทำงาน ดังนั้นสิ่งที่กำลังจะล้มเลือนคือ วิถีชีวิต หรือศิลปวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา กับปัจจัยภายนอกภายนอกที่มีส่วนจัดกระบวนการเรียนรู้ครั้งนี้ที่สำคัญ คือ ฐานงานของโฮงเฮียนสืบสานภูมิปัญญา วิทยาลัยจัดการทางสังคม (วส.)ภาคเหนือ และโครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ดังภาพที่ 6.5

ภาพที่ 6.5 การจัดการเรียนรู้พื้นที่เปียงหลวง

กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้หลักคือ นักเรียนในโรงเรียน โดยมีกลุ่มผู้สอนที่เป็นนักรจัดการเรียนรู้จากภายนอกร่วมกับครูในโรงเรียนที่มีทักษะและความสนใจ ครูภูมิปัญญาของหมู่บ้านภายใต้การให้คำแนะนำจากผู้อาวุโส พระ และผู้นำชุมชน

4.2.5 กระบวนการเรียนรู้พื้นที่แม่วาง

พื้นที่แม่วางมีความหลากหลายทั้งกลุ่มประชาชน ประเด็นการเรียนรู้ และพื้นที่การเรียนรู้ รวมถึงนักรจัดการเรียนรู้ ดังนั้นแนวคิดของการจัดกระบวนการเรียนรู้จึงมีขอบเขตกว้างขวาง ซึ่งเป็นที่มาของแนวคิดวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง โดยมุ่งเน้นเป็นการจัดการศึกษาทางเลือกของประชาชน ดังนั้นแนวทางของการจัดการจึงครอบคลุมประเด็นหลักๆ คือ

1. การพัฒนาศักยภาพบุคลากร โดยเฉพาะนักรจัดการเรียนรู้ชุมชนซึ่งมีฐานจากครูภูมิปัญญาในชุมชน

2. การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาห้องเรียนชุมชน ตามประเด็นการเรียนรู้ที่เป็น ปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ทั้งในระดับชุมชนและเครือข่าย เช่น การจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจพอเพียง และศิลปวัฒนธรรม
3. การสร้างองค์กรชุมชนแบบมีส่วนร่วม
4. การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ และสื่อสารสู่สังคม
5. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ และศูนย์ประสานงานวิทยาลัยชาวบ้าน ให้เป็นห้องเรียนที่มีชีวิต มีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ เรียนรู้ได้ทุกคน ทุกเวลา ทุกที่ และทุกเรื่อง แหล่งเรียนรู้ที่สำคัญตาม แนวคิดวิทยาลัยชาวบ้านได้แก่

5.1 แหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำวางตอนล่าง ประกอบด้วย

5.1.1 เครือข่ายอุ้ยฮอนหลานสืบสานภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดย อุ้ยใจคำ ตาปัญญาอยู่กับพ่อครูแม่ครูบ้านกิวเลป่าเป่า อุ้ยฮุ่น ศรีวิชัยกับกลุ่มทอผ้าบ้านใหม่ปางเดิม สล่าแดงหรือคุณสมทรัพย์ ศรีสุวรรณกับคนทำเครื่องปั้นดินเผาหรือคนโท บ้านสวนสมุนไพรพ่อสมบุญ เสาร์แก้ว พ่อปี สุวรรณกับคนตีมีดบ้านกลาง คุณสมญา อุทาจันทร์กลุ่มประสานใจวัดหัวริน ในประเด็น เอดส์และสุขภาพชุมชน กลุ่มจักสานผู้สูงอายุบ้านดงกำ กลุ่มสานเสื่อบ้านทุ่งเกียง วัดจำลอง ศูนย์ ศิลปะหัตถกรรมไทยใหญ่ กลุ่มเหมืองฝายกับการจัดการน้ำของคนลุ่มน้ำวาง

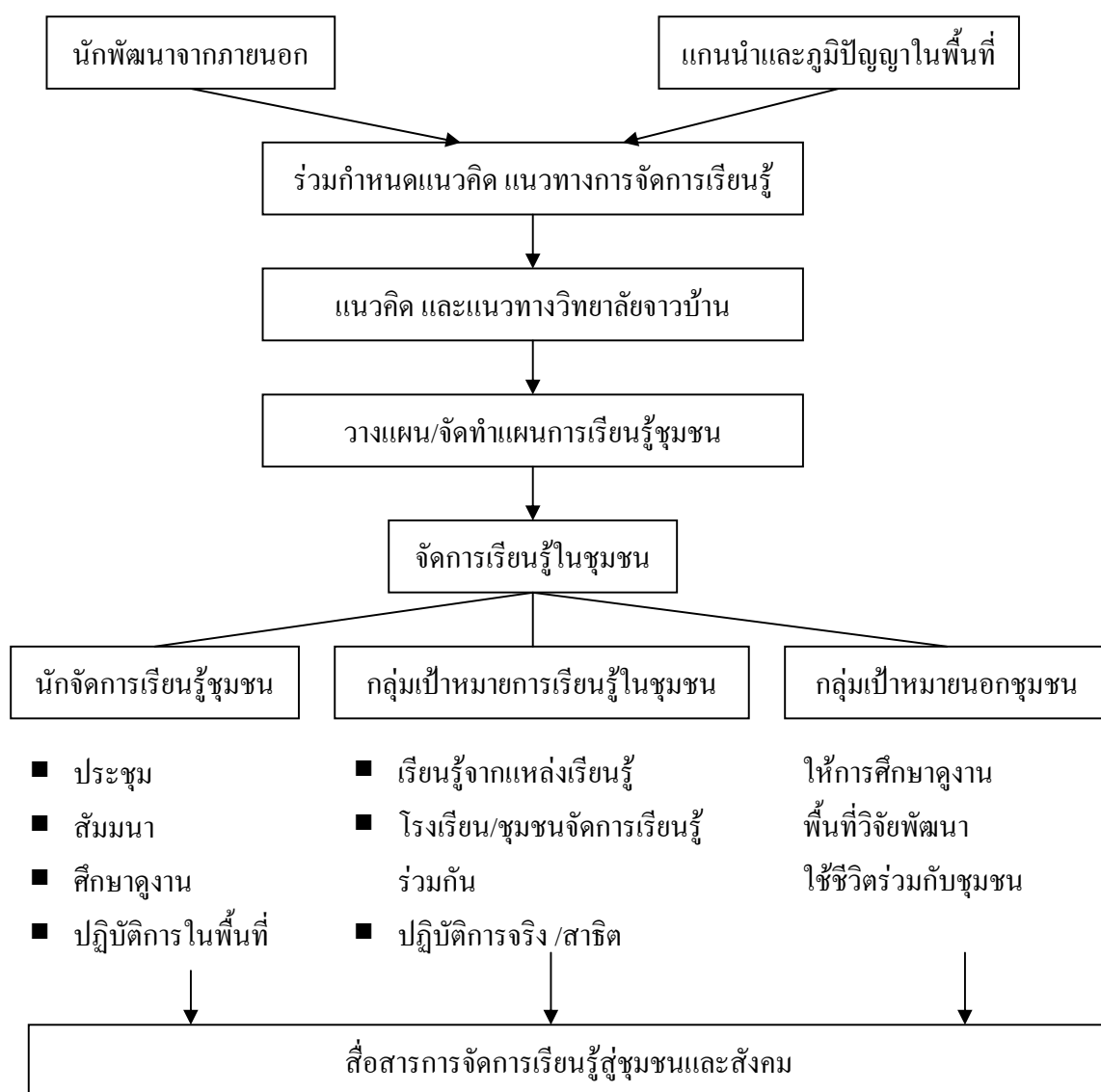
5.1.2 แหล่งเรียนรู้ลุ่มน้ำวางตอนบน

หัวใจสำคัญของการจัดการการเรียนรู้ลุ่มน้ำวางตอนบน เป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และเรื่องวัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชน โดยแบ่งแหล่งเรียนรู้ตามพื้นที่ ได้แก่

- 1) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านทุ่งหลวง มีจุดเรียนรู้สำคัญ 10 จุด คือ ต้นโพธิ์ ห้วยห่อฝี่ บริเวณป่าบวช ต้นน้ำ ไร่หมุนเวียน ต้นไทร บ่อน้ำ พิธีกรรม ต้นเดปอ วัดร้าง และ ดอยหม้อหนึ่ง
- 2) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านห้วยอีค่าง เป็นเรื่องการจัดการน้ำในระบบเหมืองฝายในหมู่บ้าน
- 3) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านหนองเต่า เน้นการฟื้นฟูป่า ธรรมชาติ

4) แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชนบ้านโป่งน้อย เน้นเรื่องระบบเกษตร
ยั่งยืนบนพื้นที่สูง

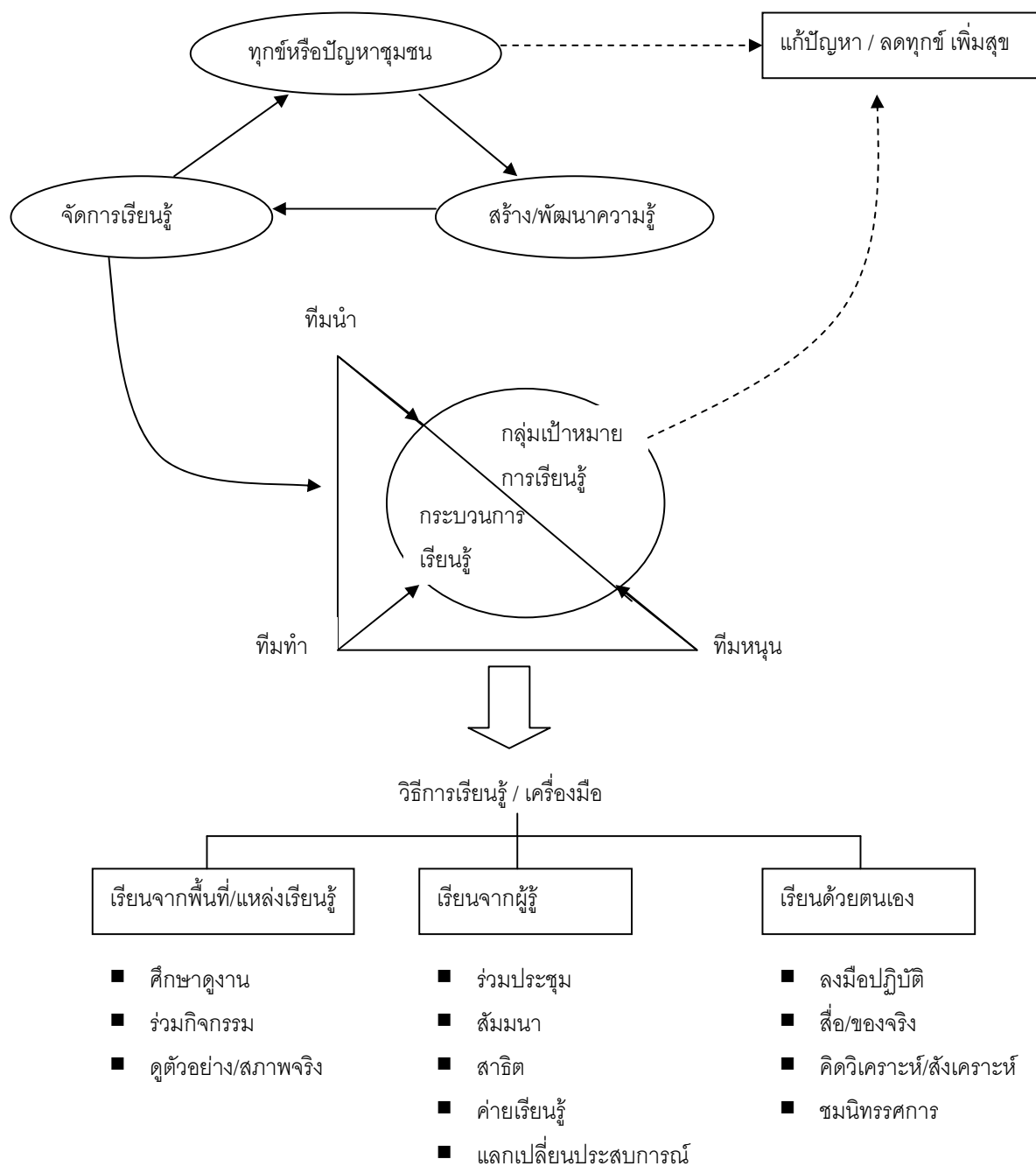
จากพื้นที่และแหล่งเรียนรู้ดังกล่าว กระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มน้ำวางมีรูปแบบ
ดังภาพที่ 6.6

ภาพที่ 6.6 การจัดการเรียนรู้พื้นที่แม่วาง

กระบวนการจัดการเรียนรู้ของโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ภาคเหนือ โดยรวมจะเห็นว่ามีเตรียมการในการพัฒนานักจัดการเรียนรู้ให้สามารถจัดการเรียนรู้ในชุมชน นักจัดการเรียนรู้ (ทีมทำ) ร่วมกับผู้รู้ (ทีมนำ) พัฒนาง้องความรู้ และคิดค้นวิธีการเรียนรู้ร่วมกัน คณะทำงานทั้งทีมนำ ทีมทำ และทีมหนุนจัดการเรียนรู้ในชุมชน โดยมีกลุ่มเป้าหมายเรียนรู้ทั้งนักจัดการเรียนรู้ กลุ่มนักเรียนเยาวชน และชาวบ้านในชุมชน วิธีการเรียนรู้หลักๆ ที่ใช้ประกอบด้วย การประชุมพูดคุยในชุมชน การประชุมสัมมนาเฉพาะประเด็น การไปศึกษาดูงาน การลงมือปฏิบัติการ การสาธิตและอธิบาย การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การจัดค่ายเรียนรู้ มีการผสมผสานทั้งกิจกรรมและสื่อเรียนรู้ที่ออกแบบและที่น่าสนใจที่มีอยู่แล้วมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ แต่เงื่อนไขสำคัญของกระบวนการเรียนรู้คือการจัดสรรเวลาที่เหมาะสมในช่วงเวลาที่พอดี ภาษาและการสื่อสารในการเรียนรู้อยู่บนวิถีธรรมชาติของกลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้

โดยสรุปกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ แสดงได้ดังภาพที่ 6.7

ภาพที่ 6.7 สรุปกระบวนการเรียนรู้ทั้ง 5 พื้นที่

จากภาพการเรียนรู้จะใช้ทุกซ์ หรือปัญหาชุมชนเป็นตัวตั้ง ผู้เกี่ยวข้องทั้ง 3 ทีมจะเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การสร้างและพัฒนาความรู้ การจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ ผู้ร่วมกระบวนการทั้งทีมผู้นำ ทีมทำ ทีมหนุน เกิดการเรียนรู้ในเชิงกระบวนการ และเนื้อหาไปด้วยกัน วิธีการเรียนรู้และเครื่องมือที่สำคัญ คือ การเรียนรู้จากพื้นที่ หรือแหล่งเรียนรู้ในรูปของการศึกษาดูงานร่วมกิจกรรม คู่มืออย่าง/สภาพจริง เรียนรู้จากผู้รู้ในรูปประชุมสัมมนา ชมการสาธิต ร่วมค่ายเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ กับวิธีการสำคัญคือการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการลงมือปฏิบัติ เรียนจากสื่อหรือของจริง ชมนิทรรศการ และการวิเคราะห์ สังเคราะห์

5. ผลที่ได้รับ

จากการดำเนินงานโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ภาคเหนือ มีผลที่ได้รับดังนี้

5.1 ผลตามเป้าหมายการดำเนินงาน

จากบริบท ปัจจัยภายนอก ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการดำเนินงาน เกิดผลตามเป้าหมายดังแสดงในตารางที่ 6.2

ตาราง 6.2 แสดงคุณภาพ การบรรลุเป้าหมาย การดำเนินงาน

เป้าหมาย ระดับการบรรลุ	คะแนนที่ได้รับแต่ละพื้นที่					รวมคะแนน ($\sum PX$)	คิดเป็น ร้อยละ (%)	ระดับ คุณภาพ
	แม่ทา	แม่สุริน	เปียงหลวง	แม่ต้า	แม่วาง			
1.การพัฒนาศักยภาพคน (20 คะแนน)	20	16	16	16	16	84	84	ดี
2.การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ (20 คะแนน)	16	12	16	16	16	76	76	ดี
3.กระบวนการเรียนรู้และผลการ เรียนรู้ (20 คะแนน)	20	16	16	16	16	84	84	ดี
4.การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ (10 คะแนน)	10	6	8	8	10	42	84	ดี
5.การสื่อสารสู่สังคม (10 คะแนน)	8	6	8	8	8	38	76	ดี
6.การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้	10	6	6	6	8	36	72	ใช้ได้
7.ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสุข ภาวะของชุมชน (10 คะแนน)	8	6	8	8	6	36	72	ใช้ได้
รวมคะแนนแต่ละพื้นที่ ($\sum PX$)	92	68	78	78	80			
ระดับคุณภาพ	ดีมาก	ใช้ได้	ดี	ดี	ดี			
ค่าเฉลี่ยทุกพื้นที่	79.2							
ระดับคุณธรรม	ดี							

ระดับคะแนนการประเมิน

1.0 = มากที่สุด

0.8 = มาก

0.6 = ปานกลาง

0.4 = น้อย

0.2 = น้อยที่สุด

0.0 = ไม่มี

จากตารางที่ 6.2 การบรรลุเป้าหมาย 5 เป้าหมายแรกของทุกพื้นที่ คือการพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคมอยู่ในระดับคุณภาพมาก ส่วนที่เหลือคือ การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสุขภาวะชุมชนอยู่ในระดับคุณภาพใช้ได้ ค่าเฉลี่ยทั้ง 5 พื้นที่คิดเป็นร้อยละ 79.2 อยู่ในระดับคุณภาพดี

แต่ละพื้นที่ที่มีผลมีผลการประเมินแต่ละเป้าหมายและระดับคุณธรรมการบรรลุเป้าหมายต่างกัน คือ

1 พื้นที่แม่ทา การพัฒนาศักยภาพคน กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้และการสถาปนาสถาบันการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุด การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคม ผลลัพธ์และผลกระทบต่อชุมชนอยู่ในระดับมาก รวมคะแนนทุกเป้าหมายคิดเป็นร้อยละ 92 อยู่ในระดับคุณภาพดีมาก

2 พื้นที่แม่อุสุริน การพัฒนาศักยภาพคน กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ในระดับมาก การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคม การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสุขภาวะชุมชนอยู่ในระดับมาก รวมคะแนนทุกเป้าหมายคิดเป็นร้อยละ 68 อยู่ในระดับคุณภาพใช้ได้

3 พื้นที่เปียงหลวง การพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคมอยู่ในระดับมาก เฉพาะการสถาปนาสถาบันการเรียนรู้เท่านั้นที่อยู่ในระดับปานกลาง รวมคะแนนทุกเป้าหมายคิดเป็นร้อยละ 78 อยู่ในระดับคุณภาพดี

4 พื้นที่แม่ต้า การบรรลุเป้าหมายอยู่ในระดับเดียวกับเปียงหลวง กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาความรู้และวิธีเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ การขยายเครือข่ายการเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคม ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสุขภาวะของชุมชนอยู่ในระดับมาก ยกเว้นการสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ที่อยู่ในระดับปานกลาง รวมคะแนนทุกเป้าหมาย คิดเป็นร้อยละ 78 อยู่ในระดับคุณภาพดี

5 พื้นที่แม่อว้าง เป็นพื้นที่ระดับลุ่มน้ำเชื่อมโยงหลายหมู่บ้านเป็นชุมชนใหญ่ การบรรลุเป้าหมายการดำเนินงานพบว่า การพัฒนาศักยภาพคน การพัฒนาองค์ความรู้และวิธีเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และผลการเรียนรู้ การสื่อสารสู่สังคม การสถาปนาสถาบันการเรียนรู้ในระดับมาก แต่การขยายเครือข่ายการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงได้มากที่สุด ผลลัพธ์และผลกระทบต่อสุขภาวะชุมชนอยู่ใน

ระดับปานกลาง เพราะมีประเด็นการเรียนรู้ตามกลุ่มเป้าหมายมีหลากหลาย ผลลัพธ์โดยตรงและเป็นรูปธรรมอาจต้องใช้เวลา รวมคะแนนทุกเป้าหมายคิดเป็นร้อยละ 80 อยู่ในระดับคุณภาพดี

5.2 ผลลัพธ์และผลกระทบการดำเนินงาน

ผลลัพธ์ซึ่งเป็นผลรวมของการดำเนินงานขอโครงการพื้นที่รูปธรรมแต่ละพื้นที่ที่จะประมวลจากการติดตามประเมินผลได้ดังนี้

5.2.1 พื้นที่แม่ทา

ผลลัพธ์ระดับบุคคล นักจัดการเรียนรู้เรียนรู้มีพลังใจในการทำงาน มีความรู้ลึกซึ้งมากขึ้น มีทักษะและความมั่นใจในการถ่ายทอดความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้าง และเกิดความสุขความภูมิใจ จากการที่ชุมชนให้การยอมรับและศรัทธา คนรอบข้างเกิดความผูกพัน ครอบครัวยุบอุ่น คนในชุมชนตระหนักในการทำการเกษตรแบบยั่งยืน และสมัครเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้น มีกลุ่มเกษตรกร สถาบันองค์กร เข้าไปศึกษาดูงานตลอดเวลา

ผลลัพธ์ระดับชุมชน พบว่า สภาพดินเพื่อการเพาะปลูกดีขึ้น พืชผักมากขึ้น สภาพอากาศดี สภาพแวดล้อมดีขึ้น มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการทำกิน กรณีการลงแขก สมาชิกครอบครัวยุบพร้อมหน้าพร้อมตา ผู้สูงอายุอบอุ่น คนรุ่นหลังไม่ดูถูกอาชีพเกษตรกร ภาวะหนี้สินลดลง ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวดีขึ้น เกิดกลุ่มเยาวชนการเกษตรเพื่อการสืบทอดวิถีชีวิตที่พอเพียง สมาชิกครอบครัวเห็นความสำคัญและมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น

ผลกระทบจากการดำเนินงาน สามารถใช้กลไกสหกรณ์โน้มน้าวเกษตรกรเข้าสู่ระบบเกษตรอินทรีย์มากขึ้น คนในชุมชนปรับเปลี่ยนฐานคิดเดิมสู่ทางเลือก และมีแนวโน้มของการยอมรับเชิงนโยบายในการจัดการศึกษาของประเทศที่มีผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ ลงไปในพื้นที่เพื่อวิเคราะห์ ชักแนวทางขยายผลการจัดการเรียนรู้แนวนี้ในวงกว้าง

5.2.2 พื้นที่แม่สุริน

ผลลัพธ์ระดับบุคคล นักจัดการเรียนรู้เกิดการเรียนรู้ตนเอง คนรอบข้าง และสภาพแวดล้อมมากขึ้น สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี คนรอบข้างเกิดความผูกพันกันสูงขึ้น สนใจเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรแบบยั่งยืนเพิ่มขึ้น สามารถวิเคราะห์ทางเลือกเพื่อหาทางรอดด้วยตนเองในการดำเนินชีวิต

ผลลัพธ์ระดับชุมชน ชุมชนเห็นคุณค่าของการทำเกษตรอินทรีย์ เห็นความสำคัญของการทำงานแบบมีส่วนร่วม สภาพดินดีขึ้น สุขภาพคนในชุมชนดีขึ้น

ผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงาน มีหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องเข้ามาสนับสนุนมากขึ้น กรณีหน่วยงานพัฒนาที่ดิน เกิดการบูรณาการการจัดการเรียนรู้ระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และสถานีอนามัย จังหวัดมีแนวโน้มจะให้พื้นที่แม่สุรินเป็นต้นแบบในการขยายผลเกษตรกรรมยั่งยืนของจังหวัด

5.2.3 พื้นที่เปียงหลวง

ผลลัพธ์ระดับบุคคล กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้เห็นคุณค่าของวัฒนธรรม ประเพณีของตนเอง มีความรู้ ความสามารถ และกล้าแสดงออก กลุ่มพ่อครูแม่ครูที่เป็นผู้สอนเกิดความภาคภูมิใจเห็นคุณค่าตนเอง มั่นใจในการสอน ผู้อาวุโส ภูมิใจที่เห็นประเพณีมีการสืบทอดคนรอบข้างนอกชุมชนเกิดความปลื้มปิติเป็นสุข คนในชุมชนเกิดความรัก ความผูกพัน ครูเกิดความศรัทธาและภูมิใจในตัวนักเรียน

ผลกระทบ เกิดการเผยแพร่วัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ทั้งในระดับจังหวัด และในระดับชาติ มีการยกระดับการจัดการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา และมีแนวโน้มที่ชุมชนจะจัดตั้งศูนย์วัฒนธรรมชาวไตของชุมชน

5.2.4 พื้นที่แม่คำ

ผลลัพธ์ระดับบุคคล นักจัดการเรียนรู้มีการประเมินตนเองตลอดเวลา คนในชุมชนรู้จักตนเองมากขึ้น เกิดการเรียนรู้ร่วมกันมากขึ้น สามารถพึ่งตนเองได้ เห็นคุณค่าและภูมิใจในทรัพยากรชุมชน ในระดับชุมชนสามารถยกระดับพื้นที่รูปธรรมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในและนอกชุมชน

ผลกระทบ เกิดการขยายผลการเรียนรู้ไปสู่การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา มีการรวมกลุ่มจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน (เอือนผญา สอมปัญญาคนคำใน)

5.2.5 พื้นที่แม่วาง

ผลลัพธ์ระดับบุคคล ในกลุ่มเยาวชนแนวคิดและพฤติกรรมเปลี่ยนแปลง มีส่วนรับผิดชอบการเรียนรู้ในชุมชน กลุ่มแกนนำในการจัดการเรียนรู้เครือข่ายชุมชนเกิดการเรียนรู้เชิงวิชาการเพิ่มขึ้น มีการประเมินตนเองและพร้อมรับการประเมินจากผู้อื่น กระบวนทัศน์เปลี่ยน สัมพันธภาพกับชุมชนและภาคีดีขึ้น ศักยภาพการจัดการเรียนรู้สูงขึ้น ส่วนกลุ่มวัยกลางคนมีพวกพ้องเพิ่มขึ้น ได้เรียนรู้เรื่องรอบตัว ได้แนวทางแก้ไขปัญหา ในระดับชุมชน ความเป็นเครือข่ายเดิมที่เน้นการแก้ไขปัญหา และการพัฒนาในเชิงการใช้อำนาจในการผลักดันนโยบายกับรัฐ หันมาใช้พลังความรู้จากการ

เรียนรู้แทน กลไกชุมชนถูกปรับและเสริมมิติการเรียนรู้ในนาม วิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนมีความชัดเจนมากขึ้น

ผลกระทบที่เกิดจากพื้นที่แม่วาง เป็นการจุดประกายการจัดการศึกษาของชุดศึกษาที่สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา และมีรูปธรรมที่เสนอได้ กลไกและหน่วยงานของรัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการเข้าไปศึกษาการทำงานเพื่อปรับนโยบาย ไปสู่การปฏิบัติในพื้นที่หรือเป็นบทเรียนที่จะขยายผลให้กับพื้นที่อื่น

สรุป ผลลัพธ์และผลกระทบของโครงการพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ภาคเหนือ ทั้ง 5 พื้นที่ มีผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและในระดับชุมชน โดยภาพรวม คือนักจัดการเรียนรู้เก่งขึ้น มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีความศรัทธาต่อการจัดการเรียนรู้ของชุมชน คนในชุมชนเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนดีขึ้น วิถีชีวิตในการทำมาหากินและวัฒนธรรมประเพณีไปในทิศทางพอเพียงและยั่งยืน ผลกระทบของการดำเนินงานมีกลไกภาครัฐ ทั้งระดับชุมชน กรณีองค์การบริหารส่วนตำบลหลายพื้นที่นำผลการจัดการเรียนรู้ไปปรับแผนงานประจำ ระดับนโยบายกรณีกระทรวงศึกษาธิการใช้รูปธรรมของการดำเนินงานเป็นตัวแบบในการปรับนโยบายสู่การปฏิบัติในวงกว้าง

บทที่ 7

บทเรียนโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขภาคเหนือ

1. โครงการจัดการเรียนรู้ลุ่มน้ำต้า

1.1 ฐานคิด

ลุ่มน้ำต้าเป็นหนึ่งในลำห้วยสาขาที่ไหลสู่แม่น้ำอิงและกว๊านพะเยา มีห้วยแม่ต้าเป็นแม่น้ำสายหลักและมีลำห้วยสาขา 7 สาขา ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านต้า 13 หมู่บ้านและตำบลท่าจำปี 2 หมู่บ้านในช่วงบุงเบิกที่ดินทำกินเพื่อตั้งถิ่นฐานชาวบ้าน และชุมชนจะมีอาชีพทำนาทำสวนเป็นหลักโดยอาศัยน้ำจากลำห้วยแม่ต้าสำหรับการอุปโภคบริโภค และทำการเกษตรรวมทั้งการเข้าไปหา อาหาร สมุนไพร ของป่า ลำสัตว์ ตัดไม้มาปลูกบ้านสร้างเรือนจากป่าใกล้บ้านต่อมารัฐบาลได้มีการเปิดสัมปทานป่า โดยในพื้นที่ป่าแม่ต้าได้มีบริษัทเข้ามาสัมปทานในส่วน of ชุมชนได้มีการแผ้วถางพื้นที่ป่าเป็นที่ดินทำกิน ส่งผลให้ลำห้วยแม่ต้า และลำห้วยสาขาหลายสายแห้งตื้นเขินสัตว์ป่าเริ่มหายไป และผลผลิตจากป่าลดลง

ชาวบ้านในชุมชนบ้านต้าในได้รับผลกระทบจากการตัดไม้ จากการทำให้สัมปทานของบริษัท และการตัดไม้การบุกรุกขยายที่ดินทำกินเข้าไปในเขตป่าของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ป่า จึงร่วมกันกำหนดระเบียบในการอนุรักษ์จัดตั้งคณะกรรมการในการจัดการป่าชุมชน ดำเนินกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าและต้นน้ำมาจนถึงปัจจุบัน

จึงกล่าวได้ว่ารูปธรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้าที่ผ่านมาช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ด้วยตนเองจากประสบการณ์ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ของชุมชน

ดังนั้นเพื่อเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และกลไกการจัดการลุ่มน้ำแม่ต้า เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนจึงมีผู้นำจากหลายฝ่ายร่วมกันจัดทำโครงการ “การจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่ต้าเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” ขึ้นเพื่อรวบรวมองค์ความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านต้าใน รวมทั้งการสร้างกลไกในการจัดการความรู้ในลุ่มน้ำแม่ต้าที่เน้นการมีส่วนร่วมจากองค์กรหลายฝ่ายในชุมชน และพัฒนาให้เป็นชุมชนต้นแบบในการสร้างการเรียนรู้ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้าร่วมกัน

1.2 กระบวนการดำเนินงานโครงการจัดการเรียนรู้ลุ่มน้ำแม่ต้า

1.2.1 การพัฒนาศักยภาพคน

เป้าหมายในการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ของพื้นที่รูปธรรม คือ การยกระดับความรู้ความสามารถของนักจัดการความรู้ มีการศึกษา รวบรวม และถอดองค์ความรู้จากผู้รู้ ผู้เฒ่า ผู้แก่และภูมิปัญญาในชุมชน ให้สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างมั่นใจและมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง

1.2.2 การพัฒนาองค์ความรู้

นักจัดการความรู้ได้รวบรวม และถอดองค์ความรู้ในแต่ละเรื่องดังต่อไปนี้

- 1) การจัดการทรัพยากร
- 2) การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านประเพณีวัฒนธรรมเกี่ยวกับป่า ชน
 - (1) การเลี้ยงผีขุนน้ำ
 - (2) การบวชป่า
 - (3) การฟังธรรมขอฝน
- 3) ประเพณีชุมชน
- 4) การใช้ประโยชน์จากป่า
- 5) ผลผลิตจากป่า เช่น น้ำผึ้ง เห็ด หน่อไม้ ผักหวาน เป็นต้น
- 6) สมุนไพร
- 7) ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่า
- 8) การสื่อความหมาย

1.2.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้

มีการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยสร้างกระบวนการคิด และขยายความรู้ ความคิดในการดำเนินชีวิตของชุมชน มีการประชุมชี้แจง การอบรมเชิงปฏิบัติการ พาไปหาความรู้ โดยพาไปดูของจริงในพื้นที่ป่าชุมชน มีเวทีแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างกลุ่มและเครือข่ายโครงการพื้นที่รูปธรรมของ สรส.

1.2.4 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

มีการขยายเครือข่ายการเรียนรู้โดยการจัดค่ายเยาวชน ให้กับนักเรียน จำนวน 8 โรงเรียน เยาวชนลุ่มน้ำต้าจำนวน 15 ชุมชน ผู้บริหารครูวิชาการ 8 โรงเรียน และตัวแทน ผู้นำ ชุมชน และองค์กรบริหารส่วนตำบลต้า เพื่อนำเสนอโครงการเข้าไปในแผนแม่บทของ อบต. ต่อไป

1.2.5 การสื่อสารกับสังคม

1. การจัดนิทรรศการอนุรักษ์ป่าชุมชนและการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า
2. แจกสื่อ แผ่นพับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชน และการอนุรักษ์ต้นน้ำแม่ต้า จำนวน 6 ชุด เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. จัดทำซีดีรอม เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้การอนุรักษ์ป่าชุมชนลุ่มน้ำแม่ต้าแก่สังคม
4. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่น “ ลุ่มน้ำแม่ต้า ” เพื่อเผยแพร่แก่โรงเรียน 8 โรงเรียน
5. ร่วมกิจกรรมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่าย สรส. พร้อมนำชุดความรู้ ภูมิปัญญา จัดแสดง ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่แก่สาธารณชน

1.3 เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ

1.3.1 มีผู้รู้ ภูมิปัญญา ที่มีความรู้และความสามารถให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องป่าชุมชน สมุนไพร เหมืองฝาย ประเพณี วัฒนธรรมและพิธีกรรมในท้องถิ่น

1.3.2 ฐานทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า ในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ที่ชาวบ้านสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในด้านต่างๆ

1) อาหาร มีพืชผักและผลไม้จากป่าหลายชนิดที่ชาวบ้านนำมาใช้ประกอบอาหารในครัวเรือน บางชนิดที่มีมากก็จะนำไปขาย เช่น หน่อไม้ไผ่ น้ำผึ้ง

2) สมุนไพร ชาวบ้านจะนำสมุนไพรจากป่า มาใช้เป็นยารักษาโรคแบบพื้นบ้านซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

3) ไม้ใช้สอย จะเป็นไม้ธรรมชาติ หรือกิ่งไม้แห้งที่ชาวบ้านนำมาใช้เป็นไม้ฟืน สำหรับหุงหาอาหาร หรือถ้าจำเป็นต้องตัดต้นไม้ไม่ต้องขออนุญาตกรรมการป่าชุมชน

4) สัตว์ป่าและของป่า ชาวบ้านจะล่าสัตว์ และหาของป่าเป็นอาชีพเสริมจากการทำการเกษตรในไร่นา โดยสัตว์ป่าของป่าที่ได้จะนำมาเป็นอาหารในครัวเรือน และนำไปขายทั้งในและนอกชุมชน

5) น้ำ ชาวบ้านได้พึ่งพาอาศัยลำห้วยแม่ต้าในการอุปโภค บริโภค ทำการเกษตร และการหาปลา เพื่อบริโภคในครัวเรือนจากห้วยแม่ต้า

1.3.3 กลุ่มองค์กรและหน่วยงานในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดี มีความสนิทสนมกลมเกลียว มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชน จัดขึ้น กลุ่มองค์กรต่างๆ ประกอบด้วย

- 1) กลุ่มจัดการป่าชุมชน
- 2) กลุ่มจัดการเหมืองฝาย กลุ่มประปา
- 3) กลุ่มแม่บ้านตำใน
- 4) กลุ่มผู้สูงอายุ
- 5) กลุ่มองค์กรเกษตร เช่น กลุ่มข้าวโพด กลุ่มเลี้ยงวัว

1.3.4 มีวัฒนธรรม ประเพณี อันดีงามของชุมชน ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนเมือง ล้วนส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ และการนับถือผีที่เป็นความเชื่อสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต มีการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนาอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งการทำพิธีกรรมตามความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ ผีขุนน้ำ ผีปู่ย่า เป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ยังประเพณีที่เกิดจากการประยุกต์ พิธีกรรมทางศาสนาใช้ในการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าอีกด้วย เช่น

1) ประเพณีด้านพุทธศาสนา ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางพุทธศาสนา ได้แก่ วันวิสาขบูชา วันลอยกระทง วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา วันสงกรานต์กิจกรรมที่นิยมจัดในวันสำคัญดังกล่าวคือ ประเพณีสืบทอดแม่ น้ำ ประเพณีบวชป่า เป็นต้น

2) ประเพณีตามความเชื่อของบรรพบุรุษ ได้แก่

- (1.) ประเพณีเลี้ยงผีขุนน้ำ เป็นความเชื่อทำให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล
- (2.) ประเพณีขึ้นน้ำตกจำปาทอง
- (3.) ประเพณีเลี้ยงผีเจ้าบ้าน มีความเชื่อว่าผีเจ้าบ้านจะปกป้องรักษาคนในหมู่บ้าน
- (4.) ประเพณีถวายทานสลากภัต เป็นการทำบุญไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว
- (5.) พิธีกรรมในท้องถิ่น เป็นความเชื่อของคนในชุมชน เมื่อทำพิธีกรรมเหล่านี้แล้วจะทำให้มีชีวิตความเป็นอยู่อย่างมีความสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ มีอายุยืนยาว เช่น การส่งเคราะห์ การส่งแถน การขึ้นขันแก้วทั้งสาม การส่งผี การมัดมือสืบทอด

1.4 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงานโครงการ

1.4.1 เวลาในการรวมกลุ่มของนักจัดการความรู้ไม่ค่อยตรงกัน เนื่องจากต้องมีการรับผิดชอบในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว

1.4.2 ผู้นำชุมชน ชาวบ้านและบุคลากรในโรงเรียนบางส่วน ยังไม่ให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการ

1.4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกโครงการกับผู้นำชุมชน และบุคลากรในโรงเรียน ควรหาวิธีการที่เหมาะสม ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

1.5 ผลการดำเนินงานของโครงการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มน้ำแม่ต้า

1.5.1 ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และองค์ความรู้

1) นักจัดการความรู้

(1) นักจัดการความรู้จำนวน 13 คน เหลืออยู่ 8 คน มีความรู้ความสามารถมีความเข้มแข็ง และสามารถยื่นหยัดในบทบาทหน้าที่อย่างมุ่งมั่นและศรัทธาในการทำงาน

(2.) นักสื่อน้อย จำนวน 10 คน ยังคงเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานเพื่อการสืบทอดเจตนารมณ์ในการเป็นนักสื่อน้อย ที่คอยให้ความรู้แก่เพื่อน ๆ ทั้งในโรงเรียน และแขกผู้มาเยือนและยังคงเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

2) องค์ความรู้

- การพัฒนาองค์ความรู้ได้จัดทำชุดความรู้โดยจัดทำเป็น แผ่นพับ ไปสเตอร์ ซีดีรอม และวีซีดี ดังนี้

(1) การจัดการป่า

- กลุ่มน้ำแม่ต้า
- ประวัติชุมชนตำโน
- การจัดการป่าชุมชน
- ผลผลิตจากป่า
- การใช้ประโยชน์จากป่า
- ภูมิปัญญาในการจัดการป่า
- แหล่งเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ

(2) หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านตำโน

1.5.2 ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพของนักจัดการความรู้และทีมเรียนรู้มีดังนี้

- 1) - สอนแบบอู๋สอนหลาน
 - พ่อสอนลูก
 - เล่าสู่กันฟัง
- 2) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 3) ดูของจริงแล้วเกิดความประทับใจ อยากสัมผัส เรียนรู้
- 4) ศึกษาดูงานภายใน ภายนอกพื้นที่ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

5) ให้ความรู้ภาคทฤษฎีพร้อมทั้งฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม

1.5.3 ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้น

- 1) มีนักจัดการความรู้ 8 คน มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า อย่างมั่นใจและมุ่งมั่นศรัทธาในงานที่ทำ
- 2) มีนักสื่อน้อย จำนวน 10 คน มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการป่า สามารถถ่ายทอดความรู้ให้แก่เพื่อน ๆ ทั้งในโรงเรียน ต่างโรงเรียน และแขกผู้มาเยือนตามศักยภาพและวุฒิภาวะ

1.5.4 ผลการขยายเครือข่ายการเรียนรู้

การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ดังนี้

- 1) ผู้นำชุมชน เช่น อบต. ผู้ใหญ่บ้าน 13 หมู่บ้านในกลุ่มน้ำแม่ต้า พระสงฆ์ ผู้สูงอายุ และกลุ่มแม่บ้าน
- 2) นักเรียน ครูวิชาการ และผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 8 โรงเรียน
 - ตำบลต้า 6 โรงเรียน
 - ตำบลท่าจำปี 2 โรงเรียน

1.5.5 ผลการสื่อสารกับสังคม

การสื่อสารผลการดำเนินงานต่อชุมชนและสังคม มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กับสังคมโดยการจัดทำแผ่นพับ, โปสเตอร์, ซีดีรอม, วีซีดี, แผ่นนิทรรศการ หนังสือแหล่งเรียนรู้ มีวิธีการสื่อสารกับสังคมและชุมชนดังนี้.

- 1) จัดนิทรรศการในกิจกรรมวันสำคัญต่างในพื้นที่ ตำบลต้า และ ตำบลท่าจำปี
- 2) จัดนิทรรศการ แสดงผลงาน ภูมิปัญญา ในกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลุ่มเครือข่ายพื้นที่รูปธรรมของ สรส.
- 3) ประชาสัมพันธ์ในหนังสือมติชน นิตยสารขวัญเรือน และ นิตยสารกุลสตรี
- 4) นำเสนอในรายการชุมชนคนแกร่ง ทางทีวีสีช่อง 5

1.5.6 ผลการสร้างสถาบันการเรียนรู้

ปัจจุบันป่าชุมชนลุ่มน้ำต้า เป็นแหล่งเรียนรู้ของนักเรียน นักศึกษา กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจทั้งภายในและภายนอกชุมชน และขณะนี้ได้มีโครงการจัดสร้าง “ เอือนผญา สอมปัญญา ลุ่มน้ำแม่ต้า “ ขึ้น เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางในการรวมกลุ่ม เป็นที่ประชุม และเป็นฐานข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับป่าชุมชน ก่อนที่จะเข้าไปศึกษาเรียนรู้ ณ จุดศึกษาของป่าชุมชนต่อไป

1.6 เจือปนไขปจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานโครงการ

เจือปนไขปจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานโครงการมีดังนี้

1.6.1 ได้ทีมักจัดการความรู้ที่มีแนวคิดที่เหมือนกัน มาร่วมกันทำงาน มีความมุ่งมั่นและศรัทธาต่อการทำงานของทีม มีความสามัคคี เสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

1.6.2 ผู้นำและชุมชนเริ่มเกิดความรู้สึกภูมิใจ เห็นคุณค่า และประโยชน์ต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน เนื่องจากมีบุคคลภายนอกได้เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่รูปธรรม จึงร่วมกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จึงร่วมกันจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชน “ เสนอผญา สอนปัญญาคนด้าใน ” ขึ้นเป็นสถาบันการเรียนรู้ในระดับตำบล

1.7 ปจจัยเจือปนไขที่เป็นปัญหา อุปสรรค ต่อผลการดำเนินงานโครงการ

1.7.1 นักจัดการความรู้ต้องมีภาระรับผิดชอบ ในการทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขาดความต่อเนื่อง

1.7.2 การขาดงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ นักจัดการความรู้ไม่มีสวัสดิการค่าตอบแทน ต้องปลีกเวลาไปทำมาหากินเลี้ยงครอบครัว ทำให้การดำเนินงานเกิดความล่าช้า และคลาดเคลื่อนจากปฏิทินการดำเนินงานที่กำหนดไว้

1.7.3 การสร้างความสัมพันธ์และการประสานงานกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรหาวิธีการที่เหมาะสม เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

1.8 สรุปบทเรียนและข้อควรคำนึง

บทเรียนการทำงานที่สำคัญ คือ ได้เกิดกระบวนการสร้างคนและสร้างองค์ความรู้ อย่างเข้มข้นที่เป็นประโยชน์ต่อพื้นที่ เปิดแหล่งเรียนรู้ป่าชุมชนให้พื้นที่อื่นได้ร่วมเรียนรู้ เกิดการเชื่อมโยงกับโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแต่อาจมีปัญหาในการทำงานร่วมกันด้วยวัยและความสัมพันธ์ แต่ก็มีชุดความรู้เพื่อการเรียนรู้ในโรงเรียนและในชุมชน (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) การสถาปนาเสนอผญา เพื่อเป็นกลไกจัดแหล่งเรียนรู้ชุมชนในอนาคต การพัฒนาแผนแม่บทชุมชนแบบบูรณาการ ไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนสามารถแก้ไขปัญหาชุมชนได้ในรูปของเวที และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง คือ

1) เกิดการเปลี่ยนแปลงของนักจัดการเรียนรู้ จากการประเมินตนเอง และประเมินโดยทีมประเมิน

2) ชาวบ้านเห็นประเด็นที่เกิดขึ้น และมีจริงในชุมชน

3) เกิดการเรียนรู้จากกระบวนการทำงาน ได้เพิ่มพูนทักษะการทำงานทางสังคม จิตใจ เสียสละ

4) การประสานโดยคนในพื้นที่ทำให้เกิดความราบรื่น เห็นประเด็นการเรียนรู้ใหม่ในชุมชน

พื้นที่แม่ด้ามีผลลัพธ์สำคัญ คือ การเปิดพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรร่วมกับโรงเรียน และมีสิ่งที่จะทำต่อ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สมบูรณ์ การเปิดเรือนผญาเป็นแหล่งเรียนรู้ การเชื่อมโยงกับประเด็นเอดส์กับป่าชุมชน การบูรณาการการเรียนรู้ป่าชุมชนเข้ากับแผนแม่บทชุมชน

บทเรียนสำคัญของพื้นที่แม่ด้าที่เป็นข้อควรคำนึง คือ

1) ควรสัมพันธ์ของคนทำงานกับผู้บริหาร/ครู อันเนื่องมาจากวิถีและไม่เข้าใจ ธรรมชาติ/วัฒนธรรมของครู จริตของครู

2) การสร้างความรู้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบไม่มีส่วนร่วมของโรงเรียนทำให้ความรู้ขาดความสมบูรณ์ แม้จะมีการปรับจากการอ้างอิงจากงานของคณะทำงานแต่ก็ขาดกระบวนการ จึงเป็นที่มาของเรือนผญา เพื่อให้การจัดการเป็นระบบ โรงเรียนยอมรับและให้การสนับสนุน อาจจะมีเหตุมาจากการปรับความคิดกันอย่างเป็นธรรมชาติไม่เพียงพอ

3) ภาระของครูมีมาก รวมถึงความเป็นข้าราชการต้องมีการปฏิบัติด้วยท่าทีที่เหมาะสม

4) คนทำงานพัฒนามีภาพลักษณ์เชิงลบในสายตาชาวบ้านต้องปรับท่าทีการทำงาน

5) ใช้พื้นที่งานเป็นเงื่อนไขการทำงานและรับผลประโยชน์ร่วมกัน ไม่ใช่กำหนดเป้าหมายของคนทำงานฝ่ายเดียว ซึ่งให้เห็นประโยชน์ที่กว้างกว่าโดยยึดชุมชนเป็นหลัก เอาชาวบ้านเป็นพระเอก

6) การทำงานกับโรงเรียนต้องมีการเกาะเกี่ยวกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการปรับวิถีคิด วิถีการทำงานเพื่อใช้การเรียนรู้สร้างการเปลี่ยนแปลงในชุมชน การสร้างความสัมพันธ์แบบวิถีชาวบ้านเพื่อเลี้ยงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

2. โครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่เกษตรกรกรรมยั่งยืนบ้านแม่สุริน

2.1 ฐานคิด

ชุมชนบ้านแม่สุริน เริ่มก่อตั้งมาประมาณ 150 ปี มีกลุ่มคนที่อพยพมาตั้งอาศัยในชุมชนบ้านแม่สุรินคือ ชาวไทยใหญ่ ชาวเขมรหรือคนเมือง และชาวกระเหรี่ยง สภาพของหมู่บ้านมี

ลักษณะเป็นที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขา ล้อมรอบด้วยภูเขา ปกคลุมไปด้วยหมอกทั้งสามฤดู มีแนวป่าเขาสลับซับซ้อนส่วนใหญ่เป็นป่าเบญจพรรณ มีน้ำแม่สุรินไหลผ่าน ปัจจุบันสภาพป่าไม้ยังคงอุดมสมบูรณ์แต่มีบางส่วนถูกทำลายไปบ้างเนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงจำเป็นต้องเพิ่มที่ทำกินโดยการบุกเบิกเข้าไปในพื้นที่ป่าไม้ทำให้น้ำในลำน้ำแม่สุรินเริ่มลดน้อยลงแต่ก็ยังเพียงพอสำหรับใช้อุปโภค บริโภค ภายในชุมชน

ลักษณะที่เป็นศักยภาพด้านดีของชุมชนบ้านแม่สุริน คือมีกองทุนหมู่บ้านชาวบ้าน มีความช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ให้ความร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี มีศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามและมีภูมิปัญญาด้านต่างๆ ที่มีความสามารถอย่างหลากหลาย แต่ในขณะเดียวกันชุมชนบ้านแม่สุรินก็ยังมีลักษณะที่สื่อถึงความไม่เข้มแข็ง เช่น กลุ่มคนหนุ่มสาวออกไปทำงานนอกหมู่บ้านและต่างจังหวัด พื้นที่ทำการเกษตรเริ่มมีปริมาณไม่เพียงพอกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น สภาพป่าไม้ลดน้อยลง เนื่องจากการบุกเบิกทำลายเพื่อขยายพื้นที่ทางเกษตร สภาพดินในแปลงทำการเกษตรขาดความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากการเกษตรที่ใช้สารเคมีเกินความจำเป็น เกษตรกรในชุมชนมีภาระหนี้สิน เป็นหนี้รายวันทั้งในและนอกระบบ

จากการสำรวจสภาพปัญหาที่พบในชุมชนการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวโดยใช้สารเคมี บางปีผลผลิตทางการเกษตรมีราคาตกต่ำทำให้ขาดทุนสร้างภาระหนี้สินให้กับชุมชน การใช้สารเคมีในการเกษตรยังส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านสุขภาพของเกษตรกร ด้านสิ่งแวดล้อมทำให้สภาพดินที่ทำการเพาะปลูกเสื่อมคุณภาพ จำเป็นต้องเพิ่มปริมาณสารเคมีมากขึ้นทุกปีจึงจะได้ผลผลิตเพิ่มขึ้นนั้นหมายความว่าต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

จากสภาพปัญหาดังกล่าว กลุ่มแกนนำและภูมิปัญญาด้านเกษตรอินทรีย์จึงได้ร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาและกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหาโดยการทำวัตถุประสงค์ที่สามารถนำมาใช้ในการด้านการเกษตรของชุมชนเช่น มูลค่างคาว มูลสัตว์ เศษวัชพืชที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพเพื่อแก้ไขปัญหาสภาพดินเสื่อมจากสารเคมี และลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีมาเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรมีความปลอดภัยจากสารเคมี “โครงการลดการใช้สารเคมีบ้านแม่สุริน” จึงเป็นโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากองค์กรหลายฝ่ายเพื่อการศึกษารวบรวมองค์ความรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาช่วยพัฒนาพื้นที่รูปธรรมด้านการ ทำเกษตรอินทรีย์แบบยั่งยืนและสร้างจิตสำนึกให้แก่ชุมชนและเกษตรกรให้เกิดความตระหนักต่อพิษภัยของสารเคมี

2.2 กระบวนการดำเนินงานโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีผู้เกษตรกรรมยังยืนบ้านแม่สุริน

2.2.1 การพัฒนาศักยภาพคน

การพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ โดยเริ่มจากการศึกษา รวบรวมองค์ความรู้ จากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน มีการศึกษาดูงานจากพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติจริง มีการจัดเวทีเพื่อประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับมาจัดทำเป็นชุดความรู้ เพื่อใช้ในการถ่ายทอดความรู้สู่นักเรียน เยาวชน และกลุ่มสนใจทั่วไป

2.2.2 การพัฒนาองค์ความรู้

นักจัดการความรู้ได้รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรยังยืนดังต่อไปนี้

- 1) เกษตรอินทรีย์
- 2) ปุ๋ยหมัก / น้ำหมักชีวภาพ
- 3) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรอินทรีย์

2.2.3 การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เหมาะสมได้ใช้กระบวนการดัง ต่อไปนี้

- 1.) ศึกษา รวบรวมความรู้จากภูมิปัญญาและผู้รู้ในชุมชน โดยการพูดคุย สอบถาม
- 2.) ศึกษาดูงานจากพื้นที่รูปธรรมพร้อมฝึกปฏิบัติจริง
- 3.) ทดลองปฏิบัติจริง ในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง
- 4.) จัดเวทีการเรียนรู้เพื่อประชุมปรึกษาหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 5.) ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับเครือข่าย
- 6.) นำความรู้ ประสบการณ์ที่ได้รับมาจัดทำเป็นชุดความรู้
- 7.) นำชุดความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นทีรูปธรรมและพัฒนาตนเองอย่าง

ต่อเนื่อง

2.2.4 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

ชุมชนบ้านแม่สุรินได้ขยายผลการเรียนรู้สู่เครือข่ายการเรียนรู้เยาวชน และกลุ่ม สนใจในชุมชน ดังนี้

- 1) กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนและชุมชนบ้านแม่สุริน

- 2) กลุ่มเกษตรกรเครือข่ายทางเลือกบ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม
- 3) กลุ่มเกษตรกรนาหิ่ก ตำบลขุนยวม
- 4) เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขุนยวมและเมืองปอน

2.2.5 การสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร เผยแพร่ความรู้เรื่องเกษตรอินทรีย์สู่สาธารณชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนใช้วิธีการสื่อสารกับสังคม ดังนี้

- 1) จัดทำเอกสารเผยแพร่
- 2) จัดทำสื่อวีซีดี
- 3) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผ่านทางหอกระจายข่าวของชุมชน
- 4) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผ่านทางสถานีวิทยุชุมชน
- 5) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเครือข่ายและกลุ่มสนใจทั่วไป

2.3 เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ

2.3.1 มีผู้รู้ ภูมิปัญญา ที่มีความรู้ความสามารถที่หลากหลาย มีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตนเอง มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานเยาวชน และกลุ่มสนใจทั่วไป

2.3.2 ผู้นำชุมชนมีคุณธรรม มีน้ำใจเอื้ออาทร เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำในเรื่องต่าง ๆ ให้ความร่วมมือและร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างดีมาก

2.3.3 มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สภาพดิน น้ำ ป่า ที่อุดมสมบูรณ์ มีวัตถุดิบจากธรรมชาติที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรของชุมชน เช่น มูลค้างคาว มูลสัตว์อื่นๆ เศษพืชที่สามารถนำมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพ

2.4 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหา อุปสรรค ต่อการดำเนินงานโครงการ

1. คนในชุมชนส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินจากสถาบันการเงินของรัฐบาล และจากหนี้ในระบบ เป็นภาระหนักที่จะต้องรับผิดชอบเพื่อชดใช้หนี้สิน จึงไม่เห็นความสำคัญของการดำเนินงานโครงการ

2. สมาชิกโครงการมีข้อจำกัดเรื่องเวลา เพราะมีความจำเป็นต้องทำมาหากินเลี้ยงตนเอง และดูแลรับผิดชอบครอบครัว ทำให้การประสานงาน การประชุมแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน การดำเนินงานบางครั้งขาดความต่อเนื่อง

2.5 ผลการดำเนินงานโครงการ

2.5.1. ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และองค์ความรู้

- 1.) นักจัดการความรู้ 5 คน มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ ได้อย่างมั่นใจ และมีความภาคภูมิใจต่อผู้รู้และภูมิปัญญาของชุมชน
- 2.) นักเรียน เยาวชน 15 คน มีความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ สามารถอธิบายขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์และนำหมักชีวภาพ
- 3.) การพัฒนาองค์ความรู้ ได้จัดทำชุดความรู้ โดยจัดทำเป็นแผ่นพับ เอกสารชุดความรู้ และวีซีดี ดังนี้

- (1.) เกษตรอินทรีย์
- (2.) ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ
- (3.) ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรอินทรีย์

5.2.2. ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และทีมเรียนรู้มีดังนี้

- 1.) ศึกษารวบรวมความรู้ จากผู้รู้และภูมิปัญญา
- 2.) ศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรมพร้อมฝึกปฏิบัติจริง
- 3.) นำความรู้ที่ได้รับไปทดลองใช้ในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง
- 4.) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับบทเรียน ปัญหา อุปสรรคที่พบจากการปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง กับสมาชิกโครงการ
- 5.) นำความรู้และประสบการณ์ไปประยุกต์ใช้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
- 6.) จัดทำชุดความรู้เพื่อถ่ายทอดความรู้ให้แก่เยาวชนและกลุ่มสนใจทั่วไป

5.2.3. ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้น

- 1) มีนักจัดการความรู้จำนวน 5 คน มีความรู้ ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเกษตรอินทรีย์ มีแปลงทำการเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่รูปธรรมของตนเองและเป็นแบบอย่างได้
- 2) นักเรียน เยาวชน จำนวน 15 คน มีความรู้เรื่องการทำเกษตรอินทรีย์ สามารถอธิบายขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพและลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

5.2.4. ผลการขยายเครือข่ายการเรียนรู้

การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ดังนี้

- 1.) กลุ่มเยาวชนในโรงเรียนและชุมชนบ้านแม่สุริน

- 2.) กลุ่มเกษตรเครือข่ายทางเลือกบ้านแม่สุริน ตำบลขุนยวม
- 3.) กลุ่มเกษตรนาหิ่ก ตำบลขุนยวม
- 4.) เครือข่ายเกษตรทฤษฎีใหม่ขุนยวมและเมืองปอน
- 5.) เครือข่ายการเรียนรู้พื้นที่รูปธรรม ของสรส.และสกว.

5.2.5. ผลการสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ต่อสาธารณชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนใช้วิธีการสื่อสารกับสังคม ดังนี้

- 1.) จัดทำเอกสารเผยแพร่ จัดทำสื่อวีซีดี
- 2.) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ผ่านทางหอกระจายข่าวและวิทยุชุมชน
- 3.) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเครือข่ายและกลุ่มสนใจทั่วไป

ผลการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ มีหน่วยงานองค์กร ภายนอกชุมชนเข้ามาศึกษาดูงาน ส่งผลให้องค์กรในชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย รวมทั้งคนในชุมชน เริ่มเกิดความตระหนัก เกิดความภาคภูมิใจ เห็นประโยชน์และความสำคัญของการทำเกษตรอินทรีย์ ช่วยปลูกกระแสการทำเกษตรอินทรีย์ให้กับคนในชุมชน

5.2.6. ผลการสร้างสถาบันการเรียนรู้

ชุมชนบ้านแม่สุรินได้มีโครงการจัดตั้งสถาบันการเรียนรู้ โดยการประสานงานกับองค์กรภายในชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย เพื่อร่วมกันจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ด้านการ ทำเกษตรแบบยั่งยืน (เกษตรอินทรีย์ ปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ภูมิปัญญาด้านการทำเกษตรอินทรีย์) เพื่อเป็นแหล่งศึกษา เรียนรู้ เกี่ยวกับการทำเกษตรอินทรีย์ สำหรับเยาวชนและกลุ่มเกษตรกรทั่วไปที่มีความสนใจ

2.6. เจาะลึกที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

2.6.1. องค์กรในชุมชน บ้าน วัด โรงเรียน สถานีนอนามัย ผู้นำชุมชน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างดียิ่ง

2.6.2. มีทรัพยากรธรรมชาติและวัตถุดิบจากธรรมชาติที่เอื้อต่อการนำมาใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรเป็นอย่างดี

2.6.3. ผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชนมีความภาคภูมิใจในการถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลานด้วย จิตวิญญาณ

2.7 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหาอุปสรรค ต่อผลการดำเนินงานโครงการ

2.7.1. ภาระหนี้สินของคนในชุมชนอันเนื่องมาจากการทำเกษตรเคมี ที่จำเป็นต้อง หากินมาสดใช้หนี้สินที่พอกพูน ทำให้การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและความคิดจากการทำเกษตรเคมี มาเป็นเกษตรอินทรีย์เป็นไปด้วยความยากลำบาก

2.7.2. เพื่อกระตุ้นกระแสการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำรัสของในหลวง ให้กับคนในชุมชน ควรมีการกำหนดแนวคิดในระดับนโยบายทั้งส่วนกลางและระดับชุมชน

2.8 สรุปบทเรียนและข้อควรคำนึง

การจัดการเรียนรู้พื้นที่แม่สุริน ได้การจัดการเรียนรู้ผ่านกลุ่มเป้าหมายเยาวชน ใช้กลุ่มเกษตรกรรมทางเลือกเป็นกลุ่มขับเคลื่อนงาน ใช้ชุดความรู้จากทุนเดิมงานวิจัยท้องถิ่น เงื่อนไขเวลาทำมาหากินของชาวบ้านทำให้การจัดสรรเวลาเรียนรู้มีข้อจำกัด เวลาที่ปรับเปลี่ยนไปทำให้ประเด็นปัญหาเปลี่ยนจากการผลิตเป็นเรื่องราคาสินค้าทางการเกษตร ซึ่งเป็นปัญหาใหม่ที่ต้องจัดการเรียนรู้ต่อ การดำเนินงานเน้นการทบทวนตัวเอง คนในครอบครัวและทีมงานหลัก 12 คน เน้นการพัฒนานักจัดการเรียนรู้ต่อเนื่องและขยายทีมงานพัฒนากลุ่มออมทรัพย์ สัจจะออมทรัพย์ พัฒนาความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการหนุนเสริมจากอบต. วัฒนธรรมการประชุมชาวบ้านขาดการพูดคุยเรื่องความรู้ ต้องหากลวิธี แม่สุรินต้องการตลาดชุมชน แขนงยังมีก็มีเหล่า ขาดการเห็นร่วมความเป็นเครือข่ายทำให้เกิดการเกรงใจ คนทำงานใช้การสร้างพื้นที่ตัวอย่างให้คนอื่นมาเรียนรู้ สิ่งที่น่าทึ่งของคนทำงาน คือ ความพร้อมที่แตกต่างกัน ยากต่อการประสานและการปรับความคิด ปรับการทำงานร่วมกัน ต่างก็มีภาระส่วนตัว

ควรเอาประเด็นใกล้ตัว เช่น สุขภาพ ปัญหาหนี้สิน สามารถใช้วิธีลองผิดลองถูกเพื่อสร้างการเรียนรู้และสรุปบทเรียน โจทย์ชุมชนอาจจะไม่ตรงกับแนวการจัดการเรียนรู้ ต้องปรับตามสถานการณ์ ลองทบทวนสิ่งที่ใกล้ตัว และหาโจทย์ร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการเรียนรู้และใช้เงื่อนไขที่จะทำงานได้โดยสร้างแนวร่วม ลองดูกลไกอื่นในชุมชนที่สามารถผลักดันการจัดการเรียนรู้ชุมชนได้ หาทางตั้งประเด็นปัญหา และวิเคราะห์ร่วมกัน หาทางออก เกาะกลุ่มคน พื้นที่ใหม่ อาจจัดลำดับโจทย์ ลองแก้ สร้างความสำเร็จเสริมพลังใจเพื่อการปรับวิถีคิดและวิถีชีวิตที่เป็นแบบอย่างของคนอื่น เป็นตัวแบบที่ดีในการขยายผล

3. โครงการสืบสานลายไต ชุมชนบ้านเปียงหลวง อ. เวียงแหง จ. เชียงใหม่

3.1 ฐานคิด

ชุมชนบ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จ. เชียงใหม่ เป็นชุมชนที่มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นแหล่งรวมศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญา ภาษา ศิลปการแสดง รวมถึงวิถีชีวิตที่ดีงามของคนในชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยใหญ่และอยู่คู่ชุมชนมาช้านาน ในปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในชุมชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ยังคงใช้ภาษาไทยใหญ่ในการติดต่อสื่อสาร แต่ศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาบางอย่างยังไม่ได้รับการสืบทอด และถูกละเลยสภาพดังกล่าวนี้อาจทำให้เอกลักษณ์ที่ดีงามด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่สูญหายไปจากชุมชนในที่สุด

กลุ่มผู้นำและภูมิปัญญาชุมชนบ้านเปียงหลวงได้ตระหนักถึงความสำคัญและสภาพปัญหาดังกล่าวจึงรวมตัวกันจัดทำโครงการสืบสานลายไตขึ้นเพื่อสืบทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้จาก พ่อครู แม่ครู ภูมิปัญญา สุนัขเรียนและเยาวชนในพื้นที่และเผยแพร่สู่สาธารณชนต่อไป

3.2 กระบวนการดำเนินงานโครงการสืบสานลายไต

3.2.1. การพัฒนาศักยภาพคน

การพัฒนาศักยภาพคนของพื้นที่รูปธรรมบ้านเปียงหลวง มีการประสานงานกับผู้นำชุมชน พ่อครู แม่ครู ภูมิปัญญาด้านต่างๆ โดยเริ่มจากการสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของคนในชุมชน ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน ในหมู่บ้าน และวัด ในขณะเดียวกันนักจัดการความรู้ได้ศึกษารวบรวมและถอดองค์ความรู้เอาไว้เป็นชุดความรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ประเพณีและศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงามของชาวไทยใหญ่สู่สุนัขเรียนเยาวชนและคนในชุมชน และเผยแพร่แก่ สาธารณชน

3.2.2. การพัฒนาองค์ความรู้

นักจัดการความรู้ได้รวบรวมและถอดองค์ความรู้ในแต่ละเรื่องดังต่อไปนี้

- 1.) การพัฒนา
- 2.) การตัดกระดาษ
- 3.) การทำงานใบตอง
- 4.) การจักสาน
- 5.) การเล่นพื้นบ้าน

- 6.) คนตรีพื้นบ้าน
- 7.) อาหารพื้นบ้านของชาวไทยใหญ่
- 8.) การถักสายดาบ

3.2.3. การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงของนักจัดการเรียนรู้ใช้วิธีการนำชิ้นงานมาให้ดู พร้อมทั้งสาธิตและอธิบายขั้นตอนการ ทำให้นักเรียน เยาวชนฝึกทำกันเอง เข้ากลุ่ม และรายบุคคล ด้านการแสดงมีการสาธิตทำรำพื้นฐานที่ละขั้นตอน จากนั้นให้นักเรียนฝึกปฏิบัติจริงที่ละขั้นตอน เมื่อมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีในชุมชนได้ให้นักเรียนและเยาวชน แสดงความสามารถด้านการแสดง และงานฝีมือที่สอดคล้องกับกิจกรรมของชุมชน เพื่อการพัฒนา ทักษะความสามารถ สร้างความภาคภูมิใจ และความมั่นใจในการนำเสนอผลงาน

3.2.4. การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

ชุมชนบ้านเปียงหลวงได้ขยายผลการเรียนรู้สู่เครือข่ายการเรียนรู้ โดยการ นำเสนอผลงานและชิ้นงาน การสาธิตและร่วมฝึกปฏิบัติจริงให้กับนักเรียน เยาวชน กลุ่มหนุ่มสาว และผู้นำชุมชน ดังนี้

- 1.) ผู้นำชุมชนและกลุ่มหนุ่มสาวบ้านหลักแตง บ้างจอง บ้านหนองกอกคำ บ้านใหม่เมือง จ้อด บ้านมะกายยอน

- 2.) นักเรียนและเยาวชนกลุ่มโรงเรียนบ้านเปียงหลวง

3.2.5. การสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร เผยแพร่ ผลงาน ชิ้นงาน สู่สาธารณชนทั้งภายในและภายนอก ชุมชนใช้วิธีการสื่อสารกับสังคมดังนี้

- 1.) จัดชุดการแสดง (ฟ้อนนก รำโต) และนำเสนอผลงานการตัดกระดาษ งาน จักสาน งาน ใบตอง การถักสายดาบ อาหารพื้นบ้าน ในกิจกรรมประเพณีต่าง ๆ ของชุมชน และเวทีแลกเปลี่ยน เครือข่ายการเรียนรู้

- 2.) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ ผลงานทางวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์และรายการทีวี

- 3.) จัดทำวีซีดี เอกสาร แผ่นพับ ชุดความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตลายไตเผยแพร่แก่ ชุมชน และ สาธารณชน

3.3 เื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ

- 3.3.1. มีผู้รู้ ภูมิปัญญา พ่อครู แม่ครู ที่มีความรู้ความสามารถ มีความภาคภูมิใจ ในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตนเอง มีจิตใจที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้สู่ลูกหลาน เพื่อการสืบ ทอดด้วย จิตวิญญาณ

3.3.2. กลุ่มผู้นำชุมชน และองค์กรต่างๆ มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีการรวมกลุ่ม เพื่อทำกิจกรรมเกี่ยวกับประเพณีของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

3.3.3. คนในชุมชนยังคงสืบทอดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ประเพณีปีใหม๋ไต งานปอยส่างลอง เป็นชุมชนชาวพุทธที่มีจิตใจชอบทำบุญมีความเชื่อเรื่องบาป – บุญ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

3.4 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหา อุปสรรคต่อการดำเนินงานโครงการสืบสานลายไต

3.4.1. ผู้ประสานงาน โครงการ และนักจัดการความรู้ในโรงเรียนเป็นคนนอกพื้นที่ (ครูต่างอำเภอ, ครูชนะ) เกรงว่า หากบุคคลทั้งสองไม่ได้อยู่ในพื้นที่ อาจจะส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของโครงการ

3.4.2. เวลาในการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนค่อนข้างจำกัด วัสดุ อุปกรณ์ ไม่เพียงพอขาดงบประมาณในการสนับสนุน

3.5 ผลการดำเนินงานของโครงการสืบสานลายไต

3.5.1. ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และองค์ความรู้

1.) นักจัดการความรู้ 5 คน มีความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างมั่นใจ และมีความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ของตนเอง

2.) การพัฒนาองค์ความรู้ ได้จัดทำชุดความรู้โดยจัดทำเป็นแผ่นพับ เอกสารชุดความรู้และวีซีดี ดังนี้

- (1.) งานจักสาน
- (2.) กระทงใบตอง
- (3.) งานกระดาษ
- (4.) การฟ้อนรำ
- (5.) คนตรีพื้นบ้าน
- (6.) คนตรีประกอบลิเก วงปี่พาทย์
- (7.) อาหารพื้นบ้านไทยใหญ่
- (8.) การถักสายดาบ

3.5.2. ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพนักจัดการเรียนรู้และทีมเรียนรู้มีดังนี้

1.) การนำเสนอชิ้นงานที่เป็นของจริง ให้ความรู้ สาธิตและอธิบายขั้นตอนการทำ พร้อมฝึกปฏิบัติทีละขั้นตอน

2.) ด้านการแสดงผลงาน มีการสาธิตทำรำขึ้นพื้นฐานที่ละขั้นตอน จากนั้นให้นักเรียนฝึกปฏิบัติตามที่ละขั้นตอน

3.5.3. ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้น

1.) มีนักจัดการความรู้จำนวน 5 คน มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ด้านการฟ้อนรำ งานจักสาน งานกระดาษ การถักสายดาบ อาหารพื้นเมือง การฟ้อนนก /รำไทดนตรีพื้นเมือง ดนตรีประกอบลิเก

2.) เยาวชนและนักเรียน จำนวน 10 คน มีความรู้และสามารถถ่ายทอดการแสดงผลงาน /ไท การตัดกระดาษ การถักสายดาบ การทำงานใบตอง การจักสาน อาหารพื้นเมือง

3.5.4. ผลการขยายเครือข่ายการเรียนรู้

การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ดังนี้

1.) ผู้นำชุมชนและกลุ่มหนุ่มสาวบ้านหลักแต่ง บ้านจอง บ้านหนองกอกคำ บ้านใหม่เมืองจืด บ้านมะกายยอน

2.) นักเรียนและเยาวชนกลุ่มโรงเรียนบ้านเปียงหลวง

3.) เครือข่ายการเรียนรู้พื้นที่รูปธรรมของสรส.

3.5.5. ผลการสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร เผยแพร่ ผลงาน ชิ้นงานสู่สาธารณชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนใช้วิธีการสื่อสารกับสังคมดังนี้

1.) จัดชุดการแสดง (ฟ้อนนก รำไท) และนำเสนอผลงานการตัดกระดาษ งานจักสาน งานใบตอง การถักสายดาบ เข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีต่าง ๆ ของชุมชนและเวทีแลกเปลี่ยนเครือข่ายการเรียนรู้

2.) จัดทำแผ่นพับ เอกสารชุดความรู้ และวีซีดี เกี่ยวกับวิถีชีวิตลายใต้ เผยแพร่แก่นักเรียน เยาวชน และผู้สนใจทั่วไป

3.) ประชาสัมพันธ์ และเผยแพร่ผลงานเกี่ยวกับวิถีชีวิตลายใต้ โดยผ่านทางวิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์และรายการโทรทัศน์

3.5.6. ผลการสร้างสถาบันการเรียนรู้

ชาวไทยใหญ่เป็นชุมชนที่นับถือศาสนาพุทธ ชอบทำบุญทำทาน มีความเชื่อเรื่องบาป-บุญ ศิลปวัฒนธรรมประเพณีที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป คือ งานปอยส่างลอง (งานบวชเณร) การแสดงชุดฟ้อนนก รำไท จากความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน ต่างตระหนัก ภาควิถี และเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามจึงได้ร่วมปรึกษาหารือในการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ขึ้นในหมู่บ้าน เพื่อใช้เป็นแหล่งรวบรวม

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ชุดความรู้ของปราชญ์และภูมิปัญญาด้านต่างๆ เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดสู่ลูกหลาน เยาวชน ชาวไทยใหญ่ต่อไป

3.6 ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานโครงการสืบสานลายไตเงื่อนไข ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผลการดำเนินงานโครงการมีดังต่อไปนี้

3.6.1. กลุ่มองค์กรชุมชน ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน องค์กรชุมชน ต่างมีความภาคภูมิใจ ตระหนักและเห็นคุณค่า ของศิลปวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาวไทยใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ชอบทำบุญ มีความเชื่อเรื่องบาป-บุญ มีจิตใจโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในช่วงเทศกาล ตามวัฒนธรรมประเพณีด้วยความยินดีและเต็มใจ

3.6.2. มีปราชญ์ ผู้รู้ ภูมิปัญญาที่มีความรู้ ความสามารถที่หลากหลาย มีความสุขและภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของตนเอง และพร้อมที่จะถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดแก่ลูกหลานและเยาวชน ชาวไทยใหญ่

3.7 ปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นปัญหา อุปสรรค ต่อผลการดำเนินงานโครงการสืบสานลายไต

3.7.1. ในขณะนี้ยังไม่สามารถระบุรายชื่อผู้รับผิดชอบ ในการจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรม และไม่สามารถกำหนดสถานที่ที่จะจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่ได้อย่างชัดเจน

3.7.2. มีวัสดุ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนรู้ไม่เพียงพอกับจำนวนผู้เรียน ขาดงบประมาณในการสนับสนุน

3.7.3. ผู้ประสานงานโครงการและนักจัดการความรู้ในโรงเรียน (ครูส่งคำ, ครูชนะ) ต่างเป็นคนนอกพื้นที่ หากบุคคลทั้งสองไม่ได้อยู่ในพื้นที่อาจส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของโครงการ

3.8 สรุปบทเรียนและข้อควรคำนึง

ชุมชนเปียงหลวงที่ประกอบด้วยชาวไทยใหญ่ หรือไตที่อพยพมาจากพม่า ส่วนใหญ่ไม่มีบัตรประชาชน ต่างจากคนพื้นราบ สภาวะของคนในชุมชนขาดความมั่นคงทางจิตใจ สถานที่พึงประสงค์ และอยากจะเป็นคือการมีความมั่นคงทางใจ หรือความสุขทางใจ ดังนั้น จุดเริ่มของการสร้างการเปลี่ยนแปลงคือการฟื้นฟูจิตใจโดยฐานวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม จากการพิจารณาทุนทางสังคมในการจัดการเรียนรู้ พบว่าหน่วยของบ้านพ่อแม่ผู้ปกครองส่วนใหญ่อัตราส่วนการเรียนรู้หนังสือจะน้อย วัดเป็นหน่วยที่ทำหน้าที่ตามวาระปกติ ขณะที่โรงเรียนสามารถออกแบบหรือสร้างสถานการณ์เพื่อการเรียนรู้ขึ้นมาได้ โดยกลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้ คือ เยาวชน นักเรียน ชุมชน จึงใช้โรงเรียนเป็นสถานที่จัดการเรียนรู้ด้วยเหตุผลที่จัดการได้ง่าย มีเวลา เป็นหน้าที่โดยตรง

ขณะเดียวกันยังเป็นสื่อกลางให้นักเรียนที่เป็นชนเผ่าอื่น และครูที่ไม่ใช่คนไตได้เรียนรู้ด้วย ทุนในการจัดการเรียนรู้จากฐานชาติพันธุ์ใดที่มีคนมีความรู้ ทั้งผู้อาวุโส และผู้รู้ที่เป็นครูภูมิปัญญา ประกอบกับครูต่างคำ ที่เป็นนักจัดการเรียนรู้จากภายนอกไปพร้อมกับครูชนะ ครูโรงเรียนเปียงหลวง ร่วมกันรวมครูภูมิปัญญา จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเยาวชนทั้งในโรงเรียนและในชุมชน จัดการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม เช่น การพัฒนา ฟ้อนไต ดนตรี การตัดกระดาษ เน้นการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง กลุ่มเป้าหมายการเรียนรู้เกิดการเรียนรู้ที่เข้มข้นสามารถฟื้นฟูและสืบสานวัฒนธรรมได้ ความรู้ชาวบ้านมีคุณค่าและมีพื้นที่ได้แสดง ชาวบ้านเกิดความเชื่อมั่นตนเอง ภูมิใจในชาติพันธุ์และเกิดสุขภาวะในชุมชน ณ สถานการณ์ปัจจุบันเกิดการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรชุมชน วัด อบต. และโรงเรียน มาร่วมกันหาแนวทางการจัดการเรียนรู้ชุมชนโดยกำลังประสานการสร้างศูนย์วัฒนธรรมชุมชนขึ้นมาในชุมชนให้เป็นกลไกจัดการเรียนรู้ที่ถาวร

4. โครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่

4.1 ฐานคิด

ท่ามกลางกระแสการแย่งชิงผลประโยชน์ จากทรัพยากรป่าไม้ และสายน้ำของชุมชนลุ่มน้ำวาง ได้มีการรวมตัวของผู้นำชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกันยื่นหยัดด้านกระแสภาวะเปลี่ยนแปลง และร่วมจัดการแก้ปัญหาดังกล่าวประกอบด้วย พ่อหลวงจอนิ โอโดเฮา ปราชญ์ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พ่ออุ้ยใจคำ ตาปัญญา ครูภูมิปัญญาด้านการใช้ของเล่นพื้นบ้านที่เป็นสื่อการถ่ายทอดคุณธรรมจริยธรรมให้ลูกหลาน พ่อน้อย บุนยงค์ ชินะวงศ์ ตัวแทนกลุ่มเหมืองฝาย แคว ผู้นำชุมชนประธานเครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำแม่วาง พระครูสุนทร ธรรมโชติ พระครูชนวัฒน์ เศษปัญโญเจ้าอาวาสวัดหัวริน กลุ่มพระสงฆ์ที่พร้อมพัฒนาหมู่บ้าน คูแลผู้คิดเชื้อเอชไอวีและอบรมธรรมะให้เด็กและเยาวชน กลุ่มผู้สูงอายุที่มีความรู้ ที่มีความรู้ในการจัดการสุขภาพ ความรู้ในเรื่องผักพื้นบ้าน และสมุนไพร การจัดการป่าการทำเกษตรและความรู้ด้านหัตถกรรม เป็นต้น ฐานความคิดและการต่อสู้ของผู้นำชุมชนแต่ละแห่งจึงรวมตัวกันจัดตั้งวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง ซึ่งเป็นกระบวนการจัดการที่อยู่นอกระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ที่องค์ความรู้ภูมิปัญญานี้นำมาปฏิบัติได้ในชีวิตจริง นำมาแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ในปัจจุบัน มีเรื่องราวความทุกข์ ความจน การถูกเอาเปรียบ การถูกใช้ประโยชน์ของคนชุมชนและทรัพยากรธรรมชาติเป็นเสมือนหลักสูตรแกนกลางร่วมกันใช้การประสานเครือข่ายแบบกัลยาณมิตรเพื่อช่วยกันหาแนวทางในการแก้ปัญหาและปกป้องผลประโยชน์อันชอบธรรมของชุมชน โดยเป้าหมายหลักของวิทยาลัย

จาวบ้าน คือ การ ยกระดับความคิด การศึกษาปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมีการจัดกิจกรรม ส่งเสริมศักยภาพให้กับสมาชิกเครือข่ายดังต่อไปนี้

- 1.) การพัฒนาศักยภาพบุคลากร
- 2.) การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน
- 3.) การศึกษาวิจัยจากความรู้ของชุมชนแบบมีส่วนร่วม
- 4.) การพัฒนาสื่อเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนและการเผยแพร่สู่สังคม
- 5.) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้และศูนย์ประสานงานวิทยาลัยจาวบ้าน จึงเป็นห้องเรียนที่มีชีวิตห้องเรียนภูมิปัญญาที่เริ่มสร้างสรรค์โดยชุมชน เพื่อชุมชนเข้มแข็งอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันและ พร้อมเปิดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยให้แก่สังคมได้อย่างยั่งยืน

4.2 กระบวนการดำเนินงานโครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่มน้ำวาง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

4.2.1. การพัฒนาศักยภาพคน

การพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ โดยเริ่มจากการรวบรวมภูมิปัญญา ผู้รู้ และแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ เพื่อจัดตั้งเป็นวิทยาลัยจาวบ้าน เพื่อการศึกษาเรียนรู้ และถ่ายทอดองค์ความรู้แก่สาธารณชนทั้งภายในและภายนอกชุมชน (ซึ่งทุนเดิมผู้รู้ และภูมิปัญญาแต่ละท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน จึงไม่เป็นปัญหาต่อการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้)

4.2.2. พัฒนาองค์ความรู้

นักจัดการความรู้ได้รวบรวมและถอดองค์ความรู้ในแต่ละเรื่องดังต่อไปนี้

- 1.) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำวาง
- 2.) ศิลปะ วัฒนธรรม พื้นบ้าน
- 3.) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4.) การเรียนรู้ภูมิปัญญา
- 5.) กฎระเบียบการจัดการป่าชุมชน

4.2.3. การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้

การจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงความรู้ ได้ใช้กระบวนการ ดังต่อไปนี้

- 1.) ร่วมกันวิเคราะห์ สถานการณ์ ปัญหาชุมชน
- 2.) ศึกษาฐานพื้นที่รูปธรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน
- 3.) ร่วมกันกำหนดแนวทาง แผนงานในการดำเนินงาน
- 4.) นำผลการดำเนินงานมาประชุม ปรึกษาหารือสะท้อนผลการทำงาน

5.) นำบทเรียนและประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในการทำงาน และพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง

6.) รวบรวมองค์ความรู้และจัดทำเป็นชุดความรู้

4.2.4. การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวางได้ขยายเครือข่ายการเรียนรู้สู่ชุมชนโดยมีวิธีการดังต่อไปนี้

1.) การประชุมพบปะแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ปัญหาสถานการณ์ชุมชนที่ผ่านมา

2.) ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา พร้อมกับศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรม

3.) กำหนดวิธีการในการแก้ปัญหา

4.) ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกและองค์กรเครือข่าย

4.2.5. การสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร เผยแพร่ องค์ความรู้แก่ชุมชนและสาธารณชนได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

1.) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ผ่านสิ่งพิมพ์ “สาส์นรักษ์ลุ่มน้ำวาง”

2.) เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ผ่านวิทยุชุมชน

3.) นำเสนอผลงาน “มหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาลุ่มน้ำวาง” และนำเสนอผลงานในเวทีต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญ

4.) ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ

4.3 เจาะใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ

4.3.1. ผู้รู้ ภูมิปัญญา นักจัดการความรู้ เป็นบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และมีศักยภาพในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้

4.3.2. แหล่งเรียนรู้แต่ละพื้นที่ มีกลุ่มองค์กรที่มีศักยภาพและมีความเข้มแข็ง

4.4 เจาะใจปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

นักจัดการความรู้แต่ละพื้นที่ต้องประกอบอาชีพหลักเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว อาจมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา ในการพบปะ แลกเปลี่ยน

4.5 ผลการดำเนินงานโครงการ

4.5.1. ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และองค์ความรู้

1.) นักจัดการความรู้ในแต่ละพื้นที่ มีความรู้ความสามารถเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เนื่องจากเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง โดยการใช้ปฏิบัติ เรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้เป็นอย่างดี

2.) ทีมเรียนรู้แต่ละพื้นที่มีความรู้ ความเข้าใจ ในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1.) ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน
- (2.) ทรัพยากรธรรมชาติ
- (3.) การเรียนรู้ภูมิปัญญา
- (4.) กฎระเบียบการจัดการป่าชุมชน

4.6 ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพของนักจัดการความรู้ และเริ่มเรียนรู้มีดังนี้

- 4.6.1. สอบถาม ศึกษาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญา
- 4.6.2. ศึกษาดูงานจากของจริง พื้นที่รูปธรรม
- 4.6.3. ลงมือปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้
- 4.6.4. นำความรู้ไปปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อการตรวจสอบการเรียนรู้
- 4.6.5. นำบางเรื่องที่ได้รับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกและกลุ่มเครือข่าย
- 4.6.6. นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ไปพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง
- 4.6.7. ถอดบทเรียนเป็นชุดความรู้เพื่อเผยแพร่

4.7 ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้น

4.7.1. มีนักจัดการความรู้แต่ละพื้นที่ ที่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ด้วยคุณลักษณะที่มีความมั่นใจ ภาคภูมิใจ และมุ่งมั่นสรัทธาต่องาน

4.7.2. มีชุดความรู้ ดังนี้

- 1.) การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำวาง
- 2.) ศิลปะ วัฒนธรรมพื้นบ้าน
- 3.) ทรัพยากรธรรมชาติ
- 4.) การเรียนรู้ภูมิปัญญา
- 5.) กฎระเบียบการจัดการป่าชุมชน

4.8 ผลการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

การขยายผลการเรียนรู้ได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ดังนี้

4.8.1 เครือข่ายลุ่มน้ำวางตอนบน 4 พื้นที่ คือ

- 1.) บ้านทุ่งหลวง เป็นเรื่องสื่อแหล่งเรียนรู้
 - 2.) บ้านห้วยอีค่าง เป็นเรื่องศูนย์การเรียนรู้ของกลุ่มน้ำ การทำปุ๋ยหมัก
 - 3.) บ้านหนองเต่า เป็นการเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตการอยู่กับป่า
 - 4.) บ้านโป่งน้อย เป็นการเรียนรู้เรื่องวิถีชีวิตการอยู่กับป่า
- 4.8.2 เครือข่ายลุ่มน้ำวางตอนล่าง คือ

- 1.) โครงการอู้อยู่สอนหลาน
- 2.) คุรุภูมิปัญญา ทำให้เกิดสภาพวัฒนธรรม

4.9 ผลการสื่อสารกับสังคม

การสื่อสารผลการดำเนินงานต่อชุมชนและสังคม มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ โดยการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์วีซีดี ชุดความรู้ และมีวิธีการสื่อสารดังนี้

4.9.1. นำเสนอผ่านรายการวิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ ศาสน์ราชย์ลุ่มน้ำวาง รายการโทรทัศน์

4.9.2. นำเสนอผลงาน “มหกรรมแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม ภูมิปัญญาลุ่มน้ำวาง” และเวทีต่าง ๆ ที่ได้รับเชิญ

4.9.3. ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเครือข่ายต่าง ๆ

4.10 ผลการสร้างสถาบันการเรียนรู้

วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง ได้ก่อตั้งขึ้นจากความพร้อมของคนในพื้นที่ลุ่มน้ำวาง ตอนบน และตอนล่างซึ่งประกอบด้วย คณะอนุกรรมการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ลุ่มน้ำวาง คณะกรรมการเครือข่ายเหมืองฝายลุ่มน้ำวาง สภาพวัฒนธรรม อ.แม่วาง เครือข่ายคุรุภูมิปัญญา กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวี และเอดส์ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น อบต. บ้านกาด เครือข่ายพระสงฆ์ คณะคริสเตียน ปัจจุบันศูนย์ประสานงานวิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง ตั้งอยู่ที่วัดจำลอง ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ 50360 โทรศัพท์ 053-489100, 01-6725928

4.11 เจ็อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

4.11.1. ศักยภาพของกลุ่มองค์กรแต่ละพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพและความสามารถในการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

4.11.2. ผู้รู้ ภูมิปัญญา แต่ละพื้นที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้าน เหมาะสมกับการเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

4.12 เจ็อนไขปัจจัยที่เป็นปัญหาอุปสรรคต่อการดำเนินงาน

การประสานงานของนักจัดการแต่ละพื้นที่อาจมีข้อจำกัด เพราะต้องประกอบอาชีพหลักในการหาเลี้ยงครอบครัว

4.13 สรุปบทเรียนและข้อควรคำนึง

การจัดการเรียนรู้ของพื้นที่แม่วาง เกิดจากสภาพปัญหาความขัดแย้ง การแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชาวบ้านด้วยกัน ชาวบ้านกับนายทุนและชาวบ้านกับรัฐ เกิดการเรียกร้องผลักดันนโยบายระดับชาติ อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาของรัฐ การพัฒนาเกษตรแผนใหม่ การเพิ่มป่าอนุรักษ์ในระดับชุมชนมีประเด็นสนใจเรื่องการศึกษาทางเลือก สุขภาพ เยาวชน เครือข่ายการจัดการทรัพยากร ประกอบกับพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ทั้งวัฒนธรรม ชาติพันธุ์ ผู้รู้ ผู้ทำ องค์กรความรู้และภูมิปัญญาที่ขาดการเชื่อมโยงเชิงบูรณาการ เกิดแนวคิดและแนวทางการจัดการศึกษาระดับลุ่มน้ำของชุมชนภายใต้ชื่อวิทยาลัยชาวบ้านลุ่มน้ำวาง โดยมีกลไกของการทำงานและองค์กรจากแกนนำ 10 คน แกนนำ 11 องค์กร องค์กรภาคีใน 6 องค์กรและองค์กรภายนอก 15 องค์กร จัดการเรียนรู้ประเด็นทรัพยากร เศรษฐกิจ แหล่งเรียนรู้ และการสื่อสารเพื่อการพัฒนา มีแหล่งเรียนรู้กลุ่มเหมืองฝาย อุ้ยสอนหลาน แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาทุ่งหลวง และศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนเพื่อขยับไปสู่การเป็นมหาวิทยาลัยชีวิตต่อไป

ข้อควรคำนึงของพื้นที่แม่วาง คือ ความรู้การทำงานชุมชนไม่เพียงพอและไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลง จึงต้องมีการสร้างความรู้จากการปฏิบัติของโครงการการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข มีการคิดค้นเครื่องมือเพื่อสื่อสารความคิดและความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านและนักจัดการเรียนรู้ ท้องถิ่นระหว่างการจัดการเรียนรู้ ชุดความรู้จากการทำงานเป็นความรู้เชิงสถาบันและของสาธารณะ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นไม่สามารถใช้หน่วยระดับหมู่บ้าน ต้องเป็นเครือข่าย เพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ระดับลุ่มน้ำ การใช้รูปธรรมของการจัดการเรียนรู้เพื่อเป็นหลักฐานการปรับเปลี่ยนนโยบายโดยมีแผนที่ทางการดำเนินงานทั้งระดับพื้นที่ และระดับนโยบาย เพิ่ม ขยายผู้นำชุมชน คอข่ายที่มีอยู่แล้ว สร้างความอยู่รอด พอเพียงกับทรัพยากรที่มีอยู่ การจัดแหล่งเรียนรู้โดยเน้นจุดพบปะ เชื่อมชุมชน สถาบันการศึกษาท้องถิ่น สถาบันการศึกษาภายนอก การจัดการขึ้นอยู่กับเงื่อนไขปัญหาประเด็น พื้นที่ คนที่เกี่ยวข้อง สะกัดความรู้จากพื้นที่งานให้มีชุดภาษาที่เหมาะสมกับคนทุกกลุ่ม เป็นพื้นที่ที่มีปราชญ์ชาวบ้าน มีแนวคิด มีประสบการณ์หลากหลายที่ควรสานงานต่อ

5. โครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน บ้านแม่ทา กิ่งอำเภอแม่ออน จ.เชียงใหม่

5.1 ฐานคิด

ชุมชนบ้านแม่ทา เป็นชุมชนเก่าที่มีอายุประมาณ 200 กว่าปี สภาพพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม มีแม่น้ำแม่ทาเป็นแหล่งน้ำสำคัญประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม

สภาพปัญหาการทำเกษตรที่ผ่านมาของชุมชน คือ การทำเกษตรเชิงเดี่ยวหลายอย่าง และต้องมีพันธะสัญญากับบริษัท เช่นการปลูกถั่วลิสง ยาสูบ และข้าวโพดฝักอ่อนก่อให้เกิดปัญหาการทำลายทรัพยากร การใช้สารเคมี การถูกเอารัดเอาเปรียบผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง การสืบทอดทางวัฒนธรรมหายไป ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน คือ เกิดภาวะหนี้สิน การบุกรุกป่าเพื่อทำไร่ข้าวโพดฝักอ่อน จนเกิดวิกฤติขาดแคลนน้ำ

ต่อมาได้มีองค์กรเอกชนเข้ามาส่งเสริมพัฒนาอาชีพ โดยร่วมกันปลูกผักปลอดสารพิษ และพบว่าการทำเกษตรแบบนี้นำไปสู่การทำเกษตรที่ยั่งยืนได้ และสามารถลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกส่งผลให้สุขภาพของเกษตรกรและสภาพแวดล้อมดีขึ้น ปัญหานี้ลดลง ช่วยหยุดยั้งการบุกรุกป่าการทำลายสิ่งแวดล้อม จึงได้มีการจัดตั้งกลุ่มองค์กรเพื่อหนุนเสริมให้มีการทำเกษตรแบบยั่งยืนมากขึ้นในชุมชน คือ การจัดตั้งกลุ่มผักปลอดสารพิษ การจัดตั้งคณะกรรมการกลางบ้านแม่ทา และยกระดับเป็นสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัด โดยมีเป้าหมายหลัก คือการส่งเสริมเกษตรกรให้หันมาทำเกษตรแบบยั่งยืนเพิ่มขึ้น มีผู้เข้ามาศึกษาดูงานและเข้ารับการฝึกอบรมทั้งในและนอกชุมชน แต่จากผลการประเมินของสหกรณ์การเกษตรยั่งยืนแม่ทาจำกัดพบว่า มีเกษตรกรไม่ถึง 20 % ที่หันมาทำเกษตรแบบยั่งยืนอย่างจริงจัง และยังพยายามผลักดันลูกหลานของเกษตรกรออกจากฐานการเกษตร ไม่มีการสืบทอดภูมิปัญญาด้านการเกษตรจากกลุ่มคนรุ่นพ่อแม่ไปสู่กลุ่มเยาวชน ลูกหลาน เกษตรกร

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้นำภูมิปัญญาด้านการเกษตรและกลุ่มแกนนำเยาวชนบ้านแม่ทา จึงได้ร่วมกันจัดทำโครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน โดยมีเป้าหมายหลักคือ มีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยเยาวชนสู่กลุ่มเครือข่ายเด็กและเยาวชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาระบบเกษตรกรรมแบบยั่งยืนให้เกิดความเข้มแข็งมีศักยภาพ และประสิทธิภาพ ตลอดจนสามารถถ่ายทอดองค์ความรู้เกษตรกรรมแบบยั่งยืนไปสู่ชุมชนใกล้เคียง และสาธารณชนต่อไป

5.2 กระบวนการดำเนินงานโครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการความรู้ ด้านเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านแม่ทา

5.2.1 การพัฒนาศักยภาพคน

การพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้ โดยเริ่มจากการศึกษา รวบรวม ข้อมูลองค์ความรู้จาก ผู้เฒ่า ผู้แก่ ผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน พาไปศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรม ทำการฝึกปฏิบัติจริงเพื่อการเรียนรู้ นำผลการเรียนรู้ไปปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรมของตนเองเพื่อสร้างความมั่นใจ ร่วมประชุมแลกเปลี่ยนสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบผลของการลงมือปฏิบัติ รวบรวมความรู้ และ ประสพการณ์ไปจัดทำชุดความรู้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้และประยุกต์ใช้ในพื้นที่การเกษตร เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.2.2 การพัฒนาองค์ความรู้

นักจัดการความรู้ได้รวบรวมข้อมูล องค์ความรู้ต่างจากผู้เฒ่า ผู้แก่ และภูมิปัญญา และจัดทำเป็นชุดความรู้ ดังนี้

- 1.) ประวัติศาสตร์ชุมชน
- 2.) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม
- 3.) เกษตรยั่งยืน
- 4.) วัฒนธรรม / ประเพณี
- 5.) สุขภาพกายและจิต

5.2.3 การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้

การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงความรู้ ได้ใช้กระบวนการดังต่อไปนี้

- 1.) สอบถาม ศึกษาหาข้อมูลจากผู้รู้และภูมิปัญญาในชุมชน
- 2.) ศึกษาดูงานพื้นที่รูปธรรมทั้งในและนอกพื้นที่
- 3.) ฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม
- 4.) จัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยน และสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบ
- 5.) นำความรู้และประสพการณ์ไปลงมือปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง
- 6.) รวบรวม จัดทำชุดความรู้เพื่อนำประโยชน์ไปใช้ในการถ่ายทอดความรู้และประยุกต์ใช้ในพื้นที่ทำการเกษตร เพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.2.4 การขยายเครือข่ายการเรียนรู้

ชุมชนบ้านแม่ทาได้ขยายเครือข่ายการเรียนรู้สู่ชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง โดยใช้วิธีการดังนี้

- 1.) จัดกิจกรรมการเข้าค่ายการเรียนรู้
- 2.) จัดกิจกรรมศึกษาดูงานทั้งภายในชุมชนและนอกชุมชน
- 3.) จัดลานนิทรรศการความรู้ในโรงเรียน
- 4.) ชม VCD เกี่ยวกับชุมชนบ้านแม่ทา วันเวลา บทเรียนแห่งการเปลี่ยนแปลงเพื่อร่วมสะท้อนความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านแม่ทา
- 5.) จัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับแนวคิดและเทคนิคในการทำเกษตรยั่งยืน

5.2.5 การสื่อสารกับสังคม

การสื่อสาร เผยแพร่ องค์ความรู้เรื่องการทำเกษตรแบบยั่งยืน ผู้เด็กเยาวชน และสาธารณชนทั้งภายในและภายนอกชุมชนได้ดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1.) จัดลานนิทรรศการความรู้
- 2.) นำศิลปวัฒนธรรม ผลงาน ออกแสดงและนำเสนอตามกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน
- 3.) จัดทำเอกสาร แผ่นพับ วีซีดี เผยแพร่แก่ชุมชนและผู้สนใจทั่วไป
- 4.) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าว วิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ
- 5.) ร่วมเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่มเครือข่ายและกลุ่มสนใจทั่วไป

5.2.6 เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการ

1) ศักยภาพของผู้รู้และภูมิปัญญา เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านการทำเกษตรอินทรีย์เป็นอย่างดี และยังมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับนักจัดการความรู้ คือ พ่อแม่ลูก หลาน สิ่งเหล่านี้ถูกซึมซับในครอบครัว และวิถีชีวิตการทำงานของคนในครอบครัวจากพ่อแม่สู่ลูกหลาน เพราะได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม

2) มีกองทุนสวัสดิการของกลุ่มแม่บ้านทาม่อน บ้านท่าข้าม บ้านหัวทุ่ง บ้านซอกกลาง บ้านห้วยทรายขาว เป็นต้น กองทุนเหล่านี้คอยหนุนเสริมสวัสดิการให้แก่คนในชุมชน

3) มีนักจัดการความรู้ ที่มีความตั้งใจ มุ่งมั่นศรัทธา และภาคภูมิใจในวิถีชีวิต และการดำเนินชีวิตแบบเกษตรกรพอเพียง

5.2.7 เงื่อนไขปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินโครงการ

1) องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาด้านสมุนไพร สุครยาพื้นบ้าน มีผู้รู้จำนวนน้อย ประกอบกับผู้รู้มีอายุมาก แก่ชรา ความจำด้านข้อมูลการลำดับเหตุการณ์เรื่องราวอาจจะได้ข้อมูลที่ไม่ชัดเจน ครบถ้วน สมบูรณ์

2) ทีมเรียนรู้บางส่วนเป็นนักเรียน นักศึกษา ที่ยังอยู่ในวัยเรียนบางครั้งการใช้เวลาในการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรจากการลงมือปฏิบัติจริงต้องใช้ระยะเวลานานจึงจะเห็นผลการปฏิบัติ ทำให้กลุ่มเรียนรู้มาศึกษาเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติจริงยังไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร

5.2.8 ผลการดำเนินโครงการ

1) ผลการพัฒนาศักยภาพนักจัดการความรู้และองค์ความรู้

(1.) นักจัดการความรู้ จำนวน 11 คน มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณีวัฒนธรรม สุขภาพกายและสุขภาพจิต สามารถทำการเกษตรแบบยั่งยืนให้แก่ทีมเรียนรู้และกลุ่มสนใจทั่วไป

(2.) ทีมเรียนรู้จำนวน 20 คนมีความรู้เรื่องประวัติศาสตร์ชุมชน การจัดการทรัพยากร เกษตรยั่งยืน ประเพณีวัฒนธรรม สุขภาพกายและสุขภาพจิต สามารถนำความรู้ไปเผยแพร่แก่ ครอบครัว และชุมชนรู้จักปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคเพื่อลดค่าใช้จ่ายในครอบครัว

2) ผลการจัดกระบวนการเรียนรู้

วิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมต่อการพัฒนาศักยภาพของนักจัดการความรู้และทีมเรียนรู้มีดังนี้

- (1.) สอบถาม ศึกษาข้อมูล จากผู้รู้ ภูมิปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
- (2.) ศึกษาดูงานจากพื้นที่รูปธรรมทั้งในชุมชนและนอกชุมชน
- (3.) ฝึกปฏิบัติจริงในพื้นที่รูปธรรม
- (4.) นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปลงมือปฏิบัติในพื้นที่รูปธรรมของตนเองเพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้
- (5.) นำบทเรียนและประสบการณ์มาถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกับสมาชิกเพื่อวิเคราะห์และประเมินผลการจัดการเรียนรู้
- (6.) นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้และพัฒนาตนเองอย่าง ต่อเนื่อง

(7.) รวบรวมองค์ความรู้ และจัดทำชุดความรู้เพื่อเผยแพร่

3) ผลการเปลี่ยนแปลงความรู้ที่เกิดขึ้น

(1.) มีนักจัดการความรู้ 11 คนที่มีความรู้ความสามารถและเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้แลประสบการณ์ให้แก่ทีมเรียนรู้และผู้สนใจทั่วไป ด้วยคุณลักษณะที่มั่นใจ ภาคภูมิใจ และมีความมุ่งมั่นศรัทธาต่องาน

(2.) มีชุดความรู้ 4 เรื่องคือ

- ประวัติศาสตร์ชุมชน
- เกษตรยั่งยืน
- ประเพณีวัฒนธรรม
- สุขภาพกายและสุขภาพจิต

นอกจากนี้ยังมีบันทึกบทเรียนจากประสบการณ์การเรียนรู้

4.) ผลการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

การขยายผลเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ได้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ดังนี้

- (1.) เครือข่ายกลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ในตำบลแม่ทาและใกล้เคียง
- (2.) กลุ่มเกษตรยั่งยืนอำเภอสารภี จ.เชียงใหม่
- (3.) กลุ่มเกษตรยั่งยืนอำเภอเสริมงาน จ.ลำปาง
- (4.) กลุ่มเครือข่ายการเรียนรู้พื้นที่รูปธรรมของ สรส.ภาคเหนือ

5.) ผลการสื่อสารกับสังคม

การสื่อสารผลการดำเนินงานต่อชุมชนและสังคม มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่กับสังคม โดยการจัดทำแผ่นพับ โปสเตอร์ วัสดุความรู้ แผ่นนิทรรศการ มีวิธีสื่อสารกับสังคมและ ชุมชนดังนี้

- (1.) จัดลานนิทรรศการความรู้ และนำผลงานออกแสดงในงานต่าง ๆ
- (2.) เผยแพร่ผ่านหอกระจายข่าว และวิทยุชุมชน
- (3.) เผยแพร่ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อมวลชนต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์

รายการวิทยุของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โทรทัศน์ช่อง 11 และรายการทุ่งแสงตะวันทางโทรทัศน์ช่อง

5

6.) ผลการสร้างสถาบันการเรียนรู้

ปัจจุบันชุมชนชาวบ้านแม่ทา เป็นแหล่งศึกษาดูงานของนักเรียน นักศึกษา กลุ่ม สนใจทั่วไปทั้งภายในชุมชน ต่างอำเภอ ต่างจังหวัด และต่างประเทศ ชุมชนจึงได้ออกระเบียบข้อบังคับ โครงสร้างการทำงาน มีการเลือกตั้งคณะกรรมการ สถาบันการเรียนรู้ในนามสถาบันทรัพยากรและเกษตรกรรมยั่งยืนบ้านแม่ทา และพร้อมที่จะดำเนินการ

5.2.9 เจือปนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการ

1.) ผู้รู้และภูมิปัญญา มีความรู้ความสามารถด้านเกษตรยั่งยืนเป็นอย่างดี เพราะเกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ จากการปฏิบัติจริง ในพื้นที่ทำการเกษตรของงานเองมา จนถึงทุกวันนี้

2.) ทีมผู้จัดการความรู้เป็นบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถด้านเกษตร ยั่งยืนโดยการซึมซับวิถีชีวิตการทำเกษตรจากรุ่นพ่อแม่ที่ปฏิบัติมา และปัจจุบันผู้จัดการความรู้แต่ละคนได้ทำการเกษตรยั่งยืนในพื้นที่รูปธรรมของตนเอง และสามารถนำไปเป็นแบบอย่างได้

3.) มีกองทุน สวัสดิการที่คอยหนุนเสริมสวัสดิการให้กับสมาชิก

5.2.10 เจือปนปัจจัยที่เป็นปัญหา อุปสรรคต่อการดำเนินงานโครงการ

องค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาด้านสมุนไพร และสูตรยาพื้นบ้านมี ข้อมูลน้อยเนื่องจากผู้รู้แก่ชรา ความสามารถในการจดจำเรื่องราวลดลง อาจทำให้ได้ข้อมูลองค์ ความรู้ที่ไม่ครอบคลุม

5.2.11 สรุปบทเรียนและข้อควรคำนึง

พัฒนาการการพัฒนาของแม่ทามีแนวคิดและทิศทาง คือ

1.) มองเรื่องของการรวมคน รวมกลุ่ม เพื่อแก้ไขปัญหามาของตนเอง ครอบคลุม โดยใช้ รูปองค์กรของเครือข่าย โดยใช้ฐานของความร่วมมือและการรวมตัว

2.) มองและทำเรื่องของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจโดยใช้ฐานของเศรษฐกิจที่ พึ่งตนเองไม่ว่าจะเป็นเรื่องทรัพยากร เกษตร และกองทุน โดยการจัดรูปองค์กรคือ ใช้สหกรณ์เป็น ตัวขับเคลื่อน

3.) นำเรื่ององค์ความรู้หรือชุดความรู้มาเป็นเรื่องที่หยิบยกขึ้นมาบนฐานที่ว่า การใช้ ความรู้และปัญญาในการขับเคลื่อน โดยผ่านกลไกของสถาบันในชุมชน

4.) มีคนรุ่นใหม่เข้าร่วมจัดการความรู้ โดยมีฐานเรื่องของการสืบทอด

5.) มองเป้าหมายสูงสุดของชุมชนที่ “ความสุข” จะมีองค์ประกอบอยู่หลัก ๆ 3 ด้าน คือ คนจะต้องเข้าใจชุมชน เข้าใจสถานการณ์ และให้เกิดความรู้สึกร่วมในการพัฒนาชุมชน ความรู้ และปัญญาต้องเกิดการพัฒนาให้รู้จักตนเอง รู้เท่าทัน นำความรู้ปรับใช้ได้ สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ ป่า อาหาร ต้องสมบูรณ์และรักษาไว้สืบทอด โดยใช้กลไกชุมชนในรูปองค์กรขับเคลื่อนที่สอดคล้องกับ สถานการณ์เป็นองค์ประกอบร่วม

6.) แนวทางการทำงานต่อไป คือ จะใช้ชุดองค์ความรู้ มาสร้างกระแสนทางสังคม โดย การซึมซับเข้าไปในกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน อีกด้านก็จะใช้ความรู้หรือองค์ความรู้ ไปจัดรูปองค์กรที่ เป็นองค์กรชุมชนเพื่อร่วมขับเคลื่อน ใช้การจัดกระบวนการชุมชน โดยสถาบันชุมชนเป็นตัว

ขับเคลื่อนเพื่อนำไปสู่ชุมชนเดียวกันและ “สุข” ภายใต้แนวคิดและแนวทางสถาบันการเรียนรู้ ทรัพยากรธรรมชาติและเกษตรยั่งยืน ระหว่างชุมชนกับการสนับสนุนจากองค์กรในชุมชนและนอกชุมชน สร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

ความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้พื้นที่แม่ทาพบว่า หากจุดพอดีจุดลงตัวของนักพัฒนาโดยการปรับแนวคิด วิธีทำงานตลอดเวลา ไม่นั่นกรอบคิดการทำงานแบบโครงการแต่เน้นวิถีธรรมชาติคนทำงานลงพื้นที่และกลับมาสรุปบทเรียนเป็นระยะ มีการปรับกระบวนการทำงาน บทบาทของปราชญ์ชาวบ้าน แหล่งทุนเป็นเพียงปัจจัย แต่เอาเป้าหมายชุมชนเป็นหลัก ใช้นักจัดการเรียนรู้เป็นแกนการทำงานและแกนพัฒนา เชื่อมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เข้าใจปัญหาคนรอบข้าง และสิ่งที่ทำในวันข้างหน้าของการจัดการเรียนรู้ชุมชน คือ

- 1) ผลักดันบทเรียนให้เป็นภาระงานประจำขององค์กรชุมชน เช่น อบต. สหกรณ์ สถาบันเกษตรกรฯ เพื่อชุมชนแบบแทรกซึมโดยนักจัดการเรียนรู้
- 2) เน้นการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้โดยเฉพาะนักจัดการเรียนรู้ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะและต่อเนื่อง สรุปบทเรียนทุกเดือน
- 3) ใช้เวทีสะท้อนจากมุมมองของผู้นำหรือทีมผู้นำ
- 4) เน้นองค์กรชุมชนเป็นแกนขับเคลื่อนงาน องค์กรชาวบ้านมีความสำคัญและพื้นฐานสร้างความเข้าใจ สร้างความรู้ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
- 5) ใช้ฐานทรัพยากร วัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในการอยู่รอดของชุมชน
- 6) ใช้ความแตกต่างของคนทำงานและมีศักยภาพที่หลากหลายมาเสริมสร้างกัน
- 7) บทเรียนจากการสร้างคนให้ไปทำงานในชุมชนในระยะต่อไปมีความสำคัญ และจะต้องพัฒนาแนวทางการสร้างคนรุ่นใหม่ต่อไป

ข้อควรคำนึงของบทเรียนในพื้นที่ คือ

- 1) นอกเหนือจากการสร้างคนต้องคำนึงถึงการสร้างพื้นที่ด้วย
- 2) การจัดการปัจจัยเงิน คนและทำงานอย่างเป็นธรรมมีส่วนร่วมทำให้งานสำเร็จ หรือล้มเหลว
- 3) การใช้ชีวิตและการทำงานในชุมชนต้องไม่ใช่เงื่อนไขบังคับ
- 4) การพัฒนาสังคมต้องเริ่มจากคนทำงานที่เป็นคนดี มีคุณภาพ ห่วงเท
- 5) การสร้างความสมดุลระหว่างการงานทางสังคมกับการมีพื้นที่เพื่อผลิต หรือสร้างรายได้เพื่อการอยู่รอดที่เป็นแบบอย่างได้เป็นหลักสำคัญ คือ นักจัดการเรียนรู้ท้องถิ่น

6. รูปแบบเรียนการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขภาคเหนือ

เริ่มจากการทบทวนวิเคราะห์ สังเคราะห์ ชุดความรู้บางเรื่อง ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม การผลิตทางการเกษตร การตลาดและเศรษฐกิจ และความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระดับเครือข่าย มาสร้างเป็นแนวคิดหลักในการจัดการเรียนรู้อย่างมีคุณค่า จากวงเรียนรู้ในบ้าน พ่อแม่ ผู้ลูก ขยายวงสู่เครือข่าย ผู้คนในชุมชน และผู้คนนอกพื้นที่ เน้นกระบวนการเรียนรู้จากของจริง ปฏิบัติจริง เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงจากภายใน (ชีวิตทัศน์) สู่การเข้าใจชุมชน สังคม (โลกทัศน์) กรณีประเด็นการเกษตรน่าจะเป็นทางเลือกและทางรอด ของคนส่วนใหญ่ในประเทศ ที่คาดหวังในการสร้างชุมชนให้เข้มแข็งได้ การเรียนรู้บนฐานชีวิตจริงจากคนรุ่นเก่า ผู้คนรุ่นใหม่ มีกลไกและโครงสร้างจากชุมชน สู่สังคมเพื่อการปรับเปลี่ยนนโยบายจากอุปสรรคของบทเรียนการจัดการที่ผ่านมาพบว่า ความสุขที่เป็นรูปธรรม คือ ความสัมพันธ์ที่ดีของคนในการอยู่ร่วมกัน ความรู้ชาวบ้าน ความรู้ชุมชนที่ถูกกระแสนอกเบียดบังได้โอกาสเห็นคุณค่า และถูกนำมาใช้ชีวิต ผลที่เกิดจากการเรียนรู้ ชาวบ้านเห็นคุณค่าและโทษของกระแสโลกาภิวัตน์ เห็นเป้าหมายชีวิตที่เป็นสุขคือการดำรงชีวิตอยู่กับธรรมชาติ ชีวิตที่พอเพียง เน้นการพึ่งตนเองและพึ่งพากัน การสร้างคุณค่าและมูลค่าของทุนเดิมของชุมชน เกิดกลุ่มคนที่เป็นพวกเดียวกันมาร่วมจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาไปสู่การจัดการความรู้ คนทำงานทางสังคมเกิดทักษะในการจัดการเรียนรู้ การสื่อสารขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น นักจัดการเรียนรู้มีคุณลักษณะที่ห่างกังวลชุมชน อยากแก้ไขพัฒนา มีวิธีคิดวิธีการในการใช้การเรียนรู้ เป็นเครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับคนและชุมชน เพื่อหาทางออกของสังคม มีความรู้ที่เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงสามารถเชื่อมโยง ทรัพยากร ทุนบุคคล องค์กรชุมชน มีชีวิตทัศน์โลกทัศน์ ยอมรับตนเองและผู้อื่น มองปัญหาเชิงบวก เรียนรู้เพื่อหาทางออกอยู่ตลอดเวลา พัฒนาตนเองเพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นเพื่อผู้อื่นและสังคม

ฐานคิดหลักของการจัดการเรียนรู้คือ ชุมชนเห็นปัญหาและต้องการแก้ไขปัญห โดยใช้ทุนทางปัญญาของชุมชน เพื่อให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ พื้นฟูสิ่งดีที่มีคุณค่าหาแนวทางทดลองปฏิบัติ จากนามธรรมของความสุมาสร้างรูปธรรมความสุขให้กับตนเองและชุมชน กระบวนการสำคัญคือการหาแนวร่วม ใช้ทุนเดิม ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เครือญาติใกล้ชิดและไกล ใช้ชุดความรู้จากเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเชื่อมโยงขยายวงสู่เรื่องอื่น จนเกิดการปรับเปลี่ยนแนวคิด พฤติกรรม ความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น เกิดการยอมรับศรัทธาซึ่งกันและกัน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรร่วมกัน อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม ผลลัพธ์ที่ตามมาคือ คนรอบข้างเห็นคุณค่ายอมรับในผลที่ได้รับเริ่มคิดและลงมือทำ โดยมีแนวทางการจัดการให้เป็นวิถีชีวิตสามารถปรับตัวได้ไม่ตกอยู่ในร่องคิดเดิม

เพื่อจะให้เกิดกลไกการจัดการเรียนรู้ชุมชนในวงกว้างหน่วยขององค์กรชุมชน วัด และบ้าน ต้องทำหน้าที่รุกเข้าไปร่วมกับโรงเรียน และประสานกับมหาวิทยาลัยเพราะโรงเรียนมีส่วนสร้างคน

ให้แปลกแยกจากชุมชน คนขาดพื้นที่การมีส่วนร่วมกับโรงเรียน ขณะเดียวกันก็มีส่วนดีที่เป็นการจุดประกายการเรียนรู้ของชุมชนที่ครูภูมิปัญญาร่วมจัดการเรียนรู้ให้ลูกหลานได้ รวมถึงรับภาระการดูแลให้การศึกษาในช่วงเวลาการทำงานของพ่อแม่ กับองค์กรภาครัฐและเอกชนในการมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น ระดับการมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และท่าทีของนักจัดการเรียนรู้ ซึ่งควรเป็นท่าทีเชิงบวก ใช้หลักศาสนธรรมบวกกับการทบทวนตนเอง สร้างพื้นที่รูปธรรมการเรียนรู้ไปสู่การผลักดันเชิงนโยบายการจัดการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุขและสื่อสารขยายผลต่อเนื่อง โดยใช้องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้เป็นแกนการทำงานทางสังคม ทำงานอย่างทุ่มเทและมีเป้าหมายชัดเจน

แนวทางการจัดการในอนาคตของแต่ละพื้นที่พบว่า พื้นที่แม่ทาความเป็นสถาบันการเรียนรู้ (องค์กรใหม่ของชุมชน) เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกร กลุ่มต่าง ๆ อบต. สหกรณ์และสถาบันพัฒนาทรัพยากรและเกษตรยั่งยืนแม่ทา โดยการระดมทุน คน ความรู้ ประสบการณ์ มาจัดการร่วมกันใช้อบต. เป็นองค์กรประสาน พื้นที่แม่ต้า ความเป็นพื้นที่รูปธรรม มาจากคนทำงานแกนนำเชื่อมโยงหมู่บ้านในรูปเวทีสัญจร โรงเรียน อบต. อบจ. และสถานีอนามัย จัดทำเป็นนโยบายและแผนงาน อบต. จัดการเรียนรู้ตามประเด็นของแต่ละพื้นที่

พื้นที่แม่สุริน ขยายงานจากคณะทำงานชุดเดิมหาทางขยายคนร่วมงาน และเชื่อมโยงกับหน่วยพัฒนาที่ดิน อบต. โรงเรียน กลุ่มแกนทางเลือกเครือข่ายการเกษตร ในการสร้างพื้นที่รูปธรรมให้เข้มข้นต่อยอดฐานเรียนรู้ โดยทบทวนบทเรียนที่ผ่านมา ออกแบบบทเรียนใหม่ร่วมกัน พัฒนาแหล่งเรียนรู้ขึ้นมารองรับ พื้นที่เปียงหลวงจากคณะทำงานทั้งทีมทำ ทีมนำ ทีมหนุน ที่เป็นผู้อาวุโส แก่นนำชาวบ้าน ครู และนักจัดการเรียนรู้ สร้างกลุ่มและจัดการเรียนรู้ในชุมชน ให้อยู่ในวิถีชีวิต และเผยแพร่ขยายผลสู่ชุมชนใกล้เคียง ผ่านศูนย์วัฒนธรรมชุมชนเปียงหลวงโดยเจ้าอาวาส พ่อครูแม่ครู ครูและผู้บริหารอบต. ส่วนพื้นที่แม่วาง พื้นที่ คน ทรัพยากรและการใช้ประโยชน์มีความหลากหลาย จัดการเรียนรู้โดยการมีประชาคมเรียนรู้ ทบทวนการศึกษาที่ผ่านมาร่วมวิเคราะห์หาแนวทางแก้ปัญหา ตามแนวคิดวิทยาลัยชาวบ้านสู่มหาวิทยาลัยชีวิต อยู่ระหว่างการประสานเพื่อการจัดการเชิงปฏิบัติ ในประเด็นการจัดการทรัพยากร การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทุ่งหลวง องค์กรเหมืองฝาย อุ้ยสอนหลาน ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงทั้งตอนบน ตอนกลาง และตอนล่างลุ่มน้ำวาง กับ การสื่อสารเพื่อชุมชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นของพื้นที่รูปธรรม ทำให้กระทรวงศึกษาธิการเห็นตัวอย่าง มีการผลักดันเขตพื้นที่การศึกษา การศึกษานอกโรงเรียน สภาวัฒนธรรมและองค์กรอื่น ๆ มาใช้ตัวอย่างในการจัดการเรียนรู้ให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยคนทำงานที่เป็นแกนนำและแกนใน เน้นฐานคิดการ

พึ่งตนเอง เป็นแบบอย่างของการดำรงชีวิตที่เป็นอิสระ มีทิศทางการสร้างความร่วมมือกับองค์กรภายนอกเชื่อมโยงกับสถาบันการศึกษาในระบบ”

ภายใต้ผลที่เกิดเชื่อได้ว่า การเรียนรู้ส่งผลให้คนคิดได้ ตัดสินใจได้ถูกต้อง แม่นยำ ดังนั้นต้องสร้างพื้นที่ให้ความรู้ชุมชนถูกประยุกต์ใช้จริง นักจัดการเรียนรู้จัดการตัวเองได้ เป็นแบบอย่างการดำเนินชีวิตคนอื่นได้ การเปลี่ยนแปลงจากการเรียนรู้มีเหตุปัจจัย เงื่อนไข ที่แตกต่างกันตามบริบทชุมชน แนวคิดสำคัญที่ดีมีส่วนสร้างความรู้ที่ดีและถูกต้อง การเรียนรู้เกิดขึ้นทีละน้อยเป็นขั้นเป็นตอน ต้องมีพื้นที่จริงของการเรียนรู้ มีเครื่องมือการเรียนรู้ ผู้ทำงานการเรียนรู้มีพื้นที่งาน การเรียนรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ในการพิสูจน์แนวคิด จัดการเรียนรู้หลาย ๆ บริบท หลายกิจกรรมทั้งแนวกว้างและแนวลึก การจัดการความรู้แนวนี้ส่งผลต่อการเลื่อนกระบวนทัศน์ของนักจัดการเรียนรู้ที่เป็นชาวบ้าน สามารถสกัด ถอดความรู้ จับประเด็นสำคัญได้ จัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้หลากหลาย มองประโยชน์ตนและประโยชน์คนอื่น ประโยชน์ชุมชนอย่างสมดุล

แต่ละพื้นที่มีเข้มทิศตามฐานงานและผลงานที่แตกต่างกัน กรณีพื้นที่แม่ทาจะขับเคลื่อนสภาพประชาชน ใช้แหล่งทุน สสส.และพอช. ดำเนินงานโดยอิสระและร่วมกับองค์กรของ พอช. พื้นที่แม่ต๋ำจัดทำเป็นแผนแม่บท อบต.ร่วมกับโรงเรียนเพื่อจัดตั้งเฮือนผญา พื้นที่แม่สุริน พัฒนาเป็นพื้นที่รูปธรรมเกษตรยั่งยืนของจังหวัด และเป็นพื้นที่วิจัยหลังการวิจัยท้องถิ่นของสกว. ในเชิงการจัดการความรู้ พื้นที่เปียงหลวง เชื่อมองค์กรชุมชนจัดทำศูนย์วัฒนธรรมชุมชน และพื้นที่แม่วางใช้ฐานเครือข่ายลุ่มน้ำเป็นพื้นที่เรียนรู้ ภายใต้การหนุนเสริมขององค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรของรัฐ พอช.สนับสนุน ใช้พื้นที่สร้างงานและอาชีพ สำหรับเยาวชน โดยที่ดินของส่วนรวมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน

บรรณานุกรม

- กนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน (2548). รายงานความก้าวหน้าโครงการพัฒนาและส่งเสริมกลไกการจัดการ
ความรู้ด้านเกษตรกรรมยั่งยืน สหกรณ์เกษตรยั่งยืนแม่ทา จำกัด. เชียงใหม่ : สหกรณ์เกษตร
ยั่งยืนแม่ทา .
- ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2547). รายงานความก้าวหน้าโครงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ชุมชนลุ่ม
น้ำวาง. เชียงใหม่ : สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- ประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2548). ชุมชนความรู้ลุ่มน้ำวาง. เชียงใหม่ : วิทยาลัยจาวบ้านลุ่มน้ำวาง.
- พิชัย จุลเดช (2548). แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชน ท่งหลวง. เชียงใหม่ : โครงการพัฒนา
แหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมภูมิปัญญาชุมชน บ้านท่งหลวง โรงเรียนบ้านท่งหลวงและวิทยาลัยจาว
บ้านลุ่มน้ำวาง.
- สมพงษ์ บุญเลิศ และคณะ (2547). รายงานความก้าวหน้า โครงการติดตามประเมินผลการเสริมสร้าง
การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข พื้นที่ภาคเหนือประเทศไทย ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : ศูนย์
ประสานงานวิจัยท้องถิ่นราชภัฏโพธิ์สัตธา.
- สมพงษ์ บุญเลิศ และคณะ (2548). รายงานความก้าวหน้า โครงการติดตามประเมินผลการเสริมสร้าง
การเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข พื้นที่ภาคเหนือประเทศไทย ครั้งที่ 2. เชียงใหม่ : ศูนย์
ประสานงานวิจัยท้องถิ่นราชภัฏโพธิ์สัตธา.
- สวิง ต้นอุด และประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2547). รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 1. โครงการจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : สถาบันส่งเสริมการ
เรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- สวิง ต้นอุด และประหยัด จตุพรพิทักษ์กุล (2548). รายงานความก้าวหน้า ครั้งที่ 2 . โครงการจัด
กระบวนการเรียนรู้เพื่อชุมชนเข้มแข็งและเป็นสุขอย่างยั่งยืน. เชียงใหม่ : สถาบันส่งเสริมการ
เรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
- สหทัย วิเศษ (2547). โครงการจัดการความรู้ลุ่มน้ำคำเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พะเยา : โครงการพะเยา
เพื่อการพัฒนา.
- สาคร ทานา (2547). รายงานความก้าวหน้าโครงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อลดการใช้สารเคมีสู่
เกษตรกรรมยั่งยืน. บ้านแม่สุริน : แม่ฮ่องสอน : กลุ่มเกษตรกรบ้านแม่สุริน.

บรรณานุกรม (ต่อ)

สง่า คำจางยอด (2548). สรุปรายงานโครงการสืบสานลายไต บ้านเปียงหลวง อ.เวียงแหง จ.เชียงใหม่.
เชียงใหม่ : วิทยาลัยจัดการทางสังคมภาคเหนือ.

ภาคผนวก

ผลการติดตามประเมินผล

โครงการฟื้นฟูรูปธรรมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ภาคเหนือ

โดยสมพงษ์ บัญญัติเสถียรและคณะ

๒๗ มิย.๒๕๔๘

เสนอ:คณะกรรมการอำนวยการและคณะทำงานสจรส.

19 18:58

Outline : การติดตามประเมินผล

- ความหมายและกรอบการติดตามประเมิน
- หลักการ
- วัตถุประสงค์
- แนวทางการติดตามประเมินผล
- ประเด็นและพื้นที่โครงการ
- ผลการติดตามประเมินผล
- บทเรียนและข้อเสนอแนะ

“หากประเมิน ไม่ได้ สู้ ก็ไม่พัฒนาอย่างถูกต้อง
หากพัฒนาแล้วไม่ได้ประเมินก็ตัดสินไม่ได้ว่าพัฒนาแล้ว”